

SAVREMENA CRNOGORSKA FANTASTIKA
Izbor iz festivalske edicije REFESTICON

Izdavač

Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje

Za izdavača

dr Andrijana Rabrenović

Priredivač i urednik

mr Dragić Rabrenović

Priče objavljene u izvornom izdanju lektorisali:

Blaga Žurić (2013)

Vojislav Obradović (2014 i 2015)

Milan Knežević (2016 i 2017)

Dragić Rabrenović (2018)

Milka Španjević (2019)

Šeki Musić (2020)

Priprema za štampu

Milena Joksimović

Dizajn korica

Marko Tvrdišić

Štampa

VBR Grafika, Bijelo Polje

Tiraž

500

Ova knjiga je nastala u sklopu projekta REFESTICON 2020 koji je finansijski podržan 2020. godine na Konkursu Razvoj kulture na sjeveru Ministarstva kulture Crne Gore

Realizator

Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje

Suorganizatori:

Javna ustanova Ratkovićeve večeri poezije

NVO Akademija društvenih nauka

**SAVREMENA CRNOGORSKA
FANTASTIKA**

Izbor iz festivalske edicije REFESTICON

Izabrane kratke priče autora iz Crne Gore
objavljene u zbkama
Regionalnog festivala fantastične književnosti REFESTICON

Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje
Bijelo Polje, 2021.

PREDGOVOR

Skica za mozaik savremene crnogorske književne fantastike

Književno stvaralaštvo u Crnoj Gori ima duboko korijenje u prošlosti, ali autore koji su zavrijedili pažnju svjetske javnosti, što predstavlja poseban kuriozitet, samim tim i dodatnu odgovornost za sve buduće generacije pisaca. Pjesnici i prozaisti, čija su djela predmet istraživanja teorije književnosti, istovremeno su luča kojoj streme savremeni stvaraoci. Velikani pisane riječi od Jadranskog mora, preko Lovćena, do Limske doline, uspostavili su takve standarde kojima bi se mogle pohvaliti i brojne mnogoljudnije države u Evropi.

U tom viševjekovnom stvaralaštvu izdvajaju se različiti pristupi, žanrovi i pravci. Međutim, kako ne nastojimo da na ovom mjestu zalazimo u područje istorije književnosti, osvrnućemo se prvenstveno na autore i djela sa elementima fantastike koja su nastajala desetljećima unazad. Uglavnom kako bi ukazali na činjenicu primjetnog posezanja za fantastikom u literaturi kod pisaca iz Crne Gore. Tako motive i elemente fantastike, bajke, natprirodnog, susrećemo u brojnim djelima crnogorskog književnog nasljeđa. Bilo da su u pitanju legende i mitovi ili je riječ o natprirodnim bićima, koja se pojavljuju kao glavni likovi pripovjetki i romana, ili se javljaju u snovima protagonista.

Posebno mjesto zauzimaju neki od književnika kojima smo posvećivali izdanja Regionalnog festivala fantastične književnosti REFESTICON u Bijelom Polju, prvenstveno Petar II Petrović Njegoš, zatim Risto Ratković, Ćamil Sijarić i Miodrag Bulatović. Iako u kratkom periodu postojanja nijesmo uspjeli svima da posvetimo po jedno izdanje, ne manje značajni su Mihailo Lalić, Borislav Pekić, Danilo Kiš, Mirko Kovač i mnogi drugi književnici koji su rođeni u Crnoj Gori, a brojne nagrade sticali

kao pisci bivše Jugoslavije. Posebno su važni neki od začetnika žanra naučne fantastike poput Čeda Vukovića, ali i dobitnika međunarodnog priznanja Zlatni zmaj, Slobodana Vukanovića i Milenka Ratkovića, kao i u novije vrijeme pisca epske fantastike Miraša Martinovića. Ova digresija nam ukazuje da nije mali broj autora iz Crne Gore koje treba izdvojiti ako se bavimo analizom fantastike u književnom stvaralaštvu od Drugog svjetskog rata na ovamo.

Međutim, pred nama je knjiga koja ne predstavlja antologiju ili izbor najboljih crnogorskih priča ili priča žanra fantastike. U pitanju su odabrane priče objavljene u osam zbirki Regionalnog festivala fantastične književnosti REFESTICON u periodu od 2013. do 2020. godine. Sve priče su birane na konkursu anonimnim bodovanjem članova međunarodnog žirija i objavljuju se u originalu. Riječ je o kolekciji priča 28 autora od kojih je u osam knjiga na zadatu temu nekome objavljena jedna, a nekome pet ili više priča. Ova zbirka tako postaje izbor od ukupno 60 objavljenih priča u zbirkama: Nevidbog (2013), Prsten s one strane sna (2014), Đavolji prst (2015), Makrokozma 21 (2016), Knez Vladimir (2017), Trium Reginarum (2018), Zmaj Vražjih firova (2019) i Ilirsko kraljevstvo (2020). Pri čemu treba istaći da je za osam godina na konkursima sa pričom učestvovalo više od 50 autora iz Crne Gore. Posebno je važno napomenuti da su među odabranim autorima pisci koji žive i stvaraju u Crnoj Gori i neki od njih čije je prebivalište u nekoj drugoj državi.

Kada govorimo o pričama i njihovom kvalitetu dovoljna je potvrda već pomenuti način izbora od strane eminentnih poznavalaca žanra. Pri čemu od različitih sastava posebno izdvajamo predsjednika žirija Adnadina Jašarevića višestruko nagrađivanog bosanskohercegovačkog književnika, i predstavnicu Bijelog Polja, odnosno Crne Gore književnicu Blagu Žurić. Obzirom da su upravo oni stalni članovi komisija koji čitaju više od 50 priča koje pristignu na konkurs svake godine njihov doprinos je neizmjeran. Svakako je neizmjeran i doprinos u pripremi prethodnih, ali i ove knjige, prof. dr Zorana

Živkovića, trenutno najprevođenijeg književnika u Srbiji, dobitnika svjetske i evropske nagrade za fantastiku i prvog dobitnika međunarodnog priznanja Zlatni zmaj.

Sud poznavalaca sa različitim afinitetima je doprinio da imamo raznovrsne priče tokom prethodnih godina. Tako su i u ovoj zbirci svoje mjesto našle priče prožete misterijom, dramom, ironijom, ljubavnim motivima, problemima čovječanstva ili manama pojedinca. Autori su kroz neuobičajene načine prilazili motivima i zadatim temama od drevnih božanstava i đavola, preko prstena i snova, do mikrokosmosa i makrokosmosa, kroz fantastične podžanrove - od epske fantastike i fantazije, preko legendi i horora do krimi priča i naučne fantastike. Međutim, uvjereni smo da su prisutne zajedničke karakteristike koje omogućavaju da se knjiga doživi kao cjelina. To su prije svega savremen stil pisanja i moderni pristupi temi. Nekada su istorijski motivi poslužili da se suočimo sa sadašnjošću, u drugim slučajevima priče o budućnosti su nas opominjale u čemu smo pogriješili. U nekim pričama junaci su suočeni sa demonima, šejtanima, zmajevima, dok se u drugima pravda čekala od bogova. Postoje priče posvećene istorijskim ličnostima i kulturnoj baštini, iako mistične, čak zastrašujuće. Tako će ljubitelji književnosti, a posebno različitih pristupa fantastici, bilo da je riječ o spekulativnoj fikciji, alternativnoj istoriji ili distopijskim formama, pronaći pripovjest kojoj će prikloniti povjerenje. Analizu prepuštamo književnoj kritici, a sud zainteresovanoj publici.

Međutim, osim po odabranim pričama smatramo da je objavljivanje ove knjige višestruko značajno. Prije svega ovo izdanje se pojavljuje u godini jubileja 30 godina postojanja Lokalnog javnog emitera Radija Bijelo Polje, kao institucije koja realizuje projekat i organizuje festival. Što je dokaz da je ova medijska kuća, kao društveno odgovorna javna ustanova, u saradnji sa suorganizatorima i brojnim partnerima iz Bijelog Polja, Crne Gore i država u okruženju, postigla izuzetno veliki uspjeh. Poduhvat objavljivanja knjige koju čine priče sakupljene za osam godina

festivala je proizvod kojim se mogu podičiti i mnogo razvijeniji gradovi ili institucije.

Osim toga, veoma važna karakteristika ovog izdanja je što smo prvi put u Crnoj Gori dobili izdanje koje objedinjuje savremenu fantastiku na jednom mjestu sačinjeno od pripovjesti nekih od afirmisanih autora u ovom žanru širom regiona, zatim pisaca koji su već objavili brojna autorska djela, ali i onih autora koji su na početku svog stvaralačkog puta. Zbog čega je ostvaren jedan od ciljeva koji su ranije zacrtani a to je afirmacija domaćih autora i podsticaj mladim stvaraocima. Pri čemu ovakva knjiga može da bude i dodatni podstrek za nove generacije pisaca.

Zbog svega navedenog, kao organizatori i priređivači ovog izdanja, zahvalni smo autorima koji su slali svoje priče na konkurse, dali svoje povjerenje i podršku, posebno onim piscima čije su priče sakupljene u ovoj knjizi. Takođe, zahvalnost dugujemo članovima žirija koji su prepoznali vrijednost priča, lektorima pojedinačnih zbirki i svakako likovnim umjetnicima koji su nam ustupali slike i fotografije za naslovne strane dosadašnjih izdanja. Osim toga posebnu zahvalnost što smo dobili knjigu savremene crnogorske fantastike upućujemo pokroviteljima Opštini Bijelo Polje i Ministarstvu kulture Crne Gore, koje je na konkursima tokom prethodnih godina prepoznalo i podržalo planirane aktivnosti.

Imajući u vidu da je uz pomenutu podršku institucija, organizacija i pojedinaca, edicija festivala REFESTICON došla do knjige koja objedinjuje priče i autore iz cijele Crne Gore, pa čak i one koje žive u inostranstvu, smatramo da, ako nijesmo dobili mozaik savremene crnogorske književne fantastike, napravili smo skicu za njegovu izradu u narednom periodu.

Bijelo Polje
Jun 2021.

Dragić Rabrenović

Prsten u prstenu

Pokuša da napravi pokret, ali bol je pogodi kao sječivo, oduze joj snagu koja joj je trebala da pomjeri ruke položene na zidove pećinskih stijena. A ne bijaše vezana baš ničim, samo upletena u mrežu neizdržive Praznine.

- Ništa ne veže tako jako, ni tako uspješno kao Praznina.... Ama baš ništa.... Smješkao joj se vodeni kolut prstenastog oblika sa kliske površine njene unutrašnjosti.

Nadala se njegovim krilima. Čeznula za pokretima nježnim i tananim kao zvuk, drhtajem jutarnjih zraka na slapovima, koji se pamte kao mjesto u kojemu je majka na svijet donijela.

A onda, sjećanje krenu...

Kad je Njega ugledala prvi put, obnevidjela je. Nestalo je talasanja koja je milovahu od rođenja, umukle su vode, a nebo se neznano kud izmaklo. Ničega, baš ničega se ne sjeća, osim Njega i očiju pred kojima se traje i nestaje – zauvijek.

Sjeća se, bilo je rano jutro, sunce na jezerce navratilo, koliko lice da otrese od pospanosti i noćne rose prije nego, nad borovima i dolinom, prospe svjetlost ljetnjeg žara.

Došlo je podne kad Sunce lice od čistog zlata u biserje vode zaroni, koliko da se rashladi, da bi vedrije zasijalo.

Onda dojedri prstenasti suton na vranom konju bez biljega, s uzdama od mjesečine i mrljama od zvijezda umjesto krupnih očiju. Na njemu djevojka sa tajnom prstena slivenim u njenoj utrobi.

To je ona, Zlatokosa, slobodna i nestalna kao vjetar, na jezero navraćala da se osvježi i okupa, u onim vilinskim satima kada vrijeme zaboravi da otkucava, kad trave ne dišu i cvrčcima neumorne violine začute.

Vode tada poteku kud njeno tijelo klizne, zažubore u ritmu zaveslaja njenih ruku. On bi se tada pojavio i nečujno zaplivaio

za njom. Nekada je kružio u mjestu jureći sopstvenu radost zbog njene blizine. Njihova igra ispunjavala je beskonačnost...

Vrati je bol iz davne prošlosti, prosu se prazninom. Zlatokosa se odvoji od stijene i odluči još jednom da ga potraži.

Posljednji put.

Sad se sve zbrkalo. On nije mogao da odvoji prošlost od sadašnjosti: šta je uistinu vidio, a šta je odsanjao. Iznevjerio je i nju i sebe. Na sami spomen Zlatokose braća su ga ismijavala, bljujući plamen i sumpor. Zaboravljali su ga čim bi se dotakli oblaka i svojih čardaka.

Bješe on onaj najmlađi kraljević.

Prevaren i zaboravljen.

Jedino je majka znala da ga sasluša onako kako majke razumiju priče o prvim ljubavima svojih sinova i kćeri. Brižno, a i kako bi drugačije.

„Šta se to s tobom dešava”, pitala ga je.

„Ništa, i zar je to i važno?”

„Nema ništa važnije od toga”.

„Ima”.

„Nema...”

I nema odista. Sad više nema ničega, osim tih nestvarnih oblika pećine koje užasavaju i plaše. Mjesta u koja ne ulazi niko ko se s razumom ikada sastavljao, i sjećanja ih zaobilaze.

A bio je srećan u jezeru koje se ne da vidjeti niti dodirnuti. Može ga dosegnuti samo onaj što posjeduje čarobni prsten, jer samo uz čaroliju tajnog prstena može da se dostigne čistota praznine i beskrajna punoća tajne življenja. Nastao u plavetnilu voda, među raznobojnim biljem koje leluja dnom jezera. Milovali su ga planinski potočići snopljem vjetra. Hranile su ga sjenke zazidane, pojile vile zagorkinje.

Majka ga vrati u sadašnjost, podsjeti ga da je došlo vrijeme njegove transformacije iz tanane bezazelnosti u neukrotivo biće velike moći. Nije sumnjala da je njegov prsten zagubljen.

„Postaćeš zmaj”.

„Šta je to?”

„Osjetićeš tačno u vrijeme koje treba da bude. Zmajevi su bića čijoj nesagledivoj moći i bogovi katkad zavide”.

Dopade mu se majčin odgovor. Ležao je, a ona mu je milovala leđa, kao da je pretraživala mjesta na kojima će uskoro da mu porastu moćna krila.

Onda svetkovina poče. Oni koji su imali sreću da prisustvuju činu magije, vjekovima će propovijedati o ovom veličanstvenom činu.

Orkestar vilinih konjica, njih nebrojeno, izvodio je jezersku simfoniju prateći Vodenu Kraljicu koja je za ovu priliku imala smaragdnozelenu haljinu ukrašenu sa trista prekrasnih lokvanja. Preko njih prstenaste sfere – po jedna za svaku godinu postojanja.

Školjke su se pootvarale – sve do jedne. U svakoj rubini i safiri, ali ni jednog bisera. Po starom vjerovanju, na dan kada se čovjek preobraćuje u zmaja, nije uputno poklanjati bisere – nije srećno.

Samo odnekud, između njih, uglačan jedan gral.

Divovi, pijana bratija, na proslavu stigoše nepozvani. Istina, pretprani darovima. Brojni su ćupovi zlatom navršeni, prelivaju se jednorozima, harfe krilatice. Nema toga blaga što bijahu zaboravili da ponesu. Čador, ispleten od vilinskih kosa, okružen darovima.

Zasjedoše zvanice oko bogate trpeze. Pojavi se Zlatokosa, sindžirima praznine okovana.

„Zlatokosa, otkud ona” – zavapio je On.

Izgedala je prekrasno, ali nestvarno. Za takvu ljepotu riječ ne bijaše još uvijek stvorena, a teško i da će ikada, tužno je pomislio.

Gledao je bez glasa, potpuno nesvjestan bola koji je izazvan svlačenjem sopstvene kože. Ljubav je potiskivala užasne probode njegovog tijela. Nije znao šta se sa njim dešava. Preobražavao se, bujao i raskrupnjavao. Postade zmaj ispred njenih očiju. Tupim pogledom pratio je Zlatokosu ne shvatajući u šta se preobrazio.

„Prsten!” – grmio je Gromovnik šaljući stotine munja.

„Neka oživi tajna prstena”, tutnjao je Bog Voda prosipajući ljetnji pljusak kakav On još ne bijaše vidio.

Za Njega sve to bijaše nevažno, njegove oči bijahu prikovane za mjesto gdje je stajala Zlatokosa.

I ona je pratila sve što se dešavalo oko Njega čekajući da izrone vodeni prsteni. Užasnula se gledajući kako nestaje Njegovo lice.

U njenim očima nije bilo poziva za pomoć, ne bješe ni tuge zbog zatočeništva kod razuzdanih divova. Bilo je samo neizmjerne čežnje za Njegovim nestankom. Ipak, nešto je iščekivala - nadala se da će opet odnekud doći.

U novom obliku, nije ga prepoznala, a možda i nije htjela.

Zvanice, koje su bile zauzete Njegovim preobraćivanjem i božjim pićem, ne primijetiš kad je Zlatokosa nenadno nestala u procijepu Pećine Tajne. Ni traga ni glasa ne ostavi. Samo se vode zaljuljaše na mjestu preko kojeg je kliznulo njeno tijelo.

On je vidio sve. Raširio je krila i krenuo nebu pod oblake. Lutao je sedamdeset sedam dana i noći (a to je u zmajevom životu i manje od trenutka) prateći njen miris u vrtlogu kiše. Da prikrije tragove, da niko ne sazna da je otišao da je traži.

„Ko si ti?” - teturao je hodnicima, u kojima podovi bijahu nad glavom, a svodovi nanizani pod nogama.

„Ko si ti?” - dovikivale su zazidane sjenke.

„Ko si ti?” - nasrtao je on na zidove niz koje se rijetka svjetlost slivala kao njeni zlatni uvojci.

Tražio je, a ona kao da bijaše pod zemlju propala. Sedamsto sedamdeset svjetova prevrnuo je da je nađe. Imao je ljubavi za još toliko traganja. Ali, od ogromne čežnje i želje da je vidi, da je dotakne, kopnio je. Korak mu bijaše sve umorniji a ruke sve nemoćnije. Praznina, podmukla, a beskrajna, bešumno se spustila preko njega kao ribarska mreža. Sve manje nade i želje, a sve više Praznine. Dok nije sasvim posustao, nemoćan da pusti glasa ili da se pomjeri. Izgubio je nadu i lagano tonuo u jezersku dubinu.

„Napolju je toplo, a tebi je sigurno hladno”, začu glas.

A onda... onda ugleda njeno lice i zlatni uvojak upleten u vodeni prsten... Negdje je žurila. Zadrhta praznina oko nje. Talasi krenuše, pokrenuše prstenaste valove. Čarolija prstena krenu.

„Volim te” – sjetio se da joj kaže.

„Zmaj voli djevojku”, osmjehnula se i kao jutarnji zrak prosula sjaj po glatkoj površini jezera.

U ruci je držala prstenastu sferu.

„U stvari, za jednog Zmaja, više si nego lijep”, poljubila ga je, kad je to najmanje očekivao. Od tog poljupca su mu zaigrali damari kao žar da je ko niz njih sasuo.

„Ali...”

Poljubila ga je još jednom i od Toga se Pećina Prepuna Tajni zavrtjela kao vrteška i čarolijom nestala onako kako nestaje ono što je čarolijom i nastalo.

Nestade Pećine a On se preobrati u čovjeka. Stajao je na obali jezera držeći Zlatokosu za ruku.

I divovi bijahu nestali. Umjesto njih svatovi razigrani, a majka kolo vodi.

Bi mu na trenutak žao one snage, ali kad osjeti ruku Zlatokose, jedan novi svijet sklopi se oko njega, najavljujući nepoznate prostore.

Uistinu, da li je ikada i bio Zmaj, ili je sve samo usnio u dugom ljetnjem danu na livadi kraj jezera.

On više nije siguran. Zlatokosa bi možda znala da ispriča, samo se zagonetno smješkala.

Skrivala je njegovu prvorodenu kožu namotanu na prsten Anankinog vretena.

Blaga Žurić

Priča objavljena u zbirci *Prsten sa one strane sna* (2014)

Todorova osveta

Visoki muškarac, crne kose i očiju, natače šešir dublje na čelo. Brod je bio pun vesele družine koja je ispijala vino, svaki čas nazdravljajući. Todor je gledao da bude neprimijećen. Na brodu je bio već dva sata. Dovoljno vremena da ga prepozna policija. Prije mjesec dana protjerali su ga iz Kotora za Tursku. Ovog puta imao je sreće.

Za sad je bio neprimijećen. Polako je pijuckao vino. Čaša je bila dopola ispijena:

„Takav je i moj život, k'a ova čaša. Toliko toga viđeh po svijetu, a ništa ne učinjeh. Svakakvih čuda viđeh i sam učinjeh. I opet ništa. Da nijesam rođen u ovoj varvarskoj Crnoj Gori, ko zna đe bi mi kraj bio?“, tužno se osmjehnu.

„No, to nije više važno. Samo još da obavim svoje. Da krvniku presudim pa nek ide i moja glava. Nekog strijeljaju, nekog objese, neko se utopi, neko u vatri izgori, nekome glavu odsijeku, neko umre u postelji, a svi se muče. Svima je zemlja teška. A najteža će biti manitom Zeku“, pomisli i strese se.

Ponovo poče razmišljati o Crnoj Gori. Volio je, ko što se voli rodna gruda.

„Ali, vazda smo se međ' sobom krvili. I onda dođe Zeko, pa nas nagrdi. Sto osuđenih na smrt u mojoj maloj Crnoj Gori. I to kakvih ljudi. Sve cvijeće i junaci crnogorski. U velikoj Austrijskoj carevini, za to vrijeme, ne vjerujem da je toliko bilo osuđenih na smrt. A što je Crna Gora spram te carevine? Šaka jada. No, dosta o tome. Da pozovem ovo momče da mi naplati vino, jer poslije neću imati vremena“ - pomisli Todor i zovnu konobara: „Momče, da platim“, povika.

Dođe konobar i Todor mu plati popijeno vino. „Idem po kusur“, reče konobar.

Todor mu samo ma'nu glavom i nastavi da pažljivo posmatra kotorsku rivu gdje je bila gužva. U sredini stajao je knjaz i nešto živo objašnjavao.

Vrijeme je bilo da se ide za Prčanj, ali svi su imali nešto da pitaju knjaza.

„Poštovani knjaže! Kotoru je velika čast što ste danas boravili u našem gradu. Prijateljski odnosi carevine i našeg Kotora sa susjednom nam Crnom Gorom nikad se nisu ni prekivali. Vaš udio je u tome veliki”, deklamovao je predstavnik uprave grada Kotora.

„Čini mi se da je moj udio nesrazmjerno veći od udjela kotorske gospode. Braća smo hrišćani, komšije, mogli bi malo više pomoći da i odnosi Crne Gore i slavne carevine budu bolji”, odgovori knjaz i namršti se.

„Hoćemo, hoćemo. Bog nam je svjedok. Biće dobro. Mi Kotorani smo uvijek bili za razgovor i saradnju”, govorio je Kotoranin ponizno se klanjajući.

“I trgovinu. Ne zaboravimo trgovinu”, sa osmjehom mu uzvrati knjaz.

Uto priđe mu supruga Darinka. Bila je obučena u ljetnju haljinu, kupljenu u Trstu. Voljela je da se lijepo obuče. Po posljednjoj modi. Crnogorska kasa bila je mala za njene prohtjeve, ali Danilo je obožavao. I zubima škrgutao kad bi mu se učinjelo da je neko pogleda, onako muški. Danilu se činjelo da joj muški pogledi i ne smetaju:

„Dano, vrijeme je da se krene“, obrati se mužu Darinka.

„Dobro. Evo polazimo“, odgovori Danilo.

„Kotorani, hvala vam na gostoprimstvu i ljubaznim riječima. Bog će dati da će još brže napredovati i Kotor i Crna Gora, komšije koji treba da žive u slozi i prijateljstvu”, reče knjaz.

Na brodu Todoru se oči suziše:

„Umrijećeš k'a pas, a ja k'a hrišćanin. Bog neka sudi“, promrmlja sebi u bradu.

Uto viđe da je na rivi knjaz krenuo ka barci. Todor brzo siđe sa broda. Konobar je vikao da ima kusus za plaćeno vino, ali Todor ga nije slušao. Protrča pored zbunjenog konobara. Siđe sa broda i izvuče skrivenu kuburu. Smrkavalo se i nije vidio dobro. Grozničavo je tražio knjaza. Nacilja na čovjeka sa dolamom, ali u posljednjem trenutku je vidio da to nije Danilo. Zbuni se za trenutak, ali sudbina mu pomože. Knjaz je zastao da zapali cigar. Lice mu se sada jasno vidjelo. Oči su bile zelene kao prolječna trava. Todor trže kuburu i opali. Od siline udara kubura mu ispade iz ruke.

„Neću! Ne može tako! Ne možeš da ga ubiješ! Tako se ne igra!“, povika Na Ku i ugasi sliku.

„Nisam ga ja ubio, nego Todor Kadić. Ti ne umiješ da prihvatiš poraz. Uvijek te nadigram, a ti se ljutiš“, sa osmjehom mu odgovori stariji brat Nan Ši.

„Oče, molim te dođi. Nema pravo da se miješa u život Zemljana, a stalno to direktno radi i sve ispada kao da je Sudbina. Sad mi je ubio vladara Danila, a prošli put Petra. On je bio i vladar i pjesnik i duhovnik“, skoro kroz suze reče Na Ku.

„Petar nije ubijen. Razbolio se i umro. Dobra glava, ali slaba pluća. Zvijezde mu nijesu bile naklonjene“, sada se Nan Ši grohotom smijao.

Dode i otac An Ki:

„Da vidim o čemu se radi. Koja je to zemlja?“

„Crna Gora. Mala zemlja, evo ovdje“, pokaza Na Ku na kristalnu kuglu.

„Pa, samo vi sa njom igrate. Niko drugi koliko vidim. Niko me nije interesantna“, reče An Ki.

„Ne znaju drugi koliko je zanimljiva Igra sa Crnom Gorom. Čudni ljudi. Divlji i ponositi. Vole borbu” reče Na Ku.

„Budale romantične. Sanjari koji umiru od gladi” po-drugljivo mu dobaci brat.

„Je li umro taj vladar, kako si rekao da se zove? Danilo?” upita otac.

„Nije još, ali neće dugo. Ima teške rane, a oni ne znaju mnogo o medicini”, odgovori Na Ku.

„Sa tri kugle pušku napunio Todor, za svaki slučaj. A i dobro gađa”, zlobno će Nan Ši.

„Nastavite Igru. Koliko sam vam puta objašnjavao da to nije samo Igra. Tako učite odnose među ljudima, učite da donosite odgovorne odluke, da vladate. Generacije na Niburu se tako vaspitavaju. I ja, i moj otac i njegov otac. I svi mi. Što bi rekli ti isti Zemljani, jednim udarcem, ubili smo dvije muve”, oštro im odgovori otac.

„Znam ja to oče. Ali, šta sad da radim?”, upita Na Ku.

„Nađi nasljednika tom Danilu. Ima li neko bistar od njegove rodbine ko bi mogao?”, savjetova ga An Ki.

„Ima. Nikola se zove. Biće to dobar vladar” - povika Na Ku i oči mu zablistaše.

Nan Ši za trenutak zbunjeno zastade, ali brzo se pribra:

„Naći ću ja nešto i za njega. Mogao bi možda da ostane bez zemlje. Da bude izgnanik. Jednom fale pluća, drugom pamet, a trećem zemlja“, ponovo kroz smijeh progovori Nan Ši.

„Dobro, onda smo se dogovorili. Nastavite igru i nemojte me zvati svaki čas. Znaete da imam puno posla”, reče im otac.

Braća se rukovaše: “Počnimo”, rekoše skoro uglas.

Dragan Popadić

Priča objavljena u zbirci *Makrokozma 21* (2016)

Njegoš se vratio na Cetinje sa svoga posljednjeg putovanja po Italiji gdje je, radi liječenja, boravio nekoliko mjeseci. Ali ni italijanska blaga klima ni čuveni bečki ljekari nijesu mogli ništa učiniti na poboljšanju njegovog zdravlja. Na Vladičino navaljivanje dr Škoda mu je kazao istinu o opasnoj bolesti. On nije želio da umre u tuđini, pa je žurio da se što prije vrati u Crnu Goru.

Stoički je bolest podnosio, mučio se i polako opraštao od ovoga svijeta, dok je onaj drugi i za njega bio velika misterija.

- Dimitrije! - zazva Vladika svoga sekretara.

- Evo me. Zdravo svanuo, Gospodar!

- Bogami, teško ću ja više zdravo svanjivati! Sve mi se uzmutilo od bolova u prsima, kašlja i nesanice, pa ne znam ni koji je dan, ni koje je čislo, a godinu bih valjda pogodio - reče Vladika uz osmijeh koji se kao zračak sunca razli po njegovom licu.

- Godina je 1851, dan je četvrtak a čislo je 11. oktobar po starome ili 23. po novome stilu, a sada je 8 ura i 15 minuta na mome venecijanskom satu.

- Šta je to u vaseljeni - trenutak jedan, ili nešto između dva trena, no tamo nema vremena. Bog ne mjeri vrijeme.

Cijeli dan je bio kao u nekom zanosu. Neka tišina se slegla nad Cetinjem, ni ptica da se čuje. Onda je pala noć, nigda ozvjezdanija. Primakli su ga do prozora da gleda nebo, što je od djetinjstva volio.

- Nema još moje zvijezde, Milakoviću. Ako se pojavi pretekao bih do proljeća.

- A koja je vaša zvijezda, čestiti Vladiko?

- Pasja zvijezda ili Sirijus, najsajnija na našem nebu, a pojavljuje se krajem jeseni i tokom zime. I ona me je zaboravila. To je zvijezda moje sudbine, kao Vitlejemska.

Njegoš se u velikoj stolici svu noć mučio, nikako da nađe položaj. A kad je zaspao, poslije dugo vremena, spavao je mirno. Samo bi se pokatkad čulo hripanje iz njegovih grudi.

Kad se probudio sunce je po sobi rasipalo svoje sjajne zrake. Pogledao je prema prozoru i osmijehnuo se. Onda je ugleđao buket cvijeća na uzglavlju svoga kreveta. U čudu se pitao otkud se stvorilo cvijeće u njegovoj sobi.

- Dimitrije! Milakoviću!

- Treba li Vam što, Gospodaru? – ogłosi se perjanik ispred vrata.

- Zovi mi sekretara, čočel!

- Evo me, Gospodaru! - dotrča Milaković.

- Otkud ova kitica cvijeća jutros ovđe na mome krevetu, ko je ovo donio? Je li me ti to već spremaš na onaj svijet, Dimitrije.

- Ne dao Bog, čestiti Vladiko! Dvadeset godina Vas vjerno služim. I ja ovaj buket prvi put vidim. Niko nije dolazio, da ja znam. A evo, sve ćemo pitati jeli neko nekoga vidio...

Dodoše perjanici, vojvoda Novica Cerović, Pero Tomov i Đorđije Savov, glavari koji su se tu zatekli, posluga...

Niko ništa nije ni čuo ni vidio. Kao da je neka tajanstvena sila donijela cvijeće u Vladičinu sobu.

- Ovo cvijeće kao da nije od ovoga svijeta, Gospodaru! Ovakvoga ne viđeh u svome životu. Sve mu je čudno i boja i oblik i miris - reče začuđeni Novica.

Kad se svi razidoše, navališe sjećanja. Mučila ga je misterija buketa.

Sjećao se da je isti ili sličan buket dobio od tršćanske balerine Flore Fabri Bretin, koja ga je oduševila kao nijedna žena u životu, njega, pustinjaka cetinjskog.

Njgoš je uz brojne počasti koje mu je priredio guverner Trsta prisustvovao baletskoj predstavi, u stvari romantičnoj operi Robert đavo, 20. januara 1844. godine naveče, u tršćanskom pozorištu *Teatro Grande*, u kojoj je Flora imala ulogu Helene.

- Sjedio sam u loži njegove svjetlosti, grofa Štadiona. Kad se ona pojavila nešto se desilo mimo moje volje. Bio sam kao opčinjen – oduševljen baletom, hipnotički očaran njenom igrom.

Vrhunac voshištenija se zbio kada su nam se pogledi sreli. Ona me je vidjela u publici i kao da je samo za mene igrala. To se ne uči, to je božji dar – i talenat i genijalnost. Kao da nije bila od ovoga svijeta, a možda i nije.

Neka sila me je podigla sa fotelje. Kad su nam se pogledi sreli kao da je munja kresnula, kao da su se zvijezde sudarile, kao da me je grom pogodio, tako da sam nekoliko trenutaka stajao skamenjen od ushićenja i netremice je gledao, samo što se nijesam srušio na sjedište. Ona je to vidjela i osmijehom me pozdravila i ohrabrila.

Igrala je iznad ljudskih mogućnosti, kao boginja Flora, a ja sam, čočče, vladika, bio van sebe. Vrijeme kao da je stalo. Neki entuzijazam dizao me je prema nebu, prema idejama i idealu ženstvenosti, prema tajni postojanja i onome Platanovom vretenu oko koga se sve okreće, cijeli kosmos i mi u njemu. Flora je bila to vreteno.

Predstavljenije je dočaravalo pakao na moje oči, ali je Fora u roli Helene svojom pojavom sve to demonsko preobrazila u ljudsko, čak i nesrećnog Roberta je preobratala u osobu dostojnu raja. Ja sam, zahvaljujući njoj, bar za trenutak, izašao iz sopstvenog pakla u duši i djektivnosti.

Shvatio sam kolika je i kakva moć tvorenija, umjetnosti uopšte, poezije posebno, kad sve prožima muzika sa nebeskih orgulja, koja prati andeoske horove.

Prvi put sam tako bio van sebe. I danas sam, kad se sjećanjem vratim na to večer, voshišten, iako sam na ždrijelu drugoga svijeta. Flora Fabri Bretin – kao da se božestveni genij u nju otjelotvorio. Dante je imao svoju Beatriču, a ja ne mogu imati svoju Floru, čak ni idealnu, jer vladikama to nije dopušteno, čak iako su poete, pogotovo u ovoj pustinji, u mom narodu će je nježnost opasnija od gube...

Po završenoj predstavi upoznali su ga sa Florom. Tada joj je poklonio biserne brojanice, sa srebrnim krstićem, a sjutradan

joj je poslao cvijeće, na što mu je ona uzvratila lijepim buketom, sličnim ovome koji se stvorio u njegovoj sobi. Njegoš je napisao i pjesmu *Tri dana u Trijestu*, u kojoj je šest stihova posvećenih gracioznoj tršćanskoj balerini Flori, koja mu je ličila na zvijezdu, a „pogledom svojim očaranim pakao u raj može pretvoriti“.

Taj pogled je za njega bio sudbinski. Od tada je bio ispunjen nekim posebnim elektrizmom, neviđenim entuzijazmom. Za tri godine napisao je svoja najbolja djela. Onda ga je stigla bolest.

Ali ovoga jutra mučilo ga je čija je ruka, ako ne Božja, donijela buket. A mogla je samo ženska. A Njegoš je, kao i svaki čovjek, imao svoje tajne.

- Ako u ovoj misteriji ima ženskoga prsta, onda ona ne može biti bez Flore. Ona je čarobnica, ali ne kao Kirka, već sovršenstvo tvorenija.

Negdje oko podne upade perjanik Vido u Vladičinu sobu.

- Radovan Piper se dao u potragu za tajanstvenom osobom koja je mogla donijeti tu čudnu kiticu cvijeća. Niko ništa ne zna. Niko nikoga nije vidio. Samo je pored desne kule od dvora nađen ovaj crveni svileni šal ili marama. Otkud se tu stvorio, samo Bog zna.

- Znam ja, Vido!

Vladika ga je uzeo u ruke, pa ga je ćuteći dugo razgledao i odložio pored jastuka.

- Petkom ni vampiri ne izlaze iz grobova, pomisli vladika.

Uto ga prevari san i zaspao. U san mu je došla Flora u purpurnom plaštu i vodila ga kroz prepune vrtove cvijeća i lijepog drveća, kao u Venerinom vrtu na slici Sandra Botičelija *Primavera*, koju je vidio u Firenci.

Kad se probudio bio je ozaren, ali je ćutao. Uveče mu se zdravlje pogoršalo, a sa njime i vrijeme. Stigle su i duge cetinjske kiše. Nije se moglo nikud.

U petak ujutru, u 10 sati 19/31. oktobra 1851. godine, u svojoj Biljardi, Njegoš je umro. Zbog rđavog vremena njegov

zavjet da bude sahranjen u Kapeli na Lovćenu nije mogao biti ispunjen, ali i u strahu od dušmana i izdajnika, u kojima Crna Gora nikad nije oskudijevala, da mu ne ugrabe glavu.

Sahrnjen je treći dan po smrti i sa njim onaj cvijet.

Silan narod se slio na Cetinje da isprati svoga Gospodara. Plakala je cijela Crna Gora.

U Rimu na predstavi, kažu, da se Flora istoga dana, iz čista mira, onesvijestila. Niko, ni ona, nije znao kako i zašto se to dogodilo.

Kad je mjesec dana kasnije u Trstu održan parastos u pravoslavnoj crkvi u spomen preminulom crnogorskom vladici Petru II Petroviću Njegošu, između brojnih viđenih ličnosti bili su i Flora i njen muž Luidi Bretin.

Nakon četiri godine od Vladičine smrti, početkom septembra 1855, knjaz Danilo je odlučio da ispuni zavjet i njegove zemne ostatke prenese na Lovćen, u Kapelu koju je Vladika još za života sagradio i posvetio svome stricu Svetome Petru Cetinjskom.

Kako je stara skrinja bila izagnjila, naređeno je da se načini nova u koju je stavljena prvobitna. Knjaz Danilo je, iz radoznalosti ili pod uticajem neke više volje, tražio da se skrinja otvori „da vidi Vladiku kakav je“. No, i pored odvrćanja da to ne čini, njegova se zapovijed morala izvršiti. Vladičino tijelo je bilo sa-gnjiljelo, osim desne ruke i onoga tajanstvenog cvijeta kojega su po želji njegove majke Ivane položili pored mitre, poklona ruske carice prilikom zavladičenja u Petrovgradu. Stogodišnji otac Njegošev Tomo uze sinovljevu ruku, poljubi je i vrati u kovčeg. I ona i onaj cvijet se istoga časa slediše i pretvoriše u iskričavi srebrni prah.

- Sve je prah, pomisli starac. Samo je duša vječna, ako se i ona, pusta, u prah ne pretvara...

U toku noći izašla je zvijezda, najsajjnija na našem nebu, i Lovćen obasjala purpurom. Na Njegoševom grobu osvanula je svijeca sa plavim plamičkom koji se ne gasi.

Marijan Mašo Miljić

Priča objavljena u zbirci *Makrokozma 21* (2016)

Ja - Teuta

„Pogledaj moj profil – pravi ilirski“, reče Teuta, „dugi nos, lice ovalno, blago pljosnato, oči velike.“

Ja vidim vrijeme i znam da istina o meni neće putovati kroz njega cijela. Crnokosa sam i nemam nijednu sjenku na licu. Vid mi je kao u orla, volim visinu i nebo. More me privlači, odlično plivam. Ni najснаžniji ratnici nijesu brži i izdržljiviji od mene. Kad plivam ili sječem mačem. Svejedno.

Vrijeme i ljudi će se mučiti sa mnom. Neki će htjeti da me smjeste u prostore neba, neki u dubinu zemlje. Tražiće moje blago, povezivaće me s morima i vodama. Reći će da sam se zavadila s vilama iz gore. Neki će namjerno lagati da bi me „odvukli“ dalje od Risiniuma, mjesta gdje stolujem. Tražiće me u vodama Jonskoga mora. A ja neću otići nikud gdje me traže.

Ljepota me učinila kraljicom. (Kralj ilirski se zaljubio u mene.) To nije teško postati. Teško je ostati na prijestolu i sama vladati. U tijelu mi je snaga lava, u pokretima okretnost pume, u udarcu bljesak munje.

„Imaćeš ljepotu i moć, oko tebe će sijati svjetlost kud god se budeš kretala, neodoljivom silom privlačićeš muškarce, ali ne možeš imati sve... Moraćeš sama da pronađeš mudrost. Bez nje ništa neće vrijedjeti.“, kazala joj je majka.

Otac je vadio mreže iz mora, a ona i majka pomagale su mu i ulovljenu ribu uzimale iz mreža i nosile kući. Uz ribu, u mreži je bilo morskoga rastinja, morskih trava i algi koje je majka sušila na suncu i miješala s livadskim cvijećem. Spravljala je s maslinovim uljem razne meleme, pravila čajeve. Liječila je bolesne. Vidala je i lijepom riječju; bila je blaga. Majka od nje nije tražila da miruje i čuti dok spravlja ljekarije, ali djevojčica je to radila spontano osjećajući važnost majčinog posla.

Kad joj se jednog dana kosa zaplete u tek izvađenu mrežu i majka i otac je jedva raspleli, svi su znali da će je sudbina odvesti na more, daleko od njih. Sjutradan su ilirski brodovi uplovili do obala njihovog sela i ona je bila spremna. S najvećeg i najljepšeg broda sišao je visoki ratnik; oči su mu sijavale ispod štita. I pogled mu pade, između okupljenih ostvrljana koji su ga pozdravljali naklonom, pravo na Teutu.

Danima je plovila morima s njim. Agron je htio da joj pokaže svoju moć, svoje zemlje, dvorove.

„Jedino ovdje hoću da živim“, rekla je kad su uplovili u mali zaliv Jadranskoga mora.

Sagradili su palatu pri brdu; da sa terasa gleda na narandže, palme i talase. Da je s leđa niko ne može napasti, jer je štite planine; i da se niko ni morem primaći ne može, a da ga ne vidi.

Nije ga začarala, kako su šaptale iza leđa ljubomorne sluškinje na dvoru i ratnici na brodovima kojima je ratovala uz muža i osvajala grčke i rimske kolonije i ostrva. Najljepše dragulje i nakit stavljao joj je oko vrata, a ona ga je skidala i spuštala u drveni sanduk s teškom gvozdenom bravom. Nosila je sablju dok se ratuje, a uz nju ne ide nakit.

U jedan veliki pohod otišao je sam; ona je ostala da draguljima ukrasi njihovu ložnicu. Dovala je najbolje majstore koji su danima od plavih dragulja u mozaiku po svodu i zidovima pravili sliku morske plaveti. Htjela je da joj more stalno ispujava oči. Kralj se vraćao s čudesnim akvamarinima srećan što takve nikad nije vidjela.

Kad nije bila ratnica, bila je žena. U svjetlosti. U krasoti. Takva će izaći iz kočije i dočekati ga na žalu čim stigne s moćnim brodovima i plijenom.

Umjesto toga njegove i njene oči ugledaše izdaju i smrt. Muževa krv popraska je po licu i rukama koje diže nebu i traži osvetu. Plamen očaja je obuhvati svu iznutra i učini joj se da će je sagorjeti u trenu. Ratnici i sluge oko nje vidješe kako

se uzdiže u treperavoj svjetlosti iznad njih i morem se prolomi stravičan vrisak. Kao najjača grmljavina. Onda sve prestade. Teuta ležaše obeznanjena, obneviđela, kao mrtva, pored ubijenoga muža.

Nije je moglo utješiti to što kad otvori oči ugleda plavi svod od dragulja, ni more što bijaše mirno, premirno toga jutra.

„Što s ovim bijesom, s ovom mukom?“, mislila je.

Sjeti se majčinih riječi da će sve imati, ali da mudrost mora da traži jer bez nje ništa ne vrijedi. Oko nje je svakoga dana raslo divljenje, strah i poštovanje.

„Jeste čudesnica“, govorilo se tiho, ali ona to nije primjećivala.

Ubrzo su se svi uvjerali da ima snagu da vlada kao muškarac. Ilirski brodovi vraćali su se iz ratnih pohoda pobjednički, s mnoštvom blaga i roblja. Ona se okružila ćutanjem. Čas ratnica koja siječe sabljom, čas kraljica koju dvore. Moć je rasla, srce se kamenilo.

Govorili su da kroz moju ložnicu prolaze vojskovođe prije svakog odlaska u ratne pohode. Govorili su koješta, a ja sam to znala i bez doušnika. Umjela sam da pročitam što misle i osjećaju. Bilo mi je svejedno.

Svakoga jutra u svitanje poče da odlazi na malo, uvučeno i skrito žalo ispod dvora. Obučena u bijelu dugu svilenu tkaninu i plašt boje zlata. Dvije sluškinje ostajale su da nepomično sjede na obali pored kraljičinih haljina dok ona divlje i snažno pliva ka hridinama. Nijesu mogle da vide jasno, ali činilo im se da najednom nestaje pa se opet vraća u more.

Unutar hridi srela sam plemenitog starca, mogao je biti čovjek, ali i bog. Nisam ga ništa pitala. Sam mi se obratio i rekao da je mojoj majci pomagao da vida ljude. I da zna što tražim. Postao je zaštitnik moje prijestonice zato što sam ja kraljica. Medaurus, moćni bog ilirski.

„Nikad ne gledaj u Sunce pravo. (Ima veći sjaj od tebe.) Ne gledaj nikako. Samo se na njemu grij i uživaj.“

Ova mudrost bila je jednostavna. Mislila je o tome dok su joj sluškinje navlačile haljinu i ogrtač. Svako jutro iznova.

„Znači li to da ću oslijepiti?!“

„Možda i oslijepiš. Neće to biti obično sljepilo.“, prisjećala se njegovih riječi.

„Nego kakvo?“

„Sama ćeš iskusiti. Ima ono ime.“

„Doći će porazi i smrti i ti ćeš imati snagu za to. Samo ne gledaj pravo u Sunce.“

Kad su stigle vijesti o prvom porazu na moru u bici s rimskom flotom, gorko se nasmijala. U sljedećoj bici zarobila je rimske brodove i zapovjednika najveće ratne lađe. Smrknut i opasan ratnik. U njegovim očima nema odraza neba, ni mora, ničega. Poklonio se do crne zemlje. Ne iz straha.

Ubrzo će Rimljani poslati nekog da pregovara, da povrate izgubljeno. Teutin dvor dočeka ga je u tišini i raskoši. U sjajnom oklopu imperatorov izaslanik, dux, otmjeni Rimljanin, stade pred kraljicu, malo se nakloni ne podigavši oči. Kraljica neće dugo da pregovara. Vratit će što je zarobila samo neka više ne ulaze u njene vode i teritorije. Rimljaninova riječ potvrde dogovora ne zazvuča ni preglasno ni čvrsto, ali mu se oči sastaje s Teutinim. Ona ustuknu.

Nikad takav pogled nije ni vidjela, ni opisala. Nije bilo moguće. U njega je stalo Sunce.

Od ukrštenih pogleda puklo je stravično u dubini zemlje ispod dvora. Zatreslo se, ljudi su vrištali i u strahu poplegli po podu. Zahučala su nebesa. Teuta ostade na tronu ne pomjerivši se, kao ni Rimljanin. Znala je kako se zove sljepilo o kome joj je govorio starac u hridinama.

Sjutradan je na izvorima voda bila slana. Nije se mogla piti. Teuta nije mogla zaspati. Rimljanin je otišao. Ljudi su molili

kraljicu da podigne ruke k nebu i traži milost, da učini nešto, ali ona je znala da je prekasno. Nije dosegla mudrost, izmakla joj je.

U zoru je otišla na žalost i otplivala. Pored haljine i ogrtača ostavila je zapis:

„Nisam nigdje gdje me traže. Ja kroz vrijeme samo prolazim.“

„Pogledaj moj profil – pravi ilirski“. „Dugi nos, lice ovalno, blago pljosnato, oči velike. Nimalo nisam nalik onoj antičkoj statui koja me navodno predstavlja. Vidjeh je juče sasvim slučajno, na internetu“, reče Teuta drugarici koja se nasmija.

Svetlana Čabarkapa

Priča objavljena u zbirci *Ilirsko kraljevstvo* (2020)

Nećeš đavola sresti

Nećeš đavola sresti u hladnoj noći uz fijuk vjetra na pustopoljani. Ne, ne! Ne plaši ga se. Ne nadaj mu se kad sam hodaš, a u daljini gore na Ciganskom brdu urlaju vuci tako jako i blizu kućama da se i psi sklanjaju u drvene kućare, a oni manji pišaju od golog straha. Jeste vuk đavolja zvijer, ali nije vuk zvijer od koje se plašiš i strepiš. Đavo je neprimjetan, tih, samo dođe i šapće ti u uvo. U misao ti se stopi tako prirodno i jako kao želja da dodirneš ljubavnicu nakon godina robijaškog uzdržavanja. Đavo je uvijek sa tobom. Pratilac vjerniji nego sjenka. Samo čeka da napraviš što on želi i kad te savlada, kad te obuzme, vrlo teško ostavlja svoj plijen.

Kao što vuci isisaju vrelu krv iz jagnjeta do posljednje kapi, tako se i on naslađuje toplotom ljudske duše koje se dokopa, koja mu se poda. Traje ta agonija, onda, dok se tijelo sasvim ne *oburda*, ne slomi, posustane i iščili...

Bješe to vrijeme kada se nije vjerovalo u Boga, još manje u Đavola. Ljudi su letjeli na mjesec, zaranjali u okeane. Vrijeme u kojem su sve tajne otkrivali i sve mitove rušili uz podsmjeh. Postajali su svjesni da ničeg izvan njihovih života nema, samo ono što se vidi okom, čuje uhom, dodirne rukom. Tako osnaženi, postadoše drski. Nijesu se plašili greote, sramote. Postadoše nekako hrabri, a opet uplašeni. Smrt im se ogoljena kao konačni kraj hladno ceri u lica. Počeše da se tresu sa i bez razloga, da obolijevaju...

Činjaše im se da je sve dozvoljeno ako im odgovara.

Slobodom Đavo iskušava, a onda dođe po slobodu.

Ne vjeruješ? Svega sam se nagledao i naslušao i znam da nepomenika nikada nećeš sresti na putu ili iza ćoška, ili, pak,

na onim mjestima koja svi izbjegavaju. Ne, on nikada ne ide od čovjeka. Tu mu je, za vratom. U trenutku odluke, on šapuće tiho, ali zapovjednički, šta bi on volio da njegov čovjek uradi. Jednom kad uradi, posebno prvi put, dopadne se i ovom što je poslušao pa bi da poslušaju opet... a slušanjem postaje sluga. Ništa drugo do sluga.

Mitar imaše majku, staricu koja je jedva mogla da prozbori, da dozove sa bolesničke postelje. Nije mogla da ustaje. Nuždu je vršila u krevetu, doduše u papirne pelene, koje bi Mitar kupovao na početku mjeseca kada bi im poštar donio nešto malo pomoći koju su primali, jer on nikada nije mogao da radi. Kad se ona uneredi, pa ga nemoćna, plačno pozove, buljeći odvratno preko uzglavlja, da ga ugleda, neki glas mu kaže:

„Budi milosrdan, spusti jedan od ovih jastuka na njena usta. Oslobodi je muka!”

Nekad bi mogao da se zakune da mu ona to šapuće, ali ga prene njen krik kojim ga poziva da je presvuče, ili da je opere. I on je već starac. Oronuo mnogo više nego što ima godina. Bolest ga je razjedala od djetinjstva. Nagrizala mu tijelo i dušu. Sve ređe pije tablete jer nema novca da ih kupi. Nekad bi sebe uhvatio kako razmišlja o tome da nema nje, on ne bi imao nikoga, pa ni obaveze koja mu je davala smisao životu. Ispunjavalo ga je to što je i on imao o nekom ili nečemu da brine. To ga je činilo čovjekom, jer još je u djetinjstvu osjećao da tako bolešljiv ne treba nikome i da njegovo postojanje nema svrhu. Pazi je već desetak godina, ali kako slabi i stari, sve više i češće čuje onaj glas koji ga poziva da bude samilostan.

Jedne aprilske večeri padala je jaka kiša i strašno je grmjelo. Majka je bila neobično uznemirana i dozivala ga je neprirodno kreštavim glasom, iskolačenih očiju. Stajao je na kraju sobe, stiskajući pesnice, stežući vilice do bola...

„Uzmi ovaj perjani veliki jastuk, spusti joj na obraz i sve će je proći... Biće mirna i spokojna”.

Opčinjen glasom, poslušao je... prišao je, spustio jastuk na staričino lice, ovlaš pritisnuo. Njen krik se pretvorio u ropac, tijelo se lagano umirilo.

Prestalo je da grmi. Zavladao je tišina. Sljepoočnice su mu pulsirale. Presvukao je staricu posljednji put, oprao je... Plakao je dok ju je oblačio. Pozvao je komšije, kazao da mu je umrla majka. Nije bilo ničega što bi izazvalo podozrenje zbog smrti, dugo već bolesne starice. Izjavili su mu saučešće, žaleći više njega živoga, nego nju, kojoj je smrt donijela olakšanje i kraj agonije.

Nakon te večeri Mitar nije bio isti. Buncao je noćima. Izgubio san. Viđali su ga na groblju kako leži na uzglavlju njene humke. Priča sa sobom.

Novelja bješe junak posljednjeg rata. Maskirna uniforma. Čin majora je dobio u akcijama. Častan, odmjeren, disciplinovan. Poštovao je neprijatelje. Mnoge od njih je znao i lično. Imali su nesreću da, nekad kolege, prijatelji sa akademije, sad pucaju jedni u druge. Nastojao je da sačuva civile kad god je to moguće, ako je uopšte tako nešto u ratu moguće. Posebno je naglašavao da moraju da poštuju prava zarobljenika i da ne smiju da maltretiraju nejač i starce.

Te aprilske noći ušao je u kuću, po kojoj se još spolja vidjelo koliko je bogata porodica u njoj živjela. Kuća je očito rađena po zamisli maštovitog arhitekta. Unutra baba i djed. Djed, sijed čovjek, pravilnih crta, obučen gospodstveno. Na nogama mu papuče, po tome se moglo zaključiti da nije imao namjeru da pokuša da bježi pred vojskom. Žena ga drži pod ruku. U očima joj se vidi strah.

„Kako si, Novelja?“, upita komandanta koji je u pratnji imao dva vojnika.

Novelja otpozdravi Najdaru, kratko i oštro. Priupita kriju li koga i gdje im je sin. Znao je da imaju sina, ti stari zlatari.

Čuo je priču da su mu zlatom kupili oslobađanje od poziva za mobilizaciju i da je Najdar imao obavezu da pomaže vojsku, i finansira ubuduće. Zauzvrat, ostaviće mu sina na miru. Njegov jedinac, bio je u to siguran Najdar, ne bi preživio ni dan rata. Nježan, bledunjav, zanesenjak kome je mladost prošla u slikanju pejzaža i dugim šetnjama obalom rijeke.

„Nije mi tu sin, sklonio se od rata kod tetke!”, povika neuvjerljivo starac. Najdar pogleda Novelju i nekako tiše nastavi: – Odavno nije tu.

Novelja se na to nasmija grohotom, i kao da je ponavljao glas koji mu je govorio:

„Kako nevješto lažeš”.

Najdar koraknu ka njemu, pogleda ga molećivo i reče da je spreman da dâ sve da mu ne diraju sina. Nabrajao je brzo i u jednom trenutku pokaza na zid na kom je bila slika njegovog sina.

„Molim te, Novelja!”, povika, dok je pomjerao sliku ispod koje se ukaza sef.

Novelja je posmatrao sa nevjericom Najdara, koji otvara sef u kome se ukaza hrpa novca. Njemačke marke i švajcarski franci se prosuše po podu. Najdar izvadi i porodični nakit. Tada je Novelja čuo glas:

„Ako pogineš, šta će ostati tvojoj ženi i kćeri?!” odzvanjalo je pitanje kroz sobu, ono isto koje je često slušao za ovih nekoliko godina rata. Pogledao je Najdara i rekao mu:

„U redu! Gdje ti je sin? Garantujem mu bezbjednost!”

Najdar nije morao ni da odgovori. Sretan osmijeh i pogledi staraca ka stepenicama koje su vodile podrumu, odadoše tajnu.

Novelja izdade komandu vojniku. Izvedoše mladića od nekih dvadesetak godina, tresao se kao prut. Novelja zatraži od Najdara torbu i u nju potrpa novac i nakit. Dade mig vojnicima, a onda kućom odjeknuše rafali.

Želio je da uništi svaki trag, zapali kuću...

Merima bješe kćer starog varošskog sajdzije. Patrijarhalna porodica njenih roditelja i njihova strogost ne bijahu u saglasju sa vremenom u kojem je ona odrastala. Išla je u školu, družila se sa djevojkama koje su nosile suknje mnogo iznad koljena. Sve su imale momke, zabavljale se. Iskusile čari tjelesne ljubavi. Merima ne.

„*Nemoj da si smiješna, Merima!*”, čula je često glas. Sve češće od kada je upoznala Kemala. Kad god bi u tišini roditeljskog doma učila, taj glas bi joj nekako šaljivo šaputao:

„*Nemoj da si smiješna i glupa*”.

Tako prirodno je na nju djelovao taj glas i ulazio joj u svijest više i jače od majčinih opaski da se čuva mangupa, koje su joj bivale najprije smiješne, a sve više i zastarjele. Jedne aprilske noći odluči, prihvatit će Kemalov poziv da se provozaju kolima. On ju je nježno pitao da je poljubi. Samo što reče ne, onaj glas zapovjednički saopšti:

„*Nemoj da si smiješna, Merima!*”, razoruža je. Popusti, ne samo za poljubac nego i za prvo milovanje. Uz bol koji je osjetila, ali i mnogo jaču slast, pomisli: „Je li ovo to ašikovanje?“, misleći na ono što je slušala od tetke i nane. Nasmija se šeretski i zadovoljno kada je Kemal doprati do ulice.

Prođe jedan mjesec, prođe drugi, prođe treći mjesec, a njoj nema onog što ju je nekad nerviralo. Nema onog što ju je uplašilo prvi put kad je postala svjesna svoje ženske prirode. Sad izostanak toga, zadade prave brige, svjesna je da nosi dijete. Ispriča i Kemal u koga probi trista voda. Povika:

„Jesi li ti normalna? Kakvo rađanje. Danas je bar to lako, a nije ni skupo”.

Dao joj je tačno toliko, koliko je potrebno da plati doktoru koji će joj pomoći. Dok je ležala raširenih nogu na stolu, gledala je u doktora, suvonjavog čovjeka, slizane, duge kose što

je mirisao drugačije od doktora koje je sretala kao dijete. Jako stisnu noge. On ili onaj glas kaza:

„Nemoj da si smiješna i glupa”.

Krug. Život uvijek zatvara krug. Čovjeku ne trebaju svjedoci, dovoljan je sam sebi – razmišljah kada sam slušao njihove ispovjesti. Mislio sam da su njihovi životi nepovezani. Iskreno, najprije ih uopšte nijesam dovodio u vezu. Tri života, tri osobe. Tri prostora, kilometrima daleko. Ali kada je Mitar naglasio kako se sjeća trena kada je čuo glas, i da mu se danas čini čudnim kako pamti taj datum, a inače ne pamti datume. Zna da je bio utorak, aprila '92. i da je bilo doba kad se ponoć osjeća i bez sata.

Sjetio sam se da mi je Novelja pomenuo da je bio utorak blizu ponoći, aprila '92. kada je postao *ubica*, kako je za sebe govorio užasnuto. Satima smo razgovarali pokušavajući da se uhvatimo za nekakvo malo ostrvo u okeanu njegove patnje, koje bi mu pomoglo da se sredi i dođe sebi. Niko ga nije gahnjao. Događaj o kojem priča je jedan od mnogih u ratu. Bez svjedoka kao da se nije zbio, mislio je tako dok nije prespavao prvu noć. Nakon toga za njega je počeo pakao. Vojnici koji su bili sa njim u toj akciji su mrtvi. Poginuli su kad im je vozilo naletjelo na minu. Novac koji su uzeli, Novelja je podijelio sirotinji. Žena ga je ostavila i odvela dijete. Živio je kao pustinjač. Opijao se bjesomučno.

Merima nije mogla sa sigurnošću da mi kaže, da li je vodila ljubav sa Kemalom prije ili poslije ponoći, ali zna da je bio utorak, aprila 92. Čuva u svom spomenaru fotografiju snimljenu u onim starim kabinama koje su postojale na autobuskim stanicama.

Tada sam shvatio koliko bi bilo bolje da đavo ima tijelo.
Onda ne bi mogao da bude na više mjesta u isto vrijeme.

Prozreo sam ga potpuno. Ali, čini mi se, prozreo je i on mene...

Dok držim pištolj u ruci, prijateljski glas mi opet šapuće:

„Ništa više nema smisla, zašto da se mučiš...”

Slobodan Zoran Obradović

Priča objavljena u zbirci *Đavolji prst* (2015)

Četiri stanice do apokalipse

Nadali su se primorskom ili planinskom suncu, a dočekalo ih je dosadno, pustinjско. Jahali su čitavo jutro. Od domorodaca ni traga, ni glasa. Ništa ih nije ni nagovještavalo. Bezzvoljno se klateći u sedlima, približavali su se prvoj stanici – koordinati Matej 4.3.

„Pijesak je ovdje odvajkada i ostaće za vazda. Ovo putovanje je potpuni promašaj“, reče niski jahač.

„Tako je to kada na put kreneš tragom nečijih uspomena. Siguran sam da se ovoga mjesta niko nije mogao prisjetiti, jer nikada ničija noga ovdje nije ni stupila“, složi se visoki jahač.

U isti čas, kao da ih je neko pomno prisluškiavao stiže odgovor na njihove nevjerice. Iz mrtve, pustinjske tišine dunu vreli vjetar orkanske snage. Uz iznenadnu huku pješčane dine se podigoše u vazduh. Iako navikli na svakojaka iznenađenja jahači s zakašnjenjem aktiviraše zaštitnu kupolu. Kada ih je natkrilila noge njihovih kamila dopola bijahu zatrpane pijeskom. Zaštitna kupola brzo je mijenjala oblik, položaj i gravitaciju, prilagođavajući se udarima vjetra i tonama pijeska kojim ih silovito zasipaše. Iznenadno, kao što se i pojavio, vjetar iščeznu. Zrnca pijeska nastaviše da dobuju po svodu kupole. Odatle ih je preuzimala, druga sila i uz pitomiji zvuk vraćala onamo gdje ljudska noga navodno nikada nije kročila. Odbijena zrnca pijeska po zlatno žutim dinamama oblikovala su ukošena udubljena koja odgovarahu lijevom i desnom stopalu hodajućeg stvora. Jahači cimnuše uzde, kamile zamumlaše, kopitama raskopaše pijesak i krenuše za ukazanim tragovima.

Nijesu se pitali ko bi mogao biti nevidljivi vodič, zašto se ukazao i kuda će ih odvesti. Nije bilo razloga za strah. Putovanje im je pripremljeno na osnovu testiranih iluzija epohe. Pratio ih je Analizator. Garantovao im je bezbjednost, tradicionalna

prevozna sredstva, odjeću, autentične ambijente i iscrpne informacije o staničnim tačkama. Spokojno su se približavali prvoj koordinati. Kroz treperavu pustinjsku jaru nazirali su se omanji, tamni oblici, još nerazdrobljeni u sitni pijesak. Mogli bi to biti ostaci zemaljske istorije ili komadi letilice pristigle iz nepoznatog dijela svemira, pomisli visoki jahač. O čemu je niski jahač razmišljao nije želio ni da pretpostavi. Prethodni događaj ga je upozorio da ne iskazuje misli i da ne pita za saputnike. Isto je osjećao i niski jahač. Prateći tragove u pijesku čutke su se primicali, za pustinju netipičnim oblicima.

Tišinu prekide Analizator. Saopšti im da mala crna ispupčenja koja izranjahu iz mora jednoličnog i beskrajnog pijeska, predstavljaju okamenjene hlebove napravljene od davnajšnjeg žita.

Gdje ima hleba ima i ljudi, pomisliše jahači. Susret s ljudima unaprijedio bi im status i donio povlastice u nekoj od sledećih misija. Niko nije bio imun na nagrade i napredovanje u službi, pa ni jahači u pustinji. Osjetili su ono što se među ljudima nazivalo tremom. To je bio dobar znak za njih, ali ne i za Analizatora. Mašine nijesu poznavale stanja nestrpljenja, iščekivanja, radoznalosti, intuicije... Tvorci su im te forme svjesno uskratili. U svemu ostalome Analizator je bio savršena mašina. Predstavljao je krunu posljednje generacije uređaja posvećenih istraživanju drevnih civilizacija, spreman da u svakom trenutku razjasni njihove najskrivenije detalje.

„Na prilazu prvoj stanici - koordinati Matej 4.3¹ sačekao nas je Samael² - knez demona, tvorac vrelih vrtloga koji raspaju pijesak po pustinji“, izdeklamova analizator i nastavi.

¹ **Matej 4.3** – Novi zavjet. Jevanđelje po Mateju 4.3 (“Ako si Sin Božiji reci da kamenje ovo hljebovi postanu”).

² **Samael** – Pali anđeo u jevrejskoj mitologiji. Demon pustinjskog vjetrova. Po djelovanju se poistovjećuje sa Sotonom

„Samael nas je doveo do mjesta gdje je njegov sabrat Đavo iskušavao Isusa Hrista - spasitelja ljudi. Uz pomoć božije čestice, koju je dobio od svog oca Svestvoritelja, Isus - spasitelj ljudi, na ovom mjestu pretvorio je kamenje u hljeb. Time je spriječio Đavoljev naum da uništi vjeru u ljudski opstanak na zemlji. Dogodilo se to prije 2100 zemaljskih godina. Suštinski, naše putovanje počinje odavde. Odavde ćemo slijediti kretanje božije čestice u kamenju vjere i nade“ – završi Analizator.

Jahači su nezainteresovano posmatrali okamenjene hlebove. Razočarani prvom stanicom, zatražiše brzi prelazak na sledeću. I dalje su se nadali primorskom, ili planinskom suncu.

Uvažavajući zahtjev putnika za ubrzanim putovanjem Analizator kazaljku vijekova zamijeni kazaljkom dana. Promijenio im je i prevozno sredstvo. Životinje nijesu više bile pod njima, već ispred njih. Sada su konji vukli kola čiji točkovi uz škripu odskakahu od kaldrisanog drumu. Oblici oko njih postadoše nejasni, a vazduh prepun hemijskih isparenja. S njihove lijeve i desne strane nazirali su se nizovi kamenih struktura namijenjenih stanovanju.

Druga stanica najavila im se izdaleka neprijatnim mirisom. Konji se uznemiriše. Rzali su i potkovanim kopitama udarali o kamenu kaldrmu. Odozdo, kroz paru zaiskrila bi pokoja varnica. Činilo se da nečija nevidljiva ruka tareći gvožđe o kamen pokušava ispod njih zapaliti vatru. Putnici siđoše s kola, popustiše konjima uzde i đemove, blago ih udariše po sapima i otjeraše u prorijeđenu maglu. S osjećajem zadovoljstva, ako su ga životinje uopšte mogle imati, konji otkasaše odakle su i došli.

Analizator se ponovo oglasi. Savjetovao im je da koordinati Homunkulus 1 priđu zatvorenih usta i zapušениh nozdrva.

Bez bojazni da neka nepredvidljiva sila može izroniti iz bljedozučkaste izmaglice putnici odlučno krenuše niz kaldrisanu uličicu. Poslije nekoliko koraka stigoše do okruglastog kamena koji nalikovaše velikom somunu. Iz kamena su izbijale

crveno-žučkasto-plave protuberance. Pratilo ih je klokotanje, šištanje, praskanje, hućanje... Bio je to drugačiji huk od pustinjskog. Ovaj huk nije kovitlao vazduh. Ovaj huk je proizveo spektar boja i sumaglicu oko sebe. Putnici zasuše Analizator pitanjima. Da li je kamen pred njima pripadao skupini crnog pustinjskog kamenja? Kako je dospio na ovo mjesto. Kako je u novom vremenu i na novom prostoru mrtvi pustinj-ski kamen oživio? Analizator im podnese novi izvještaj i najavi sledeću koordinatu.

S mnogo više strpljenja i znatiželje pratili su što Analizator govori o mjestu gdje se nalaze, nego o mjestu na koje će otputovati.

„Jedan od pustinj-skih, hlebnih kamenova, nošen rukama hodočasnika i praćen budnim Đavoljim okom dospio je iz sve-te zemlje u laboratoriju alhemičara po imenu Paracelzus. Na ovom mjestu kamen s božijom česticom poslužio je đavoljoj raboti -uzgajanju Homunculusa i pretvaranju metala u zlato. Umjesto Homunculusa, vještački stvorenog čovječuljka robo-ta, i basnoslovno bogatih alhemičara u ovoj uličici su se raširili pohlepa, bolesti, blud, raspadanje i samouništenje. Da Đavo nikada ne spava uvjerali su se ljudi na ovom mjestu prije 600 zemaljskih godina“.

Izvještaj Analizatora unese strast u dalji tok putovanja. Od neizvjesnosti koju će donijeti sledeća stanica putnike podiđe prijatna jeza. U mislima su novu koordinatu na raz-ne načine povezivali s pustinj-skim kamenjem od kojih su ih sada dijelili vijekovi.

Još jednom zatražiše od Analizatora da zamijeni kazaljku. Ovoga puta zamijeni kružnu pozadinu dana, kružnom poza-dinom sati. Kazaljka je ostala ista. Treću stanicu Analizator je označio koordinatom Tauer 9,81.

Prije nego se uputiše ka trećoj stanici Analizator odluči da im odmah saopšti što ih tamo čeka. Uradio je to zbog vremena kome se opasno ubrzao protok. Saslušali su ga nevoljno, kao da

im neko unaprijed prepričava film koji su s velikim nestrpljenjem iščekivali.

„Prije 400 zemaljskih godina, na našoj sledećoj koordinati ustanovljeno je ono što se može ustanoviti samo jednom. Filozof prirode poznat kao Isak Njutn otkrio je sistem i poredak u kome funkcioniše božija čestica“.

Umjesto da ih opuste, Analizatorove riječi ih još više uzbudiše. Putnici upiljiše u kazaljku koja se žustro zavrtje na novoj pozadini. Već u sledećem trenutku udobno zavaljeni u kočijama vozili su se preko mosta. Obradovalo ih je blago talasanje vode ispod vitkih kamenih lukova. Sunca i dalje nije bilo. Ko zna hoće li im se poslije onog dosadnog pustinjskog, nasmiješiti bilo koje sunce.

S druge strane mosta, iz magle, izroni visoka Kula. U sebi je nosila nešto svečano i zlokobno u isti mah. Nešto između raskoši kraljevske palate i prijeteće tame turobnog zatvora. Nešto između čina krunisanja i čina pogubljenja koja su u ovoj epohi polagala jednaka prava na prateće svečanosti. Dok su putnici u stanju mistične ekstaze razmišljali o vezama ove i prethodne stanice, Analizator im promijeni odjeću i uvede ih u kulu.

Kameni pod poče odzvanjati pod njihovim kljunastim čizmama i izrezbarenim štapovima. S kapama ukrašenim peruškama, nabranim bijelim kragnama ispod vrata, duplim, trbušastim, trakasto prosječenim rukavima i širokim somotskim ogrtačima koji su im se spuštali s ramena do koljena, putnici koračahu polako netremice zagledani jedan u drugog. Po prvi put, uprkos razlici u visini, djelovali su skladno i uzvišeno, poput sudionika izuzetnih događaja. Nošeni tim osjećanjima razmišljali su o ulozi i značaju kule u novom vremenu. Pitali su se da li je Isak Njutn, na koga je Analizator ukazao kao domaćina treće stanice, bio kralj ili zatočenik u kuli? Da li mu je kula služila kao laboratorija? Da li su mu u posjetu dolazili ugledni

ljudi? Jesu li se, poput njih sada, i drugi, u raskošnim odorama, peli istim stepeništem kako bi iskazali poštovanje filozofu prirode.

Ritam njihovih otežalih i zvonkih koraka presječe glas Analizatora.

„Na koordinati Tauer 9,81 nalazila se kovnica novca, a Isak Njutn je bio njen upravnik“.

Da li je Analizator prozreo njihove misli, ili je slučajno, svojim odgovorom, nabasao na još nepostavljeno pitanje? U želji da preduhitri sledeći izvještaj Analizatora, jahač preobučen u niskog zdepastog plemića, zastade na stepeništu i gromoglasno postavi detektivsko pitanje.

„Nalazi li se i u kuli neki od pustinjčkih kamenova?“

„Nalazi“, odgovori Analizator.

„Kako je Isak Njutn došao do kamena?“

„Nije Isak Njutn tragao za kamenom. Kamen je tragao za Njutnom. I pronašao ga“, saopšti Analizator.

„Da li je Njutn, poput alhemičara s prethodne koordinate, kamen koristio u kovnici novca, kako bi metalne novčiće pretvarao u zlatnike“ - upita jahač preobučen u visokog vitkog plemića. Posljednje riječi, metal i zlato, odjeknuše pod svodom kule.

„Ne. Ovdje se nije posvećivala pažnja ni zlatu, ni ostalim metalima. Ovdje se nije tragalo za transmutacijom. Ovdje se tragalo za suštinom“.

I suština, poput zlata i metala, snažno odjeknu pod svodom nekadašnje kovnice novca.

„Njutn se crnom pustinjskom kamenu posvetio ne povlađujući ni božjim, ni đavoljim, ni ljudskim naumima“, nastavi Analizator - „Umjesto na dohvat ruke, kamen mu je bio na dohvat uma. Uporno ga je istraživao. Odvajao se od kamena, samo u časovima odmora. Tada bi izlazio u vrt, leškario pod krošnjama drveća, osvežavajući um, kako bi ga obnovljenom snagom usmjerio na zagonetku božije čestice u kamenu“.

Posljednje riječi natjeraše putnike da skinu kape širokih oboda, priđu prozoru kule i bace pogled na vrt gdje se Njutn

odmarao od kamena i pripremao za izazov kamena. Umjesto travnatih površina i zelenog drveća ugledaše utrinu s kamenjem raspoređenim na isti način kao što bijaše raspoređeno kamenje u pustinji od koje su ih sada dijelili vijekovi, dani i sati.

„Zahvaljujući kamenju oko sebe, Njutn je prozreo učinak božije čestice u opštem poretku vidljivog i nevidljivog svijeta. Znanje o božjoj čestici Njutn je prenio našoj četvrtoj stanici“, reče Analizator, dok je kazaljku sati mijenjao kazaljkom sekundi. Pozadina je zatreptala, sijevnula i nestala u svijetloj tački koja putnike odvede do posljednje stanice, koordinate Cern LHC 0.

Na novoj koordinati plemići se preobratili se u planinare. S oštrim štapovima u rukama, otežalim rancima na leđima i nazubljenim cipelama na nogama konačno se nađoše pod planinskim suncem. Želja im se ispunila. Vidik se izoštrio. Sa ljubičaste trave umiljato ih je posmatralo četvoronožno ljubičasto-bijelo biće, s veselo ispisanim imenom na horizontalnom trupu. U daljini su se ocrtavali planinski vrhovi prekriveni sniježnim bjelinama. Dovoljno je bilo samo nekoliko koraka da razotkriju obmanu osunčanog, tipično planinskog pejzaža, koji im je ponudila nova koordinata. Analizator im potvrdi da se pred njima ne nalazi sunčani planinski predio već samo slika velikih dimenzija koja reklamira čokoladu, omiljenu ljudsku poslasticu.

Opčinjeni “Milka” čokoladom, planinari su požudno gledali u sunce na bilbordu sve dok ih Analizator ne pozva da uđu u novo prevozno sredstvo. Umjesto da se gondolom penju na sniježne padine obasjane planinskim suncem, putnici stupiše u lift kojim se spustiše u utrobu zemlje. Ne čekajući da se pribere od rastanka sa slikom toliko priželjkivanog sunca, Analizator im podnese posljednji izvještaj.

„U ovom podzemnom, prstenastom tunelu nazvanom LHC,³ daleko od Sunca, hiljade i hiljade izabranih ljudi okupilo

³ LHC – Veliki hadronski sudarač. Akcelerator čestica. Izgradila ga je evropska organizacija za nuklearna istraživanja (CERN). Smješten u kružnom tunelu obima 27 kilometara, na dubini od 175 metara ispod francusko-švajcarske granice. Još uvijek u funkciji.

se da konkurišu Svestvoritelju. Godinama su stvarali svoju česticu po uzoru na božju, proglašavajući LHC najvećim naučnim dostignućem svoje civilizacije“.

„Da li su uspjeli napraviti novi kamen vjere i nade s česticom po uzoru na božju“ upita sitni, nabijeni planinar skidajući s leđa svoj, sve teži i teži, ranac.

„O tome ne postoje pouzdana znanja, jer nigdje nijesu zabilježena“.

Zbunjen Analizatorovim odgovorom, u kome je po prvi put priznao da nešto ne zna, sitni nabijeni putnik nastavi da zapitkuje, dok se njegov izduženi saputnik tegobno savijao u koljenima želeći da zauzme sjedeći položaj i stabilizuje svoju sve masivniju visinu.

„Postoji li nešto što se zna. Nešto što je zabilježeno“, upita izduženi.

„Zabilježen je otisak Đavoljeg prsta. Đavo je i ovdje djelovao jednako moćno, kao i na prvoj koordinati. Kao i u pustinji, našoj prvoj stanici, gdje je iskušavao Isusa Hrista - spasitelja ljudi i na ovoj poslednjoj stanici, Đavo je iskušavao ljude i njihova civilizacijska dostignuća. Upravo ovdje, pod maskom nauke pomagao je ljudima da olabave veze božije čestice sa svijetom oko sebe. Pretpostavlja se da su na ovom mjestu ljudi razdrobili crno pustinjsko kamenje i oslobodili crne rupe koje su do tada bile zapušene božijim česticama. Oslobođene crne rupe progutale su ljudsku civilizaciju zajedno s kamenjem iz kojeg se stvarala“ - reče Analizator sklapajući kazaljke i njihove pozadine.

Dok je Analizator vraćao u arhiv otisaka vremena regenerisane pejzaže, geološke zapise, atmosferske pojave, hemijska isparenja, zduhe životinja, tragove prima materije, odjeću, zvukove, ambijentalne udobnosti, prevozna sredstva i sve ostalo što im je na odabranim koordinatama omogućilo iluzije epoha, relaksiranim putnicima je preostalo da srede utiske i shvate kako je do Apokalipse došlo.

„Nikada nijesam vidio civilizaciju koja se okončala na ovakav način“, reče visoki putnik.

„Ni ja, ali me to ne obeshrabruje da pokušamo ponovo. Možda posredstvom novih koordinata i uz pomoć naprednijeg analizatora ipak naiđemo na ljude i njihov drugačiji kraj“, uzvрати mu niski putnik.

Ranko Rajković

Priča objavljena u zbirci *Đavolji prst* (2015)

Čuvaj se, čuvana si

*„Velika je naša zabluda što smrt
očekujemo kao nešto što će se desiti u budućnosti.
Ona se u velikoj mjeri već desila.
Jer sve života što je iza nas,
već odavno pripada smrti.“*
Seneka

**Što tražiš?
Njegove oči.
Kako izgledaju?
Kao moje.**

Ženeva, 4. jun 2019. godine, jutro

Od trenutka kada mi je portir, na ulazu zgrade u kojoj stanujem, uručio pismo, ne mogu da se saberem, da usredsredim misli. Koverta je obična, ako izuzmem činjenicu da nema mar-kicu, ni pečat pošte, da pošiljalac nije poznat, niti ima obilježje koje bi me uvjerilo da poslati sadržaj ima smisla. Zapravo, ovo nije pismo, već pozivnica.

- Ako se već nije predstavio, možete li mi reći koliko je imao godina čovjek koji je predao kovertu. Kako izgleda? Da li Vam je poznat? Je li ranije dolazio? - prilično iznervirana, pitala sam portira.

- Rekao sam Vam već, gospođice, da je mladi gospodin izričito zahtijevao da Vam lično uručim pošiljku. Nijesam pretpostavio da je u pitanju neznanac. Naprotiv, bio je vrlo ljubazan. Pomislio sam da ga Vi sigurno poznajete kada već zna adresu Vašeg stanovanja. Možda ima četrdesetak godina... Tako, otprilike... Ništa čudno, gospođice Simeonović. Nijesam ja odgovoran za sadržaj pisma koje Vam je stiglo. Moja dužnost je da Vam proslijedim sve važne informacije vezane za stanovanje...

Nijeste sinoć bili u stanu, pa sam Vam kovertu predao jutros. Eto tako! Znae, nijesam ja pisao propise i pravila. Ja sam Vam samo uručio donijeto pismo i to je to. Jesam li Vam ga predao? Jesam. Zašto ga jednostavno ne bacite? Pocijepajte ga, ako Vam poruka koju ste dobili ne odgovara, ako Vam ništa ne znači... U čemu je problem?

- Ništa mi nijeste rekli ranije... Još me pitate u čemu je problem... U posljednje vrijeme često zaboravljate. Odgovorili ste na moja pitanja uz insistiranje... Tek ste mi sada rekli da posjetilac ima četrdesetak godina... Uostalom, to sada nije važno. Budite oprezniji ubuduće. Ukoliko budu stizale pošiljke uz ličnu dostavu, molim da zapišete i ime donosioca pošte, jer prispjelo pismo nije potpisano. Sada ne znam ko mi upućuje poziv... Da se predstavio „uvaženi gospodin“, da je ostavio kontakt telefon, adresu, mogla bih da ga pozovem i saznam nešto više... Možda je u pitanju zabuna... Svejedno... Sad je ionako kasno. Ishod ne možemo promijeniti. Zahvaljujem. Doviđenja.

- Mene to, gospođice, ne interesuje. Ako Vam ne odgovara, bacite ga... Već sam Vam rekao ranije da je zahtijevao da uručim pismo Anastasiji Nastji Simeonović lično, što sam i učinio... Ne vidim razlog za ljutnju. Gospođice, ja o ovoj zgradi brinem četrdesetak godina i nikad mi se nije dogodilo... - nastavio je da govori o odgovornom vođenju zgrade, ali više nijesam slušala.

Sjutra putujem i treba se koncentrisati na obaveze oko priprema. Protekli mjeseci bili su zaista zamorni i stresni... Zapravo, jedanaest godina živim tako. Otkako sam kao učesnica projekta Evropske organizacije za nuklearna istraživanja ovdje u Cernu, od septembra 2008. godine, postala dio vodećeg naučnog tima koji u velikoj, podzemnoj laboratoriji, u kružnom tunelu ispod Ženeve, pokušava objasniti porijeklo svemira i nastanak života. Pronaći „božju česticu“, objasniti uslove koji su vladali u trenucima pojave Velikog praska, za koji se vjeruje da je uzrokovao nastanak svemira, cilj je svih okupljenih naučnika. Razriješiti

misteriju postanka svijeta djeluje kao vrlo motivišući zadatak, budući da je sve što vidimo na ovom svijetu, od najmanjeg insekta, do najveće zvijezde, sastavljeno od čestice materije čiji se antimaterijski blizanci ne mogu pronaći nigdje... Uslijed posvećenosti istraživačkom radu, koji je postao moj životni *credo*, moje „vjerujem“, moj san, samo ponekad mogu izdvojiti desetak dana za odmor koji, uglavnom, provodim u rodnom gradu. Razlog mog povratka uvijek je otac, kao i prijatelji iz djetinjstva, koje sam odabrala da me prate kroz lavirinte života... Zato, uvijek pred put osjećam neopisivo uzbuđenje, tim prije što me čarolija rodnog grada vraća djetinjstvu, podstiče i hrabri da istrajem. Sjećam se, možda sam imala dvanaest, trinaest godina, kada me otac pitao:

- Što će biti, draga princezo, tvoje buduće zanimanje? Što bi ti najviše željela u životu?

- Voljela bih da postanem naučnica, kao Nikola Tesla, - odgovorala bih samouvjerenom, čvrsto uvjerenom da ću u budućnosti to i ostvariti, što je kod mog oca izazivalo smijeh. Tada mi je i poklonio Plavu školjku, koja je trebala da, u godinama odrastanja, „oslušuje“ sve što su moje želje i očekivanja, da isprati sve moje tajne. Ona je imala zadatak da me „čuje“. Naravno, uz Plavu školjku, dobila sam, uobičajeno, još jedan simboličan poklon - Puža. Otac je znao da pokloni koje mi donosi moraju stizati u paru. Dvostruko darivanje za mene je imalo dublje značenje. Puž je imao zadatak da me uči strpljenju, sporom i upornom kretanju, koje podrazumijeva prispjeće do ciljeva, uz uloženi napor i trud. Otac je znao da me prisustvo vode smiruje, da sve što pripada vodi za mene predstavlja izraz, da me voda vodi. Odatle i potiče moje interesovanje za školjke i puževe. O puževima sam, na primjer, naučila da su najaktivniji noću, da obožavaju vlažna mjesta, da ostavljaju za sobom vidljiv srebrnkasti trag, da se kreću u koloni. Moja davnašnja igra, koja se sastojala od prepoznavanja oblika koje su puževi

iscrtavali i ostavljali u sedefastom tragu za sobom, pretvorila se kasnije u „čitanje“ bijelih oblaka na nebu, i onih olujnih, otežalih od kiše i sivih, čija se promjenljivost odvijala munjevitom brzinom pa ih je bilo teško razaznati i „uhvatiti“ u trenutnoj smjenljivosti. Trebalo je samo da pratim tragove, da se usredsredim, i postigla bih da u mislima dočaram sve što vidim. Eto, prekosjutra ćemo proslaviti sedamdeset deveti rođendan mog oca, a ja i nakon toliko godina pamtim igre koje su me uveseljavale i koje su, dobrim dijelom, odredile sve ovo što sam danas. Moj otac je, srećom, slikar, umjetnik koji je znao da je njegova umjetnost bila putokaz na putu mog opredjeljenja i ostvarenja u oblasti nauke. Bila sam prisutna na otvaranju svih njegovih izložbi, najodaniji i najprecizniji „čitalac“ njegovih slika.

„Korak po korak, Nastja, promišljeno i polako stiže se do cilja... Predano radi i voli to što radiš“, učio me.

Znam da je sada ponosan, da se raduje mom dolasku. Radujem se i ja...

Sjetih se Pozivnice koju sam u brzini stavila u tašnu... Treba da je pročitam još jednom. Možda će mi, sad kada sam se pribrala malo, nešto biti jasnije. U pravu je bio portir. Njemu sadržaj pisma nije bitan. Važan je meni. Njegova dužnost bila je da mi ga preda. Meni je neodređeni, neimenovani, mistični Neko, uputio neobični, zagonetni poziv. Donio ga je lično, ili u nečije ime. Sve mi je to neshvatljivo i čudno. Pročitati iznova, otkriti što hoće, to mi se čini kao najjednostavnije i jedino rješenje za sada. Da vidimo, s kakvom namjerom, zašto, kojim smjerom i gdje me vodi ciljana poruka. Zapravo, jedino mi je jasno odredište. Koga ću zateći tamo, ako odem, ostaje mi u potpunosti nejasno. Ono što sam uspjela zaključiti iz poziva koji mi je proslijeđen, nakon nekoliko iščitavanja, je da je zagonetni čin i smišljen s namjerom da me zavede, obuzme i uvede u zonu straha... Ili je sve šala kojoj ću se, otkrijem li pošiljaoca, sutra smijati... Sve moram uzeti u obzir. Taj nedodirljivi Neko

postigao je cilj i zna da se u ovom trenutku ne snalazim. Računa na tu prednost.

POZIVNICA

Poštovana,

Molim Vas da budete u Kristalnoj odaji Pećine nad Vražjim firovima (Đalovića pećina) 6. juna 2019. godine u 12 sati. Obavezno donesite Pozivnicu jer je to istovremeno i Vaša ulaznica.

OČEKUJEM VAŠ DOLAZAK!

ČUVAJTE SE!

ZMAJ

P.S. Pažljivo pročitajte Listu riječi sa poleđine Pozivnice i odgovorite na izazov koji Vam je zadat.

Kakva drskost, pomislih. Kakva umišljenost! Lik je zamislilo da je čudesno biće istrgnuto sa stranica bajke o vilenjacima i zmajevima. Shodno Vašem uputstvu, „mladi gospodine“, evo, okrećem drugu stranu. Biće da je to Vaša druga realnost, ona sa kojom ću u suočavanju zaslužiti ulaznicu za drugi svijet. Vi, očigledno, boravite tamo. Zaboravljeni, usamljeni, ili čak zarobljeni. Vaše zmajoliko, umišljeno biće čeka na oslobađanje iz okovanog svijeta tame i leda, očekuje susret sa mnom. Bljujete li, iz svojih čeljusti, strašnu vatru? Da se odmah dogovorimo, da ne bi bilo nedoumica: ili ćete Vi izaći iz sjene te udaljene tamnice-pećine na svjetlost dana, ili ću ja napustiti udobnost svjetla ovog svijeta i uputiti se ka Vama da Vas spasim. Vi meni, vjerujte, nijeste potrebni. Ako smo jedno drugome predodređeni i zadati, doći ću. Nemojte, samo, da mi prijetite, molim Vas. Mora postojati neko poravnanje, neki izlaz, jer neko nekoga ovdje, očigledno, spašava i oslobađa. Ili ste Vi Vječni sluga neke tajanstvene, mračne sile, kome sam ja, odabrani

putnik-namjernik, potrebna, ili je sve, i Vaš poziv i ja, plod uobrazilje koja nema razum za oslonac. Ali, ja ipak u rukama imam Pozivnicu kao dokaz. Sasvim sigurno postojite i Vi i ja. Dakle, da vidimo iz čega je sadržan Vaš Izazov.

Svake desete godine od Velikog potresa 15. aprila 1979. godine, otvaraju se vrata Pećine, i samo tada možete čuti odgovore Zemlje i Vode. Istaknuti dan nije slučajno odabran. Vi ste na potezu! Krenite... Sad! Lista riječi predstavljaće Vaš odgovor na Izazov. Izlistajte svoj život. Sve!

***„Ko stremeći se trudi,
Toga možemo spasiti.“***

Johann Wolfgang von Goethe

Putokaz riječi: Dvostruka istovremenost; Duša Prirode, Priroda duše; Spiritualna staza; Božja čestica;

4 Principa: 1.Zemlja, 2.Vatra, 3.Vazduh, 4.Voda; 5. element je: Quinta essentia.

Napomena: Jedan pojam je sakriven. Otkrijte ga sami!
ČUVANI STE!

Priznajem, osjećam strah. Da li ga poznajem? Možda me negdje sreo, možda je nekada posjetio izložbu mog oca, možda je vlasnik očeve slike, možda je neko kome sam se zamjerila i nije mi to nikada oprostio... Može biti kolega... Može biti bilo ko... Neka čudna jeza prožima moje tijelo...Ko se to usuđuje da mi prijete? Kakve su mu namjere? Da me uplaši? On sasvim sigurno zna zašto boravim u Ženevi. Uvjeren sam da zna da sam ovdje jedanaest godina, da rijetko viđam oca, da sam život posvetila istraživanju... Da li je ovo predskazanje? Neka mistična najava nesreće? Da li će prekosjutra umrijeti moj otac, ili ja? Poznati su mi kobni nagovještaji nesreća povodom proslava rođendana mojih bližnjih... Je li ove godine, na dan mog četrdeset trećeg rođendana, 15. aprila, gorjela u požaru Katedrala

Notr Dam u Parizu? Moram pitati prijatelje da li su i oni dobili istu ili sličnu pozivnicu, ili je namijenjena samo meni. Da pozovem policiju? Da obavijestim oca? Ne, ne želim da ga uznemiravam... Sasvim je izvjesno da je pozivnica lična, da se ne odnosi na moj profesionalni angažman... Ali, ko je potpisnik? Upada u moj život da bi me onespokojio. Zašto? Da li me prati? Sasvim je izvjesno da zna ko sam, da zna sve o meni. Upućuje mi izazov, a potpisuje se kao Zmaj... Valjda želi da izrazi svoju nadmoć, da uspostavi kontrolu nad mojom voljom, nad mojim umom i osjećanjima, da se igra, ali neću odstupiti. Bio ti čovjek ili Zmaj, zaigrao si na pogrešnu kartu... Neću dozvoliti da me Neznanac vodi. Odgonetnuću smisao skrivenog značenja ove poruke. Potrebno je samo da izradim plan odbrane, promišljeno i polako. Da rastumačim sve činioce, da shvatim svaku napisanu riječ, da je odmjerim svom snagom, jer je ova pozivnica, sasvim je izvjesno, napad na sve što ja jesam. Večeras, kad završim sve pripreme oko povratka kući, posvetiću se tekstu u tišini. Neću odstupiti. Razotkriću zadate riječi. U nekom skrivenom uglu svijesti, sigurno postoji razuman odgovor za sve ovo što mi se sada dešava. Isplivaće taj djelić na površinu duše kao putokaz, kaplja će postati boja, iskra plamen, osvijetlice moj put, jer znam da i najmanja čestica mog bića nije zalutala, jer vjeruje da se sve što postoji dešava s razlogom, da ima smisla, da oduvijek kruži, da se ne završava. Makar to bio i tračak svjetlosti, nagovijestiće da tamo, u daljini, Sunce života i sija i grije. Složiću listu svog života.

Lista života - Putokaz riječi

Ženeva, 4. jun 2019. godine, noć

Nijesam sigurna da li je Bog pisac ili slikar. Vjerujem da je umjetnik, da je u nas ulio krv koja svojim nepredvidljivim

tokom stvara čudo. Imenovao je svoje najveće djelo. Udahnuo mu je snagu misli, oživio vrlinom svetu riječ.

Iako je moj otac vjernik, nikada mi nije govorio o Bogu. Učio me kako se mjeri snaga riječi u djelima, kako se čuva značaj i vrijednost izgovorenog, ubijedio me da moram da je tražim. I danas, dok odmjeravam snagu svojih uvjerenja, stajem pred oltar tog skrivenog čuda, kako bih ovom pričom izmjerila jedno božje djelo u nizu povezanih. Bog mi je predao izazov, život koji i danas prećutkuje svoje najveće otkriće. Zato se u vremenu koje slijedi od mene očekuje da svjedočim o listi skrivene istine, jer ja, Anastasija Nastja Simeonović, prekosjutra umirem.

Pišem, uzimam i pružam u istom trenu, i djeluje kao da odmakla nijesam, da godine nijesu prošle, već su se tu sabrale, nataložile i postale moj muk, tišina u koju uranjam sada, da bih sve što znam i imam predala njoj.

Rođena sam u godini Zmaja, 1976. godine. Nijesam rođena sama, jer je samo nekoliko trenutaka nakon mene rođena moja sestra blizankinja Taliya Tasja Simeonović. Kažu da je tog dana duvao vjetar koji je nosio sve pred sobom. Taj isti vjetar vjerovatno je najavio dolazak djevojčica koje su prirodom svojih tek rođenih bića ukazivale na slijed naših sudbina. Našim rođenjem, 15. aprila 1976. godine, dom Simeonovića postaće pomalo neobično mjesto u kojem je porodična kuća, izgrađena na raskršću vjetrova, na samoj obali mora, postala jedinstveni prostor **dvostruke istovremenosti naših bića**. Niko tada ni slutio nije da će dom naše sreće, tri godine kasnije, biti ruševina. Naravno, ne pamtim prve godine svog života, ali iz očevih priča o mom najranijem djetinjstvu, kao i sa fotografija koje svjedoče odrastanju, mogla sam nazreti njihova bića. Na naš treći rođendan, tog jutra 15. aprila 1979. godine, u Velikom zemljotresu koji je zadesio Primorje u sedam sati, devetnaest minuta i pedeset sekundi, nestale su moja majka i sestra. Toranj sata na glavnom gradskom trgu prestao je da otkucava vrijeme.

Zaustavile su se kazaljke starog sata u trenutku najvećeg razaranja grada. Vjerovatno je i zadržano vrijeme tog trenutka, u svom bezvremenom ćutanju, zaustavljanjem kazaljki, htjelo da zabilježi dan našeg stradanja. Tog dana pripadnici katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti proslavljali su Uskrs. Aprilsko jutro je stiglo u sjaju najljepšeg Sunca, praznika bistrine, vedrine, ali i tišine, iz koje je, snagom tutnjave, zagrmjela sila zemlje da bi uzela svoje žrtve. Naša porodica tog jutra se podijelila, razdvojila. Kao da je sami Bog, Gospodar ovog svijeta, kroz pukotinu zemlje koja se otvorila, uzeo naše sve. Srušeno kamenje se zaustavilo. Zaustavilo se vrijeme. Prekinula se nit. Ostali smo sami, otac i ja. On, tražeći u slikama dušu svega što je izgubio, ja, prateći ga u želji da razumijem sve što mi kao otac i slikar govori. Njegove najljepše slike nastajale su tada. Valjda je tuga obojila misli svjetlošću kojom je dozivao one kojih nema. Paradoks majčine smrti vidim u činjenici da je, kao arhitekta, projektovala i gradila u prostoru, a rušenje jedne građevine srušilo je njen život. Taliji nije ni data mogućnost da snove pretoči u stvarnost.

Otac me učio da kroz ljubav prema bližnjima gradim sebe. Tu lekciju života sam usvojila, iako nijesam razumjela kako se ljubav, koja je u meni, može usmjeravati ka onima kojih nema. Nijesu tu. Nijesam ih zapamtila. Umjesto ljubavi, u moje srce se uselila tuga. Samo su zamijenile mjesta. Moje srce nije znalo da bira ljubav. Tuga je živjela. Krivca za sve što se dogodilo pro našla sam u prirodi. Stoga sam, želeći da otkrijem uzroke svih zbivanja, 1999. godine, na dvadesetu godišnjicu od Velikog zemljotresa, završila studije na Prirodno matematičkom fakultetu, odsjek fizike. Od nauke sam očekivala znanje, a odgovor od Prirode. Toliko mi duguje.

Prostorno vremenski kontinuum slikanja, u stvaralaštvu mog oca, imao je vrlo određen slijed, očekivan i predvidljiv. Sveke desete godine od Velikog zemljotresa priređivao je izložbe, želeći da na slikama sačuva duše onih koje je izgubio. Izložba

pod nazivom **Duša prirode** otvorena je 15. aprila 1989. godine. Imala sam trinaest godina, a očeva postavka trinaest slika.

U čast mog mog diplomiranja, on je 1999. godine, na izložbi **Priroda duše**, inspirisan Njegoševim filozofsko-religijskim spjevom Luča mikrokozma, predstavio slike božanskog vrta, koji je u mom čitanju i interpretaciji, a nadasve doživljaju, imenovao i označio niz povezujućih mističnih simbola kroz poimanje dualnosti bića prirode. Jer, čovjek je mikrokosmos u makrokosmosu, njegov nezamjenljiv činilac, djelić koji je u zemaljskom i kosmičkom poretku podjednako važan i dragocjen. Imala sam 23 godine, a postavka slika broj mojih godina. Slike su rasle sa mnom, ili ja sa njima. Izgleda da smo živjele uporedne živote, ili zajedno, ili je otac u njima brojao Talijine godine.

Treća postavka slika, 33 moje godine, raspoređene u 33 slike, ukazivale su na moj životni put. Naslov izložbe **Spiritualna staza**, te 2009. godine, nagovijestiće sve što kao istraživač poslužim, ovdje u Ženevi, moju istrajnost i posvećenost.

Izložba 15. aprila 2019. godine je izostala, ali je slika koju moj otac slika, kako mi je rekao, još uvijek u nastajanju. Imenovao je kao **Imaginarno vrijeme - Horizont događaja**. Ove godine, 15. aprila izostalo je i moje prisustvo, jer je slika koju slika „živa“, predstavlja vizionarsko slikarstvo, koje u zlatnom presjeku spirale Puža dočarava ukupnost života. Dualnost bića prirode „uhvaćena“, je dok „duša, vođena iskrom božanstvenom traga za uzrocima čovjekovog pada“. Na dan mog rođendana, svod Katedrale Notr Dam djelimično se urušio tokom požara. Imam 43. godine, a broj slika, ove godine, nije podudaran sa brojem mojih godina. Ova jedna, „sveživuća slika“ ima za cilj simuliranje Velikog praska koji u bojama traži sveprožimuću, sveprisutnu kaplju, „božju česticu“. U uslovima sličnim onima koji su postojali milijarditi dio sekunde poslije postojanja svemira, treba da objasni porijeklo postojanja života na zemlji uz pomoć prve kaplje boje koja je obojila sliku.

Zapravo, otac je cijelog svog života slikao samo jednu sliku - NAS. Tajna ljepote i harmoničnog sklada, u proporciji zlatnog presjeka (**sestia divina**), je na čudesan način u njegovim slikama oslikala traganje za savršenstvom i ljepotom. **Zlatni presjek** je kompozicijski zakon u kojem se manji dio prema većem odnosi kao veći dio prema ukupnom. Svetim obrascem, po kojem su pisani svi univerzalni zakoni svemira, u vrtloženju planeta, predstavljenih spiralom, protkano je sve. Priroda nam je na velikom platnu života predstavila sebe - savršenu, uzvišenu, neponovljivu, jedinstvenu. Zadala nam je ljepotu. Zlatni presjek ili zlatna proporcija je ta već napisana matematička formula na osnovu koje sve što postoji djeluje po principu osmišljenog plana evolucije: rađa se, stari i umire i iznova, putanjem kruga, otvara neprekidnost ciklusa u nizovima svezvremenskog toka. Niz brojeva zlatnog presjeka je beskonačan, nikad se ne može prekinuti. Sve, sve, baš sve u sebi sadrži ovaj niz, ovaj kod, ovaj odnos brojeva. Svuda u prirodi pronalazimo izraze božanskih proporcija. Fibonačijevi brojevi i misteriozni broj fi (ϕ) utkani su u samo tkivo stvaranja, od morskih školjki i puževa, do galaksija. U toj smjenljivosti, matematika umjetnosti i prirode je, u umjetničkim djelima, prepoznala istovjetni univerzalni princip, zlatnu proporciju koja nam je, možda u najsavršenijem i najpribližnijem dijelu sebe predala kao uzor školjku i puža. Zato se spirala, uočena kod puža (*Nautilus*) predstavlja kao primjer najsavršenijeg oblika, najljepšeg otiska koji nam je predala Priroda. Zvuči nevjerovatno, ali upravo puž na svojim leđima nosi kuću sa sobom gdje god bio, malu, savršenu građevinu prirode koja najvjernije oslikava galaksiju u minijaturnom biću, spiralno vrtloženje koje i Nauka i Umjetnost priznaju kao sveto načelo, sveti plan, sveti obrazac na osnovu kojeg je skrojen ukupan živi svijet. Pa samim tim i čovjek u svom biću, u svom DNK, nosi lični zlatni presjek. Na primjer: U zlatnom presjeku JA traži savršen odnos prema TI. Dakle, svuda oko nas su prisutni izrazi božanskih proporcija.

Galaksije vrtlože stvarajući spirale, a puž se kreće i ne znajući da nosi sveti znamen, ne pitajući se kako se stiže do tih neslućenih visina, ne mareći za svetu geometriju i svete proporcije. Njega apsolutno ne interesuje da li je „Matematika jezik kojim je Bog napisao Univerzum“.

Možda, dok u ovoj ženevskoj noći, u trenu kada bih morala da se suočim sa sobom, ispisujem Listu života, već mogu uočiti da mene najmanje ima, možda se moje JA sakrilo u životima ljudi koje volim, možda se povuklo, možda me nema u riječima, možda se moj život izgubio sa njima, možda se moja duša sama sklonila sa tih stranica, jer nije htjela da živi, možda je njihovo stradanje učinilo da i ja ne postojim. Kako god bilo, zaključiću ovu stranicu Liste života, odnosno svog „neživota“. Kasno je. Preostalo mi je šest sati, petnaest minuta i 38 sekundi do sjutrašnjeg leta.

Ženeva, Aerodrom Kointrin, 5. jun 2019. godine, jutro

Lijepo se osjećam u udobnom sjedištu aviona, kao da sam u drugoj zoni prostora, ušuškana i zbrinuta, nekako bliskije povezana s vremenom i ljudima koji me na tački odredišta očekuju. Imam utisak da sam, dok putujem, sve bliža cilju, raduje me ta neopisiva bliskost s daljinom, koja mi se i u nagovještaju osmjehuje, kojoj idem u susret. Srećna sam jer znam da me čeka otac, da ću s prijateljima iz djetinjstva provesti narednih jedanaest bezbrižnih dana, udaljena od svega što me zabrinjava. Upravo je u toku promjena tačke mog oslonca. Zemlju je zamijenilo nebo, a s tom promjenom je počelo da protiče i vrijeme leta koje mogu posvetiti odgonetanju zagonetke koja mi je Pozivnicom zadata. Kao da su se preda mnom ukazale stepenice koje moram savladati... Jednu po jednu.... Moram složiti mozaik. Čestice od kojih ću ga oblikovati kao cjelinu, dostupne su samo ako ih jasno predočim sebi. Neophodno je da ih razumijem i osjetim u istovremenom, dvostrukom slijeđu.

Ne, neću se baviti Fibonačijevim brojčanim nizom, neću ići predaleko, neću zalaziti u te nepregledne i beskonačne lavirinte. Beskonačnost je ionako nevidljiva, nesaglediva. Naš um je naviknut da uspostavlja ograničenja. U toj šumi simbola vezujem se za samo jedan. Samo me interesuje koga ću ugledati u Pećini nad Vražjim firovima i ko je potpisnik Pozivnice .

Dakle, od sinoć do jutros otvorena je Lista života, a to znači da treba razotkriti Putokaz riječi. Vidjeću na čemu sam, ko sam, kuda me vodi mistični predio koji je u Pozivnici naznačen, kad riješim 4 Principa: Zemlja, Vatra, Vazduh, Voda. Teofrast Paracelsus navodi da čovjek podliježe Principima, jer „Četiri elementa oblikuju Makrokosmos, kao i čovjeka. On je Mikrokosmos, ekstrakt svih zvijezda i planeta...”

Četiri elementa su simboli i u tom smislu se mogu razumjeti kao tijelo, razum, svijest i osjećaji. Uspije li čovjek uskladiti ta četiri elementa (osnovne konstante čovjeka), tada se očituje i peti element, takozvana kvintesencija ili „quinta essentia“. Tek sa petim elementom čovjek postaje ono što bi trebao biti. Vrijedi pokušati:

Otac je rođen. 6. juna 1940. godine, u godini Zmaja.

Majka je rođena 9. februara 1952. godine, u godini Zmaja.

Talija je rođena 15. aprila 1976. godine, u godini Zmaja.

Ja sam rođena 15. aprila 1976. godine, u godini Zmaja.

Godine naših rođenja bile su prestupne, imale su dan više. To su podudarnosti koje, sve i da su slučajne, ne bi trebalo zanemariti. Prestupne godine su sve djeljive sa četiri, a razlog tome je usklađivanje kalendarske godine sa astronomskom godinom. Redoslijed naših rođenja može biti podijeljen na naša četiri bića, razvrstan pojedinačno po elementima:

Zemlja - po prirodi hrani i štiti. Zemlja je kolijevka četiri prirodna carstva, koja su u različitim stupnjevima prožeta Univerzalnom dušom. Ona je univerzalna supstancija – „Prima

Materia“. Sveti biser našeg rođenja pripada majci. Ime joj je Eleonora Nora Simeonović. Majka je Zemlja. Zemlja je simbol majčinskog djelovanja.

Vatra - simbol Božje prisutnosti, prema hrišćanskoj ezoteriji „Vatra potpuno obnavlja prirodu“ („Igne Natura Renovatur Integra“). Nebo je prijestolje. Tajna našeg postojanja je u njegovim moćima. Mudrost Sunca nosi naš otac. Ime mu je Aleksandar Saša Simeonović. Otac je Vatra. Vatra je simbol vječnog svjetla.

Vazduh - predstavlja težnju za najvišim idealima, uspon u spiritualni svijet u trenutku smrti. Vazduh je Kosmička Energija, udisanje i izdisanje, jang i jin. Ja sam Vazduh. Vazduh je simbol duše.

Voda - simbol za stvaranje i oblikovanje svih stvari. Talija je Voda. Voda je simbol pročišćenja.

Četiri elementa odgovaraju onome što nazivamo **Četvorostruki zakon**: četiri strane svijeta, četiri godišnja doba, četiri prirodna carstva (mineralno, biljno, životinjsko i ljudsko), četiri razine čovjeka (tijelo, intelekt, osjećaji, spiritualnost), četiri faze ljudske svijesti (objektivna, subjektivna, podsvjesna, karmička), četiri životna cikusa (djetinjstvo, mladost, odraslo doba i starost).

Kvintesencija je peti element supstancije, peta suština, predstavlja sveprožimni element - snagu duha. Termin etar za kvintesenciju je uveo Aristotel, a fizičari su ga krajem 19. vijeka vratili u upotrebu, da bi njime označili pretpostavljenu nevidljivu stvar koja prožima univerzum - takozvani svjetlosni etar.

Na putu prema Pećini, koračaću tragom zadatih riječi, pomislih. Kad hoću, nezaustavljiva sam. Kad želim, i mogu i moram. Da vidimo, za kim ja tragam... Za tobom, ili sobom?

**Beograd, Aerodrom „Nikola Tesla“, 5. jun 2019. godine,
13 sati, 22 minuta i 47 sekundi**

Stigla sam. Ne znam zašto provjeravam „tačno“ vrijeme, dok čekam poziv za let prema Podgorici. Osjećam nemir, nestrpljenje, čudnovato uzbuđenje koje je vjerovatno samo povezano sa ispoljavanjem zadovoljstva što idem naprijed, što koračam usklađeno sa pragom očekivanja sebe, prisutne u vremenu i prostoru. Kao da nešto znači njegovo određenje. Jasno je da neumitno prolazi. Protiče... Ističe... Ne znam ni što mi znači ovaj dan, osim što osjećam svoje usklađeno prisustvo u njemu, dan više, ukoliko živim udišući vazduh, dan manje, ako umrem... Eto, baš nedavno, gostujući kod mene u Švajcarskoj, prijateljica mi je pokazala mobilni telefon koji joj je, na poziciji mjesta i vremena, ukazivao da ona, u tom trenutku, boravi u Koldingu, gradu u Danskoj. Vrijeme se očitavalo kao promjenljivo oblačno, a kod nas, u Ženevi, bilo je sunčano... Šalile smo se na tu temu, govoreći da bi neizostavno morala provjeriti da li je tamo, da pozove sopstveni broj, da sebe uvjeri da li je, uopšte, prisutna ovdje, da li je dolazila ... No, kako god, svakako bi morala posjetiti Kolding.

Da, moglo bi se dogoditi da me danas iznenadi smrt, a smrt podrazumijeva prestanak udisaja, zaustavljanje otkucaja srca... To bi značilo da nastupa presjek, tačka odvajanja, mjesto razdvajanja puteva, koji su sve vrijeme prisutni u svom istovremenom, paralelnom hodu. Zajedno, uporedo koračamo. Eto, upravo u trenutku naših rođenja, stvoreni su život i smrt. Istovremeno su ubilježile taj trenutak u svoj registar odbrojavanja. Život sabira, smrt oduzima... Istovremeni su udisaj i izdisaj. U slučaju da se danas dogodi moja smrt, izgubiću udisaj, i dan i život istovremeno... Moglo bi se reći da nastupa život smrti. Do tog trena važio bi suprotni obrazac - smrt života. Sve bi se dalo sabrati, podijeliti... Taj zbir, svakako, u svim smjerovima da ide,

u svim okolnostima, unaprijed ili unatrag, ovdje i tamo, oduvijek i zauvijek, označava nas kao rezultat tog odnosa dok smo energija, a energija smo neprestano i uvijek... Energija je neuništiva... Priroda nam sve kazuje o svojoj, pa samim tim i o našoj, postojanosti u promjenljivosti i promjenljivosti u postojanosti.

Podgorica, Aerodrom, 5. jun 2019. godine, 15 sati, 39 minuta, 27 sekundi

Ko sam ja? Slučajni prolaznik ili putnik namjernik? Ko si ti? Čovjek ili Zmaj? Dva su pojma sakrivena na Pozivnici. Potpisnik mi je još uvijek nepoznat, ali, vjerujem da sam odgonetnula prvi. Moja pretpostavka je da je pojam zadat u Napomeni: zlatni presjek. Za rješenje drugog ću se izboriti sutra, na dan očevo rođendana... Doći ću kao što je navedeno u ostavljenoj poruci, ali trenutno se moram posvetiti organizacijom smještaja i putovanja prema Pećini. Napokon, tu sam, takoreći korak udaljena od kuće. Na samom pragu vrata čekaće me otac. Poželjeću mu srećan rođendan...

Podgorica, Hotel „Hilton“, 5. jun 2019. godine, 18 sati, 16 minuta, 56 sekundi

Eto, došao je trenutak za poznanstvo sa Zmajem. Da, sutra ću ga ugledati... Sada samo provjeravam sa kim ću se suočiti, izlistavam njegov život, sve! Mada, u novom čitanju Pozivnice, ne stičem utisak neprijateljstva. Sve do sada, mislila sam da je Zmaj neko ko mi prijete riječima: Čuvajte se! Ali, u Napomeni, koju čitam na drugoj strani, jasno je da je Zmaj moj pratilac, saputnik, čuvar, neko ko me vodi. *Čuvani ste*, u ovom trenutku su riječi utjehe, ohrabrenja, bar mi to tako sada zvuči. Nagovještavaju nečiju naklonost i pažnju. Naravno, moram biti opreznna. Treba završiti sve što se od mene očekuje.

Za ujutro ću naručiti rano buđenje, pozvati taksi i uputiti se ka odredištu. Sve se da urediti kad si odmoran.

Kvintesencija

**Pećina nad Vražjim firovima, 6. jun 2019. godine, 11 sati,
33 minuta, 12 sekundi**

Možda nisam smjela krenuti bez vodiča. Teška oprema mi usporava hod. Dok se uspinjem veličanstvenim krajolikom Đalovića klisure, na zapadnom obodu Pešterske visoravni, pravcem koji me usmjerava strma i krivudava staza ka ulazu u Pećinu, povremeno zastajkujem, praveći pauzu, da bih vratila uravnoteženost ritma udisaja i izdisaja. Osjećam da mi tijelo, zbog napora koji ulažem, pruža otpor, ne dopušta mi da oduzetu snagu vratim. Ipak, uspijevam da održavam budnost svoje pažnje koja se, gle čuda, u uslovima rasta tjelesnog zamora, izoštrila i ne odstupa. Naprotiv, kao da se oduzimanjem pokretljivosti tijela, dogodilo da je duša postala gipkija, lakša, prozračnija, pokretljivija, bistrija. Dobila je na jasnoći i snazi.

Na samom sam ulazu tajne, tu u utrobi Peštera... Polako savladavam teren... Pred mojim očima se ukazuje prizor koji najviše podsjeća na rastvorenu školjku. Lepezastim kracima poziva me da uđem u najljepše i najraskošnije oslikanu šaru njene unutarnje građe. Bila to utroba zemje, ili školjka ukrašena nakitnim sjajem čudesno urezanog znamenja prirode (stalaktita i stalagmita različitih boja i dimenzija), ili, pak, samo izraz snoviđenja i umišljaja uma, pred mojom dušom, ili u samom njenom središtu, otvoriše se hodnici, predvorja, odaje... Kao da su na velikoj Raskrsnici, kanali desno, preko Bunara duhova, snopom božanskog svjetla osvijetlili vijugavi splet Velikog i Malog lavirinta, kao da je Dvorana Katedrala, ovdje, u samom jezgru Pećine, molitvom obasjala i oplemenila prostor ukrasima

najfinijeg veza čipke... Kao da su skamenjena udubljenja i is-pupčenja hrapavog zida, u trenutku najljepšeg plesa zemljanih i vodenih čestica vodopada, izvajale i ostavile kamene, kitnjaste statue, zadržane da bi izazvale divljenje posmatrača... Kao da se Kristalna odaja okitila, stepenasto povezanim udubljenjima, pa zavodi ljepotom prostrijetih kamenitih zavjesa...Kao da su se svojom nizom od bisera i kristala ujedinile sve kaplje da bi joj dale oblik kakav imaju, da bih ja vidjela svu bistrinu sakupljene vode, zaronila u plavetnilo hladnog gorskog jezera...

...A onda je, osjetih to između dva treptaja oka, baš u tom trenu, moje vidno polje upilo samo jednu sliku, koja se vertikalom prostrla i opružila po prostranoj sjenovitoj i stjenovitoj površini. Da, nalazim se u Puževoj galeriji. Vidim, preda mnom se uzdiže veliki prostor slike koju formiraju kolone puževa. Šuškvim, sedefastim tragom svojih spiralnih tijela iscrtali su živu, pokretnu sliku Zmaja, kao da su spremni da ga svojim majušnim tijelima brane... Slika treperi u jedinstvu njihovih istovremenih i skladnih pokreta, pa se dobija utisak da u tom drhtaju srebrnkastog traga puževi žive za samo taj jedan trenutak. Svoje živote daju da bi održali u životu konture naslikanog Zmaja. U njegovim očima se, vide moje oči. Odsjaj dva bisera, u Zmajevim očima, mi govori da sam to JA...

Tata, srećan ti rođendan! Znam, Veliki prasak je samo jedna iskra svemira, samo jedna zraka, jedna kaplja, jedan trenutak, jedna čestica, ovaj dan, bljesak... Ali, ona je bila dovoljna da stvori i održi život.

Za ovu sliku dajem sve, svoj um i svoju dušu, jer preda mnom se otvorilo jedinstveno carstvo Imaginarnog vremena, mapa velikog stvaranja Svijeta, nastalog na Horizontu događaja, slika svega što postoji i što predstavlja kosmičko ustrojstvo sazdano od zemlje, vatre, vazduha i vode, uklesanog slova i simbola, upisanog imena i broja, urezane povezujuće niti koja je, prorezom svog zlatnog presjeka, podijelila i tankom linijom

označila stranicu, tanku liniju razdvajanja između stvarnosti i sna, zemlje i neba.

Gospode, ako ovdje, u Pećini nad Vražjim firovima, umrem danas, umjesto tuge za izgubljenim životima majke i sestre, neka ova moja molitva sačuva sveti znamen ljubavi, jer sam dala sve od sebe da ih pronađem. Ako sam ostala bez dijela sebe, pomoz mi, sada kada sam svjesna da su one moje saputnice, moji anđeli čuvari. Dozvolila sam da tuga i ljubav zamijene mjesta, ali danas znam da ovdje, u mom srcu, u centru Svemira, gdje je nekad obitavala praznina, otkucava dvostruko vrijeme. Žive uporedo, dišu zajedno, ljubav i ja. Ovog trenu dopustiću da moje srce ispuni bezgranična ljubav koju osjećam prema bližnjima cijelom svojom dušom.

- Vjerujem jer je nevjerovatno. (Credo, quia absurdum), - čuh glas iz neposredne blizine.

Možda je korak, dva, udaljen od mene, pomislih.

- Ko ste Vi? - odvažih se da upitam nekog ko se oslonio na zid pećine, nedaleko od mene, neprestano me posmatrajući.

- Ja sam Ti.

- Ali, ja Vas ne poznajem... Zapravo, hoću da pitam... Jeste li mi Vi uputili Pozivnicu?

- Moglo bi se tako reći... Ali...

- Ali? Budite određeniji. Konkretno mi odgovorite.

- Bila je ovo mala varka Duha, Nastja. Podudarile su se sličnosti. Dogodila se dvostruka istovremenost naših bića. Istovremeno su se srele dvije priče, dvije misli, dva toka svijesti, dvije riječi... Naše dvije priče se kreću, u dvostrukoj istovremenosti pisanja, jedna u susret drugoj. Kad se sretnu, postaće knjiga. U jednoj si ti lik, u drugoj ja. Samo sam te izazvao da izađeš. Dozvao sam te, i knjiga se otvorila po sredini. To je tačka njenog zlatnog presjeka i mjesto našeg susreta. Ja sam, Nastja, kao i ti, izmišljen lik, ali to ne znači da ne postojim, - rekao je.

- Dvije istovremene priče? Dvostruka istovremenost pisanja? Dva toka svijesti? Što će se sada dogoditi sa našim životima, ako smo izmišljeni? Je li to kraj tvoje i moje priče? Kraj knjige? Hoćemo li nestati? Hoćemo li umrijeti na ovoj, posljednjoj stranici? Što to znači? - pitala sam.

- Postali smo stvarni.

Vjera Banićević

Priča objavljena u zbirci *Zmaj Vražjih firova* (2019)

Hanska priča

Mnogo godina sam prsten zakopavao i krio da mi ga niko ne nađe, ali sam mu se brzo vraćao, jer nijesam mogao bez njega. Dok sam bio mlađi, molio sam se da se ne sjećam, da ne sanjam i da zaboravim. Sada, kako sam stariji, u zimskim noćima pokušavam da se sjetim svakog detalja, ali mi sve teže ide. Sve mislim da sam nešto ispustio, zaboravio... Možda i jesam, ali ovaj stari tanki prsten, skovan kod najboljih turskih kujundžija, sa filigranom kao paučina, podsjeća me da je sve bila istina. Nijesam nikome rekao, bojao sam se da ne kažu da sam pobudalio. Nekako baš tada mi je bilo i vrijeme za ženidbu. Ne bi djevojku za hajvana dali. Čutao sam.

Čudna je priča kako sam došao do ovog prstena. U Kostnici, podno Kurila, ima jedna rječica koja se ulijeva u Bistricu. Pored te rječice postoji han. Ostao još od turskoga vakta. U njemu su noćijevale i paše i Bečlije. Nadaleko se čuo glas o hanskom hamamu. Hamamske vode su bile čuvene po svom umirujućem djelovanju na putnika, a mnogi su se zaklinjali da ih je hamam izliječio. Poslije banjanja u toploj vodi, nikad ih više ni jedna kost nije zaboljela.

Znao sam po priči gdje se han nalazi, ali nikada nijesam ranije otišao. To je sada nenaseljeno, napušteno mjesto. Onako mlad i lud riješio sam da provjerim glasine koje su se šapatom prenosile nekoliko generacija.

Zauzdah konja i pođoh. Bilo je rano popodne kada sam kraj puta sreo mladu čobanicu. Pored šipražja plete i čuva stado. Objasni mi kako da dođem do hana, ali nije mogla da sakrije začuđenost u glasu i pita me:

„Šta ćeš ti tamo, kada odavno ljudska noga nije kročila u han?!”

„Čuo sam da se tamo svašta priviđa. Hoću da noćim, da provjerim priče.”

„Ti da noćiš tako veretizan?! Tamo ljude hvata jeza samo kad uđu! Neka ti je Bog u pomoć”, reče ona krsteći se.

„Znaš li da se priča da u tom hanu ima kondžolosa,” nastavi ona i dodade: “Samo je neki Miljan izdržao do ponoći i gotovo šenuo.”

Konja sam vezao ispred hana. Ko zna od kada tu stoje debeli kočevi za koje su putnici vezivali konje. Dosta truli, ali mogu da posluže za ovu jednu noć. Oprezno sam ušao u han. U njemu grobna tišina. Ništa tako duboko ne ćuti kao kamen i drvo. U trenu sam pogledom obuhvatio cijelu prostoriju. Svašta vidim, a ne čujem ništa. Osjećam se kao da sam sâm na svijetu u nekom dalekom vremenu. Neka lagana jeza me prožima dok osjećam niti paučine na licu. Hrabrio sam sebe iako sam mislio da znam svaki detalj ove priče. Još je bio dan, ali sam užurbano podložio vatru na zapuštenom ognjištu i upalio petrolejku. Znao sam da utvare neće na žar. Sjeo sam i čekao. Odsjaj od vatre pleše po prostoriji kao da se neko kreće oko mene.

Kroz prozore od musafirske sobe provlače se posljednji zraci sunca, kao da formiraju sjenke čovjeka. Napetih nerava, pred očima stvaram slike prijašnjih događaja.

Ovdje je nekada sve bilo puno života. Handžija je ovdje živio sa svojom porodicom. Imalo je i previše posla, tako da je unajmio iz dalekih sela jednog mladog najamnika. Priča se da je momak bio vrijedan. Vremenom je postao dio te handžijske porodice. Toliko se odomaćio da je čak i pse hranio iz ruke. A handžija je imao četiri krvoločna psa, koji su čuvali han od lopova i ubica. Samo su slušali naredbe gospodara, ali vremenom i mladi najamnik je podijelio gazdinstvo nad njima. Naučio ih je da na njegov zvižduk mogu čovjeka da rastrgnu.

Poslije nekoliko godina, dolinom Đalovića klisure odjeknu-
la je vijest kao zla kob i prenosila se sa brda na brdo, kroz klance
Bistrice i Limskom dolinom: "Ubi kučka, najamnika u hanu!"

I danas se priča da joj nije uzvratio ljubav. Nikada niko to
nije ni potvrdio ni osporio. Bijesna, kako samo prevarena žena
umije, u nastupu očaja izbola ga je nožem. Gosti hana se kunu
da ništa nijesu čuli, osim jednog tihog zvižduka, a nakon toga
vrisak koji je parao nebo. Iako su htjeli da pomognu niko od
gostiju nije mogao da priđe. Sa užasom su posmatrali pse koji
trgaju ženino tijelo i najamnika kako izdiše.

Takvu strahotnu smrt, kao što je smrt handžinice, ni ka-
men, ni vode ovoga kraja nijesu vidjele ni prije, ni poslije. Isti-
na je ostala zakopana sa njima između zidina hana. Od tada
ovo je ukleto mjesto gdje se za zimskih noći iz daljine čuju krici
handžinice i režanje razjarenih pasa. Ljudi se kunu da kondžo-
los ima lik najamnika.

Sada se kajem zašto sam uopšte dolazio. Zašto ne poslušah
čobanicu? Da noć nije duboko pokrila han plaštom tame, ja
bih istog trena pojahao konja i vratio se u svoje selo, ali sada
nijesam imao gdje.

U bisagama na konju sam donio hrane, vode, ćebad i uselio
se u han. Položio sam konju sijena i zobi. Čujem ga kako jede i
udara repom po sapima. Po nekad mahne glavom pa mu griva
kroz vazduh zastruji, kao da čujem strune na guslama. Nalo-
žio sam vatru, tamo gdje su nekada bile verige. Od ćebadi sam
napravio ležaj, a ispod glave sam stavio trupinu i upalio fenjer
pun gasa, da izdrži do jutra. Znam da je duga noć, ali izdržaću.
Dodajem stalno drva na žar, a upaljen ugarak ne ispuštam iz
ruke. Uzeh nešto da pojedem i dok sam odmotavao zavežljaj sa
hranom vrata od magaze se otvoriše. Ostadoše tako kao da je
neko prošao. Začujem kako konj frkne kao da i on nešto osje-
ća. Jasno mogu da čujem korake po šašovcima. Sebi govorim

nije to ništa, vrata su stara i nijesu dobro zatvorena. Strah me nadvlada kada se otvoriše i vrata od musafirske sobe. E, to više nije slučajno. Imao sam pištolj kod sebe, zlu ne trebalo, i tog trenutka sam ga uzeo, repertirao i više ga nijesam ispuštao iz ruke. Ulijevao mi je sigurnost. Trudio sam se da se ne bojim, imam oružje, vatru i konja sa kojim mogu, kada god poželim, da napustim ovo mjesto. U tom razmišljanju opružim se pored vatre, na onu ćebad što sam ponio. Pogledam na moj ručni sat. Već je jedan po ponoći. Pored dobro naložene vatre, sit poslije večere, nijesam ni osjetio kada sam zaspao.

Iz polusna me je trgla škripa vrata koja su se lagano otvarala. U trenu sam bio potpuno budan. Vrata magaze su bila do pola otvorena, a znam da sam ih zatvorio. Smirivao sam sebe da je to promaja. Dok sam se okrenuo prema vatri da dodam drvo, kako bi pojačao plamen, u mene je gledalo nešto za šta ne mogu da tvrdim da li je čovjek ili zvijer. Izronili su mu zubi koji čudno sijaju. Upaljeni ugarak mi je još bio u ruci i njime sam ga udario po tim zubima. Ono se još više iskezi, a krici koje je ispuštalo ledili su mi svaki dio tijela. Iako sam se u trenu paralisao, nagon za preživljavanjem, a ne hrabrost, natjerao me je da ga udarim još jednom. Poslije tog udarca čuo sam kao da se nešto stropoštalo niz urvinu, a to stvorenje, za koje mogu da se zakunem da ima lik mladog čovjeka, nestalo je.

U trenu je mozak počeo da prima informacije od spoljnog svijeta i prvo što sam svjesno čuo to je besomučno frktnje konja koji se propinje na zadnje noge i pokušava da iščupa kolac za koji sam ga vezao. Frkće kao da mu vatra iz nozdrva izbija. Strah me je da ne uspije u namjeri i iščupa kolac, jer šta bih ja u toj nedodijji bez konja?!

Pojurio sam ka konju, a za mnom je u crnoj noći ostao han. Nije me mnogo dijelilo do zore i skoro sam odahnuo, jer najbliže kuće nijesu bile mnogo udaljene. Dok sam još razmišljao šta se desilo, ispred mene na putu se pojavi pas. Crn, sjajne

dlake, dobro uhranjen. Zakleo bih se da je imao crvene oči kao rubin. Nije me napadao, nije lajao, samo se vrzmao oko konja. U jednom momentu konj je htio da ga udari čivtetima, ali pas je vješto izbjegao i skočio mi u krilo. Pokušao sam da ga sa strahom odgurnem, da ga odbacim nazad na stazu, ali on se u tom trenutku pretvori u mladu lijepu ženu obučenu u bijelo. Skamenili se i konj i ja. Ona me grli zagrljajem koji parališe. Nijesam bio vlasnik svog tijela. Tanka je linija od zagrljaja do gušenja. Znam i danas da je umilno, mazno htjela da me udavi. Moj pogled je bludio iza njenog ramena; tu me je nanovo paralisala nova slika. U žbunju, ni metar od mene, stajao je mlad čovjek, čiji sam lik noćas vidio. Grudi su mu bile probodne nožem. Skamenjen, nije mogao ni korak naprijed. Ona mu nije dala. Siktao je:

„Bježi, nedaj se kučki, sve su one iste!”

Njen stisak je bio spor, ali sve snažniji. U trenu sam sve shvatio. Znao sam da gubim bitku i samo sam bespomoćno gledao u najamnika. Iza njegovog ramena se lagano rađala zora i prvi sunčevi zraci su se pomaljali na stazi. Poslednje što sam vidio bio je zrak koji se upleo u kosu lijepo žene. Više se ne sjećam ničega. Ko zna koliko je vremena prošlo kada sam došao sebi. Sunce je bilo skoro na zalasku, a konj je mirno stajao pored mene. Dok sam onako ošamućen ustajao sa staze pogledao sam u prsten koji mi je bio u ruci umotan u komadić bijele tkanine.

Skoro sam siguran da je ovaj prsten najamnikov. Mogu životom da garantujem da joj ga je on dao, obećao, a onda je sve porekao. Njena riječ protiv njegove, nije imala mjesta. U ovim krajevima žena je uvijek kriva za sve. I ja sam handžinicu krivio i mrzio dok sam slušao priče. Nakon ovog prstena više ništa nije isto.

Jedini materijalni dokaz da postoji druga istina i druga strana sna, držim na dlanu. Bojim se da su u ovaj prsten utkani izgubljeni snovi handžinice, Azizovo Rimsko zlato i Lim Abdula Kuča. Tajnu ću da otkrijem sa one druge strane, kada se sretnem sa njima. Mislim da nema još mnogo.

Šeki Musić

Priča objavljena u zbirci *Prsten sa one strane sna* (2014)

Znamenje iz samostana Collegium sacrarum Virginium

Od kad je zašla 2103. godina, svake nedjelje, oko podneva, stasiti knez dukljanski, Jovan Vladimir Drugi, pratio je svoju životnu saputnicu, ljepočku knjeginju Kosaru Teodoru Drugu, od Prečiste Krajinske ka Rumiji. Odlazila je tihonosna učiteljica da obiđe svoju školu staroveza i krasnopisa koju je podigla na obroncima Kozjaka, sa sjeverne strane, nekih četiri stotine metara niže od njegovog vrha i u koju je smjestila jedanaest učenica. To, zapravo i nije bila građevina, već pećina koja je bila uređena da se u njoj može sasvim normalno živjeti, a njene stanarke su bile djevojke manekenske građe, ali sasvim odlučne da svoja izazovna tijela izoluju i sačuvaju od znatiželjnih pogleda na javnim mjestima, kojima su bile itekako izložene dok su pristajale da budu dio svakodnevne metežne i blještave dukljanske stvarnosti.

Dok bi Teodora Kosara Druga ostajala da se uvjeri koliko su njene učenice uznapredovale u podražavanju tehnike veza i lijepog pisanja starih više od hiljadu godina, Jovan Vladimir Drugi se penjao nekad stotinu, a nekad dvjesta metara visočije, i prepuštao se dubokoj meditaciji, smještajući se u jednu od kamenih stolica, više prirodom nego ljudskom rukom podešenih, i na isti način od kiše i žege zaštićenih. Na tim mjestima, sa kojih je mogao motriti na sami vrh Kozjaka, donosio je sve ključne odluke koje je nametao narodu u svojoj kneževini Duklji, kojom je upravljao najbolje što je znao, a on ga bez opiranja slijedio. Kako se on i litice Kozjaka dogovore tako se narod ponašao u državi jer drugačije, i da je poželio, nije umio. Knez dukljanski je bio zadovoljan svojim podanicima, a oni svojim knezom. Podanike je najviše očaravala odanost koja je vladala između kneza i knjeginje, a njih dvoje pokornost koju je podčinjeni narod prema njihovoj vlasti gajio.

Navršavala se osma godina vladavine kneza Jovana Vladimira Drugog kada je prvog ljetnog popodneva, po mnogo čemu i za njega i za Duklju čudesne, 2111. godine prvi put na vrhu Kozjaka primijetio nešto neuobičajeno. Na najistaknutiju pontu okomitog vrha spustilo se krupno jato golubova. Krasnokrile ptice su tijelima prekrile stijenu, nalik na šareni tepih. Od tog veličanstvenog prizora Jovan Vladimir Drugi ništa ljepše u životu nije vidio. Gledao je netremice u golubove i beskrajno uživao. Fantastični spoj raznobojnog golubinjeg perja oblivenog jarkim zapadnim suncem sasvim ga je obuzeo. Bio je beskrajno očaran i do te mjere srećan da se, kad su golubovi uzletjeli, umalo nije stropoštao sa stijene, nekontrolisano raširivši ruke i zakoračivši u pravcu u kom su se uputili. Teško da bi mu i kap mozga ostala u lobanji da se omakao niz okomitu stijenu. Zahvaljujući se Svevišnjem što ga je spasio najgroznije smrti, čvrsto se zarekao:

- U čitavoj državi naseliću golubove! Šarenjeće se Duklja kao malo prije što je vrh Kozjaka - i samouvjereno dodao - neka je blagosloven ovaj dan koji mi je ukazao što treba da uradim da bih zauvijek usrećio namučeni i jedva preživjeli dukljanski narod.

Nije se Jovan Vladimir Drugi ni počeo oslobađati od tek doživljenog prizora kad se na isto mjesto sa kog su uzletjeli golubovi spustilo jato gavranova. Predivno šarenilo je zamijenila odbojna crnina. Prvi put je vidio te tamne i žutokljune ptice na okupu. Do tada je imao prilike da vidi najviše dvije zajedno, a i to je bila rjetkost. Kozjak je obično nadlijetao samo jedan gavran, a drugi bi se pojavljivao tek kad bi prethodnik sasvim nestao iz njegovog vidokruga. I svaki gavran je dolijetao sa zapadne strane, a nestajao u pravcu istoka ili juga. Ovi malopredašnji, učinilo mu se, da su pristigli sa svih strana i nekako prije izronili na Kozjak nego što su na njega slećeli. I ne samo to, ovi gavranovi su mu, iako na popriličnoj udaljenosti od njega, izgledali znatno krupniji od onih koji su ga, tokom prethodnih

godina, mnogo puta na svega nekoliko metara visine nadlijetali. I svaki put mu se učinilo da bi rado oprobali meso i krv sa njegove lobanje. Gavranovi, „te netomile ptice“, su mu nanijeli više jeze i straha od svih poskoka, kojih je bila puna svaka špilja u Prečistoj Krajinskoj, i svih gospodara okolnih država i državnica koji su, bez izuzetka i ničim izazvani, neprekidno izduživali vratove put njegove malene kneževine.

Na prostoru iznad Kozjaka imalo je mjesta samo za jednog gavrana - bar tako je bilo do tada. Uvijek je nad njegovim laticama kružila samo jedna crna ptica. I nikad se nije ni pojavila ni nestala bez graktaja. Iz daljine bi najavila dolazak, iz daljine bi i odjavila boravak nad Kozjakom. A ako bi crne ptice i naišle u paru nestajale bi brže nego što bi pristigle; naprosto su silile jedna drugu da što prije prelete Kozjak. I nikad nije doživio da gavran počine na liticu. Kad bi se neki, obično poslije desetak krugova nad Kozjakom, i pripremio za slet na jednu od njegovih čuka, preinačio bi odluku čim bi joj se približio i jako zamahnuvši krilima, kao da je hvatao najgoreg neprijatelja, udaljivao se što je najbrže mogao od nesuđenog mjesta za slet. Vrh Kozjaka su svi gavranovi zbog nečega u zadnjem trenutku i na isti način izbjegavali. Razlog tome nije mogao ni da nasluti, „neko čudo jest, a koje to samo gavranovi znaju“; najvjerojatnije, dobrim dijelom potaknut tako nejasnim razmišljanjem, je tog jutra, prvog dana ljeta 2111. godine, i rezignirano prosudio:

- Gavranovi na Kozjaku, još cijelo jato, i još poslije jata golubova. Nešto neće biti dobro ljudskom ili golubinjem rodu. A ponajprije i jednom i drugom.

Nemir među gavranovima bio je očit. Sa naduvenim ogrlicama i narogušenim krilima razmetali su se nervozno po najistočnijoj ponti Kozjaka, zauzimajući jedan drugom mjesto bez ikakvog reda i obzira. Izgledalo mu je da svakog trenutka među njima može izbiti incident i pretvoriti se u opšti rat. I kad je njihova, podjednako nevoljna i nervozna, skupština dostigla

tačku ključanja, gavranovi su se, na glasan i naređujući krik glavnograktajućeg, koji je prednjačio na najistaknutiji i najoštriji vrh ponte, naglo ukočili na mjestima gdje su se zatekli i svi, osim pet koji su se našli među posljednjima na drugom i donjem kraju ponte, podigli su desnu kandžu i dohvativši njo-me kljun, graknuli istovremeno, toliko složno da su se njihovi glasovi slili u jedan, otegnuti i odobravajući.

Gavranovi koji se nijesu složili sa prvograktajućim, pa bilo da su od njegove strane izopšteni ili sami nijesu pristali da ga slijede, bez imalo oklijevanja su uzletjeli, napravili nekoliko skladnih krugova iznad Kozjaka, kojima su potvrđivali potpunu ravnodušnost prema svemu što se maločas dogodilo, a onda naglo odletjeli ka jezeru, što je kod preostalih izazvalo pojačano oglašavanje, ali više nalik na ispuštanje krikova nego graktaja.

Jovan Vladimir Drugi je prvi put čuo kako se gavranovi krikovima oglašavaju, što je kod njega izazvalo veću jezu od one koju mu je donijelo njihovo pojavljivanje na vrhu Kozjaka. Nametalo mu se u mislima da oni tako ispraćaju one koji od njih moraju da odu jer su nešto grešno napravili u svom gavranskom narodu, ali ne i toliko strašno da bi ih većina linčovala, ili su se opredijelili da služe samo svojoj pameti, a ostali jednumci su to jedva i dočekali; no, kako krikovi nijesu jenjavali ni nakon što se pet odletjelih gavranova izgubilo u jezerskom prostranstvu, bilo mu je jasno da se među ovim pticama nešto sudbonosno događa i da se po ponašanju malo razlikuju od ljudi. Najprije će biti – prosuđivao je - da su se oni odvojili da traže spas ili su izabrali dobrovoljno stradanje, a preostali ne znaju na koju stranu da krenu, pa izigravaju lažno jedinstvo i u već nastali kaos unose još veći nered.

- Samo moja prepametna Teodora Kosara Druga bi ovo znamenje znala rastumačiti. Ona je postupcima ptica uvijek pridavala veliki značaj i po njima precizno tolkovala buduće događaje i uspješno prozirala što očekuje njegovu kneževinu?

– prostrujalo je kroz glavu Jovana Vladimira Drugog, što ga je potaklo da još pomnije prati dalje ponašanje gavranova, kako bi ga do najsitnijeg detalja preslikao svojoj vidovitoj supruzi, ali niti je na tome potrošio puno vremena niti je išta novo zapazio, prije nego je prizor sa vrha Kozjaka nestao.

Jednako kao kad su stigle na njega, u potpunom besporetku, crne ptice su se rasule na sve strane.

- Moram ih tačno prebrojiti! – kriknuo je panično Jovan Vladimir Drugi, znajući da će Teodori Kosari Drugoj baš taj podatak biti od presudne važnosti da bi pronikla u njegovu i njenu sudbinu, a time i u sudbinu njihove kneževine.

Učinio je to sa krajnjim naporom, jer su se ptice uporno preplitale u letu i jedna drugoj preprečivale put, ali mu je laknulo kad je i iz trećeg pokušaja dosegao do istog broja crnih letačica kao u prethodna dva. Izvadio je pobjednički plišani notes, od koga se nije razdvajao tokom čitave svoje vladavine, bilježeći u njemu samo presudna zbivanja, i pod datumom 22. jun 2111. godine, zapisao. „Zbor četrdeset i šest gavranova na Kozjaku. Pet su napustili zbor, ostali su se rasuli svaki na svoju stranu, a ponajviše u pravcu u kom sunce zalazi.“

Jovana Vladimira Drugog vratila je u stvarnost ruka njegove odane knjeginje Teodore Kosare Druge, koja mu je dlanom pokrila orošeno čelo. Njen dodir ga je prenuo iz potpune zanesenosti, u koju je bio poduže i čvrsto zapao, čim u uobičajeno vrijeme nije napustio mjesto meditacije. Do tada se uvijek vraćao do pećinske učionice svoje supruge prije nego što bi ona stigla da provjeri stečeno znanje svojih učenica i podijeli im nove zadatke i strpljivo je sačekao da mu se pridruži u povratku za Prečistu Krajinsku. Uplašena da mu se nešto loše dogodilo, a ponajprije ga zahvatio san iz koga ne može bez njene pomoći da izađe, ispenkala se do njega, savlađujući jednako smjerno sve tri oštre kose koje su je od njega dijelile, iako se prvi put preko njih kretala, i, bez imalo oklijevanja, povukla ga nazad za sobom.

Gavranovi su se sjatili na Kozjak! I to poslije golubova! – buncao je za njom, a ona ga je razuvjeravala da je to bio samo san, jer se gavranovi nikad ne pojavljuju u jatu u stvarnosti, već samo u lošim primislima, a i da se to doista dogodilo opet ne bi značilo nikakvo loše predskazanje čim su se crne ptice rasule na sve strane.

I bili su jako krupni, sasvim izbezumljeni i puno ratoborni – navaljivao je Jovan Vladimir Drugi, ne bi li od svoje pronicljive knjeginje iskućio kakav sud o budućnosti kneževine, a prije svega svojoj, jer njega se najviše i tiče čim je baš on bio glavni sudionik tog svakako predosjećujućeg događaja.

To ti se samo učinilo! – smirenim glasom tješila ga je Teodora Kosara Druga, uspješno skrivajući da je i sama silno zastrepjela od njegovog kazivanja.

Onih pet žutokljunih crnaca što su se prvi udaljili sa Kozjaka, čini mi se da su to učinili sa izvrsnom lakoćom i da je njihov graktaj ličio na smijeh – otkrio je knez bitnu činjenicu, od koje je ona strekla i skoro ostala bez daha, što mu, čitavom predatom njenoj moći prosuđivanja, nije moglo promaći neprimijećeno, zbog čega je odmah zasuo pitanjem – nijesu li baš oni, dezerteri i podsmješivci, nosioci lošeg predskazanja?

Nije do njih, nego do onih ostalih. Mnogo bolje bi bilo da se suprotno dogodilo, i da su četrdeset četiri prvo i ravnopodušno odletjeli, ali ni ovih pet nije malo – nije mogla, nenavikla na neiskrenost, drugačije da mu odgovori.

Iako je poslije toga, kao i uvijek kad su znamenja na loše slutila, Teodora Kosara Druga pokušala da blagim riječima nekako utješi dukljanskog kneza ona je ovim odgovorom naselila led oko njegovog, a ništa manje ga nije slegla i oko vlastitog srca. Kad su stigli ispred manastira Prečiste Krajinske stasiti i snažni knez Jovan Vladimir Drugi se jedva održavao na nogama. Teodora Kosara ga je unijela u ženski samostan Collegium sacrarum Virginium, pored samog manastira i zapovijedila

monahinjama da se pred ikonom Majke Božje do zore mole za njegovo zdravlje, a sama se skrušeno sklupčala pored njegovih nogu i svu noć provela u molitvi. Svih sedamnaest monahinja je kleklo ispred ikone i do svitanja provelo u bdenju.

Ujutru je knez Jovan Vladimir Drugi ustao iz postelje i izašao pred manastir. Dan je bio vedar i vrlo prijatan. Dvadeset metara visoki manastir je blještao na suncu i vraćao mir u njegovu srce. Osjećao se sasvim zdrav. Nastojao je da što upornije potisne gavranove iz misli, a sliku golubinjeg jata održava što svježije u sjećanju. I imao je dovoljno uspjeha u tom duhovnom treningu. Gavranova se, doista, nije mogao sasvim osloboditi, oni su mu bili vidljivi i kad bi ih u mislima poklopio potpunim mrakom, ali slike golubova su ih nadmoćno pritiskale i potiskivale u svakom trenutku. Šareni golubinji plašt povijao se po krovu manastira Prečiste Krajinske jednako kao prethodnog dana po visu Kozjaka. Ta divota ga je sasvim osvojila. Osjetio je čudesnu moć i spremnost za podvig. Bez oklijevanja je skinuo veliki drveni krst sa vrata manastira, poljubio zemlju, upio njen miris duboko u sebe i, s pogledom uprtim u plavetno nebo, pritvrdio zaricanje od prethodnog dana:

- Ovo će biti zemlja golubova! – ali i pored istinskog truda da ni riječ više ne izusti, nije mu se dalo da ustane dok nije dodao - ako ne budem bio hude sreće da mi taj naum osujete gavranovi!

Sjutradan je knez Jovan Vladimir Drugi, nakon što je skoro cijelu noć proveo u potrazi za zapisima o golubovima u starim crkvenim knjigama, ponovo išetao ispred veleplepnog manastira. I prvo što je zapazio bio je veličanstveni prizor plašta od živih golubinih tijela na krovu manastira. Razdragane ptice su se njihale i radosno gučale, a kad su uzletjele premrežile su nebo iznad njega, ali bez imalo spremnosti da se udalje. Srce mu je zaigralo od ogromne radosti. Krenuo je ka samostanu Collegium sacrarum Virginium da pozove svoju knjeginju, da zajedno uživaju u tom veličanstvenom prizoru, ali se ona prije

nego je i izašao iz sjenke manastira stvorila pored njega. Oči su joj izgubile onaj neobični žar, sa kojim je uvijek stizala pred supruga. I svih sedamnaest monahinja koje su za njom išetale imale su utuljen sjaj u očima.

Golubovi su već osvojili Prečistu Krajinsku! - pokazao je objema rukama Teodori Kosari Drugoj veličanstven proizor iznad manastira.

Baš kao što je prije jedanaest stoljeća zapisala Teodora Kosara – sa puno nespokoja u glasu saopštila mu je Teodora Kosara Druga i pružila mu ovalnu srebrnu kutiju.

Otkuda ti to znamenje? – prenerazio se Jovan Vladimir Drugi.

Pronašle smo ga sinoć u zidu samostana – otkrila mu je i predala mu srebrnu kutiju.

Silno mu se zamutilo u glavi dok je sa zečje kože isčitavao: „Kad Dukljom, kroz puno vjekova, bude vladao novi Jovan Vladimir, golubovi će premrežiti nebo nad Prečistom Krajinskom, ali ne zadugo, jer će ih gavranovi nadjačati.“

U glavi mu se munjevitom brzinom naselila slika zbora gavranova sa Kozjaka od prije dva dana. Jedva se uzdržao na nogama. Sve što mu je tada bilo nejasno i maglovito sad mu se sasvim odgonetnulo. Ipak, nije se suzdržao da ne upita svoju odanu suprugu:

- A kad će se to dogoditi?

- Ne zadugo – jedva je izustila Teodora Kosara Druga.

Radojica Radović

Priča objavljena u zbirci *Knez Vladimir* (2017)

Oduvijek sam volio da razmišljam o istoriji. Imala je tu moć da budi zaspale junake, da podiže iz temelja utonule gradove, da domišlja ono što sadašnjost samo ponavlja, da pamti i podsjeća na prostore u kojima se vjekovi slažu kao tepisi od somota... teški od pozlate, široki zbog dubokog sjećanja i mistično naslikani motivima čiji nam smisao i značenje još uvijek izmiču... U potrazi za tom veličanstvenošću koju nose minula vremena najmanje razumijevanja pronašao sam u ljudima, dok sam u misaonom dodiru s knjigama uspijevao da sagradim sve svoje istorijsko-istraživačke stavove i poneka filozofsko-teološka vjerovanja... Pa ipak, prostori kojima sam najviše vjerovao i u čijim sam odajama ostavio najviše svog ispitivačkog vremena bili su muzeji! Zdanja satkana od čiste istorije potkovana iskopanom istinom, zamkovi u čiju su unutrašnjost zasađene najvrijednije galerije kao prva biblijska sjemena, prostranstva u kojima opstaju istorijske duše i koja, ponekad, sasvim neočekivano i razumu nedokučivo, oživljavaju prošlost u sred brzo-plete sadašnjosti.

Možda bi ovakav istorijski polet naveo nekog sagovornika ili slušaoca da povjeruje u to da sam vođen iskrenim željama i namjerama, postao kustos ili naprosto istoričar, ili možda arheolog... Pa se na kraju konca od mene očekuje da pripovjedam poluistinitu priču o arheološkoj avanturi u kojoj sam među iskopinama od manjeg značaja za opštu kulturu, pronašao skelet najstarijeg mamuta čija je visina (pretpostavlja se) iznosila nevjerojatnih šest metara. Međutim, usudiću se da priznam, najzad, da nijesam niti arheolog, niti istoričar (u onom opštem smislu), niti sam svoju priču dogurao do kraja konca, niti je zaslužila da je sada tako naprasno osudim na kraj. Zato ću početi da je pripovijedam onako kako istorija nalaže, što će reći, u skladu sa istinom i uz primjese vjere u mistiku.

Ja sam se, dakle, smjestio negdje između arheologije i muzeologije, između istorije, praistorije i geografije, te tako na sredini civilizacijskog puta od primitivizma do tehnoloških saznanja umetnuh sebe u speleologiju, granu geologije koja, volim reći, ne izlazi na svjetlost dana (jer mjesto joj je u pećini, zar ne?). Da li sam svoj životni poziv odabrao isključivo iz namjere i potrebe da slijedim duh i djelo svog oca Petra ili se tu provu-klo nešto čemu nijesam spoznao svrhu? Često svoj profesionalni odabir volim nazvati mjestom ukrštanja naših gena – mojih i očevih. I eto, svoj život tako svedoh na ispitivanje topografskog nacрта planinskih i brdskih „crnih rupa“ i na dokumentovanje njihovih geoloških, morfoloških i hidroloških svojstava. Tako stvorih svoj lični kosmos na zemlji, povremeno dubeci pećin-sko tlo tragajući za plodovima njegove varljive jalovosti – stalaktitima, stalagmitima, draperijama... No nikad ne odustah od duboko prikrivene ideje da u crnom prostoru osvjetlim ono što će kasnije civilizacije možda nazvati najmističnijim pronalaskom – istoriju koja i dalje živi svoje postojanje. Vjerujem da je otac slijedio istu misiju... da li ju je sproveo do kraja to samo on zna... i ona Đalovića pećina, najcrnja zemaljska rupa nad Vražjim firovima. Kako god bilo, nazad ne mogu, a naprijed me vuče zov očeve studije posvećene pećini u krečnjaku dugoj više stotina kilometara, čije naučno istraživanje stade na pola onog trenutka kada je vođu. Spreman da spoznam istinu, slijedeći speleološku pobudu koja je jedina preživjela pad, nastavljam gdje si stao, dobri oče Petre.

Stariji speleolozi uvijek su me učili da odustanem upravo onog trenutka kada prestanem osjećati strah. A otac Petar je vjerovao u sopstvenu istorijsko-filozofsku floskulu: „Pobijedi strah spoznajom istine!“. Mnogi kažu da su ga upravo ta lična uvjerenja odnijela prerano. A ja i dalje razmišljam o onome što je rekao i izgleda da (svjesno ili nesvjesno) slijedim njegovu nesalomivu sjenu. I baš u njegovu čast (koju iz nekog nepoznatog razloga

dijeli sa Đalovića pećinom) po prvi put zapisujem svoje istraživanje koje je u sebe sazdalo lične emocije, ljudsku znatiželju, pa na kraju i čisto speleološki plan i program. Dakle, nakon kratkog uvoda u (pretjerano ličnu) biografiju, naučno istraživanje pećine nad Vražjim firovima, vođeno i zapisano u formi dnevnika (iliti specifičnog speleološkog zapisnika), može da počne:

Ponedjeljak, 19. maj 2019. godine (Dan 1.)

Na osnovu već predočenih podataka o izgledu i topografskom sastavu pećine Đalović (smještene iznad Bijelog Polja), pristupam ličnom uvidu i posjeti navedenog speleološkog objekta. Podsjećanja radi, pećina je zatvorena u septembru 2011. godine nakon tragične smrti poznatog crnogorskog speleologa Petra Atanackovića.

Na sopstvenu odgovornost (i onu skrivenu koju osjećam prema nastradalom ocu) prilazim otvoru usječenom u krečnjački masiv oštro i jasno kao da nagovještava simboliku oblika ulaza. No, ne uspijevam da ga sagledam sasvim, jer sam mu se već približio toliko da čujem šum podzemne vode. Uključujem primarno svjetlo na čeonj lampi i prelazim iz prostora svjetlosti u prostor polutame. Guma na čizmama škripi na prve dodire neravnog, šiljatog tla, koje ubada onog koji bez dozvole zaviruje u nepoznato. Još oštrije kapi rasprsnu se pri samom udaru o moj šlem, kao da me povremeno osvješćuju i podsjećaju da sam odavno prešao granicu bezbjednog. Prateći očevo opis pećinskih prostorija, u žurbi prelazim prostrano predvorje, kako bih se domogao “Kanala sa jezerima”. Očeva studija nagovještava težak momenat savladavanja oštarih kosina i opasnih vertikalala, koje zahtijevaju da iskoristim užu za penjanje ukoliko želim izbjeći upadanje u stalna jezera čija dubina, zbog erozivnih aktivnosti, varira. Jezera su preda mnom, prostrana glatka stakla prosuta po neravnom terenu.

Klizam se, izmiče mi kanap... Držim se toliko čvrsto viseći nad površinom jezera, da mogu osjetiti uvijanje kože dlanova koji i preko gumenih rukavica, usljed trenja, formiraju žuljeve. U momentu fizičke nemoći klizeći uz kanap dostižem položaj slijepog miša. Obrnut tako naglavačke, približih oči vodenoj površini. Po njoj uočih strujanja i to ne bilo kakva, već ona koja uzrokuju topla isparenja. Zagledah se u vodenu mutljavinu koja je već formirala poveći vodeni vir... Umjesto da vuče u svoje dubine, ova jezerska kupa poče izbacivati nekakve žučkasto-zlačane mrvice... Da nijesu jezerske sitne ribe? Ili jeguljice? Neotkriveni jezerski planktoni? No, što sam više posmatrao, bio sam sve sigurniji da gledam pravo u krljušti nekog stvora sazdanog od blagodeti podzemlja. Navirale su iz vodene stihije ubrzano, neprekidno, kao leptiri kad ih oslobodiš iz staklene vitrine. Ohrabrih se da uzmem jednu krljušt. Pridržah se čvrsto za kanap lijevom rukom, dok desnu ispružih ka ustalasanoj površini. Usredsredih se na jedan zlačani primjerak i zgrabih ga. Ali tog trenutka osjetih nesnosnu vrelinu na dlanu. Opečen usljed mističnog kontakta, raširih šaku i stresoh se, kao da ću se mlataranjem osloboditi ne samo krljušti već i sopstvene šake. Sitan vrela predmet nestade u vrtlogu svojih pozlačanih formi...

Ubrzah prelazak preko jezera čija je vrelina učinila da iz mene ispari sva energija i avanturistički duh u koji sam se uzdao. Osjetivši da sam upravo izgubio cijelu jednu svoju dimenziju (onu ključnu koju njegovah godinama), spustih se niz pećinski zid i zaspah na samom Raskršću (koristim se nazivima koje je otac davao prostorijama) između "Bunara duhova" i "Velikog crvenog sliva". Da, jasno se sjećam da sam oči sklopio gledajući u ova dva pećinska pravca... U stvari... Da li sam?

Utorak, 20. maj 2019. godine (Dan 2.) - ako je vjerovati vremenu

Probudih se u tišini koju su povremeno remetili zvuci harfe... Pećina svira. Zavaravam li sebe sama? Pridigoh se. Trepnuh nekoliko puta. Opipah topli kamen. Zavrnuh krute ruke kombinezona i pogledah na sat. A on, kao stopljen s mojom kožom u kojoj je pronašao zaštitu od toplote, poče okretati kazaljke u suprotnom pravcu, s desna na lijevo. Vrijeme teče unazad. Ja buljim u sekundaru, slijedim njen naopaki krug diveći se snazi svojih snova. Tako zagledan u staklena vratašca ručnog sata, razapet između sna i jave, uočavam u sitnom okruglom staklu pokret... zapravo prelijetanje... I opet harfa, sve bliža, sve jasnija. Jesam li to upao u neko prošlo doba? Ili sam samo pokvario sat?

Osvrćem se oko sebe. Jesam li se upravo probudio? Ili u neskladu sanjanja mjesečarim? Pridigoh se i osjetih snažan udarac u potiljak! Pridržah glavu da ne sklizne s mene. Bol je, najzad, postao potvrda da sam izmješten iz sna i da sam dio jave. Okrenuh lice u pravcu udarca i tada... tada shvatih gdje sam se, vođen svojom nesviješću, obreo. "Katedrala" - dvorana divljenja. Na njenim zidovima besprekorne pećinske draperije. U njenom centru ja nad čijom udarenom glavom visi upravo osamnaest metara dugačko čudovište prirode obješeno o pećinski svod - stalagmit koji je otac u studiji krstio kao "Monolit"! Nekoliko centimetara od njegove veličanstvenosti stajao sam ja - sitni speleolog koji je pomislio da može da prkosi spletu istorije i prirode!

I ponovo harfa... ne jedna... već dvije... ne dvije, već nekoliko... nekoliko stotina... Pomislih ponovo na udarac, na onaj bliski susret "Monolita" i moje krhke lobanje. To je zbog udarca! Harfa nema veze s pećinom, te logički slijedi da ni pećina nema veze s mojim umišljajima. A milozvučnost melodije opija misli...

Ona, zapravo, izranja iz šupljina dvorane... No, ko ih svira? Ko proizvodi treperenje žica?

Počeh se okretati oko svoje ose, kao da tražim najsitnije djelove kako bih upotpunio svoju speleološku puzzlu. U tom momentu, rupe na zidovima postaje pokretne površine. Pećina diše! Ili se pokreće, ili to nije ona... to su njeni stalaktiti, stalagmiti, sedimenti... ne, to su nekakvi... neobični... neusklađeni... neviđeni... zmajevi! Da! Tako mi očevog imena i njegove čudne speleologije! To su zmajevi!

Izađoše sasvim vani, otkriveni u svojoj postojanosti, tankih ljubičastih jezika kojima povremeno zapalacaju. Usredsređeni na mene, drže svoje savitljive repove tako da bodlje na vrhu usmjeravaju ka pećinskom svodu i prednjim nogama miluju glatki dio repa, niz koji klizi zvuk. To oni sviraju! I to na svojim repovima! Podražavaju harfu! Zaneseni u melodičnosti proizvode zvuk u boji! Sada, osim što ga čujem, mogu i da ga vidim! U početku je plav, onda prerasta u modro zelen, pa se presipa u rubin-crven, da bi na krajevima svoje vidljivosti poprimio žutu sa primjesama pozlate. Kada dostigne svoju zlaćanost, zvuk se sastaje s čvrstom površinom "Monolita" koji ga upija u sebe. Ja, jedini posmatrač, osiromašena publika uplašena za ishod performansa, ukočen u opčinjenosti, zurim u kamenog giganta. Povremena osviješćenost tjera me da se udaljim od centra i propustim zmajeve da priđu "Monolitu".

I tek kad skrajnuh sebe toliko da mogu sagledati sve dimenzije stalagmita, uočih pokretljivost tamo gdje sam ranije zapazio čistu statičnost. Očev "Monolit", pećinska kupa od krečnjaka poče da diše, da usisava toplotu i da je ponovo izbacuje iz sebe, da se savija i vrpolji, da poprima krljušti požutjele od pozlate, da se širi i migolji sve dok joj tamo gdje je nekada postojao šiljati vrh, nisam uočio glavu... glavu zmaja! Okrenut tako naglavačke, zakačen zadnjim nogama za najvišu pećinsku tačku, izvijao je vrat. Nije to bilo čisto oličenje zmaja. Bilo je

to tjelesno mjesto ukrštanja rogatog jelena, ribe zlatnih peraja, tigrovih kandži, konja koji rže, lava zaklonjenog grivom i orlovskog jasnog oka. Blistav u svom oklopu od zlata, izgledao je kao probuđen iz praistorijskog sna, otmen u svojoj samoći i nesagledivo snažan u svojoj pojavi. Još uvijek u naopakom položaju, naizgled naviknut na izvrnutu perspektivu, okrenu se ka meni i zagleda se u moj lik.

- Evo usude, konačne ljudske usude! - progovori on.

Iskolačih oči u pravcu njegovih čeljusti. On govori! Jasno, razgovjetno, ljudski, realistički, glasom onog koji prepoznaje usude! Ja ostadoh bez glasa... Uze mi ga neka prokleta nedokučiva sila.

- Jesi li to ti? Ili me višemilenijumske oči izdaju? - oglasi se on ponovo.

Promucah najzad: - Ja sam... ja sam... da... u stvari ne znam ni koga očekujete... očekuješ...

- Uvijek očekujem baš onoga koji se pojavi!

Zbunih se. Opet učutah. Onda se najzad ohrabrih da sročim pitanje bez pauza i zastajkivanja.

- Dakle, nijesam iznenađenje?

- Nikako. Radije bih se usudio da kažem da sam ja iznenađenje za tebe.

- Sasvim je tako. Mislim... - opet zamucah.

- Razbijmo prazan razgovor... Dakle, došao si ovdje da kupiš istoriju?

- Molim? Kakvu istoriju? Nijesam došao, u stvari došao sam, ali...

- Pored istorije ovdje možeš kupiti jedino mene i moje potomke, ali s obzirom na to da nijesmo na prodaju, ostala ti je samo istorija i to neizmjenjiva, onakva kakva jeste...

- Ja sam zapravo želio posjetiti pećinu i... Ja sam speleolog, - počeh objašnjavati.

- Znam ko si, ali mi skrivene želje ostaju nepoznate sve dok ih ne izgovoriš na glas.

- Znaš ko sam? Ti ne možeš da znaš...
- Sve su prilike da smo se mi ranije već upoznali...
- Nijesmo se mogli upoznati. Ja ovdje nikada nijesam zalazio...
- Ali jeste Petar... zar to ne dođe na isto?

Zaustavih disanje, treptaje, drhtanja, pokrete... Ukočih lice ledenim graškama znoja. A onda mi skamenjenost tijela razbiše sjećanja na njega, na oca Petra, na mistiku njegovog umiranja i na tajnovitost umirućeg trenutka.

- Ubio si ga, zar ne?! Baš ti! Ti!, - uzviknuh bez trunke pret hodne suzdržanosti.

- Ja? Pobogu momče, ja ne živim od tuđih umiranja! Naprotiv! Podsjećam na trajanje u vremenu!

Ćutao sam skriven iza obnovljene tuge za ocem i sumnjičavosti prema onome što čujem. Zmaj je nastavio:

- Otkriću ti tajnu sa kojom ćeš se, čvrsto vjerujem, skladnije nositi nego što je Petar to činio. Ja postojim, doduše u sadašnjosti samo kao ideja i simbol, ali ne marim. Smješten baš ovdje gdje su se ukrstili ljudski i zvjerinji putevi, pričam priču o trajanju, tužan zbog ljudske tvrdnje da bih ovako nezgrapno zaklanjao nebeski svod pod kojim živite i jednako zadovoljan mišlju da me ipak pamтите kao simbol snage, moći i esencijalne energije koja pokreće na pozitivna djelanja.

- Zar u našoj mitologiji nijesi predstavljen kao dvoglava ala, podle naravi i đavolskih usmjerenja?, - prekinuh ga.

- Da, no od moje dvoglavosti, kao što vidiš, nema ništa. Radije odabrah svoje mjesto tamo gdje sam najbolje interpretiran - uvjeren u ispravnost kineske tradicije i njene blagorodne nacije, pronađoh svoju sveprisutnost i smisao. Tako vjekovima zarobljen u simbolici (đavolje sile ovdje ili dobrog duha tamo), odlučih da istrajavam i u sadašnjosti, daleko od ljudskih strahova i uplašenog nebeskog svoda, sam, u prostoru u koji sam smjestio sopstveni kosmos.

- Da! Pa si u ovaj svoj kosmos odlučio zarobiti i pokoju ljudsku dušu?!

- Naivni momče, ne odbacuj istinu koja ti se ukazuje pred očima! Rekoh, nijesam aždaja iz narodnih balkanskih predanja, ja sam samo davno izgubljeni i zanemarni stvor u sred istorije! I najzad, prihvati tvrdnju ovog mitsko-oživljenog bića da je tvoj otac odbio da povjeruje u istovremenost trajanja - svoju i moju. Odbacio je moju prisutnost osnažujući svoje nepotkrijepljene halucinacije. U tom sukobu nevjerujućeg i istinskog sebe, izgubio je razum i nesvjestan svoje zbilje upao u pećinsku rupu čije dno mogu izmjeriti samo svojim repom. Eto krajnje istine do koje se dolazi rijetko i u koju se još rijeđe povjeruje.

Ućutah. Mislio sam o dužini njegovog repa u koji sam se zagledao dok je onako obmotan počivao oko debelog korijena "Monolita". Mora da je u sebe sabrao hiljade metara... Onda pomislih na oca, na snagu njegovog duha, na osviješćenost njegovog uma, a zatim i na mogući sudar njegovih svjetova - onaj speleološki u koji je do svih krajnosti vjerovao, i onaj drugi, metafizički, koji je sveo na puko nevjerovanje. Tada sve dobi smisao i ja, najzad, izgovorih naglas priznanje:

- Trajanje je u vjerovanju i vjerovanje u trajanju!

Onako izvrnuto naglavačke, višemilenijumsko zlačano stvorenje klimalo je glavom.

- Tvoj otac je započeo speleološku studiju o prostoru u kojem živim, ali nije je dovršio odbivši da prihvati istoriju trajanja kao dio istraživanja. Sada si ti na redu. Ispuni stranice svojim ličnim doživljajima. To naravno, ne znači da druge treba uvjeravati da sam stvaran, već ih navesti da vjeruju u mogućnost obnavljanja istorije... dakle, u trajanje.

Po prvi put otkako smo se sreli, usmjerio sam svoj pogled direktno na zmajevе oči. Sijale su i izgarale u sopstvenoj vatri, plamsale u svojoj živosti, uvjerivši me, po ko zna koji put, da sam pobijedio halucinacije, i iz nevjerovanja stupio u odlučnost vjerovanja i hrabrost da svoje "vjerujem" pretočim u riječi.

Napustio sam pećinu dana **27. maja 2019. godine** (Dakle, punih devet dana trajalo je moje istraživanje ili, tačnije, razgovor sa mitskim stvorenjem. Ručni sat izmjerio je čitavih šest minuta trajanja dijaloga. No, ko se još smije prepustiti analizi mistike i proticanja vremena?)

Danas se konačno usuđujem da otvorim očevu studiju i nastavim tamo gdje je on prestao da vjeruje. Pišem novi podnaslov:

**„Dvorana ‘Katedrala’ - Muzej zmajeva
(posvećeno onima koji vjeruju u trajanje).”**

Tijana Guskić

Priča objavljena u zbirci *Zmaj Vražjih firova* (2019)

Let Svetog Vladimira

Ležao je izgubljen u šumi. Ukočenim očima je zurio u zlatom protkani veo. Ali u njima ne bješe radosti pod nebeskim sjajem. Među zubima vrebala je kletva koja se mučila da prodre na usta. Umjesto nje iskrao se jecaj. Nepromišljeno se pokušao blago pomjeriti. Pritisak oko kukova oduzimao mu je dah. Teška povreda ga je onemogućavala da se pridigne i stane na noge. Đavo je odnio onog konja, promrmlja za životinjom koja ga je mirno donijela do utrobe šume, a onda se odjednom uplašila od nečeg nepoznatog. Ili je možda posrnula preko grane oborenog stabla.

Ni sam nije umio kazati kako se to brzo dogodilo. Možda bijaše u pitanju zloba životinje. No, sva ova razmišljanja ne promijeniše ništa u činjenici da je on pao sa konja i sada bespomoćno leži između drveća koje ga skriva od bilo kakvog pogleda. Mogao je lagano umrijeti od gladi. Sa živog tijela mogle su mu još gamadi isključivati kosti. Ako se večeras ne vrati kući, ni jedna živa duša za to neće mariti. Ukućane je navikao da im, ni bilo kome, ne polaže račune. Mislili bi, da je zastao u gradu, sa prijateljima. A sad se, eto, lišen svake nade pripravlja za smrt. Zar je čitavu mladost ispunjenu iskušenjima proveo, da sada sasvim slučajno nestane u šumi, baš u vremenu koje mu je obećavalo ljepotu života.

Besciljno je lutao pogledom po nebu i drveću. Spuštao se suton. Borovi su se oštro zabadali u tamni svod podupirući ga. Cvrkut ptica se gubio pred sablastima noći. U šumi je nešto šaputalo, ječalo i uzdisalo. Svaki šum mu se ustostručavao. Nije li se upravo sada, činilo mu se, slomilo još jedno stablo? Nije li nestao još jedan život kao što će i njegov. Tješio se, da se to samo otkinula suha grana odvajanjem od života. Iz daljine se čulo škripanje slično rezanju jelinog drveta. Pripremaju se, valjda, daske za mrtvačke sanduke.

Nije li pila vriskala, poput djeteta koje plače? Ne, ubjeđivao je sebe. Zvuk koji mu je parao uši bio je sličniji pjevu mačaka koje po krovovima pjevuše ljubavne pjesme.

Odmah zatim sve je to glasilo drugačije - nalik šapatu istrošenog stroja za govor.

Stavio je dva prsta na usta. Zvižduk oštro prereza vazduh. Glasovi u daljini utihnuše.

Je li ga ko čuo? Odziva nije bilo. On još jednom zazvižda glasno. Zvižduk se pretvarao u krik očaja. U odgovoru vazduh mu je donosio škripu zvukova, nalik ljudskom pjevu i ako se glas prekinuo i oštro trgao iz grla. Ali sada se glasovi uistinu složiše u neku melodiju koju je znao. Sjećao se nje još iz najranije životne dobi. Postajala je sve glasnija dominirajući njegovim pamćenjem. U duši mu je postajalo sve svjetlije i jasnije. Na usnama mu se blago ocrtavao smijeh. Tu je zanosnu pjesmu pjevala njegova majka kad se kao đak spremao za odlazak u školu. Na anđeoskim krilima lebdio je refren: "Sveti Vladimir leti šumom"!

Tako je glasila pjesma. Te riječi su se stalno ponavljale. Njegova usta su nesvjesno pjevušila:

„Tada tiho
načinom svojim
Sveti Vladimir leti šumom”.

Osjetio je ponovo blaženost djeteta. Suze su mu kvasile obraze. Kako daleko - kako neizmjereno daleko sada bijaše on od ove vjere iz prvih dana škole. Prošlost bijaše iščeznula. Bespomoćnost položaja vraćala ga je iz slika prošlosti u beznadežnu realnost. Pao je u njedra ogromne šume i sada čuo još jednom davno zaboravljenu pjesmu "Sveti Vladimir leti šumom".

Ako Sveti Vladimir, sada za njega Bog, zbilja leti šumom, on mora imati zaista posebni način, da ga nađe.

Vjekovima i vjekovima preko šuma, mora, okeana, planina i polja širom planete teče neizmjerena rijeka života. U svojem

bučnom toku ona se stalno preliva iz generacije u generaciju, iz vijeka u vijek, noseći sobom čovjeka i njegovu istoriju. Čovjekov duh se neprekidno muči i napreže da joj pronade izvor, da joj sagleda utok, da ispita i razjasni zakone njenog toka. I tako uvijek kroz svu istoriju, čovjek se okretao nazad i naprijed, prema početku i kraju, pomjerajući svoje vrijeme prema vječnosti i božansku i svjetiteljsku vječnost prema vremenu.

A tajanstvena rijeka života teče s ljudima i u njima. Oni su dolina kroz koju ona teče. Oni su njeno korito i pritoke. Ljudi joj daju boju i ukus. Uz nju, događaji koji su slijedili opomenuće bespomoćnog u šumi, i na visoke simbole, najviše i posljednje istine svijeta i života. Opomenuće ga na drvo života. I da je on sam organ drveta života. Kada se povrijedi jedno mjesto na drvetu života, cijelo drvo strada i liječi oboljelo mjesto. Tako štiti cjelinu od bolijesti i raspadanja. Drvo života se tada pretvara u ljubav i žrtvu.

Svetom Vladimiru ne bijaše lako da nađe bespomoćnoga u šumi. Jer ograde, godinama podizane između ljudi i stvoritelja, nijesu se mogle porušiti brzo. Bijahu čvrsto utemeljene u nazorima svjetskim, što ih je opijao svakog časa. Bespomoćni je ponovo pokušao da sebe lagano pomjeri iz svoje dotadašnje središnje tačke na vlastitoj slici svijeta. Pjesma utihnu.

Nešto čudno pojavi mu se pred očima. Ugledao je svjetitelja, kao Boga, u ljudskom obliku koji leti šumom, sa drvenim krstom u rukama. Istim onim sa kojim je stradao radi ljubavi. Na jednom od njegovih krila nalazio se nepoznati. Svjetitelj sleti u sjeni drveta. Iz njegova pravca prema bespomoćnome se uputi nepoznati. Svojom pojavom nije izazivao pouzdanje u sebe.

Na ramenu mu se ljuljao nemarno povezani zavežljaj. Zanemarena kosa i brada upotpunjavali su neugodni utisak koji se o njemu tog časa u očima bespomoćnog mogao roditi. Ličio je na onoga od koga bi se čovjek mogao uplašiti. Naročito u šumskoj tami. Odavao je sliku mučenika, stradalnika, pa čak i ubice.

Čovjeku koji je ležao na tlu činilo se da je prepoznao pridošlicu. Spazio je u njemu starog poznanika sa suđenja kojemu ga je podvrgao u gradskom sudu. Više puta ga je kao sudija zatvarao zbog prosjačenja i skitanja. I taj se drznik, razmišljaše bespomoćni, u svojoj drskosti pojavio da još jednom zamoli za milost. Nepopravljivca je kao sudija više puta ošinuo bičem pravde ili možda nepravde u namjeri da ga se riješi.

Bog ti naplatio! Sveti Vladimir ti naplatio, rekao je nepoznati bespomoćnome.

Bespomoćnome sudiji sijevne munjevita misao: "Bog je kroz Svetog Vladimira naplatio". Odmah iza ovog udarca uslijedila je kazna, hiljadustruko, kako je on to zaželio.

- Glupost! Baš sam glup, reče u bespomoćnom sudiji čovjek razuma. Bog i preko njega Sveti Vladimir koji je blagosiljajući letio šumom, nemaju nikakvog posla sa ovim prosjakom.

- Moj pad, nastavi sudija u monologu, bijaše nesrećan slučaj. Bog - Stvoritelj u tome nije saučestvovao. Njegovo učešće bi značilo promjenu poretka svijeta. Stojim, produži u mislima on dalje, van toga bivstvovanja, preko kojega se nije mogla prevesti nikakva dobra, ni zla želja.

Pridošli prosjak približavao se sudiji sve više, sve do na deset koraka. Tada je zastao. Kao da mu je neko naredio, da stane. Pogađao je misli što su kružile u glavi čovjeka koji bespomoćno leži na travi. Ili možda od straha od moćnika koji bješe pao sa konja.

Zbunjeno skide šešir sa utaknutom grančicom. Njime mahne u znak mirovnog raspoloženja:

Vaš pokorni sluga, gospodine sudija.

Odgovora nije bilo. Oprezno krenu naprijed kao da se istovremeno boji i vreba na žrtvu. Dunu u ruke poput Svetog Duha i poskoči s jedne noge na drugu.

Jeste li vi zviždali poštovani gospodine sudijo? Pošao sam za tim zviždukom. Pomislih, da to možda što god znači.

Sudija je ćutao. Pridošli nastavi:

Sreo sam vašeg konja na ivici šume. Dva čovjeka su ga vodila za uzde. Rđav konj, gospodine sudijo!

Ovaj u čudu pogleda govornika.

A što je zapravo htio od njega? Njegove dragocjenosti?

Ovo je mogao uzeti bez dugačkog predgovora - bio je zapravo u njegovoj vlasti.

No, dakle, reče sudija.

Pijte gospodine, to će vas oživjeti. Danas je hladno u šumi, pa se treba malo zagrijati.

Pridošlica je pokleknuo uz sudiju na promrzlo tlo i lijevu ruku oprezno podmetnuo pod njegovu glavu. Bočicu sa rakijom stavio mu je na usta.

Sudija je pohlepno pio iz prosjakove bočice. Tijelom mu prođe prijatna toplina. Drhtavice se polagano oslobađao.

Možete je zadržati gospodine sudija. Ipak će proći nekoliko sati, dok dođe pomoć. Ne ide to tako brzo.

Jesi li ti.....? - izbijalo je nedorečeno pitanje u očima povrijeđenog.

Jesam! - reče prosjak. Na licu mu se odrazi velika zbunjenost.

Eto tako, nastavi on, idem putem i sretnem konja koji je prije toga imao jahača.

Konj sam. U njegovoj pratnji pas. Jahač i konj su se razišli, pomislim - to je sigurno. Nato konj odjuri valjda kući svojeg gospodara. Ukućani će znati, da se nešto dogodilo, jer se konj ne bi vratio sam. I pas je odjurio, ukazujući kao i konj na gospodarev trag. I tako bi bilo sve u redu. Ali čovjeku koji je jahao, treba pomoć, možda brza pomoć, ne zamjerite gospodine sudija, sinja sam kukavica, ali ni muhi ne činim ništa našao.

Rukom potom očisti čelo, kao da ga je probio znoj usljed dugačkog govora, izgovorenog u svoju odbranu.

Sveti Vladimir leti šumom, pomisli u sebi sudija. Duša djeluje na dušu i u ćutanju, živo djeluje na živo bez riječi i govora, bez radnji i kretanja. Život je cjelina jer je djelo vječne ljubavi. A ljubav ne podnosi podvojenost, ni iscjepkanost. Život je organska cjelina po prirodi ljubavi koja ga tka. Ona prenosi život iz vječnosti u vrijeme. Sila je to što upliće živo u živo i pokreće rijeku života. U svim slojevima povezuje žrtve i žrtvovanja kao što u prirodi oslanja jedno na drugo u beskrajnom lancu života. Ništa u svijetu nije namijenjeno samom sebi. Sve služi i sebe namjenjuje. Cijela je priroda zato i ljudi u njoj, jedan nepregledni žrtvenik na kome sagorijeva ljubav, prelivajući se u žrtvu kao svoj smisao i svoju tajnu. Ljubav i žrtva su polovi oko kojih se pomjera biće prema biću, vječnost prema vremenu i vrijeme prema vječnosti. Žrtva je tajna, istina i smisao ljubavi. Njeno jezgro i njen sadržaj. Ljubav nalazi sebe u žrtvi. U prinošenju i prenošenju sebe na drugog. U njoj je izvor radosti i smisao bola. Predstavlja mjeru stradanja za mjeru grijeha prema ljubavi. A ovaj nije ništa drugo do osveta uvrijeđene ljubavi, obesvijećene sebičnošću i grijehom. Bol čini mjeru stradanja za mjeru grijeha prema ljubavi. Žrtva se može nazvati radošću ljubavi, a bol žrtvom bez radosti. Bol postaje radost samo u davanju sebe same. Sve, baš sve se okreće oko ljubavi i žrtve. Što je ljubav bez žrtve ako ne sebičnost. Ljubav bez žrtve se pretvara u stradanje. Žrtva je nužnost ljubavi, a ljubav osmišljenje žrtve. Kada se sliju u jedno, onda je žrtva radost a ne stradanje. Doživljava se kao primanje, a ne davanje, u sudijinoj duši govoraše useljeni Vladimirov glas.

Sudiji je postalo jasnije zašto je tog jutra, prije nego je krenuo na put, plašljiva ptica slećela u ruke đetetu koje otima nje-ne ptiće. Ljubav se tu slila sa žrtvom. Strah je iščezao. Žrtva se pretvorila u dobijanje, a ne kao davanje. Mala ptica mu se najzad, sada, učini velikom i dostojanstvenom.

Za svaku mjeru grijeha u život moraš unijeti srazmjernu mjeru bola, preda Vladimir svoj melem duši sudije.

U znak zahvalnosti sudija pruži ruku prosjaku. Ovaj pogleda ruku, zatim pogled usmjeri u lice povrijeđenog i strese sijedom glavom.

Ne, ne, to ne ide. Ovako gospodine ne trebate prijateljevati samnom. Onda ne bi bilo u redu kad me opet uhapsite.

Pomoći ću ti da postaneš čovjek, reče sudija.

Prosjak dubokim naklonom spušta glavu na prsi, kao da je nanovo dobio udarac.

Da, da, pošten čovjek, nastavi tiho prosjak. Lijepo je biti pošten čovjek.

Takvih ima dosta. U kojem god pravcu da pogledaš ima ih na sve strane. A eto, ja sam već star, pa bi mi bilo teško na to se privići. Stari sam dub, koji se ne da presaditi. Istina, pokatkad me podiđe želja, da postanem uredan čovjek, pa onda se dam uhvatiti. Tada me na nekoliko dana pritvorite i onda imam svoj red. Zar gospodine sudija, vi mislite da sam baš tako glup, te u vas prosjačim, kad ne bih htio imati krova, da bar malo počinem. Čovjek, eto, stari, pa više ne ide kao u mladim danima. Ali vazda biti čestit čovjek, ne, to ne mogu. Zato je moja čežnja velika. Kad životinje izađu iz svojih skrovišta, ptice propjevaju u šumi, onda ja dolazim u nju. Tamo me nešto goni. Tada se uklanjam organima reda koji me traže. Ali to vi, poštovani gospodine sudija, ne razumijete. Učen čovjek to ne može pojmiti, pošto ima svoj red i zakon. Tako mora biti. Ovo iziskuje pravičnost.

Ja sam potpuno zadovoljan, produži prosjak nakon pauze. Dobri se Bog i Sveti Vladimir vazda brinu za mene. I ako udari sto gromova, oni opet daju da sine sunce. Stara si vucibatina, i nijesi nizašto na svijetu, nego da činiš sablazni i grjehove, zagrme oni s vremena na vrijeme nadamnom. Imaju potpuno pravo, uviđam. Ali, poslije pomislim, da ništarija mora biti. Gospod Bog i Sveti Vladimir su ih stvorili radi vas sudija, čuvara reda, da vi imate svoj pošteno zarađeni hljeb.

Prosjak zastade.

Sada morate poteći još koji gutljaj, gospodine, da vam ne bude hladno. A ja ću nakupiti malo mahovine i granja, da vam glava koliko toliko bolje leži.

Kao majka oko svojega djeteta, tako se stari prosjak trudio oko svojega sudije, koji ga danas bijaše počerao od sebe udarcem biča. Iza njegovih postupaka ne vrebale ni jedna misao sebičnosti. Nije ga mamio nikakav zemaljski dobitak. Što više, činilo se, ne bijaše ni svjestan, da je zakon o ljubavi prema bližnjemu izvršio najpunijom čistoćom.

Stari si nitkov, govoraše mu Bog - stari se grješnik, koji samo grijehove pravi, dodavao je Sveti Vladimir.

I pored toga glas Božji bijaše živ u njemu. U njegovom osjećanju i djelovanju, a kod sudije sve bijaše mrtvo i zasuto. Sve do danas. Danas ga bijaše dotakao dah Božji i njegovog posrednika Svetog Vladimira. Danas je u ime Božje Sveti Vladimir letio šumom, kao u vrijeme njegove mladosti. Danas bijaše nakon dugog zimskog sna po prvi put otvorio oči i upoznao jednog čovjeka, čovjeka u prosjačkom ruhu, kome su tvrde kosti probile rukave. Upoznao je od sebe prezrenog osuđenika koji je u ovim časovima bola i beznadežne samoće stojao tako visoko nad njime.

Misli mu prekinu veseli lavež pasa i mukla škripa kola po šumskom tlu. Sad je sudija znao da se približavaju njegovi ljudi. Da dolaze za njega. Okrenuo se za prosjakom, ali ovoga nije više mogao očima pronaći. Bijaše se sakrio neđe u grmlju. Ili tajanstveno nestao kao i Sveti Vladimir. Upravo onako tajanstveno kako su ga pohodili u šumi ovoga dana.

Na mjestu nesreće ne ostade ništa drugo nego zgnječeni ležaj od mahovine i jedna ispražnjena bočica rakije. Bijaše se otkliznula sudiji, kada ga podigoše na kola. Pa i nije mu više trebala. Konjak i vino zamijeniše prosjakovu čast.

Uz veliku njegu ozlijeđeni je ozdravio. Samo je jedva primjetno šepanje podsjećalo na proživljenu nezgodu. Ali je ostao ožiljak na njegovoj duši koji se čak i spolja dao uočiti.

Postao je bolešljivo sentimentaln, govorili su njegovi prijatelji. Mekušac je postao od onog dana kada je pao sa konja. Kao da je potpuno izgubio glavu. Njegove presude u sudu bijahu sve bolećljivije i blaže.

Nijedan, i pored toga od sudijinih prijatelja, nije slutio što mu se desilo. Nijedan od njih nije osjetio dah Svetog Vladimira. Niti čuo glas Gospodnji.

Prosjaka sudija više nikada nije sreo. Samo Bog zna de je propao. Ili je možda susret u šumi događaj koji ga je odveo na put bez sablazni i grijehova. Ovo nikada niko nije doznao.

Zna se samo jedno. Sveti Vladimir leti šumom. Uvijek kad treba.

Borislav Cimeša

Priča objavljena u zbirci *Knez Vladimir* (2017)

Atropa belladonna

„Na ovaj svet si došao kao jedan delić. Nestaješ u onome što te je stvorilo; ili, još bolje, posle promene, bićeš vraćen u životnu klicu sveta.”

Marko Aurelije Antonin

Ležala je na podu u mrlji koja se širila iz tačke na parketu brazilskog oraha. Krv se miješala sa bojama na platnu, dok su forenzičari postavljali reflektore, kako bi fotografisali mjesto zločina.

– Djevojka, duga crna kosa, bijelkinja, ima jednu, reklo bi se starinsku, tetovažu svastike, prečnika dvanaest centimetara na lijevom ramenu – govorio je u diktafon detektiv. – Nema tragova borbe, jedna ubodna rana u potiljak...

U stanu su pronašli i tijelo muškarca. Imao je istu takvu ranu u predijelu srca.

– Šefe, čini mi se da je ovo umjetnik čija je izložba sinoć organizovana. Mislim da sam juče vidio banere, kada smo pored galerije prolazili prema hotelu u kome ste imali sastanak – do-baci mladi kolega, koji je sakupljao dokaze iz stana.

– Provjerićemo sve, kolega – kratko odgovori Lorenzo i nastavi – Čini se da su rane nastale od neke vrste strijele – sumnjičavo je govorio, gledajući oštećeno slikarsko platno na podu sa koga su ga posmatrale istovjetne oči djevojke čije su tijelo prekrili crnim satenskim čaršafom.

Jelena se prije pet godina pridružila timu genetičara u Italiji specijalizovanom za drevne narode. Primamljiva je bila finansijska ponuda jedne od najcjenjenijih evropskih institucija u ovoj oblasti. Ipak, drugi razlozi su presudili. Bio je to jedini način da se uvjeri u priče, a sve češće i snove koji je opsjedaju.

Nijesu je mogle zadovoljiti potrage po kotorskom arhivu, obilasci zidina, muzeja... Tajnu je tražila u sebi.

– Spremaš li se za večeras, bella? – začula je kada se javi zagledana u bijelu golubicu na čeličnoj ogradi terase.

Zaboravila je na izložbu. Previše vremena je provodila u laboratoriji posljednjih dana. Namjeravala je i večeras da obavi dodatne analize najnovijih rezultata, iako je vikend.

– Spremam – reče sklanjajući pramen crne kose sa lica. – Znaš, upravo biram haljinu – reče mazno, otpijajući još gutljaj gorkog likera, dok se posljednje kapi spustiše niz purpur usne.

Od kada je došla u Italiju zavoljela je ovo piće. U početku zbog naziva. Kasnije je saznala da je upravo njena imenjakinja, kraljica Italije, imala udjela u stvaranju tinkture. Na simpozijumu u Trstu je upoznala kolegu koji je uvjeravao da je Jelena od Montenegro, pomogla travaru iz Bugarske da upotpuni recepturu. Iz Crne Gore su u Italiju dobavljali vilinsku travu, ili veljebilje, kako se još naziva ova biljka, kako bi liječili oboljele od upale mozga. Ipak, naučnicu posebno privlači boja *atropa belladone*, mlade, svježe krvi...

– Ne treba mnogo da biraš, mislio sam i na to – nastavi ozbiljno muškarac sa druge strane, dok je u mislima sakupljala bilje prostranim poljima.

– Imaš previše posla i znam koliko je teško sve da postigneš. Pogledaj ispod kreveta. Pronaći ćeš kutiju sa dugom smaragdno zelenom haljinom...

Kako može znati da sam namjeravala tu boju haljine da kupim za izložbu, pomisli.

Nastavio je da priča, ali ga više nije slušala. Nervira je kada joj čita misli i tako izdaje uputstva. Njoj, koja je doktorirala molekularnu biologiju sa 28 godina, koja je šefica genetičke laboratorije, vođa projekta, cijenjena naučnica u Evropi... ali, to je privlači. Jedini on može tako da se obraća.

– Gospodo, ovo je otišlo predaleko – izgovarao je tiho jedan od trojice muškaraca u salonu hotela Hassler, nadomak Španskih stepenica.

– Ne želim da zvučim panično, ali došao je trenutak da se djeluje. Informacije sa kojima raspoložemo su više nego zabrinjavajuće. Zna da je posmatramo od kada je došla, ali sada se dešava nešto sasvim drugačije... – govorio je zabrinuto visoki čovjek u elegantnom crnom Armani odjelu. Kosa poput gavranovog krila sjaji od premaza voskom sa citrusnim mirisom, dok zelene oči prodorno ciljaju sagovornike.

Dva starija gospodina slušaju ispijajući Henesi, dok ih obavija dim kubanskih cigara. Nijesu prekidali mladog prijatelja, iako su već imali potrebne informacije.

– Vrijeme je da Društvo reaguje, dok ne bude kasno. Ako objavi rezultate do kojih je došla... – zaustavi se kada kelner dođe sa još tri konjaka, starija od njega.

– To ne treba da te brine, Adriano, reče stariji gospodin, miješajući piće boje karamele u širokoj čaši – Već smo se pobrinuli za sve – okrenu se ka prijatelju koji sjedi u sjenci visoke lampe od cedrovine i diskretno nazdravi.

Pogledi su govorili više od onoga što je na tom mjestu i u tom trenutku moglo da se kaže.

– Rezultati su naša briga – dodade Lorenzo, gledajući u srebrne oblike koji se stvaraju iznad njihovih glava.

– Rezultati, a šta je sa slikom? – uporan je Adriano.

Iako najmlađi, položaj u Društvu mu omogućava da se tako obraća starijim kolegama. – Izložba je u galeriji *Palazzo delle Esposizioni*, znate li da je njen lik potpuno isti kao i ...

Iako ništa do tada nije rekao, Đovani nije čekao da mladić dovrši rečenicu – diskretno odgurnu drvenu nogaru kožne fotelje, da ne bi izgovorio to ime.

– Već smo vidjeli sliku, kao što smo ti rekli – ne treba da brineš. Niko neće saznati za rezultate i niko neće vidjeti sličnost

– bio je izričit Lorenzo, znajući da bi i u klubu sa ograničenim pristupom neko mogao čuti njihov razgovor.

Skoro godinu su zajedno, a kao da su se tek upoznali. Prija joj što je desetak godina stariji. Prija joj i njegov opušteni pristup životu. Potpuno suprotno od onoga što je navikla. Razbarušena smeđa kosa i brada, zelene oči, sve je to hipnotiše kada je u blizini. Nije izgledao kao većina muškaraca koje je sretala u Rimu, iako porijeklo njegove porodice ima drevne korijene. Tako su se i upoznali. Kako bi utvrdio da li na neki način ima dodira sa velikanima likovne umjetnosti, ili je u pitanju dar koji je otkrio, došao je u Centar. Jelena je prihvatila da lično analizira DNK slikara, koga je ugledala tog prohladnog oktobarskog jutra na vratima kabineta.

– Marko, sudeći po imenu, u pitanju je preko dvije hiljade godina tradicije. Uskoro ćemo saznati mnogo više – rekla je uz osmijeh dok su se upoznavali.

– Uvijek me zanimalo zbog čega su kroz istoriju muškarci u Rimu često imali imena poput Marko Antonio, Marko Aurelio, možda je bilo suđeno da upoznam takvog Marka u Rimu.

– Sve što se dešava, prirodom je predodređeno od samoga početka i suđeno.

Sledila se od riječi koje je tako nonšalantno izgovorio – koje je kao djevojčica često slušala od bake u Risnu.

Primjeti da je ova rečenica uznemiri te dodade:

– To su riječi cara Marka Aurelija Antonina, zar nijesi rekla da te zanimaju imperatori.

Nije to sve što je zanima, mislila je posmatrajući njegov zakrivljeni nos i bronzanu kožu koja izviruje ispod raskopčane bijele košulje.

Kasnije su ustanovili da u Markovim venama ima najviše ilirske krvi. Iako je njoj ta veza bila vidljiva prvog dana, zvanične

rezultate su dobili nakon nekoliko mjeseci. Do tada su već počeli da žive zajedno.

Rano je za spremanje, pomisli mlada doktorica, te odluči da obiđe Centar. Planirala je da dođe pred samo otvaranje. Nema strpljenja da se smješka i klima glavom, kao da je lutka koju treba pokazati. Ipak će se tamo naći na slicu u prirodnoj veličini.

Namjerava se posvetiti strogo povjerljivim proračunima dok je sama u Centru, ali u laboratoriji zateče kolegu koji se neplanirano pridružio prije šest nedjelja. Od prvog dana je iritiran. Nije mogla imati povjerenja u nekog ko se predstavlja kao naučnik, a oblači se i ponaša poput manekena, ugaj crne kose. Čak je i direktoru pokušala objasniti razloge zbog kojih im doktor Adriano nije potreban. U pitanju je previše osjetljiv projekat.

– Direktore Gocini, zar ne želite da me slušate samo zbog toga što sam žena – sjetila se kako je tada razgovarala, pokušavajući da pronađe slabu tačku – Možda nemam pravo glasa jer sam iz Crne Gore? – pitala je izazivački.

Direktor prvo pokaza na fotografiju Vatikana, koju otvori na ekranu mobilnog telefona, počuta za trenutak pa reče:

– Znae da je vaša imenjakinja, crnogorska princeza Jelena, bila naša kraljica – tiho izgovori – to ovdje posebno cijenimo, nema potrebe da sumnjate koleginice.

Znala je šta želi da kaže čovjek koji je prije pola decenije pozvao da se pridruži timu, nakon što je pročitao njezine naučne radove o genetici. Tada je prevagnulo potpuno povjerenje u znanje i ideje doktora Gocinija. A novajliju, koga su preporučili direktno iz crkve, držaće na distanci – tada je odlučila.

Zbog svega se posebno iznenadi kada je srdačno pozdravi na ulazu u laboratoriju:

– Koleginice, to ste Vi. Mislio sam dok nema gužve da uporedim brojke posljednja dva nalaza – izgovori kao da znao šta će pitati.

– Samo Vi radite Vaš posao, mladi kolega – mudro odgovori, iako zabrinuta što ga vidi. Nije željela da mu pruži prostor za polemiku. – Ionako odmah odlazim, samo sam došla po par sitnica. Marko priređuje izložbu, moram požuriti...

– Da li je istina da ste došli do nekih novih otkrića, kolegice? – nije mogao da se suzdrži.

– Pa, svakog dana dođemo do nekog novog otkrića, kolega Adriano, to bar treba da znate.

Nije uspio da zvuči nezainteresovano, što ga dodatno uznemiri. Svaki put kada je u njenoj blizini maska koju je uvježbavao kao da spadne. Iskonska ljepota kojom plijeni – duga kosa koja u loknama pada na ramena, krupne prodorne oči, miris jasmina...

Sačekala je da radoznali kolega napusti Centar, pa da još jednom provjeri nalaze. Već je imala više pozitivnih uzoraka, ali nikako da povjeruje u otkriće.

Iako su nestali prije skoro dvije hiljade godina, ilirska krv je sačuvana u venama naroda na Balkanu. Brojna su istraživanja širom Evrope koja to potvrđuju. Ipak, ona je te noći otkrila nešto mnogo dublje. Otkrila je svoje porijeklo. Otišla je u prošlost sve do žene koja je posjećuje u snovima. Došla je do takvih nalaza koji su je plašili. Ona je u stvari ta žena. Kompletan genetski materijal se podudra.

– Znaš li da su mnogi rimski imperatori bili ilirskog porijekla? – upita Marko, sipajući njen omiljeni liker kada su došli u stan.

– Naravno da znam, ali ne znam kakve to ima veze sa tvojim izložbom – izazivački je pitala dok u daljini posmatra zagasito žutu svjetlost nekadašnjeg centra svijeta.

– Dioklecijan, Marko Aurelije, Konstantin i mnogi drugi su potomci ilirskih plemena sa Balkana – nije se obazirao na njezine šale, već nastavi kao da drži predavanje – promijenili su državno uređenje, sjedište carstva, religiju...

– Dobro dragi, ali zbog čega mi sada o tome pripovjedaš – upita pomirljivo, kada shvati da neće odustati.

– Svuci haljinu – zapovjedno se obrati, a ona se po ko zna koji put strese od uzbuđenja što joj pročita misli.

Dok je, stojeći na terasi, sa ramena skidala tamno zelenu haljinu, otkrivajući čvrste kruškaste grudi, Marko postavi štafelaj. Poče da slika. Vitko tijelo obasjavala je zarđala mjesečina. Prisloni joj usnama bocu crvenkastog pića i proli niz vrat. Ugrize je tako snažno da su se pomiješali miris krvi i vilinske trave. Atropa, ili suđaja, kako su je zvali u njenom kraju, je puštena. Već je u bunilu. Želi još. Zariva zube u njegova ramena. Isisava krv koju je do tada gledala u epruveti. Naslonjena na hladnu čeličnu ogradu ispušta krike vučice. Dok joj dlanovima umrljanim krvlju prelazi preko tetovaže drevne svastike u magnovenju odjekuju riječi:

– Ti si kraljica Jelena, bilo je vrijeme da se ponovo spojimo. Sve je zapisano. Sudbina je ponovo uplela naše niti. Ispunila si zavjet da ćeš se osvetiti i zavladati Rimom. Ne tako davno bila si Redina Elena. Prije više od dvije hiljade godine bila si ona... Ti jesi Teuta...

Već dugo leži budna u krevetu zagledana u mrlju na parketu od brazilskog oraha. Nije pokušavala da zaspi, već da shvati. Zbog čega je ponovo sanja? Zbog čega se posljednjih mjeseci svaku noć iznova susreću?

Zbaci satenski prekrivač. Gazeći crvenu tačku na podu, u kojoj je do maločas tražila odgovore, zaputi se ka kuhinji. Dok su je obasjavali zraci jutarnjeg sunca kroz visoke prozore malenog stana u Rimu prolazila je bez straha da će neko vidjeti njezino nago tijelo. Nije ni primjetila podlive na porcelanskom vratu. Dohvati šolju u namjeri da natoči zeleni čaj, kako bi se

razbudila, ali pogled joj pade na otvoreni Amaro Montenegro. Natoča više od pola. Tako joj prija ovo gorko piće nakon još jednog susreta sa kraljicom...

Dragić Rabrenović

Priča objavljena u zbirci *Ilirsko kraljevstvo* (2020)

Teutino suđenje

Mala liburnija praćena galebovima pristajala je u Risiniumu. Gomila okupljenog svijeta u lučici potvrđivala je sumnje da u sebi krije važnog putnika. U barkama koje su pratile brodicu nalazili su se čuvari naoružani kratkim mačem, čuvenom ilirskom sikom ili dugačkim kopljem sibunom.

Kada je brod pristao iz njega je uz jaku pratnju izašla visoka, vitka žena, zadiviljujućih obrisa tijela. Lice joj je bilo prekriveno kapuljačom, a povremene psovke i negodovanje koje se čulo u okupljenoj masi ukazivalo je da je neko ipak prepoznaje.

Istovremeno, u velikoj kristalnoj dvorani u palači je petoro ljudi sjedjelo u tišini za ogromnim kamenim stolom. Tišinu bi narušavalo samo siktanje zmije koja je gmizala po stolu.

Nakon nekoliko minuta začu se dubok glas:

- Uvedite je!

U istom trenu teška gvozdена vrata se otvoriše, a gola tijela naoružanih vojnika opkoljavala su ženu.

- Skinite joj kapuljaču i dovedite je bliže - naredi snažni muškarac koga straža odmah posluša.

Smjestivši je u stolicu nekoliko koraka udaljenu od stola, jedan od vojnika joj skide kapuljaču sa lica. Ona blago zatrese glavom i instiktivno zažmiri, pokušavajući da oči privikne na svjetlost. Duga, kao gar crna, kosa raspustila se po njedrima. Prodornim pogledom odmjerila je okupljene i tek po ivicama punih usana mogao se naslutiti podrugljivi osmijeh. U jednom trenu zmija se hitro izvi i skoro doskoči do nje. Žena je pomilova po glavi, a ova joj se umiljato skupi oko članaka.

- Ilurjaka, vraćaj se - zapovjedi teški muški glas, a zmija se odmah uputi nazad do stola.

- Hm... Nije te zaboravila... Ali ni mi te nijesmo zaboravili Teuto! I dalje si lijepa kao nekad. Izgleda da ti godine i bježanje nijesu mogli ništa.

- Eh Iliriose. Tragovi moje patnje ne vide se još uvijek na mom licu. Oni su skriveni mnogo dublje. Ali, ne očekujem da ti to razumiješ.

- Ne biraš riječi kraljice. Nijesi baš u položaju da tako razgovaraš sa nama. Jer ja, Ilirios, sin Kadma i Harmonije, unuk Aresa i Afrodite, rodonačelnik plemena Ilira, optužujem te Teuto da si uz pomoć svog ljubavnika Dimitrija Hvaranina, ubila svog supruga Agrona. Optužujem te Teuto da si izdala naš rod i da si kriva za propast ilirskog kraljevstva. Svako od nas petoro za stolom biće tvoj sudija i tužilac. Kako se izjašnjavaš Teuto? Jesi li kriva?

- Vi ste me već osudili i moj odgovor ne znači vam ništa. Ako želite priznanje moje krivice imate ga. Bilo kakav odgovor da dam, nikada ga nećete razumjeti, jer mi ne razmišljamo na isti način. Znaš Iliriose... Tužno je što se nikada nijesam pitala o sopstvenoj sudbini, pa se tako ne pitam ni danas. Na silu sam odvedena iz svog doma, na silu su me udali za Agrona, kojega nikada nijesam ni voljela. Najtužnije od svega je što su me primorali da budem kraljica. Toliko mladih djevojaka čeznulo je za tom titulom, a ona je dodijeljena meni, koja to nikada nijesam htjela biti - progovori Teuta i ledena dvorana postade još hladnija, a tišina koja u tom trenutku nastupi bješe takva da se mogla sjeći nožem.

- Nikada nećeš pogoditi ko te izdao - prekide Ilirios tišinu, a zmija otvori usta i svjetlošću obasja mušku figuru za stolom.

Teuta se blago osmjehnu i tiho progovori:

- Pineus... Moj posinak. Drago mi je da te opet vidim. Ali, nijeste me iznenadili. Znala sam da bi to mogao biti samo on. On je jedini znao gdje sam. Pa... Kako si sine?

- Ne zovi me tako! Ne zovi me... ! Ja... Ja nijesam nikada bio tvoj sin. Čuješ li me!!! Ti si zavela mog oca, zbog tebe se odrekao moje majke Triteute. Ti si kriva za sve što nam se desilo. Otela si ga od nje. Od mene...

- Eh, dobri, naivni Pineus. Znaš sine... Znala sam da me uvijek kriviš za to što se desilo, ali ja od tvoje majke nikada nijesam mogla oteti Agrona. Jer, on nikada i nije bio njen. Ot-kako me ugledao bio je samo moj, ali ja mu nijesam htjela pripadati. I moje srce bilo je na nekom drugom mjestu. On me volio. Ludački, besmisleno... I ja sam morala biti tu. Uostalom Pineus, ti znaš kako je to kad se muškarac zaljubi u ženu. Zar stvarno misliš da nikada nijesam primjetila tvoje pohotne poglede po mome tijelu. I ti si me uvijek gledao kao ženu Pineuse. Nikad kao majku...

Odjednom se začu još jedan muški glas - pripadao je čovjeku koji je uzalud pokušavao da se pridigne sa stolice i baci koplje prema kraljici. Snage nije bilo.

- Ostavi mi sina Teuto. Svi smo umorni od tvojih laži! Ne znam ni zbog čega te slušamo ovdje. Odmah te treba osuditi, odmah te treba ubiti.

Kraljici se opet blagi osmijeh prevuče preko usana.

- Agrone, Agrone... Eto vidiš da sam bila u pravu kad sam ti govorila da je jako tanka nit između velike ljubavi i velike mržnje.

- Prokleta bila! Proklet bio dan kada sam te upoznao. Bolje da sam tog dana poginuo, nego što su me tvoji roditelji pronašli i doveli u tvoj dom. Zašto si me baš ti ubila? Od svih... Zašto baš ti!?

- Ubila te tvoja pohlepa Agrone. Tvoja želja da uvijek i svuda sve što vidiš bude tvoje. A ja nijesam htjela biti tvoja. Mene nijesi mogao da imaš samo zbog trona na kojem si sjedio, zbog blaga kojim si me obasipao. Odvojio si me od života kakvim sam željela da živim. Uništio si i mene i sebe. Dva života, dvije porodice. I ja sam ti se svetila. Svake noći, svakog trenutka. Mislio si da su ti ljudi kojima si se okružio bili odani. A bili su odani samo meni. Ili bolje reći, mome tijelu - histerično se nasmija, a njen smijeh je stravično odzvanjao po zidovima dvorane.

- A ja... Šta sam ti ja skrivila? Zašto si mene kažnjavala? - ogłosi se neko za stolom, a svijetlo iz Ilurjakinih usta obasja predivnu mladu ženu, krupnih plavih očiju koje su izgledale kao da nikad ne prestaju da plaču.

- Prepoznaješ li mene Teuto?

- Kako da te zaboravim Rizina? Vila koja je potopila moj grad zbog ljubomore...

- Zbog ljubavi!!! - povika Rizina, - Zbog ljubavi Teuto. I zbog tebe, žene nedostojne da bude kraljica, žene kojoj ni bogovi nijesu dozvolili da bude majka. Upozoravala sam te da ću ih izmoliti da te kazne. Nijesi me slušala. U svojoj žeđi da uzmeš sve ono što je tuđe postala si slijepa. A Horacije pripada meni. Pronaći ću ga jednog dana. Znam da je moj kapetan tu negdje u podmorju, među ruševinama tvojih odaja.

- Ti i ja smo iste Rizina. Kako to ne shvataš? Bile smo zaljubljene u pogrešne muškarce. Ja u čovjeka koji nije imao hrabrosti da se suprotstavi običajima i da me odvede negdje daleko od ovog prokletog mora. A ti u nekog ko ti nikada nije uzvratio ljubav. Misliš da sam bila jedina ljubavnica lijepog Horacija. Imao je žene u svakoj luci u kojoj je svraćao. I ti to znaš Rizina. Ja sam samo bila žrtva ljubomore koja se u tebi sakupljala godinama. Horacije meni utjeha u dugim noćima, u kojima je tuga spavala po mojim zidovima, na mojim kušinima i u kočeti. Horacije je trebao ženu Rizina. A ne vilu...

Ponovo nastupi podmukla tišina u kojoj se čulo samo šaptanje sijenki po zidovima. A onda svijetlost ponovo poteče iz Ilurjakinih usta i obasja posljednju osobu za stolom.

Kraljica Teuta prvi put promjeni hladan izraz lica, a iz oka joj poteče suza i zaustavi se na njenom obrazu. Suza koja se dugo skrivala u oku i u kojoj se čuvala tragedija ne samo jedne žene nego i jednog naroda.

- Dimitrije. Moj Dimitrije. Tu si... Dimitrije šta su ti to uradili - zajeca Teuta.

Bore i ožiljci prekrivali su nekad lijepo lice hrabrog ratnika Dimitrija Hvaranina, čovjeka razapetog između odanosti kralju i ljubavi prema lijepoj kraljici. Gledao je netremice u Teutu želeći da joj nešto kaže, ali umjesto riječi ispuštao je samo nemušte zvuke. Krvave rane po tijelu svjedočile su da je bio mučen i okrutno kažnjavan zbog izdaje.

Naslućujući šta želi da joj kaže, Teuta mu se zagleda u oči i prošapta:

- I ja tebe volim Dimitrije. Zauvijek. Samo tebe...

Kao da je samo čekao te riječi, Dimitrije se na čas uspravi u stolici, a onda mu glava pade na teški kameni stol. Nije davao znake života. Kraljica glasno kriknu, napravi dva koraka i pade mrtva nedaleko od njega. Srce prepuno gorčine, tuge i bijesa nije više moglo da izdrži bol.

Na nebu, daleko na Istoku i daleko na Zapadu, sijaju dvije zvijezde. U njima žive duše mrtvih ljubavnika. Njihove svjetlosti pokušavaju da se pronađu po nebeskom beskraj. I baš kad se učini da bi najzad mogle da se dodirnu nebo zapara munja i opet ih odvoji. To se uz glasnu grmljavinu Agron ljuti na nesretne ljubavnike.

Andrija Petković

Priča objavljena u zbirci *Ilirsko kraljevstvo* (2020)

Zmajeva suza

Bijaše to jedan hladni maj, jedne davne godine u jednom selu, nadomak jedne pećine, čije se ime nikad ne pominjaše među žiteljima toga mjesta, a bo' me ni šire.

- ,Pušti vraga, ne prizivaj - često se čulo kada bi kakav stranac zalutao u ove krajeve, pa se počeo raspitivati ili ne daj Bože pokušao uputiti ili ući u pećinu. Prosto da ovdašnji čovjek ne povjeruje, s jedne strane ljepota koja okruživaše pećinu, takva ljepota, da se to riječima ne može kazivati niti dočarati, osim možda kistom nekog vrlo umješnog slikara, koji, činilo bi se, papir umije oživjeti, a sa druge strane zlovolja na licima onih kojima se namjerno ili slučajno pomene pećina, čije ime ne smjede na glas biti rečeno.

Svaki maj od kako je svijeta i vijeka, kako je žitelja na ovome mjestu, prolazio je sa oštrom zebnjom u srcima i, inače veseli duhom, ljudi ovoga kraja, u ovome mjesecu postali bi neobično tihi, smrknuta su im bila lica, svima odreda, čak su i djeca postajala neobično mirna i povučena, što dječijoj prirodi nikako ne priliči. Kad bi neko prošao ovim krajem, u ovome mjesecu, u predvečernjim časovima sa pravom bi mogao tvrditi da nema žive duše. Sa prvim sumrakom, kao po nečijoj zapovijesti, svi do jednog, mladi i stari, žene i muškarci, ostavljali su svaki posao u kojem bi se toga časa zadesili, i skoro trčecim korakom hitali ka svojim kućama. Glava kuće bi se pobrinula za stoku, zatvorivši torove, magaze i kokošinjce, dok bi najstarije žensko čeljade, stajalo na vratima i čekalo da svaki od ukućana pređe prag, prebrojavajući u sebi, da slučajno ko ne ostane vani dok je noć i tmina. Vrag tada vreba, u majskim noćima, a niko nikad sa sigurnošću ne može tvrditi kog će dana i maja koje godine, kucnuti taj čas, koga su se svi pribojavali.

Zato je svaki maj bio isti, prenoseći se sa koljena na koljeno, sa oca na sina, sa majke na čerku, jer jednom je tako jedna majka, prije ko će znati koliko godina, prenijela to saznanje i znanje svojoj ćerki, i tako se to prenosilo do dana današnjeg, pa zašto onda izazivati sudbinu, kad je neko nekad rekao šta će biti, ali u kojem času neće se znati dok kasno ne bude.

Može biti važno, u ovim okolnostima, radi boljeg razumijevanja, složene sudbine žitelja jednog sela, blizu jedne pećine, da se o još jednoj stvari nije smjelo ni pričati ni misliti, jer bi ta druga stvar mogla prizvati vraga, a on vreba i nikad ne spava, strpljivo čeka da ispuni svoj naum. Roditelji ili stariji članovi zajednice su mladima birali buduće muževe i žene, kada bi ovi stasali za taj poziv, nikako prije i nikako na njihovu slobodnu volju. Ako bi se posumnjalo, ili prve znake rađanja nekog obostranog interesa ili osjećanja između nekog mladića i djevojke stasalih za brak, uočio neko od starijih, očeva, majki, strina, tetaka, dedova, baba, pa čak i komšija, iskusnih u ovoj stvari, odmah bi se djelovalo, da vrag ne bi došao po svoje.

Vraga, znali su žitelji mnogo dobro, izaziva i iz tame budi, a ono ništa tako neobično i neovozemaljsko, nego li prava ljubav između muškarca i žene. I tako su oni, od davnina, morali da prihvate običaje i djelovanje koje neće probuditi zlo, koje bi ih sve u crno zavilo. Bili su to hrabri ljudi, veselog duha i dobre naravi, pošteni i puni poštovanja i dobronamjernosti i mnogi bi im na tome pozavidjeli, a da niko nije znao koje ih muke i brige more. Predanje je bilo jasno i nimalo dvosmisleno „Rodi li se ljubav između mladića i djevojke u maju, krv svih sinova poteći će.“

I tako baš sredinom tog hladnog maja, jedne godine, vrag ili sudbina kleta, ko će ga znati, u poodmakloj noći, izmami najstariju od četvoro djece jednog žitelja ovoga sela, starog Boddina, lijepu Itanu, na dugočekani susret sa Petrašinom, sinom jedincem Krstinje, udovice pokojnog Vidaka. Danima je Itana

smišljala i promišljala kako da upriliči ovaj susret, kako da se iskrađe, dok ukućani sniju snom pravednika, i pored saznanja da se kad padne noć kuća ne smije napuštati, barem dok traje mjesec maj. Ali baš te večeri, ukaza joj se prilika. Kao jedino od ženske djece, zapade joj dužnost da zgotovi kačamak, kako bi sve bilo spremno na zoru, kada treba da dođu da je prose. Stasala je ona, još prije koji mjesec, za udaju, ali se Gojakov otac bijaše nešto razbolio, pa ne mogadoše ranije doći da je isprose kako dolikuje. Njeni i njegovi su, razumije se, dogovorili sve ima i dva mjeseca. Avaj, njeno srce drugog ište. Od tuge 'oće da prepukne, satjerali je uza zid, pa joj se pomutio razum, što od tuge, što od titranja srca za Petrašinom.

- Mene će sutra da dadaju onome. Dolaze da me isprose, za njihovu kuću da idem - jedva čujnim glasom veli ona Petrašinu i sve se prebacuje sa jedne na drugu nogu, što od straha, što od muke, a pogled ne diže, izdaje je snaga.

- Što nam je činiti, o, Itana, kako sudbu kletu da izbjegnemo?

Ni Petrašinu nije svejedno, ali mora biti stamen, muško je, ne bi valjalo drugačije. Crnogorac je to, a oni su poznati po čojstvu i junaštvu. Držaše se u tom zlom času za ruke, oboje slomljeni od tuge. Itani dvije suze zasijaše na obrazu, ali ih vješto skloni, nije čas da se gubi na plakanje. Zna ona koje su joj obaveze i dužnosti, ali ne zna, kako sa srcem igrati. Teške su to muke na koje predanje, ove mlade, stavlja i zlom sudbom prijeti.

- A šta ako predanje nije tačno? Misliš li da su to naši stari izmislili da bi oni mogli da misle i zaključuju umjesto nas? Da pogađaju brakove, kao poslove, kako njima odgovara. - šapće Itana, a sama zna da to što zbori ne može biti istina, samo je malo obnevidjela od tolike ljubavi prema Petrašinu.

- Od vajakada to je tako. Nisam učen da drugačije mislim. Mnogi pametniji od mene nisu ovo predanje iskušavali, ni kletvu našeg mjesta olako shvatali. Ali, da ti pravo zborim, jer drugačije ne umijem, rađe ću svoju krv proliti, nego li te drugome dati.

I bi šta bi, teško je srca u istom naumu razdvojiti i u drugi ishod ubijediti. Dočekaše oni tako jutro i predstojeću neizvjesnost, ko pokojnik, a ko pukovnik. Ne trajaše dugo njihova sreća, nasto graja i kuknjava, odliježe cijelim selom, kad Bodin i njegova žena, ali i Krstinja i ostali mještani shvatiše šta se zbilo dok je tmina vladala selom.

Zakukaše majke, zaplakaše sestre:

- Kuku nama, kuku nama, Bože dragi smiluj nam se. U crno nas zaviše, o Itana, o Petrašine, duše imate li, krv će teći, o svi sveti, šta ćemo sad crni, da crnji ne možemo biti.

Učinjenom poslu mane nema, vele stari. Što se posijalo, mora se žnjati. Rodilo se, ljuljati se mora. Nadvi se tama, iako je zora, nad jedno selo, kraj jedne pećine, zbog jedne ljubavi, rođene u maju. Strijepnju zamijeni strah i suze neutješne ženske čeljadi, majki, koje znadoše šta slijedi. Oplakuju sinove, žive, ali ne još zadugo. Da sude Petrašinu i Itani, da ih proklinju, prognaju, ubiju, neće se kazna izbjeći. Sad im je samo čekanje ostalo. A krv će poteći, mora, ne laže predanje, znaju oni, znaju svi žitelji toga mjesta, od kad je svijeta i vijeka.

Iskupili se svi na jedan proplanak blizu pećine, čekaju, ne zna se kako vrag izgleda, niko ga vidio nije, bar od okupljenih žitelja, ni da li lik ima, ni oblik, ali vrag će se sam već nekako prikazati i od njegove ruke svi će sinovi stradati. Neki bi se odvažili i da mu se suprotstave, samo da znaju kako izgleda, može li mu se čime doakati, mogu li mu kako glave doći. Samo da je jedan otac jednom sinu, ili jedna majka jednoj ćerki, kazala nekad osim predanja, i to kako vrag izgleda, kako mu se suprotstaviti može, možda bi i ta odvažnost imala smisla, ali ovako, kako se boriti protiv neznanog neprijatelja. Kako udariti i čime, kad si u neznavenju sa kim imaš posla. Podne je već uveliko došlo, kad najednom stade duvati tako jak vjetar, da se činilo da će i drveće iz zemlje iščupati. Životinje se uskomešaše, počеше trčati kao muve bez glave, jeza uđe u kosti i znade se da je

vrag među njima. Ono što ni pretpostaviti ne mogaše jeste da vrag, kako ga do tada zvaše, ima i lik i oblik. Počeše se razmicati, sleđenoga lica, dok prilika sva u bijelom, duge srebrne kose, polako koračaše među njima. Zlurada, tako joj bijaše ime.

- Rodi li se ljubav između mladića i djevojke u maju, krv svih sinova poteći će. - progovori hrapavim i dubokim glasom.

- Ja sam Zlurada, došla sam po naplatu. Usudiste se da se oglušite o predanje, da izazovete moj gnijev, jadni, bijedni stvorovi, mislili ste da se kazna za činjenje može izbjeći. Sami ste svoju sudbinu skovali. Sami ste svoj čemer i jad zaslužili. Svaki sin ovoga sela, biće žrtvovan u to ime. Krv će teći umjesto vode, vašim izvorima. Ali, ja sam milostiva. Dozvoliću vam da se dogovorite, kojim redom ćete prinostiti žrtvu. Svaki dan ćete mi dovesti po jednog sina, sve dok u selu više nijedan ne ostane. Dajem vam jedan dan da se dogovorite, a prekosjutra prinosite prvu žrtvu.

Kako je došla, tako je i otišla, uz vjetar i jezu koja ledi dah. Odjednom zavlada muk i tišina, žitelji se samo pogleduhu, ni da progovore ni da zaplaču, kao da glasa ni jezika nemaju. Pokunjeni se polako počеше razdvajati i hitati svojim kućama. Srce u srcu pucaše, bol se prolamaše vazduhom. Očaj je bio pregolem, Itana bijaše neutješna, jer zbog njene nesmotrenosti, sada troje braće i njen voljeni moraju biti žrtvovani, ali i svi ostali sinovi njenoga sela. U tom jadu, ne mogaše poći kući, što od sramote, što od tuge, a što od straha da bi je samo jedan pogled njenih najbližih zauvijek upokojio i u crnu zemlju smjestio. Srce joj već bijaše napuklo, ali ono ne više zbog Petrašina, nego zbog zla, koje ova zaljubljena duša probudi.

Koračajući tako bez cilja, stiže do jednog potoka, nedaleko od sela i tu stade da pokvasi oči, što su je od prolivenih suza pekle. I baš kad zahvati vodu rukama, ukaza joj se jedna prilika u vodi. Ona se uplaši, pa poskoči i poče da trepće ne bi li se dozvala od uobrazilje, koju joj se učini da vidi u vodi. Ni treptanje ni

žmurenje nije pomoglo. Lik žene i dalje stajaše u vodi, a onda se tišina prekinu i začu se umilni glas:

- Ne plaši se, o djevojko, molim te. Ja sam Stanislava... ili sam bar to nekad bila. Znam za kletvu i tugu koja zadesi tvoje selo.

Itana se prenu, zbunjena pa odgovori: - ,Kako znaš šta se desilo mom selu? Šta hoćeš od mene, imam tuge dovoljno za čitav svijet, a sama sam je dozvala.

- Deder, sjedi. Ispovijediću ti sve. Nego, nemamo mnogo vremena, prekosjutra će doći za čas.

I tako Itana sjede kraj potoka, ionako joj ništa drugo nije bilo preostalo, jer iz ove kože u drugu nije mogla.

- Kao što kazah maločas, ime mi nekad bijaše Stanislava. Teško je zboriti o onome zbivanju u davna vremena, zbog kojeg sam sada samo sjena ovoga potoka, ali samo ako budeš znala sve od početka, možda se spasiti može ono što se u ovaj čas nemogućim čini, tvoja braća, Petrašin i svi ostali sinovi sela. Znaš, moj je krst, što Zlurada baci kletvu na tvoje selo. Neka- da davno, to je bilo i moje selo, ali i Zluradino, a i Đurađovo. Zlurada je obećana Đurađu, jer su odvajkada brakovi ugovarani među porodicama i niko ne mogaše sam da bira i izabira. Zlurada je voljela Đurađa i bijaše jako srećna kada njeni dogovoriše brak sa njim. Oboje bijahu stasali za udaju, a i oboje bijahu lijepi, možda, kad bi ko imao posvjedočiti, najljepši u Đalovićima. Međutim, kako ne bira pamet nego srce, Đurađ nije volio Zluradu. Borio se Đurađ dugo u sebi, teška bijaše ta bitka, ali kad dođe čas da se uzmu, razum ga izdade, pa poslušna srce, a i kako bi drugačije. Kao što ćeš pretpostaviti, Đurađ se zagledao u mene, kao i ja u njega, bijaše to ljubav, onakva o kojoj bi se mogle spjevati samo pjesme i pisati samo knjige. Noć prije nego su trebali da isprose Zluradu, Đurađ i ja pobjegosmo iz sela, da budemo zajedno uprkos običajima i nedobijenom blagoslovu, bez kojega se tada kao ni sad nije moglo biti muž i žena. Nego, kako to obično biva, tolika sreća ne može trajati

dugo, uvijek joj neko niti prekine. Zlurada, po našem odlasku bijaše toliko neutješna i skrhana bolom, jer joj naša sreća bi takav trn u oku, duši i srcu da se učini da ga samo osveta može natjerati da iz tijela izađe. Ne znam sa sigurnošću da ti pripovijedam gdje je i šta našla, ali kazivali su da je obmanula i prevarila Mrđena, sada već zaboravljenog čarobnjaka, koji je obitavao u kanjonu Bistrice, te joj on dade moći, a ona njemu podari nasljednika. Sa stečenim moćima, protjera obmanutog čarobnjaka, kako bi njena osveta mogla biti sprovedena u djelo. Zarobi nas ona tako, te Đurađa odvede u pećinu iznad Vražjih firova, gdje mu podari vječni život, u kojem će moći samo da gleda u nju, nesuđenu mu mladu, u vjenčanici, koju je majka njena, Stojka, sašila za prigodu koja se ne desi kako je trebalo biti. Prokle ga na beskrajnu patnju i turobnu agoniju, na život sa onom koju mu srce ne ištaše ni tad, a ni sad, a teško da će i ikad. Mene pak zadesi nešto bolja sudbina. Zarobi me u ovu vodu u kojoj me vidiš, a u koju se i dan danas slivaju suze moga voljenog Đurađa. Sada znaš da zbog naše ljubavi, ona baci kletvu na selo i zanaovijek zabrani pravu ljubav, jer kao što naslućuješ, mi se spojismo i pobjegosmo u mjesecu maju. Zbog neuzvraćene ljubavi, žitelje našeg sela kažnjava, smrću sinova ako se ogluše o njenu naredbu i dozvole da se opet neko dvoje mladih, mimo dogovora onih čija je to dužnost i obaveza, zaljube jedno u drugo. Krv će teći, jer je njeno srce odavno iskrvarilo, kazivala je jednom ona. Ali, ono što je važno, jeste da se Zluradi može stati u kraj.

- Kako Stanislava, zbori dok zadocnili nijesmo? - tračak nade zaigra u srcu mlade Itane.

- Ako si me pomno slušala, a ne sumnjam da nisi, misli će te vratiti na nasljednika kojeg Zlurada podari Mrđenu. Obmanu ona Mrđena da će mu podariti sina, ako je za uzvrat i za njenu ljubav učini čarobnicom najvećom što zemljom ikad hodaše. I kao svaki čovjek, tako i čarobnjak, od ljubavi zamućenog razuma, pristade

na riječi svoje milosnice. Ono što Mrđen ne znade u tome času bijaše da nasljednik koga mu donese, nije, nit njegov, nit Zluradin. To bijaše Đurađov i moj prvorođeni sin. Svaka priča na vidjelo kad tad izađe, te i ova, kojom Zlurada obmanu Mrđena. Ali bijaše kasno, već joj je želju ispunio i u najveću čarobnicu je pretvorio. Njegove moći naspram njenih samo progonstvo njegovo doniješe. U progonstvu on skovaše osvetu za vijek i vijekova, a njeno ispunjenje čekaše ovaj, za nas, zluradi čas. Nikša bijaše naš sin i on ga povede sa sobom. Ne mogade gledati to nedužno dijete, jer ga svakim danom samo podsjećaaše na ljubavnu obmanu u koju upade Zluradinim, zlim naumom. Umjesto djeteta, načini zmajevo jaje, jedino od svoje vrste i roda, ikada stvoreno na ovome svijetu. Sakri ga tako blizu, a opet tako daleko od Zluradinog pogleda i reče: 'Zmaj će se izleći i uzdići samo u ono vrijeme kad se u ovome selu opet rodi prava ljubav, jednog majskog dana, ko zna koje godine. Zluradina tmina okončaaće se zmajevom suzom' i to bi sve.

Itanine oči zasijaše, zadrhta joj mlado nejako tijelo. Ništa ne vraća volju za životom čeljadetu, koje je do prije neki čas mislilo najcrnje misli, kao nada, pa makar i ona lažna.

- Ako je tako, onda mi moraš još samo reći gdje da tražim zmaja, našeg spasioca?'

Stanislava uzdahnu i koji tren prođe prije nego najzad progovori:

- Da znam gdje je, ne znam. Da znam kako da ga nađeš, već bi ti kazala. Ništa me uveselilo više u ovome životu i ovoj kazni, koju služim, ne bi nego li da vidim Nikšu, još jedared, pa makar me on i ne poznao. Mogu ti samo reći da su kazivanja bila razna, svašta sam ja čula u ovome potoku. Znaš i voda progovori ako znaš kako da slušaš. Tako jednom načuh samo da se najveća dragocjenost krije ispod najveće rijetkosti. To nek ti bude putokaz na ovome putovanju.

Tim riječima Stanislava iščeze ostavivši mladu Itanu u još većem neznanju i magnovenju. Noć se polako spuštala,

te Itana odluči da zanoći kraj potoka, jutro je vazda pametnije od večeri.

Usnila je ona neki čudni san, a san stvaran, rekao bi čovjek da je java. Trči ona tako kroz jedno polje puno nekih cvjetova, raznih boja i mirisa, ne sjeća se da ih je ikad takve vidjela, a ono svaki ljepši od prethodnog, svaki mami da ga ubereš, svojim bojama i aromama. Tek negdje na kraju polja, jedan se osamio, zakrčljao, kao da je od tuge svenuo. Ona sjede pored njega, te ga rukom gladi i što više gladi to se on sve više mijenja, kao da se proljepšava. Opijena tom ljepotom, ne može se odvojiti od njega, tek na posletku promrmlja više za sebe:

- ,Da si ti moj cvijet ja bih te stalno pazila i ovako gladila. A nikad te prije nisam vidjela.

Što se nekad u snu snijeva, to se u javi ni zamisliti ne može. Tako i sada, cvijet prošaputa: - Ja sam jedan od rijetkih. Sam i usamljen. Teško ćeš me naći, ali ako me nađeš Zluradu prognaćeš, bijelu radu dobićeš.

Prenu se Itana iz sna, pa gleda u potok neće li se Stanislava pojaviti da joj zbori o snu. Može li biti da joj se putokaz sve jasnijim čini, ili je to stvarno samo san bio, uobličen nadom po želji srca. Doziva ona Stanislavu, čeka, ali uzalud, ona se ne prikazuje, kao da je nikad bilo nije. Ne smije predugo čekati, jer već sutra prva žrtva mora biti prinešena po volji Zlurade, te u tom razmišljanju pođe hitrim korakom nazad prema selu. Kad tamo ima šta i čuti. Dogovor je među žiteljima pao, prvi kog će zla kob odnijeti, niko drugi do njen Petrašin. Kako to ču, Itana zaboravi od bola i na Stanislavu i na zmaja i na bijelu radu i na sve od predašnjega dana i stade kukati i gorke suze liti. Moli oca, moli majku, moli Krstinju, moli Boga, sve molitve ovoga svijeta stopiše se u njenu riječ, ali oni samo odmahuju i šibaju pogledima. Uglas i progovoriše:

- On je zamutio sve, zaveo je obećanu djevu, on će i prvi platiti.

Probodoše Itanu ove riječi, gore nego što bi ijedan mač ikad napravljen ljudskom rukom. Izdadoše je njeni najmiliji, kao što je nekoć i ona njih, jer joj srce uz Petrašina zaigralo, te poče trčati ne bi li se sklonila i negdje na miru svoju tugu prolila. Tako dođe do jedne doline u kojoj su se igrala seoska djeca. Uprkos kazni roditelji su ih poslali da se igraju tu, kao i svakog dana, ne bi li bar zadnje trenutke veseljem upriličili. Nemade Itana snage da pred djecom pokazuje suze, te se skloni iza jednog drveta i poče jecati. Rukama drži glavu, a suze padaju li padaju, slivaju se niz njene obraze pa kvase travu.

Jedna suza se skotrlja i pade i neobično zasija, da Itana nemade izbora nego morade malo bolje pogledati to mjesto gdje je ova pala. Na tren se skameni, imade šta i vidjeti. Bijeli cvijet. Zakrčljao, isti kao u onom njenom snu. Nikad prije takav cvijet vidjela nije, nigdje u selu ni oko sela. Stade ga zagledati, pa ga gladiti i onda pomisli da će ga iz te zemlje prenijeti i kraj svoje kuće posaditi, ne bi li je bar on sjećao na Petrašinovu i njenu ljubav.

Poče polako razgrtati zemlju, ali iako je cvijet tako mali, do korijena nikako da dođe. Što ona više razgrće, to se korijen čini sve daljim. Taman kad htjede da odustane, to joj prsti napipaše nešto tvrdo, reklo bi se kamen. Ali, gle čuda, kad malo više raskopa zemlju i pogleda bolje suzrim očima, ukaza joj se jaje. Ne jaje, kao što je kokošije, niti ono guščije, nego veće, skoro kao čovječija glava. Ljuska mu bijaše neobično tamna i presijavaše se kao krljušti od ribe. Tek tada joj u misli dođoše Stanislavine riječi da će najveću dragocjenost naći ispod najveće rijetkosti. Nema sumnje, ovo je zmajevo jaje o kom je Stanislava kazivala. Kucnu ona ljusku koji put, ali ništa se ne desi. Zagleda ga, do-diruje, ali jaje kao kamen. Nit se šta čuje, niti ljuska puca. Uzela ga u naručje, pa ga nina, kao majka tek rođeno dijete, pjevuši mu neke note, neće li ga na svjetlo dana namamiti, ali od zmaja ni traga ni glasa.

Iz pjevušenja je prenu Petrašinov tužni glas:

- Itana, moja Itana, svuda sam te tražio. U zoru ću u pećinu poći, tako je odlučeno, ali vidim da ti to već znaš. Nijesam mogao s mirom otići, dok mi ne obećaš da ćeš se s tugom izboriti i bez mene srećno živjeti.

Spusti joj ruku na rame i polako kleknu kraj nje, ne bi li je u zagrljaj privio. I kamen bi zaplakao od tolike nesreće, samo da može suzu pustiti, te tako i Petrašin, do juče jak i pun duha, danas slomljenog srca i prazne duše, zbog klete sudbine koja ga stiže. Skotrlja se suza Petrašinova u saznanju da možda Itanu grli posljednji put. Zaplaka i ona, te ga privi uza se, a iz misli iščilje zmajevo jaje, koje joj sada u krilu bijaše. Da je neko stajao kraj njih, mogao bi čuti te jake otkucaje srca, koji tako u istom ritmu sviraše najljepšu muziku ikad izmišljenu. U tom času uz blagu škripu i šuškanje, začu se još jedan glas. Oboje pogledaše u čudu i nevjerici, a na krilu lijepe Itane bijaše ljuska izdrobljena i malo zmajče tek izleženo. Petrašin poskoči i skoro izusti krik, kad mu Itana objasni potanko, sve što je čula i usnila prethodne noći.

- Šta ćemo sad? - najzad prozbori.

- Zluradina tmina okončaće se zmajevom suzom. To je sve što znam. A da pođemo do potoka, možda će Stanislava znati šta nam valja činiti? Zora će doći brže nego što i pomišljamo - odgovori mu Itana.

I tako se njih dvoje, sa malim zmajem uputiše prema potoku u kojem je Itana Stanislavu vidjela prvi put. Primakoše se potoku, te je stadoše dozivati, ali ona ne odgovori. Sjedoše kraj potoka, da razmisle i smisle šta im je najpametnije, kad se mali zmaj počeo batrgati i migoljiti, naginjući sve vrijeme prema potoku. Itana ga, vidjevši to, uhvati i podiže iznad potoka kako bi razaznala šta ga to nagoni da tako mali i tek izležen pokušava nekako prići potoku. U kristalno bistroj vodi potoka, umjesto tek izleženog zmaja, ona ugleda bebu i oči, mogla se zakleti iste

kao u Stanislave. U čudu se nađoše i Petrašin i ona, a onda se u vodi prikaza i Stanislava. Da nije u vodi, moglo bi se sa sigurnošću reći da je plakala, ali ovako, teško je bilo odrediti, mada joj je glas bio drhtav i jedva čujan:

- O Niko, čedo moje, sine moj, radosti moja. Koliko te majka samo oplakivala i čekala, makar da te samo jednom još vidi. O milo moje dijete, imaš lik svoga oca Đurađa, a moje oči, duša ti je plemenita i dobra. Nemoj to nikad da zaboraviš. Čuvaj samo ljubav i dobrotu u srcu svome, kao što smo je tvoj otac i ja sve ove godine čuvali. Ne pati za nama, u tebi će uvijek biti djelić od nas oboje.

Valjda od tuge što ne može dotaći svoje čedo posle toliko godina, a možda i od straha da ga želja ne ponese pa da uskoči u potok za umilnim glasom svoje majke, Stanislava iščeze. Mali zmaj nastavi da se komeša i poče da skiči toliko jako da je to skoro ličilo na viku i plač djeteta. Toliko se otimao da se Itana uplašila da će skliznuti u vodu iz njenih ruku, te ga brže bolje pomače i spusti u krilo. Mazila je to nedužno biće, osjećala je i ona njegovu tugu. Gdje god pogleda ovih dana, samo tuga i nesreća. Pogled joj sa zmaja skliznu na skut haljine gdje je nešto blještalo, kao sam biser. U tom trenu povika: - Petrašine, Petrašine, vidi, zmajeva suza!

Već se smrkavalo kad pođoše prema selu. Odlučiše da noć provedu nedaleko od pećine, kako bi Petrašin u cik zore pošao da odsluži kaznu, koja mu je data. Samo što će sada tamo ići mirne duše, jer ako je vjerovati onome što znadoše Itana i on, zmajeva suza prekinuće Zluradinu vladavinu.

Itana je spavala sa zmajem u naručju, kada se on sa prvim zraccima sunca popeo u pećinu. Zlurada je već čekala.

- O koga ja to vidim? Je li to onaj koji svojom voljom nagrđi selo? Je li to onaj koji se usudi da srce sluša i u ljubav vjeruje? Haha, ništa vi ne znate o ljubavi. To je patnja nepresušna. A pošto se usuđujete da volite, onda ćete i da patite, glupi Petrašine.

Priđe mu pa ga zagleda sa svih strana, naslađuje se njegovim bolom i strahom. Spremila je nož kojim će ga posjeći, pa se kao kakva paunica šepuri dok hoda oko njega.

- Biće brzo i malo bolno, obećavam. Milostiva sam ja - reče Zlurada i grohot odliježe pećinom.

Petrašin to iskoristi pa drhtavom rukom iz džepa izvadi Nikšinu suzu i baci joj je u lice. Zlurada se skameni i taman kad je krenula da izusti nešto, poče se topiti, kao lojanica svijeća, dok na kraju ne osta samo jedna lokva ispod bijele haljine. Petrašin pojuri nazad ka Itani i Nikši, ne bi li im radosne vijesti što prije predočio.

Brzo se graja razliježe selom, brzo se osmijesi vratiše na lica. Celivaše ih svi do jednog, svaka majka, svaki otac, svaka ćerka, svaki sin. U neko doba pođoše muška čeljad te oslobodiše Đurađa, koji bijaše obnevidio od suza i od mraka u kojem ko zna koliko živješe. On prihvati Nikšu i sagradi kućerak kraj potoka, kako bi bili blizu Stanislave, te njih troje tako provodiše dane dok Nikša ne stasa u golemog i bez imalo pretjerivanja veličanstvenog zmaja.

Zmaj postade zaštitnik sela i preseli se u pećinu, nekada zloglasnu, kako joj i samo ime kazivaše, a od tada najveličanstveniju. Obeća zmaj svim žiteljima Đalovića da će ih on od sada čuvati i ne samo to, nego zbog patnje koju su nosili sve ove godine na svojim plećima, načini vodu koja teče kroz pećinu ljekovitom iz zahvalnosti što ga vratiše roditeljima. Kazivalo se posle, kako voda koja tuda teče liječi tugu i mnoge boljke.

Itana i Petrašin sagradiše dom, izrodiše mnogo djece, a Itana ispuni svoje obećanje dato bijeloj radi, jednom u snu. Tako zasadi cijelo polje bijelim radama, i ovo mjesto postade poznato po ovom skromnom, a tako divnom cvijetu. Onu jednu, gdje je našla zmajevo jaje, posadi ispred njenog i Petrašinovog doma, ne bi li se uvijek brinula o njoj. I tako se ljubav od toga

vremena pa nadalje uvijek slavila u selu Đalovići, pod budnim okom zaštitnika i spasitelja, prvorodenog sina Đurađa i Stanislave, zmaja Nikše.

Marija Čvorović

Priča objavljena u zbirci *Zmaj Vražjih firova* (2019)

Mit o prstenu

Nikola Petrović, poznati historičar, tačnije je reći arheolog, u svom izvještaju o najnovijem nalazištu upisao je i sledeće riječi: „...asketska grobnica, najvjerojatnije iz predhrišćanskog perioda. Na skeletu žene sam pronašao jedan čelični prsten koji ću detaljnije opisati naknadno. Ovdje ću samo naglasiti da se, neobično, cijelom njegovom vanjskom stranom proteže tanan žlijeb ispunjen crvenom bojom... nepoznatog sastava i porijekla. Inače, sami prsten je neobične, tamne boje...”

Planine u daljini su poprimale purpurnu boju u dolazećem sutonu. Nebo se prelivalo u divnim bojama. Baka je nekako halapljivo prigrllila Vuka nastavljajući započetu priču:

„U ta davna vremena, kada je svijet bio mlad i nevin, ljudi i bogovi su živjeli jedni pored drugih, bliski i složni. Bilo je patnje i mržnje ali i sreće i radosti u sunčanim danima, pjesme i igre u toplim noćima...”

Bogovi su ljudima dali mnoge poklone...razne tajne...znanja. Tek kasnije je došla čovjekova izdaja i nevoljko povlačenje uvrijeđenih bogova. Ali, to je druga jedna priča...

Živio je tada jedan čovjek. Neizmjereno je volio znanje, mnogo je naučio od bogova a i oni njemu bijahu skloni... Možeš i ne povjerovati ali rečeno je da je živio skoro tri stotine godina, mnogostruko u odnosu na obične ljude... tolika bijaše njegova ljubav prema znanju i životu. Kažu da njemu dugujemo mnogo od ovoga što imamo u potonjim vremenima. Sjeverna plemena su ga nazivala jednim imenom, južna drugim... svaki narod je za njega imao ime. Grci su govorili da je od bogova oteo tajnu vatre i poklonio je ljudima... drugi da je otkrio tajnu kovanja metala... O njemu su ispredane legende koje se graniče sa vjerovnim. O njemu bih da ti pričam.”

Baka štapom protrese drvo u ognju, koje posla pregršt blistavih varnica u nebo. Vuk se još tješnje priljubi uz staričine uvele grudi isprativši ples varnica pogledom krupnih očiju.

„Taj čovjek je volio ljude. I žalio ih je. Uviđao je njihovu prirodu. A ljudi već bijahu počeli da se kvare, da budu zavidni, pohlepni, nezasići, sve češće ih je vodila mržnja negoli plemenitost...

Daleko je u budućnost vidio taj čovjek. Toliko druženje s bogovima bijaše ga skoro načinilo polubogom i on bijaše Jasnovid. Vrijeme nije stavljalo zastor pred njegove oči. Mnoge je dane i noći proveo razmišljajući što da uradi. I najzad, dugo traženo rješenje je bilo otkriveno. Kad je shvatio što treba da radi počeo je da djela, brzo, sigurno i zaneseno, kao što je uvijek radio, što god namjeran bio.

U njegovoj radnjici vatra nije gašena. Iz dana u dan, do kasno u noć, čula bi se jeka teškog čekića i zvonki kikit malog batića...iskivao je prstenje.”

Baka odjednom neobično brzim pokretom ruke ispod haljetka izvuče mali zamotuljak koji, gle čuda, kad bi razmotan, otkri mali, taman prsten, neugledan ali sjajan. Čitavom dužinom bijaše na njegovoj površini jedna crvena linija. Vuk, zadivljen, nije odvajao oka od sićušnog predmeta koji je blistao na bakinom dlanu.

„Ali, bako, ja sam mislio da je to što mi pričaš samo još jedna legenda...”

„I jeste, sine moj. Ali, zar zaboravljaš da su sve legende stvarne priče koje je vrijeme iskrivilo u našem sjećanju? Da, Majstor je kovao prstenje. Mnoštvo prstenova, na stotine, sve istih, stvorile su njegove vješte ruke.

Putovao je Majstor i bio je Putnik, i kovao je prstenje i bio je Kovač. I prošao je svijetom, sve strane, sva plemena, narode,

pregazio i preplovio mnoge vode, prešao preko mnogih planina... Svuda su ga znali, rado ga dočekivali i prihvatili, jer svi su znali ko je on. A on je među ljudima svih plemena pronalazio neke koje je samo on, nekim njemu znanim okom, prepoznao, i takvim 'izabranim' darivao to prstenje.

Niko nije znao što im je u tom trenutku govorio. A 'izabrani' su to čuvali kao najsvetiju tajnu. I tako je prolazilo vrijeme i dođe trenutak kada će Majstor da napušta ovaj svijet. Posljednji put su vidjeli da lagano hoda tamo gdje sunce odlazi da odmarati. Starost i umor ne bijahu ga nagnali da se poguri i njegova uspravna figura se na tren ukazala na prevoju brda da bi zauvijek nestala iz ljudskih života. Ali ne i priča."

Baka nježno uze dječakovu ručicu u svoju koščatu ruku, poput kandže neke grabljivice, a opet toplu i blisku dječaku. Na kažiprst mu navuče prsten.

„Ovaj prsten sad pripada tebi, dijete moje. Vjekovima je on prelazio sa djeda na unuka. Djed bi ga poklonio svojoj nevjesti obavezavši je da ga ona pokloni najstarijem unuku pred smrt. Ne, ne plaši se, nije mi ništa, još ću ja da živim. Ali ja osjećam da je vrijeme da ti ga predam i da ti ispričam priču o ovim prstenovima.

Dijete moje, na svijetu je nekad bilo mnogo divnih, čudnovatih stvari. Postojala su znanja koja su nazivana magijom. Oni koji bi ovladali tim znanjima mogli su ukrotiti sile prirode i koristiti ih za opšte dobro. Ili protiv zla. Ali postojali su i oni koji su magiju koristili u slavu zla, za ispunjenje sebičnih, pohlepkih želja.

Bogovi su se naljutili i oteli od ljudi magijska znanja i otađo svijet postade jedno sumornije i dosadno mjesto. Ali, tome smo sami krivi.

Oduvijek bijaše najlakše koristiti prstenove za čuvanje tih magijskih moći. Prsten je lijep, čist oblik, beskrajan kao i život

sam, uvijek isti, a uvijek nov... Da, nekad je bilo mnoštvo magičnih prstenova. Neki su imali jednu svrhu, neki opet drugu... Majstorovo prstenje je takvo, magično. Svi njegovi prstenovi imaju jednaku moć: oni prepoznaju čisto srce. Vlasnik takvog jednog prstena prepoznaće ženu čistog srca, svoju Voljenu i sa njom će biti zauvijek srećan.

Jer, upamti dijete moje, najveća nesreća je živjeti život prazan, život bez ljubavi. Mnoge sile su se upregle da čovjeku zamagle vid, da ga spriječe da vidi. Mnogi se zaljubljuju, vođeni životinjskim čulom, instinktom, a ne pravom ljubavlju. Te životinjske ljubavi plamte kao požar, ali brzo zgasnu i poslije njih ostane samo pepeo tuge i prezira, dosade... Prava, vječita ljubav je drugačija. Ona boli, tiha je i nježna...ali beskrajna. Vlasnik ovakvog prstena će prepoznati ženu s kojom će zauvijek biti srećan, voljeće se tiho, nježno, kao bujanje mlade trave, vedro kao sunce poslije kišnog dana... Ovi prstenovi će dozvoliti ljudima da prežive uprkos onom zlu koje su na sebe navukli svojim nerazumom...

Ja sam bila Voljena tvog djede. I sad ovaj prsten prelazi tebi. Jednom ćeš sresti ženu za koju ćeš biti spreman da umreš, osjetićeš da je poznaješ oduvijek... to je tvoja srodna duša. Svaki trenutak proveden bez nje boljeće te i činiće se kao vječnost dug, svaki tren proveden sa njom biće pjesma čistog veselja i sreće. Nećeš primijetiti težinu života, starost te neće rastužiti jer imaćeš iza sebe život ispunjen i bogat... A onda, jednog dana, ona će predati prsten vašem unuku i sve će početi ispočetka. Život će se nastaviti. Tuga rastanka biće blaga ljetnja kiša koja neće zagorčati uspomenu na život ispunjen ljubavlju.

U svim plemenima na ovom svijetu ima ovakvog prstenja. I među oholim Vizantincima. I među divljim sjevernjacima obučenim u krzna velikih životinja. I među Agarjanima koji pogubiše našeg gospodara i skršiše njegovu moć na ovom polju... Potomci Izabranih žive svuda. Ne daj da te

zaslijepi mržnja prema tuđinu. Upamti, tvoje je da voliš. Ljudi mržnje ima dovoljno, nažalost.”

Baka nježno odiže Vuka na noge, poljubi ga tiho u čelo.

„Kreni sad, dijete moje. Ovdje više ne možeš ostati. Nije si siguran. Dušmani su blizu. Prati onu zvijezdu, putuj preko brda, noću. Danju odmaraj, a noću prati tu zvijezdu. Stići ćeš do gradova na sjeveru. U sigurnost. Bogovi neka te čuvaju. I upamti, mi smo pleme Azra, mi samo za ljubav gubimo glavu, nipošto za manju cijenu.”

Vuk je na trenutak nijemo buljio u baku, a onda mu se prestrašeni pogled okrenu prema brvnarama u selu koje počеше da plamte u sumraku. Začaran dosad bakinom pričom, kao da se probudi iz sna i začu krikove. Mir noći bijaše prekinut jaucima ranjenih, topotom i njiskom konja, kuknjavom i plačom nejakih i vriskom obijesnih. Prestrašeni Vuk još jednom pogleda baku koja se smiješila ne videći ga više, gledajući neki davni dan svoje sreće, okrenu se i pojuri u šumu. Zastao je poslije desetak minuta, na vrhu brda, da povрати dah. Suznim očima je gledao ono što je nekad bilo njegovo selo. Dolina je sablasno blistala u tami osvijetljena desetinama zapaljenih koliba. Okrenuo se potraživši u visini sjevernu zvijezdu i krenu u njenom pravcu. U daljini za njegovim leđima je zamirala buka...

Vuk se prenuo na zvuk interfona.

„Vaša nova savjetnica se javila na posao, došla je da se upoznate, šefe. Da uđe?”

„Da, neka uđe” odgovori Vuk.

Pogled mu je nervozno kliznuo sa monitora kompjutera na bistru vodu Morače ispod Milenijum bridža. Koga li su sad poslali da prati njegov rad i da mu „pomaže”? Direktor je,

vjerovatno, bio „uviđavan” kao i uvijek. „Sigurno neka tatina kćerka”, pomisli Vuk, postidivši se odjednom svoje misli.

Kažiprstom, najednom, prostruja talas topline, neobičan usljed neočekivanosti, kao odaslan od tamnog prstena ukrašenog tananom crvenom linijom. Vrata se otvoriše i Vukov pogled bi zarobljen vitkom, visokom figurom koja u tri-četiri talasava koračaja priđe i pruži mu čvrsto ruku. Tamne oči ispod crvenog, nemirnog pramena i prijatan, malo iskrivljen osmijeh:

„Zdravo, ja sam Vila.”

Širok osmijeh preplavi kancelariju: „Ja sam Vuk... Vilo.”

Vaso Vuković

Priča objavljena u zbirci *Prsten sa one strane sna* (2014)

Memoari jednog zmaja

Pustahija - možda je to riječ koja najbolje može opisati mojih prvih trideset godina života. Sada, iz ove perspektive, mogu tvrditi da je to bio, iako naizgled lijep i uzbudljiv, život koji je protraćen uzalud, neispunjen ničim trajnim, ni prijateljstvima, ni ljubavima, nikakvim vrijednostima. Ali, da počnemo iz početka.

Rođen sam u okolini Bijelog Polja, tadašnjeg Akova, u jednom malom mjestu dovoljno blizu grada da zadovolji potrebe seljaka da za vidnog dijela dana mogu otići i vratiti se na pazar subotom, ali i udaljenom da budu skriveni od pogleda lokalnih aga i begova da na miru mogu da se posvete svojim poslovima i životima uopšte. Da, rođen sam u tim burnim vremenima XVI vijeka u mirnoj seoskoj porodici patrijahalnog tipa, okružen braćom i sestrama. Još kao mali, često sam pokazivao nemiran duh i svojeglavo ponašanje. Sa sedam godina sam kao od šale jahao konje, bez znanja roditelja i takmičio se sa odraslim momcima, tjerajući im inat. Peo se na stogodišnji hrast ispred kuće, čisto da bih dokazao da mogu. Preplivao Lim... Na bezuspješne napore da me smire, samo sam se smijao, prividno bih poslušao, a onda nastavljao po svom. Nijesam samo jednom čuo riječi kojima su me stariji zabrinuto ispraćali:

- Bože daj da od njega ispadne nešto kako treba.

Naravno, nijesam im pridavao značaja. Jezdio sam na konjima, uživao sam trkajući se, a onda, kada više niko nije htio da se takmiči, onda sam jurio da prestignem vjetar.

Negdje oko mog desetog rođendana, u selo su nenajavljeno stigli janjičari da pokupe danak u krvi. Seljaci su već po običaju skrivali mušku djecu, prijavljivali da imaju samo po jednog sina i slične stvari koje su radili kako bi sačuvali svoje porodice. Nas četvoricu otac je sakrio na različitim mjestima po dvorištu u slučaju da nađu jednog ne nađu ostale. Bio sam privučen

da pogledam konje arapske pasmine koje su janjičari koristili. Izvirivao sam iz tajnog podruma u štali, odmjeravajući jednog po jednog da bih, kada sam procijenio koji je najbolji, i pored sve opasnosti, izjurio napolje, uzjahao ga i potjerao galopom preko livada. Naravno, nijesam znao da su konji dresirani da slušaju zvižduke vlasnika, te kada je moj vranac, poslije par stotina koraka naglo stao i vratio me nazad, uvidio sam grešku. Bez obzira na protivljenja oca i molbe majke, na suze sestara, pokušaje otkupa od strane lokalnog sveštenika, strašni vojnici mrkih pogleda su me uzeli i odveli u svoju školu.

U početku mi je teško padala razdvojenost od porodice. Ali, okružen drugovima i zauzet čitavog dana nametnutim obavezama, brzo sam se navikao na novi život.

Kao i svi gorštaci, odlikovan oštroumnošću svojstvenom našem kraju, brzo sam učio. Najviše su me zanimala borbene vještine, a ostale stvari su lako išle od ruke iako se nisam previše trudio. Da bih izučio istoriju i vještine stranih ratnika, naučio sam grčki i latinski jezik, kasnije i italijanski zbog sukoba sa Venecijom, turski jer smo morali. Svakodnevno sam jahao najbolje konje u školi i bio priznat za jednog od najspretnijih jahača, a sablja mi je postala kao prirodni produžetak ruke. U mojoj duši, ipak, na raznim takmičenjima i smotrama, kada sam trebao da pokažem svoje umijeće, ja sam se i dalje takmičio sa vjetrom, zamišljajući kako ga pobjeđujem i obuzdavam. Na kuću i porodicu sam sve manje mislio i poslije nekog vremena, to su postale uspomene iz drugog života. Lijepe, dopadljive, ali daleke.

Kada sam postao zreo, punoljetan, odnosno sposoban za učešće u ratu, dat sam direktno čorbadži agi, glavnokomandujućem janjičara, kao pratnja. U prvom okršaju, negdje u Africi, za vrijeme gušenja pobune Arapa, istakao sam se vještinom i hrabrošću koja me je kasnije pratila donoseći mi slavu koju nijesam razumio. U ključnom trenutku bitke, iza pješčane dine

bočno od nas, pojavila se neprijateljska konjica predvođena ogromnim Arapinom koji je, na velikom bijelom konju i vitlajući sabljama objema rukama, predstavljao iskonsko oličenje ratnika. Sjekao je sve pred sobom i pravio prolaz kroz redove moje braće, neumitno se približavajući centru i našem komandnom mjestu. Njegovi pratioci, riješeni da po svaku cijenu dokažu da su zaslužili svoj položaj pored njega, pratili su ga u stopu, praveći lom u našim redovima. Izgledalo je da nam nema spasa. Naša rezerva je bila već uključena u borbu, a neprijatelj na bijelom konju je bio sve bliži.

Obuzet nekim čudnim osjećajem, nemirom, ošinuh konja pljoštimice sabljom po sapima i jurnuh naprijed, ne vodeći računa što me niko ne prati. Opet sam osjećao oluju koju treba pobijediti, zauzdati i nastaviti dalje. Okršaj sa visokim ratnikom je bio brz, kratak i munjevit - nekoliko zamaha sablji, varnice na sve strane i pad njegovog beživotnog tijela na zemlju. Vidjevši krv pred očima, zaboravio sam na oprez i uletio među Arape koji su nastojali da osvete svog vođu. Ne znam tačno šta se sve tu zbilo, pretpostavljam da sam svojim postupkom dao moral ostalim janjičarima da srede redove, potuku neprijatelja i završe bitku u svoju korist.

Koliko protivnika sam ubio tog dana i kako, od silne brzine događaja nijesam mogao da zapamtim. Nije mi ni bilo bitno. Savladao sam još jednu oluju, još jedan vjetar je poražen i to je kraj te priče za mene. Nagrade za učinjeno sam primao iz kurtoazije, nijesu mi ništa značile.

Tako je počelo. Ogromno carstvo nikada nije bilo u miru. Ako nijesmo ratovali sa susjedima, onda smo gušili pobune na sopstvenoj teritoriji, a ako ni njih nije bilo, galopirao sam carskim drumovima jureći razbojnice i pljačkaše, sukobljavajući se sa svakom novom olujom sa radošću malog djeteta. Rijetke časove odmora sam koristio samo da se oporavim od sitnijih rana koje sam povremeno zadobijao i nastavljao dalje. Vino,

žene, hrana i slične stvari u kojima su moje kolege uživali, meni su bile samo prolazna zanimacija da ubijem vrijeme do nove bitke, ništa više od toga. Nijesam shvatao pjesme o ljubavi koje sam slušao po krčmama, one o patriotizmu u logorima, smijao sam se u sebi, smatrajući ih neracionalnim rasipanjem vremena. Meni je samo prijala melodija razvigora kroz grane trešnje, uz koju sam se opuštao pred spavanje, i fijuk sablji u sukobu, koji mi je uzburkavao krv u venama. Da, čuo sam i pjesme koje su pjevali o meni, ali me nijesu duboko doticale. Nadimak Ejder, zmaj, koji su mi dali, smatrao sam za običan nadimak, lakše za izgovor od mog pravog imena.

Kući sam došao slučajno, skoro petnaest godina od odlaska, kada smo krenuli u pohod da umirimo bosanskog vezira koji se usprotivio sultanu, odbijajući da pošalje poreze. Ugledavši hrast ispred kuće, sjetio sam se svih uspomena iz djetinjstva, i nekako se prvi put u životu raznježio. Mimo običaja, istupio sam iz formacije i odlučio da svratim. Ne znam da li je kolega to zasmetalo, a i da jeste, teško da bi ko šta smio da kaže. Ispred kuće sam zatekao samo majku. U crnini. Iznenađna i neprijatna jeza mi je hladnom rukom stisla srce u grudima.

Poznala me je i prije nego što sam joj se obratio. Gledala me je sa tugom i srećom istovremeno. Zagrlih je i sjedosmo za već postavljenu sofru. Odjednom iz obližnje šume počеше da izlaze moja braća sa porodicama. Vidim, svi su tu, oženjeni, okruženi djecom, zdravi, jaki. Pitavši najmlađeg zašto je majka u crnini, za srce me ugrize - dobih prekor:

- Pa zbog tebe! Od onog dana kad su te odveli, crnu maramu nije skinula. Jutros nas je tjerala da se pripremimo kao za slavu, sanjala je da ćeš doći i nijesmo mogli da je urazumimo, pa smo morali da je poslušamo. Evo, ispade da je bila u pravu.

Nijesam mogao da vjerujem. Čorbadži aga mi je poslao glasnika rekavši da ostanem do sljedećeg jutra, pa da se priključim začelju kolone, davši mi neočekivano vrijeme sa porodicom.

Shvatao je zov krvi, da bez obzira na vjeru, ime, profesiju i druge osobine koje idu uz čovjeka, brat je brat, majka je majka, svoji ostaju svoji.

Kristijan, petogodišnji bratanić, nije se odvajao od mene. Sve mu je bilo zanimljivo, od opreme do konja kog sam jahao. Kad je odnekud donio dva štapa da se „mačujemo“, smijeh je zazvonio za stolom. Da bi mi pokazao koliko je spretan, popeo se na hrast na koji sam se ja peo prije nekih dvadesetak godina. Iznenadio sam se koliko me je podsjećao na mene u tom uzrastu. Osjećao sam se srećan i ispunjen zbog porodice ali i sumoran što ću uskoro otići ko zna gdje.

Moje odsustvo se bližilo kraju, već sam spremao konja da se pridružim koloni, kada sam osjetio neki nepoznat miris očaravajuće svježine i ljepote. Okrenuvši se, prvo sam spazio dugu, talasastu kosu kako leprša na proljećnom vjetru, zatim par najljepših očiju koje sam ikada vidio, očiju koje su u sebi nosile dubinu najvećeg kanjona i toplinu izlazećeg sunca u pustinji. U njima su se istovremeno sadržale i dubina Đalovića pećine i nestašna ljepota Vražijih firova. Prvi put u životu sam osjetio nemir, nedostatak vazduha u plućima, drhtaj u grudima. Srce je odjekivalo poput najjačeg borbenog bubnja. Jedva nekako pružih ruku, predstavljajući se. Dodir je bio nabijen elektricitetom, kao da je priroda osjetila šta se dešava u mom umu, prsima, u mojoj duši. Vidim, i njoj je teško da stoji. Da bih sakrio obostranu slabost, predložih da sjednemo ispod rascvjetale trešnje. Kao da je samo to čekala.

Započesmo razgovor u kom su više učestvovali pogledi i slučajno stezanje ruku koje ostaše jedna u drugoj, nego što su to učestvovale riječi. Želio sam da joj kažem koliko mi je drago što sam je upoznao, koliko me je očarala, ali nijesam mogao. Svaki sekund se činio kao godina, a opet, tih par sati je proletjelo nestvarnom brzinom. Pred kraj druženja, sjetivši se starih običaja, izvadih dukat i skinuh alku sa sablje umjesto prstena

koji nijesam imao i pružih joj. Iskreno se nasmija, stavi „prsten“ na ruku i tiho mi šapnu: „Čekaću te“. Sve je bilo rečeno.

Pozdravljajući se sa svojima, osjećao sam zaručičin pogled na tjemenu i ramenima. Činilo se kao da me upija pogledom, da se trudi da zapamti svaki detalj mene. Majku zagrih posljednju, a ona mi okači oko vrata nekakvu malu flašicu vezanu kanapom i sakri pod dolamu uz riječi:

- Ovo su moje suze zbog tebe. Čuvaće te. Majčina suza je teža od olova i jača od svakog zla.

Zamišljen, uzjahao sam i trkom se priključio koloni.

Borbe u Travniku su završene i prije nego što su počele. Čuvši ko dolazi, vezir je poslao megdandžije ispred nas sa lukavom namjerom da nas zadrži dok se ne spakuje i pobjegne jer se, prema tadašnjim običajima, megdan morao prihvatiti, inače bi strana koja odbije izgubila obraz, a samim tim i poštovanje u narodu. Ja sam, naravno, bio odabran da predstavljam našu stranu, i sve tri vezirove delije su brzo ostale u prašini, dok se on predao. Tu smo ostali desetak dana, sređujući stanje u pokrajini. Odnosno, što se mene tiče, dosađujući se dok su se predstavnici obje strane međusobno dogovarali o daljem. Danima i noćima mi je u mislima bila samo ona, njen smijeh, nje-ne oči, kosa, usne... Jedva sam čekao povratak, da je odvedem sa sobom i započnemo život zajedno.

U povratku, nekoliko puta su nas napadale razbojničke družine, potplaćene od strane vezirovih sinova sa ciljem da oslobode vezira koji je vezan vođen u prijestonicu. Jedna od njihovih strijela je pogodila i mene, i to tačno u flašicu koju mi je dala majka. Mala ozljeda, više me je razbjesnila nego povrijedila, tako da sam jurnuo na plaćeničku družinu, rastjeravši je na sve strane a njihovog vođu objesivši na prvo drvo, prema tadašnjem zakonu. Osjetio sam samo blago peckanje na mjestu povrede. Oguglao na bol i rane, nijesam pridavao značaja.

Na prilasku u selo, imao sam ružan osjećaj da se sprema neka prevara. Nigdje se nije čuo lavež pasa, rika stoke, nije bilo dozivanja ljudi, sve je zamuklo. Jašući na čelu kao prethodnica, osjetio sam u nozdrvama miris gareži. Jurnuo sam naprijed i odjednom se našao okružen gomilom vezirovih pristalica, koji su spalili selo i pobili sve žitelje da bi mi se osvetili. Potegao sam sablju i jurnuo, iz očaja, ne sačekavši ni svoje drugove. Zasluli su me kišom strijela, istovremeno otvarajući i vatru iz musketa, međutim u žaru sam nastavio dalje. Nijesam ni obraćao pažnju na svoj slabiji položaj, vidio sam samo sjenke koje treba uništiti i ništa više.

Nema je više, nema ni roditelja, Ivana, Kristijana, nikoga moga. Urliknuo sam, i prvi put sa mržnjom krenuo na neprijatelja, bez poštovanja. Na zlikovce koje treba zgaziti, jadrnike koji se svete na nejači. Nesvjestan da ih je mnogo više, uletio sam među krvoločne divljake i počeo sa sječom, ne znajući da mi iz odjeće štrče brojne strijele, da mi je at ubijen i da pješice jurim na naoružanu bandu na konjima. I kad su krenuli da bježe, sustižem jednog po jednog nadljudskom brznom. Kad mi se sablja slomila, golim rukama otimam njihove i istima ih ubijam. Na pragu moje kuće sam stigao posljednjeg.

Tužna slika ugljenisanih ostataka mi je slomila srce. Vjerenicu sam prepoznao po alci kojom sam je zaprosio, a majku po đerdanu koji je nosila. Po položajima tijela je izgledalo da je pokušavala da pomogne mojoj majci da se skloni kada su ih zlikovci stigli. Tu sam pao na koljena, i zaplakao, prvi i posljednji put ikada. Shvatio sam da nemam suza, da se samo jedna skotrljala niz obraz, a ostale su isparile. Ko zna do kada bih ostao da me nijesu našli drugovi i, ne smjevši da mi priđu, poslali k meni čorbadži agu. Tek kada mi je stavio ruku na rame, postao sam svjestan situacije. I pored bezbroj strijela koje su mi visile na već istrganoj odjeći, nijesam osjećao da sam povrijeđen. Primijetih da mi se koža ispod vrata presijava kao riblja

krljušt, i tek kada sam iščupao sve strijele, počinjala je da dobija normalnu boju.

- Majčine suze? - upitao me je aga, na šta klimnuh glavom.

Njemu je sve bilo jasno, dok sam ga zbunjeno gledao. Nijemo je klimao glavom, zureći u daljinu. Šta je ovo? Šta sam ja?, imao sam gomilu pitanja, koja nijesam mogao da izgovorim. Tuga me je oborila.

Pogledao me je i tiho rekao: - Ti si i blagoslovljen i proklet. Tvoja majka je bila jedna od posljednjih čuvara vjere prapredaka, daleko starije od svih poznatih. Ti si odabran da budeš zaštitnik starih običaja. Postao si pravi zmaj, Ejdere. Na tebi je da odlučiš šta ćeš i gdje. Vatra, mačevi, puške, strijele, nemoćni su protiv tebe. Samo, sjećanja će ti ostati, ništa nećeš moći da zaboraviš. Srećeš i unuke mojih unuka, a ti ćeš biti isti. To je i blagoslov i prokletsvo.

Rekavši sve ovo, uzjaha konja i naredi vojsci dalji pokret. Ostao sam da dostojno sahranim porodicu i da vidim šta ću sa sobom.

Od toga dana lutam po svijetu. Dijelim pravdu gdje stignem, novostečenim vještinama sprečavam zločine jer kažnjavanje ne bi ublažilo tugu žrtava. Kada ne uspijem da ga spriječim, zlikovce lišim života, ne pokazujući se ljudima. Ne sklapam nova prijateljstva, plašeći se neminovnih rastanaka zbog moje dugovječnosti. Gubitaka mi je dosta za jedan život, ma koliki on bio.

Jedino, svake godine, otprilike u ono vrijeme kada cvjeta trešnja i hrast šumi poznatim glasom, dođem u selo, prizovem sjećanja na jedini dan petovjekovnog života kada sam zaista bio čovjek, zapalim svijeće i odem dalje.

Mirko Tomić

Priča objavljena u zbirci *Zmaj Vražjih firova* (2019)

Tajna uspavane doline

Pre početka vremena, toplo prolećno jutro mazilo je obale Kaledonije. Užurbane sveštenice hrama Meseca su vršile poslednje pripreme za večerašnje slavlje. Njih pedeset odabranih iz svih okolnih plemena su podjednako bile uzbuđene i odgovorne za noćasnju inicijaciju. Pozitivna energija se širila. Izaslanici sva četiri carstva su pristizali. Istočno, Severno, Zapadno i Južno kraljevstvo imali su svoje posebno uzdignute tronove. U opštem metežu niko nije primetio značajne poglede dve starice. Gestove koje su samo one razumele i izmenjale. Jedna za drugom u gužvi sulagano, ne privlačeći ničiju pažnju, pošle ka šumi.

„Oliv, draga kćeri moje majke, nisam te videla od detinjstva. Ostarala si” kroz suze je govorila starica obučena u dugu tamnoljubičastu svilu.

„Amelija, sestro, bojala sam se da te nikada više neću videti! Nadam se da ti je gavran donosio moje rune. Trudila sam se da sve prva saznaš. Oprosti mi, nisam mogla da sačuvam Knjigu. Znam da je ovo moja poslednja noć, ali Velika Majka mi je svedok da to nije u mojoj moći. Ne veruj nikada Južnom carstvu. Sve loše dolazi od njih. Noćas se smeju, a ne slute kakav su bes Bogova navukli. Nemam čaroliju, ni Knjigu za večeras. Ona je u Severnom carstvu, zato tako likuju i nadmeno sede. Prodao me je čovek. Greh je moj što sam volela smrtnika. Došao je kao izaslanik Južnog carstva i dok sam spavala ukrao je Knjigu vremena. Poštedela ga je moja ljubav i to što sam znala da nije bio svestan šta radi. Iskoristilo ga je Severno carstvo, ucenilo. Kada im je predao Knjigu vremena, oslobodili su mu sestru. Protiv toga nisam mogla.”

Amelija je tiho vrisnula i ustukla. Tišina je napravila zid između dve žene. Brzo se pribrala i pokretom devojčice, popravila je haljinu, prišla sestri i nežno je poljubila u čelo. U uglu

oka rađala se suza koju nikada Oliv neće videti. Amelija je bila jedna od najmoćnijih čarobnica koje je vreme do tada imalo. Nikada ni jedna Vilinska vladarka ili bilo koja druga nije smela ništa da uradi dok ne bi prvo konsultovala Ameliju. To je bio princip po kojem se čuvala vremenska i prirodna ravnoteža.

Osećala je ona i znala, da se već neko vreme mešaju voj-ske iz Severnog carstva, ali nije verovala da će imati toliko hrabrosti. Još joj je Olivina glava bila između dlanova, prodoran pogled dve sestre je razmenjivao slike. One u detinjstvu nisu pričale, jedna drugoj su u tišini čitale misli. Tako nisu imale bojazni da neko može da ih prisluškuje.

„Oliv, znala sam za tvoju ljubav. Dolazili su glasnici. Sreća je što niko nikada nije saznao da smo sestre. Čarobnice i Sveštenice Majke Zemlje uvek su bile pretnja jedna drugoj. Dok sam ja vladala sa svim materijalnim, ti si gospodarila elementima. Majka nam je dala podjednake moći. Ova noć ujedinjuje i neprijatelje. Znaš šta si uradila. Neću da pustim da ti se život završi u mukama, ne zbog nas. Vile Istočnog carstva su mi donele spise Dana budućeg. Niko ne zna da stvarno postoje. Oni su legenda. Tu je sve zapisano. Nisam htela da verujem. Ti si bila gospodar događaja i sveta. Pošto večeras nema inicijacije, moć je u rukama vlasnika Knjige. Ubrzo će sve da okuje led. Kada ni praha ne bude više od nas, kada Zaborav zagospodari, tada će ove obale Kaledonije da nasele ljudi. Sledbenice tvog reda proganjaće i paliće. Sa Istoka doći će nova religija koja će da nas potre. Vlast će da bude u rukama ljudi. Ubijaće nas, progoniti, a da nisu svesni da im upravo mi držimo svet u Vaseljeni. Ljudi se boje svega što ne razumeju i to, kao po pravilu, uvek unište. Sujeta im neda da se pokore moćima prirode i Vaseljene. Doći će dan kada će od čoveka da naprave Boga. Draga moja Oliv, niko neće da posumnja u mene. Mesečev kamen i tvoje rune moraju da se sačuvaju radi ravnoteže i vremena. Pokušaj da ih odmah spojiš u jedno, ako udružimo dar, možda uspemo da kroz vreme vratimo naše moći.”

Vreme je neumitno teklo. Dve sestre su u tišini pravile naj-složeniji i najtajansveniji obred koji je ikada urađen. Kada je sve bilo gotovo Oliv je sa nežnošću uputila zadovoljni pogled, pun nade Ameliji. Bez reči je ispružila ruku i čekala. Na dlanu joj se našla bočica od plavog kristala. Oliv treba da isije tečnost. Obe su znale da to nije kraj. Smrt je samo drugi oblik života, ali ono što ih je plašilo je činjenica da se ne izgube Olivine moći. Oliv je verovala Ameliji i izabrala je radije smrt nego oduzimanje moći od nje i naslednika. Pre nego joj je kristal dohvatio usne i kap se slila na jezik Oliv je nežno poljubila ruke svoje sestre i šaputajući:

„U dalekom kraljevstvu Juga, postoji zemlja slična ovoj. Zemlja galeba i orla. Kamene litice i more se bore svakog dana za prevlast. Zemlja je crna, šuma je crna, gora je crna. Tamo živi čovek koga sam volela. Sakrila sam ga od kralja Severnog carstva. Njihov bog šuma Stribor mi je dugovao uslugu i pomogao mi je u skrivanju. Promenio mi je ime, tako je izmakao demonima Severa. Rune mi pokazuju da je na sigurnom i svakoga dana oplakuje našu ljubav dok se Bogovima moli da mu uzmu život. U životu ga drži samo naš sin. Sinu je dao ime po sebi, Vuk, onako kako ga je Stribor prozvaao. On zna da dok se kroz vreme nastavlja ime postoji nada. Vuk ima neke moje moći, ali ne zna za njih. Da bi ponovo oživela magiju Mesečevog kamena, Majke Zemlje, ti ćeš znati šta treba da radi. Na tebi je samo da kamen sa runama stigne do nekog njegovog potomka i do daleke zemlje. Jedini ključ da magija uspe je ljubav. Neka nosilac prstena bude žena, a druge polovine Mesečevog kamena neko od mojih i Vukovih potomaka i potrudi se da se pronađu i prepoznaju kada za to dođe vreme.

Olivera je tužno gledala kroz prozor od venecijanskog stakla. Kći velikog knjaza srpskoga i žena Gospodara sveta Bajazita, sa svim počastima primljena je u ovaj mistični grad na

moru. Misli su joj lutale. Sa blagim osmehom se setila Jelene. Nedostaje joj sestra. Iako gorda vladarka susedne države, malo ko je znao njene slabosti i nežnosti. Olivera voli Dubrovnik i sve počasti koje ovde dobija, ali kolevka umetnosti i kulture, ovog puta nije mogla da je zadrži. Istog trena je pozvala sluge da je pripreme za put. Morala je da vidi sestru. Dužd je bio iznenađen odlukom. Šta ima ta južna, mala zemlja, što veliki Dubrovnik nema?

„Ima moju sestru i njenog sina” mislila je Olivera u sebi. „Nije bitno koliko je i kakvo kraljevstvo, važni su ljudi i svetinje koje braniš u njemu.” Ove misli je nisu napustile sve do Duklje. Zaronjena u svoje misli, put joj nikada lakše nije pao. Dugo nije sanjala staricu u ljubičastoj svili. Noćas u odmorištu joj je opet došla u san. Preplašena se trgla i više nije oka sklopila. Svaki put kada bi je sanjala, imala je osećaj da čuje njene svilene nabore kako šuščaju i da oseća miris belog narcisa. Olivera to nije umela da objasni kao ni ovaj san. Poslednji put je sanjala u Persiji, kao zatočenica, kada se Bajazit ubio zbog njene časti. Išćupo joj je srce. Od tada nije umela da voli ni da oprost. U trenucima kada je bila nervozna i kada su joj se sećanja svetila, nekontrolisano bi okretala stari prsten. Ovog trena se zagledala po prvi put u njega i bi joj čudno što je još uvek kod nje. Skoro bezvredan, polovičan, urađen od srebra, sa nekim izgraviranim kockicama i u svakoj nerazumljiv znak. Beli, prozirni kamen kome je nedostajala jedna polovina, kao da je hipnotisao vlasnike. Niko nije želeo da ga se odrekne. Dobila ga je preko Jelene, rođake Karla I, koja je rodila naslednike prestola. Pričaju i danas da ni na venčanju nije htela da ga skine. Dok je bila devojka i ona je mrzela Jelenu i sve priče o njoj, kako stari sve je više razume. Isti taj prsten, koji vek ranije nije Jelena skinula na venčanju, nije ni ona kada je Bajazit bacao pod njene noge najveće blago. Tada joj je u snu žena u ljubičastom rekla da prsten čuva životom. „Magija je u njemu i ako ga izgubiš biće

mного krvi. Žena koja ga ima osuđena je na traganje. Tragaće za mirom koji će imati kada nađe onoga sa drugom polovinom Mesečevog kamena.” Spas je bio u prstenu i ljubavi koja treba da ih sastavi. Starica je molila Oliveru da oslobodi misao i sluša srce. Amelija joj je rekla da se zaustavi na mestu sa kojeg se vidi Skadarko jezero. Naći će jednu dolinu okruženu visokim brdima. Dolina gdje se odigrala najveća bitka u doba Vizantije obrasla je u paprat i mahovinu. Rekla joj je starica da tu napravi konak, a sile Vaseljene će da urade svoje. Svoju postelju neka smesti ispod najvećeg hrasta. Kada sluga bude rekao da se vidi dolina Tunje koja je nekoliko sati hoda do njene sestre na jezerskom ostrvu, neka izričito zatraži da tu prespava. Olivera je rešila da tako i uradi. Istok je naučio da nije sve onako kako izgleda.

Vuk je živeo blizu Skadarskog jezera. Sin svog oca. S kolena na koleno nosili su isto ime. Svom jedinom sinu je dao isto ime. Legenda je bila da sve dok imaju ime i ostanu na ognjištu zlo neće moći da ih pronađe. Bio je besan na život i pretke koji su mu ostavili taj teret. Gledao je dečaka koji mu se igrao oko nogu. Žena je umrla na porođaju, drugu nije hteo. Srce je bilo kamen. Nije hteo da izda pretke, mada nije video svrhu življenja u ovoj zabiti. Uživao je sve plemićke počasti i mogao je da bude u dolini Zete u ravnici, a ne ovde gde ni konj ne može stazom da ide, niko osim čoveka i koze. Plemićku krv je pokazivao samo u sve češćim bojevima. Danas je posebno uznemiren. Odavno je nije sanjao. Dva puta u san mu je došla žena, ali je nikada nije razumeo. U zelenoj svili, riđe kose, priča mu da mora da traži, da ne odustaje. Pominjala mu je Knjigu Vremena, ali nikada nije uspeo bilo šta da shvati. Jedino bi pamtio miris divljeg belog narcisa. Noćas je sanjao, bledu u izmaglici. Pričala je nepovezano, gubila se i vraćala. Govorila je da je malo vremena ostalo i zakljinala ga krvlju da ne odustaje.

Rekla mu je da ode u Tunje, da noć provede tamo na svom imanju kod hrasta, a ostalo će samo da se sastavi.

„Kamen koji nosiš oko vrata ispod košulje izvadi da se vidi.” rekla je.

Vuk se kolebao. Dosta je izmišljenih priča i magije oko njihove loze. Ljudi su počeli da zaziru od njih. Vladika im je rekao da je nečastivi tu prste umešao i da se Bogu moli. Ogromno zlato je dao u prilog manastirima, ali olakšanja nije bilo.

Rešio je da popodne ode do imanja u Tunjima. U trenutku kada se u popeo na brdo iznad Tunja, sa druge strane od pravca Cetinja i Kotora spuštala se svita. Iz daljine je razaznao zastave velikodostojnika i obeležja careva. Besan na san, na ženu u njemu okrenuo se i krenuo kući, ne videvši i ne sačekavši povorku. Neka ih, neka prenoće na njegovoj zemlji, ali doneo je odluku. Neće više plemstvo da mu se smeje što je zatvoren u ovim vrltima. Uzeće Vuka i još ujutru će napustiti ovo mesto. Jedino će Mesečev kamen od nasleđa predaka da ostavi sinu. Nikada ni jednu priču i legendu neće da mu kaže, želi da njegov Vuk bude dobar hrišćanin, bez tereta na duši i nekih bezvremenskih priča koje će da mu slome život. U amanet će mu ostaviti da se više ni jedan muškarac u plemenu ne zove Vuk. Onaj ko bude imao moć, neka ponese to ime. Vremenom ime se zaboravilo i niko se ne seća kada je poslednji Vuk došao u Tunje.

Osamsto godina kasnije Vuk je sedeo na steni sa koje je pucao pogled na Tunje. Čudno, ali ova njegova dolina je jedino mesto u okolini gde nije mogao da koristi mobilni i internet zbog signala. Nije mu to posebno smetalo, zato je i voleo ovo mesto. Samo na ovom kamenu je osećao da materijalni svet koji ga okružuje je na izmaku, i da je sav industrijski i tehnološki napredak u stvari i propast planete i civilizacije. Sedeo bi satima i zahvaljivao precima što su mu u nasleđe ostavili komad

mira. Poštovao je njihovu mudrost jer se nikada nisu odrekli ove zemlje. Mesto na kome je vreme stalo. Od paprati, po kojima je selo i dobilo ime, ostao je po gde koji žbun, ali mir je i dalje prisutan. Vuk ga je ljubomorno čuvao za sebe i delio ga je samo sa ljudima koje je voleo. Stena na kojoj sedi mu posebno znači. Parče kamena koje su njegovi roditelji obožavali. Prisjećao se kako su ga kao mališana često vodili u šetnje. Majka, iako nije bila sa ovih prostora, učila ga je da voli svaku travku, da poštuje ovu dolinu. Iako po nasleđu pripada njegovom ocu, ona je kao jedino ovde bila srećana i našla spokoj. Ona mu je i dala ime, kada su se svi smejali, jer nije bilo moderno.

U mislima su mu još bile zelene oči devojke koju je juče okrznuo pogledom na ostrvu. Sada se kaje što nije duže ostao, ali su mu grupe turista smetale i rušile mir. Dolazili bi po Skadarskom jezeru da vide Bešku, gde je Jelena ćerka cara Lazara, Balšina majka i sestra princeze Olivere sahranjena. Tražili su crkvu svetog Nikole u kojoj je Jelena Anžujaska zamonašena. Vuku je smetao taj profil većinom neobrazovanih turista koji se nisu dali podučiti. Možda bi on juče i ostao, ali osećao je jak nemir. Prvi put oko vrata nije imao Mesečev kamen. Bio je ljut na sebe kako ga je u žurbi ostavio u kupatilu. Niko u očevoj porodici nije znao odakle je tak kamen. Generacijama nije korišten. Prenošen je sa kolena na koleno, ali bi obično stajao u škrinji. Majka ga je pronašla dok je tumarala po ruševinama kuće predaka. Probudila je Vuka i onako sanjivom jednogodišnjem dečaku je stavila Mesečev kamen oko vrata. Muž je bio zbunjen, ali nikada njene odluke nije dovodio u pitanje, jer je bio svestan da ona poseduje neku nesvakidašnju moć. Sanjala je ženu u zelenoj svilenoj haljini koja joj je ispričala čudnu priču. Haljina i lice žene su se jedva razaznavale u izmaglici. Žena iz sna je bleдела, samo su se obrisi nazirali. Vukova majka je saznala istinu i nijednom nije dovela san u pitanje. Sinu je prenela svoje saznanje tek pre nekoliko godina, kada je odrastao.

Vukov otac je brzo nakon toga izgradio novu kuću na mestu predaka. Mnogi su govorili da je lud, da celo bogastvo ostavlja u zabačenom selu, ali on je verovao ženi i sinu. Vuku se zakleo da nikada neće prekinuti tradiciju.

Misli mu je prekinuo miris divljeg narcisa koji je dolazio niotkuda. To mu se često dešavalo u poslednje vreme. Iz daljine je čuo žamor. Prizor mu je izazvao bes. U pravcu hrasta je video grupu turista koja je nekako pronašla ovo mesto i spremala se da kampuje. Odlučio je da ih otera sa svoje zemlje. Uvek polome grane starog drveća i ostave plastično smeće za sobom. Dok se ljutito i hitro spuštao u dolinu iz tabora kampera izdvojila se devojka koja mu je išla u susret. Kada su se našli licem u lice, prepoznao je oči sa jezera. Bes je popustio i čuo je kao priča:

„Molim vas, da li biste mi pomogli? Prvi put sam ovde. Idem tragom spisa i istorije svoje porodice. Moji prapreci su potomci princeze Olivere i Jelene.” naglo je prekinula razgovor i sagla se da podigne nešto sa zemlje

„Ah, taj glupi prsten, danima mi pada sa ruke! Izgubiću ga negde!”

Dok je devojka govorila, kamen na Vukom vratu je blago reflektovao ljubičastu i zelenu svetlost. Oboje su to primetili. Nemo je skinula prsten sa ruke i u prazninu stavila drugu, identičnu polovinu kamena, koji se do pre neki tren nalazio oko Vukovog vrata. Razumeli su sve bez reči.

Olivera Mašanović

Priča objavljena u zbirci *Nevidbog* (2013)

Boginje klaustrofilije

Prostor. Beskonačna praznina u kojoj se prepliće bitisanje i nestajanje. U kojem ne postoji razlika između danas i sutra. Konstanta nezavisna od vremena, jer dok vrijeme protiče, prostor jednostavno postoji. Stoji u mjestu. Zarobljen. Životna potreba za širenjem, pomjeranjem granica. Osvajanjem. Ako je cjelokupna istorija ljudi istorija ratovanja onda je sam rat prije svega borba za prostor. I život je borba za prostor. Boljim krevetom u poslepodnevnoj smjeni u vrtiću, klupi do prozora u školi, zadnjem redu u amfiteatru radi drijemanja, kancelariji bliže izlazu, garsonjeri za samački život, kući za život sa porodicom, mjestu u staračkom domu, grobnom mjestu...

Još jedan dan neumoljivo klizi kanalizacionim hodnicima drevnog grada Libera Mentisa. Riječ „dan“ ipak nije mogla opisati protok vremena od dvesta dvadeset i četiri ciklusa bez sunčeve svjetlosti, u kojima se planeta Rahab okrene oko svoje ose. Odsustvo dana bi bio mnogo prikladniji izraz ali bi u isto vrijeme njegova upotreba značila predaju, mirenje sa sudbinom posljednjih sedam preživjelih.

Elias je čučao na jednom od stražarskih punktova čekajući svoju zamjenu koja je trebala da se pojavi svakog trenutka. Smjena je protekla mirno, bez okršaja sa vojnicima. Kvasan, prljav i pogrbljen netrmice je gledao u mrak na kraju metar i po visokog kanalizacijskog tunela, iščekujući da čuje korake svog prijatelja. Ispod njega, kanalizaciona voda je lijenjo oticala da bi se na kraju tunela ulila u drugi, pa onda u treći i tako redom do u beskonačnost, jer za Eliasa posljednjih dvesta dvadeset i četiri dana nije postojao drugi svijet do onoga ograničenog tunelima gradske kanalizacije. U skućenom prostoru vrijeme sporije protiče, kao da se i ono muči da se provuče kroz uske tunele zatrpane smećem, izmetom i krvlju nastradalih boraca.

Ili jednostavno i vrijeme izbjegava da protiče tunelima uporedo za izmetom na mjestima koje su, kažu, i Boginje zaboravile, a one su sveprisutne.

Polovina godine je protekla od pada Zida i pogibije vicegubernera Libera Mentisa, a dvostruko toliko vremena od početka opsade u kojoj je živote izgubilo stotine hiljada ljudi. Elias se sjećao dana kada je Zid pao, vojnika koji ulicama ubijaju žene i djecu, krvi na pločnicima, haosa. Poslije toliko vremena provedenog u mračnim dubinama podzmlja, lijepa sjećanja blijede i ustupaju mjesto mraku i praznini. Elias je bio među onih sto preživjelih branioca grada koji su se, dok je Libera Mentisa gorio, sklonili u dubinama gradske kanalizacije u nadi da će ih vojska ostaviti na miru. Međutim, oni su ih pratili, sve dublje i dublje potiskujući ih u tunele pravljene hiljadama godina. Prvih dana njihovog boravka u tunelima i katakombama zaboravljene prošlosti grada, mogli su da čuju krike sa površine, da vide modro crvenu krv ubijenih i mučenih koja se odvodima slivala u kanalizaciju, osjete miris spaljenog mesa. Bespomoćni, preplašeni i pritisnuti stalnim napadima vojnika, povlačili su se dublje u podzemni svijet. Krici su postali tiši, krv je postala rjeđa a njihov broj se svakim danom smanjivao. U početku su uspješno odbijali napade neprijateljskih oružanih snaga. Brzina, snaga, magija bjehu sredstva koja su im omogućila da opstanu i prežive u dubinama u kojima su stotine vojnika našli smrt. Vidjevši da ih ne mogu slomiti vojska je počela da minira i obrušava tunele. I tada je pravi pakao počeo. Borili su se za svaki tunel, svako račvanje koje je ulivalo nadu da ih može odvesti do površine. Ali nade su svakog puta završavale potopljene u kanalizacionoj kaljuzi, kada bi se potraga završila još jednom slijepom ulicom i još jednim uludo protraćenim životom. Stisnut uz zid tunela Elias je čvrsto stezao pušku sa sedam posljednjih metaka sa kojima je raspolagao.

- Sedam metaka za sedam posljednjih preživjelih - promrlja a zatim se na tu pomisao trže.

- Neka mi Boginje oprostite - brže dodade kao da spira vonj kanalizacije sa sebe. Misli nečiste kao zidovi koji su ga okruživali sve su ga češće obuzimale, dok je nada za izbjavljenje kopnila. Pad Zida, ulazak vojske u grad, pokolj, bijeg u kanalizaciju, sve mu se činilo kao prošlost koja se spaja sa snom koji sanja svako veče.

Trojstvo boginja kraljica pleše oko njega pri tom pjevajući na njemu nepoznatom jeziku. Glas im je umio, opuštajući, dok se skladno njišu u ritmu pjesme. Osjeća kako mu tijelo prožimaju zvukovi koji dolaze iz njihovih božanskih grla dok se prepušta užitku. Oko njega je sve čisto i blistavo. I on je čist, dok mu svjež vazduh mazi lice a trava pod njegovim nogama miluje bosa stopala. Katarina, boginja postanja, svojim jarko zelenim očima gleda u njega dok pravi usklađene pokrete. Usne joj se polako razmiču dok riječi teku i stapaju se sa okolinom. Na ramenu nosi kosu, simbol plodnosti i izobilja kojom s vremena na vrijeme zasijeca kroz visoku travu koja ih okružuje praveći pokošeni krug oko njega. Sa druge strane boginja obučena u crno, Marija, nosi kandilo iz kojeg se širi tamno crni dim. Crna, prava kosa uokviruje blijedo lice na kojem se ističu sive oči. Boginja zapadnih naroda, kraljica mračne dimenzije u kojoj se prepliću život i smrt, krotiteljka tame i mesija ništavila. U Trojstvu je plesala i Milica, najsvetija od svih boginja kraljica. Glasnica pravde i zaštitnica ratnika koji su u njeno ime živote davali na bojnim poljima hiljadama godina. Zlatna kosa se u valovima spuštala niz njena leđa i zlatno sjajni oklop ukrašen dijamantima. U ruci je nosila koplje kojim je ritmički udarala o štit u lijevoj ruci, prateći stihove davno zaboravljene pjesme. Prizor je bio nesvakidašnji, opijajući, svjetlost u tami Eliasovog podzemnog života. U daljini, iza leđa razigranih boginja nazirao se drevni Libera Mentis u svom punom sjaju, sa visokim

zidinama obloženim mermerom, i putevima popločanim crvenkastim kamenom. Onakav kakvog ga je Elias pamtio, drevna prijestonica republike, prije razaranja neprijateljske vojske. Opčinjen prizorom, Elias je svakog puta pokušavao da izađe iz kruga koje su oko njega plele boginje i zaputi se ka gradu i svakog puta ga je neka nevidljiva sila u tome spriječila. Nevidljivi zid koji su boginje svojim plesom izvezle oko njega vraćao ga je nazad, u centar kruga, da kao nijemi posmatrač bivstvuje do kraja vremena. Bijesan, trgao bi se iz sna i vratio u stvarnost, stotinu metara ispod razrušenih gradskih ulica. U carstvu vječnog mraka, smrada i vlage koja nagriza meso i uvlači se u kosti.

U dnu tunela se začuše koraci. Drugačiji od teškog bata vojničkih cokula koji bi odzvanjali hodnicima kao pucanj. Elias napreže svoja, vječnim mrakom izoštrena, čula dok iz mraka izroni Jabari, njegov prijatelj, zamjena na straži.

Kasniš – tromo prozbori Elias – Zabrinuo sam se–

Promašio sam skretanje. Sve se teže orjentisati u ovim tunnelima kako dublje silazimo.

Jabarijevo blijedo lice kao da je sijalo u mraku dok je lijenjo zauzimao svoje mjesto uz suprotni zid tunela.

Ja sam mislio da se tvoja vrsta dobro snalazi u mraku – ironično dodade Elias dok je spremao stvari za odlazak.

Snalazi – odgovori Jabari netrmice gledajući u zid, time izbjegavajući Eliasov pogled – Je li bilo problema na straži? –

Ne. Izgleda da ovoliko duboko ni pacovi ne silaze.

Možda su nas ostavili da crknemo. Ako ne oni, vlaga će nas žive pojesti.

To ili tvoje crne misli. Dokle si stigao sa istraživanjem novih tunela? – doviknu Elias, dok se povijen nastojao probiti ka drugom kraju tunela.

Ne daleko – promrmlja Jabari, namještajući se uz hladan zid za svoju dvanaest sati dugu stražu.

Stigavši na kraj tunela Elias skrenu lijevo. Stotinu metara ispod ulica Libera Mentisa, u dubinama zemlje, svjetlost je bila

luksuz i štedljivo se koristila. Preostale baterijske lampe koristile su samo u slučaju krajnje nužde, dok drugi oblici prirodnog osvjetljenja nijesu bili dostupni zbog nedostatka drva. Elias iz džepa izvuče napola dogorjelu svijeću koju pažljivo zapali šibicom. Tunel kojim je Elias išao dalje se račvao na četiri odvojena tunela. On refleksno odabra drugi sa lijeve strane i nastavi dalje u mrak, praćen blijedom svjetlošću svijeće. Tuneli su mahom ličili jedan na drugi, uski, vlažni i prljavi, sa rijetkim mjestima na kojima je osoba mogla potpuno da se ispravi. Život u njima je bio osuđen na neprestano čučanje i puzanje, probijanje zatrapnih tunela vjekovima nekorišćenih. Mahovina i sluzave alge su probijale kroz pukotine tunela, stvarajući svojevrstan mozaik na zidovima. Dokaz da život, i u surovim uslovima kakvi su vladali ovako duboko ispod zemlje, ne zna za granice. Mahovina, pacovi i njih sedmoro bili su jedina živa bića koja su opstajala u uslovima vječnog mraka. Elias je nekada razmišljao da li će ako dovoljno dugo provedu u ovim uslovima evoluirati, postati sličniji mahovini ili pak pacovima. Osuđeni da vječno budu sluzavo zalijepljeni za zid ili da gacaju kroz kanalizacionu kaljugu na četiri noge. Na kraju tunela Elias skrenu desno u sljedeći, oko sto metara dugačak glavni tunel za odvod fekalija. Tu se napokon mogao ispraviti i nastaviti brže prema svom cilju. Umjesto olakšanja osjećao se kao da je go. Smrad koji se širio okolo u normalnim okolnostima bio bi nepodnošljiv, ali poslije dvesta dvadeset i četiri dana Eliasov nos se adaptirao. Svjetlost svijeće je po zidovima pravila sablasne sjenke. U njima su se Eliasu često priviđale slike smrti njegovih drugova, preklani vratovi, čudovišta koja odvlače ljude u mrak, prosuta crijeva. Slike su se ređale kao na traci, svaka gora od prethodne. Sjećao se jasno kada je njegov otac poginuo. „*Ostalo vas je još šesdeset sedam!!!*“. Kreštav mehanički glas se prolomio hodnicima i tunelima. Okupatorov način da im slomi volju i moral podsjećajući ih svaki put kada neko od njih pogine koliko ih

je još ostalo. Ovo oglašavanje su zvali jednostavno „umrlica.“ Njegova sestra je bila trideset osma, komšija sa sprata četrdeset peti, majka . . . Trgao se iz razmišljanja. Tunnel je pravio zavoj prema istoku, ili je barem Elias smatrao da je tamo istok jer drugog orjentira imao nije. Tu na kraju tunela usječena u zid nalazila se kamena statua. Isklesana u kamenu koji je oblagao zid tunela izgledala je kao da je izronila neposredno prije Eliasovog nailaska. Kamen na mjestu na kom se nalazila bio je naročito crn i svjetlucav, posljedica vjekovnog slivanja kanalizacione vode. Elias pride bliže statui osvjetljavajući je svjetlošću svijeće. Na tom mjestu se nalazio samo gladak zid kada se on prije dvanaest sati zaputio na svoju stražarsku dužnost. Svjetlost njegove svijeće ravnomjerno se rasipala preko zida tunela, osim preko statue boginje gdje se mreškala i gubila, kao da je zid pored vode upijao i svjetlost. Elias osmotri statuu trudeći se da što bolje razazna detalje i pored lošeg osvjetljenja. Po oblinama i odori koja je padala do stopala zaključa da se radi o ženskoj statui, ogrnutoj velom i sa krunom na glavi. Pažnju mu privukoše sive oči, koje su djelovale poznato, i kandilo iz kojeg se vijorio pramičak crnog dima.

Elias ustuknu korak nazad, dok mu se na licu razvuče izraz zaprepašćenja. Pred njim je statua boginje-kraljice Marije Crnojević. Paranoično se okrenu oko sebe, misleći da ga neko posmatra, ali je tunnel bio sablasno prazan.

- Boginje, kako se ovo stvorilo ovdje – prozbori za sebe dok se huk njegovog glasa odbijao o zidove tunela ne nalazeći odgovor. Pride ponovo statui i prisloni ruku na njeno lice. Bila je hladna i vlažna. Boginja-kraljica Marija je bila druga žena Ivana Palog, drevnog kralja Tarangela. Legenda je govorila da je kralj oženio Mariju zbog njene ljepote koja je bila čuvena i dobrote zbog koje su je podanici blagosiljali. Ali Marija je krila mračnu tajnu.

Iako je poštovao boginje-kraljice, Elias nije bio sljedbenik kulta Marijinog. Njemu, ponosnom ratniku, bila je mnogo

bliža boginja-kraljica Milica, zaštitnica ratnika i najsvetija od svih boginja. Obožavanje mračnog kulta Marijinog bilo je češće među stanovnicima zapadnih krajeva. A među njima je bio samo jedan preživjeli sa zapada. Njegov prijatelj Jabari.

Zatvorenost duha je direktna posljedica zatvorenosti prostora. Um počinje da se sužava, kopni, ali još uvijek postoji predstava o prostoru kakvog je nekad poznao. Prostranstvima koje pogled ne može da obuhvati, pejzaži koje oko ne može da pojmi, sreća koju čovjek ne umije da cijeni. I pored gubitka prostora um je i dalje za korak ispred. Zahvaljujući sjećanju na prostor on vidi dalje. Granice uma postaju granice svijeta, ma koliko taj svijet u suštini bivao sve manji. Ali sjećanja blijede a uporedo sa tim i um se guši.

Elias se odaljavao od mračne statue koja ga je duboko uznemirila. Ideja da je njegov prijatelj Jabar posegao za klesanjem statue upotrebom mračnih sila ga je duboko potresla. Klesanje statue mračne boginje je po legendi značilo samo jedno. Smrt.

Elias se pitao samo čiju.

U tom razmišljanju je stigao u kamp, ako se tako moglo nazvati raskršće tri tunela sa usječenim improvizovanim ležajevima. Bilo je tiho i mračno. Svi su još uvijek spavali. Kamp je nekada brojao preko pedeset duša raspoređenih u tri nivoa ležajeva koje su se kao pčelinje saće širili zidovima tunela. Sada ih je bilo samo pet, raštrkanih na različite strane, posljedica zablude da jedni drugima smetaju.

Sjeo je na ivicu ležaja koji se nalazio ispod njegovog. Mlada žena je mirno spavala okrenuta leđima. Elias oslušnu njeno ujednačeno disanje dok se pokrivač u ritmu dizao i spuštao. Smeđa, gusta kosa joj je slobodno padala niz leđa, a put joj je u mraku blago sijala. Nježno je poljubi u čelo, trudeći se da je ne probudi, dok je pokrivač namještao preko njenog ramena.

Pored nje, ušuškan u gomilu pokrivača, spavao je njihov jednomjesečni sin. Dvadesetog dana boravka u tunelu, dok su se još uvijek vodile borbe za gornje slojeve kanalizacije, Amal je Eliasu saopštila da je trudna. Prvobitni osjećaj iznenađenja pomiješan sa srećom ubrzo je smijenio užas i zebnja. Kakvu budućnost će imati to dijete ako i uspiju da prežive? Budućnost prognanika, osuđenog na vječno lutanje i skrivanje, dok se jednog dana ruka Kancelarova ne obmota oko njegovog vrata. I okonča sve to.

Elias nije mogao da se pomiri sa takvom sudbinom svoga djeteta. Popeo se na svoj ležaj u hladnom zidu tunela nastojeći da uhvati malo sna. Poslije polusatnog okretanja odustao je od tog nauma i nijemo gledao u zid iznad sebe. Na mjestu na kojem se nalazio njegov ležaj zid je bio usiječen nekih pola metra u dubinu i pola metra u visinu davajući taman dovoljno prostora da jedna osoba može ležati. *Mrtvački sanduk* – pomisli Elias. Kada je iz plamtećeg grada iznad sebe sišao u kanalizaciju nedostajala mu je širina koju su pružale gradske ulice, prostranstvo njegovih parkova i vrtova. Mada, i tad je bio zarobljen, samo toga odmah nije bio svjestan. Grad je bio pod opsadom duže od jedne godine. Neprekidno bombardovan, paljen, izgledao je kao ruševina, blijeda sjenka nekadašnjeg sjaja.

Elias se još jedanput okrenu u svom ležaju. Ovog puta gledajući u zid sa svoje desne strane. Zid je na tom mjestu bio izrezbaren kockama koje su se međusobno naslagale jedna na drugu praveći mozaik na čijem vrhu se nalazila ženska figura. Djelo njegovog polugodišnjeg bivstvovanja na ovom mjestu. Osjećaj žala za izgubljenom slobodom i prostorom vremenom je zamenila apatija. Polako se uvlačila pod kožu, dalje u kosti, potpognuta stalnim slikama užasa na koje je ubrzo postao imun. *Nade u spasenje nema, nada u osvetu je jedino ostala. Neko će nas osvetiti-mora. Naše kosti ne trunu ovdje uzalud* – ponavljao je u sebi. Ponovo pogleda žensku figuru na vrhu mozaika. Njegovo

lično svetište, njegov hram. Okrenuvši se na leđa poče tiho izgovarati molitvu boginji-kraljici Milici. Ne za sebe, znao je da je odavno mrtav, već za svog sina.

Iz molitve ga prenu prodoran zvuk sličan grmljavini koji odjeknu tunelskim hodnicima iz pravca iz kojeg je prije sat vremena došao. Elias skoči sa svog mjesta i pojuri prema izlazu iz kampa. Amal se takođe trgla iz sna i krenula prema izlazu.

- Ostani ovdje – viknu joj Elias do j je trčao ka izlazu.

- Ali mogu da ti pomognem - reče Amal dok joj je koža dobijala blago crvenkasti sjaj.

- Ostani ovdje rekao sam ti!!- prodra se još jednom Elias
Začudo, niko drugi ga nije slijedio.

Izlazeći iz kampa začu jasne zvukove borbe koja je odjekivala kroz tunel i širila se prema njemu. Ubrza korak nastojeći da što prije stigne do glavnog tunela. *Izdrži Jabari, stižem.* Skrenuvši desno zašao je u tunel koji je direktno vodio do glavnog kanalizacionog tunela. Osjećao je da se približava borbi i refleksno trzajem desne ruke izvadi mač dok mu se u drugoj ruci nalazila puška. Iskočivši u glavni tunel naglo se zaustavi.

Jabari, njegov prijatelj, saborac, ležao je oslonjen na zid ispod mračne statue u smrtnom ropcu. Desna ruka mu je bila odsječena dok mu se preko glave širio krvavi ožiljak. Svud oko njega bila su tijela mrtvih Tarangelskih vojnika. Elias pritrča obogaljenom tijelu pokušavajući da mu zaustavi krvavrenje na ruci.

- Jabari, šta se desilo? Odgovori mi!! Jabari?

Ali Jabarijeva duša je već napuštala njegovo tijelo. Nijemo je gledao prema statuti hvatajući poslednje uzdahe života ispunjenje vonjom kanalizacije. Njegove tamne oči su polako kopnile, gubile sjaj dok je zdravom rukom posezao ka statui boginje, trošeći posljednje atome snage. Elias je pokušavao da ga obuzda kako bi uspio da mu zaustavi krvarenje, ali Jabari je bio neumoljiv. U trenutku kada je rukom dohvatio stopala boginje-kraljice Marije svijest kao da mu se na trenutak povratila.

Pogledao je u Eliasa posljednjom iskrom sjaja u očima. – Dijete će nas osvetiti –

Izgovorivši ovo Jabari klonu i ispusti posljednji dah.

- Ostalo vas je još šest!!!! Ostalo vas je još šest!! Ostalo vas je još šest!!! – prolomi se tunelima glas, zaglušujući sve ostale zvukove.

Nemajući vremena za razmišljanje Elias se okrenu i potrča nazad prema kampu. „*Moram spasiti Amal. Blizu su*“.

Dok je trčao prema kampu Eliasu su u glavi odzvanjale Jabareve riječi. *Dijete će nas osvetiti*. Njegovo tek rođeno dijete. Stigavši u kamp osjeti nalet sigurnosti i olakšanja. Kao da su zidovi kampa zračili toplinom. Pogledom potraži Amal. Stajala je na drugom kraju kampa okrenuta leđima iznad nečeg što je Eliasu izgledalo sklupčano ćebe. Prišavši vidio je da ona u stvari stoji iznad beživotnog, izglednjelog tijela njihovog saborca Alvina. Iz vrata mu je curio tanak mlaz svijetlo crvene krvi koji je na pločniku opisivao krug koji se sve više širio.

- Amal, šta se desilo?

- On, on se ubio. Kada je čuo „umrlicu“ izvadio je nož i presjekao sebi grkljan – odgovori Amal jecajući.

- Gdje su ostali? – upita Elias u nevjerici – Zašto niko nije na položajima? Napadnuti smo! Jabari je mrtav.

- Svi su mrtvi Eliase – promuklo progovori Amal.

Elias se izbezumljeno okrenu oko sebe. Kamp je bio sablasno tih. Otrča ka ležaju gdje se nalazio Arran, džinovski ratnik uvijek spreman za šalu, svijetla tačka u moru mraka. Našao ga je kako mirno leži okrenut na leđa. Mrtav. Bolost koja ga je duže vrijeme mučila odnijela ga je u toku Eliasove smjene na straži, a da niko nije primijetio. Elias pognu glavu, ali uspje da zadrži suze. Među zubima vrijebala je kletva, mučeći se da izbije na usta. *Nije vrijeme za plakanje, moram da spasim Amal i bebu.*

- Gdje je Reanna? Moramo da pokupimo što možemo i povučemo se dublje u tunele. Još ima nade, onaj prolaz koji je Jabari pronašao prije dvije nedjelje je izgledao obećavajuće. Možda nas odvede na površinu.

- Reanna je mrtva Eliase!! Svi su mrtvi!! Sve je izgubljeno!
- kriknu Amal već na ivici sloma.

Zar i ona? Šta se zaboga dešava. Ponovo pogleda po kampu, nigdje nije vidio Reannino tijelo.

- Eliase, Alvin je dok si bio na smjeni otišao da ispituje pro-laze koje je Jabari otkrio. Našao je izlaz. Tuneli se penju ka površini nekih dvesta metara. Kaže da je vidio svjetlost, prostranstva. Kaže da je bilo nepodnošljivo.

Elias je ostao sleđen.

- Gdje je ona? – upita tiho. Amal mu rukom pokaza u pravcu bočnog tunela koji im je služio kao skladište. Elias se uputi prema tunelu. Uz put je prošao pored svog ležaja. Najednom je dobio želju da legne i pokrije se po glavi. Da sve prestane, da svijet stane, da se opet osjeća sigurno. Osjećao je da bi mu njegov kameni ležaj pružio tu utjehu. Mogao bi na miru i da se pomoli.

Navirivši se iza čoška uoči Reannino tijelo kako se blago klata osvijetljeno bljedom svjetlošću iz kampa. Konop koji je bio prebačen preko armaturne žice koja je virila iz svoda tunela protezala se do njenog vrata. Kako je svod tunela na tom mjestu bio nešto viši imala je taman dovoljno mjesta da se objesi. Ali smrt nije bila momentalna, već duga i bolna. Za nju je život bio nepodnošljiv.

Scenu koju je vidio pred sobom naruši nagli potres koji uzdrma čitav kamp. Trže se kao iz sna. Sa tavanice počese da se odvaljuju parčići kamena i da padaju svud oko njega. Prigrabi zalihe koje je našao i strpavši ih u torbu odjuri ponovo do Amal koja je pokušavala da umiri dijete. Dograbivši je za ruku krenu prema bočnom tunelu koji je bio zabarakadiran i na kojem su

bila postavljena vrata. Izlaz za slučaj opasnosti koji je vodio ka prolazima koje je Jabari otkrio. Stigavši do vrata otključa ih i pomjeri sigurnosne mehanizme omogućavajući im da nastave dalje. Amal istrča sa djetetom dalje u mrak okrenuvši se kada vidje da on ne ide za njima.

- Požuri! - povika dok joj se glas gubio u mraku, isprepletan sa djetinjim plačem.

Elias je nijemo stajao na vrata i gledao u njih. Nije mogao da se pomjeri. Slike svjetlosti i prostranstava koja su se pružala oko Libera Mentisa su se preklapala i miješala sa slikama strahota koje je u poslednjih osam mjeseci preživio. Sve je postajalo jedno. Jedna beskonačna nit beznadežnih pokušaja da se nešto promijeni. On nije bio spreman. Ne za taj novi svijet, ne za još skrivanja. Još jedan potres pogodi zidove oko njih.

- Idi Amal, spasi se. Ja ću pokušati da ih zaustavim –

- Ne, Elias ne idem bez tebe - Povika Amal trčeći nazad ka vratima.

- Spasi dijete. Ono će biti vojnik noći. Ono će nas sve osvetiti – Elias zatvori vrata pred zadihanom Amal. Ključ škljocnu dva puta dok je spolja čuo tupe udarce i dozivanje svoje žene.

Potresi su postajali sve češći dok se polako odvuкао do svog ležaja na južnom zidu u drugom redu. Legao je i pokrio se. Osjećao je kako se umor prenosi na pokrivač ispod njega, kako ga slabost obuzima. Um mu je lebdio između ovog i onog svijeta, sa svakim potresom se vraćajući ovome dok bi sa sledećim bio opkoljen trima Boginjama. Opet je čuo poznatu pjesmu. Melodičan glas boginja-kraljica se širio svud oko njega. Ali više nije bio na prostranim poljima Libera Mentisa, nešto je ovoga puta bilo drugačije. Bili su u tunelima. I bilo mu je drago zbog toga.

Balša Cvetković

Priča objavljena u zbirci *Trium reginarum* (2018)

Tre sorelle

Toga dana Katarina Kosača Kotromanić bješe vidno uzbuđena. Trebalo je uskoro da krene na put da vidi sestru Maru Crnojević. Iako od različitih majki, i pored razlike u godinama, bile su veoma bliske. Nisu se gledale već neko vrijeme, a učestala pisma nisu mogla zamijeniti jedan susret. Katarina je već bila kraljica bosanska, supruga Stefana Tomaša, a njena polusestra supruga crnogorskog gospodara Ivana Crnojevića. Uživale su u izobilju koji je život na dvoru donosio, u ljubavi svojih supružnika i plodovima tih ljubavi, njihovoj maloljetnoj deci, ali ništa nije moglo da nadomjesti sestrinsku ljubav. Nakon smrti voljene majke, Jelene Balšić, jedina utjeha bješe joj rođene polusestre Mare. Brinula se o njoj sve do Marine udaje. Kada se Mara udala za zetskog gospodara, iako tužna jer će biti daleko jedna od druge, Katarina je bila zadovoljna što će živjeti u majčinoj domovini.

Mara je uživala u pažnji koju joj je poklanjala starija sestra. Budući da je rano ostala bez majke, a da otac zbog upravljanja posjedima i ratovanja sa susjednim velikašima i drugim neprijateljima nije imao vremena da joj pruži potrebnu ljubav i pažnju, Katarina joj je bila oslonac u svemu. Dan kada je krenula u Zetu da živi sa gospodarom Ivanom bio joj je možda i tužniji od onoga kada je ostala bez majke. To je značilo da sestru Katarinu neće moći gledati često i da će tuga samo postajati veća kako vrijeme odmiče.

Ipak nije bilo sasvim tako. Život na zetskom dvoru, pogled koji se na sve strane pružao sa uzvišenja na kojem se nalazio prijestoni Žabljak i ljubav Ivanova ublažili su njenu tugu izazvanu odlaskom iz rodne Hercegovine.

Mara je nestrpljivo čekala da sve bude spremno za dolazak nje-ne sestre Katarine. Iako je Radoslav bio zadužen za nadgledanje

posluge tokom priprema za dolazak gostiju sa dalekog puta, Marinom budnom oku ništa nije moglo, a ni smjelo, da promakne. Iako je imala povjerenja u Radoslava, koji je do sada nijednom nije iznevjerio, Katarinina posjeta za nju bila je više od dolaska bilo kog pripadnika vladarske porodice i velikaša iz susjednih zemalja, pa je sve moralo biti savršeno.

Dok su sestre nestrpljivo čekale, jedna da krene na put prema drugoj, a druga dolazak prve, još neko je nekoga čekao. Strpljivo.

Katarina je krenula na put u pratnji kraljevih ponajboljih ljudi, nekoliko odanih vitezova i dvadesetak vojnika. Iako je znao da njegova voljena supruga ide u posjetu sestri, nije želio da rizikuje. Na putu se uvijek može desiti nešto nepredviđeno, a što je put duži, to na njemu više opasnosti vreba. Iako je za Katarininu pratnju lično odabrao odane sluge, zabrinutost je morao da prikrije makar do njenog polaska, jer nije htio da je opterećuje znajući koliko joj znači to putovanje u Zetu. Katarina je jahala kraljevog vranca. Toliko je bio spreman da joj put učini kako sigurnijim, poslavši svoje odabrane ljude, tako i prijatnijim davši joj konja kojeg niko sem njega nikad nije jahao. Nakon njenog polaska na put tražio je da mu donesu bokal crnog vina ne bi li u njemu razblažio svoju zabrinutost. Naredio je da ga ostave samog. Kraj prozora posmatrao je tačke koje su se sve više udaljavale sve dok se dovoljna količina vina nije pomiješala sa krvlju i tako izvitoperila liniju spajanja neba i zemlje u njegovim očima. Linije u sobi počele su da se poigravaju sa njegovim vidom, a onda su kapci poklekli pred naletom alkoholom izazvanog sna.

Dok je njen suprug lebdio svijetom snova, Katarina je, iako u sjedlu Stefanovog vranca, imala osjećaj da lebdi koliko je bila oduševljena što ide svojoj sestri. Kraljevi podanici nisu je

nikada videli ovako nasmiješenu. Obično je bila ozbiljna, niti stroga niti previše popustljiva.

Mara je za to vrijeme neumorno pratila svaki potez svojih slugu. Nije joj bilo teško da posmatra pripremu jela i da daje savjete. Tražila je da se najljepše cvijeće u okolini Žabljaka nabere i njime ukrasi dvor. Pozvala je i svirače da dočekaju njenu sestru prijatnim zvucima. Željela je da opije ostala četiri čula svoje sestre kada dodirne njene ruke kojima se veoma uželjela. Podsjetila se jednog od bezbroj puta kada su te ruke mazile njenu dugu bujnu kosu dok je bila veoma tužna nakon majčine smrti. Te su je ruke zaštitile i oslobodile od čvrstog zagrljaja tuge koja je jedno vrijeme gušila i sve više prisvajala.

Dok ima Katarinu kraj sebe znala je da neće biti sama. Bila joj je vječito zahvalna. Morala joj se sada nekako odužiti za to. Ovo je njena prva posjeta zetskom dvoru i zato sve mora biti savršeno.

Radoslav je htio poslati Vladimira da iz podruma donese vino, ali Mara ga je prekinula rekavši da želi sama odabrati vino po ukusu njene sestre. Nije željela čak ni pratnju do podruma. Veselo se spuštala stepenicama noseći u ruci baklju i pjevušeći melodiju iz djetinjstva. Melodiju koju je naučila od sestre Katarine, koja ju je njome smirivala i slala na privremene počinke od ovozemaljskih jada.

Katarina je bila neumorna na putu ka dvoru Crnojevića, što nije važilo i za njenu pratnju. Kada već nisu mogli više da izdrže u sjedlima, a i morila ih je glad i žeđ, usudili su se da se obrate gospodarici. Najviđeniji među njima, Tvrtko, dojahao je do njenog konja i uz blagi naklon zamolio je da naprave markar kraći odmor da se njena pratnja povrati od pređenog puta. Nevoljno, ipak je prihvatila njegov prijedlog ugledavši umorna lica svojih pratilaca. U blizini ugledali su ostatke nekog starog

utvrđenja i odlučili da se tu zaustave. Niži podanici brzo su pripremili odmorište za kraljicu, ali ona je odlučila da prošetala. Dok su članovi njene pratnje spremali divljač koju su usput ustrijelili, nisu primijetili da je kraljica zamakla za zapuštene zidine zanimljivog zdanja. Nije nikada naišla na nešto nalik njemu. Ovo je vjerovatno bilo nekada moćno utvrđenje nekoga imućnog vlastelina. Kada je jedan od vitezova upitao će je kraljica, svi su slegli ramenima. Nastala je trka da se kraljica pronađe. Zvali su je, ali ona više nije čula nikoga od njih. Samo je neka čudna sila vukla sve dalje. Siđe spiralnim stepenicama slično somnambulu. Obrela se u nekoj trougaonoj prostoriji. Vrata za njom se zatvoriše, a stepenica nestade.

To je probudi. Pokušavala je da dozove pomoć lupajući po mjestu će su bila vrata koja je dovedoše dovde, ali niti su njeni pratioci čuli nju, niti je ikakav zvuk dopirao do nje. Ruke bolne od jakog lupanja, a glasa promuklog od uzaludnog dozivanja, nasloni se na jedan od tri ugla nevelike prostorije. Neočekivan zvuk osjeti u leđima.

Mara je omamljena melodijom koju je pjevušila nepažnjom preskočila jednu stepenicu i izgubila ravnotežu. Skotrljala se na dno stepenica. Nije se ozbiljno povrijedila, mada je osjećala bol na nekim djelovima tijela. Veći problem je bio nedostatak svijetla, jer se baklja od pada ugasila. Sada je bila u potpunoj tami. Nije znala na koju stranu da krene. Pokušala je da dozove nekoga od slugu, ali niko je nije čuo. Trebalo je da poslušava Radoslava, ali sada je bilo kasno. Trebalo je da što prije ode odavde, prije nego se gospodar Ivan vrati iz lova iz kojeg je trebalo da donese svakojaku divljač koja će krasiti trpezu za vrijeme Katarinine posjete. Mora se presvući i očistiti od prljavštine, jer bi je Ivan odmah prekorio zašto je radila posao slugu. Odmah bi se zabrinuo i za njeno stanje i tražio od nje da se odmara. Ali vremena za odmor nije bilo, jer Katarina samo što nije došla, a

mnogo toga još treba završiti. To je ubrzalo njeno ustajanje sa poda i pokušaj da što prije nađe izlaz iz tame vinskog podruma. Budući da je blago udarila i glavom o pod, zujalo joj je u ušima i izgubila je orijentaciju. Kada je ustala, zavrtilo joj se, ali je nekako uspjela da se održi na nogama. Srećom je ispružila ruke ispred sebe, a one su se dočekale o najbliži zid. Počela je da pipa jedan po jedan kamen tražeći izlaz iz prostorije. Izgledalo joj je da zidu nema kraja. Kada je skoro izgubila nadu, nappala je jedan kamen koji je, ne samo bio drugačijeg oblika od ostalih, već je i blago štrčao. Naslonivši se rukom na njega, dok je pokušavala da skine nešto sa desne noge, osjeti da se ne samo taj kamen, već i jedan dio zida, uz škripu, lagano pomjera. Zbunjena iznenadnim obrtom, ne stiže na vrijeme da odreaguje, pa se nađe sa druge strane zida, koji se odmah nakon toga vrati u početni položaj i odvoji je od vinskog podruma. Za razliku od prostorije sa one strane zida, ova je bila veoma osvijetljena. Bio je to hodnik koji se u daljini sužavao.

„Kada kamene kocke krenu kriviti se, ovo ognjište opet oživjeće...”

Katarina je ubrzo izgubila oslonac, jer su se dva zida koja su donedavno tvorila ugao odvojila. Potiljak joj se priljubio uz kameni pod. Jauknula je. Pošto se pridigla, ljuta zbog bolnog udarca u glavu, okrenu se na drugu stranu spremna da vikne na onoga koji je pokrenuo pomjeranje zidova. Ipak nikoga nije bilo ni sa ove strane. Bio je samo hodnik nakon koga su bila dvoje vrata. Kako se primicala, primijeti da jedna od njih nestadoše uz snažan zvuk lomljenja. Na tom mjestu ostade samo zid, a na podu komadi vrata i prašina. Druga ne mrdnuše. Katarina krenu ka kvaci.

Mara bojažljivo krenu hodnikom. Ivan joj nikada nije pričao o tajnim hodnicima u dvoru. Da li je ovo samo jedan od

onih snova koji su je odnedavno počeli pohoditi noću? Sanjala je neka čudna vrata, ali kada je trebalo da ih otvori, snovi bi popucali kao niti paučine rukom. Ako je i ovo sada samo san, mora konačno da sazna šta joj pokušava reći. Ovoga puta mora otvoriti vrata i videti šta se krije iza njih. Kako se primakla kraju hodnika on se najednom toliko suzi da umjesto dvoje vrata ostadoše samo jedna. Mara je mislila da joj se od pada pričinja, ali slomljeni djelovi i zvuk koji je prethodio lomljenju vrata ubijediše je u suprotno. Prije nego nestanu i ova mora ih otvoriti. Ruka krenu sama od sebe.

„Neka ponovo budu tri” - prošaputao je umorni glas stari-ce. To je bio kraj nekakve tihe molitve.

U tom trenutku, na zaprepašćenje starice koja je već bila digla ruke od molitve čije je riječi čula od jedne Kotoranke, istovremeno se otvoriše dvoje od troje vrata koja su vodila u prostoriju u kojoj je sjedjela u duborezom ukrašenoj fotelji. U prostoriju udoše dvije žene.

„Filomena! Gracijana! Je li moguće da ste to vi?”

Na to žena duge crne kose ljutito povika: “Ja sam Katarina, kraljica bosanska! Kako se usuđuješ da me nazivaš tim čudnim imenima?!”

Skoro da se dovoljno primače da udari staricu i da izbaci bijes koji je osjećala nakon svega što joj se za kratko vrijeme boravka u neobičnom utvrđenju desilo, ali je u toj namjeri spriječi žena vinom umrljane haljine.

„Katarina, ja sam...tvoja sestra Mara!” - iscrpljeno uzviknu gospodarica Zete i baci joj se u zagrljaj.

Katarina zbunjena blago je odgurnu, ali kada shvati da to zaista jeste njena Mara, stisnu je objema rukama. Život se danas čudno poigrao sa njima, ali bile su sretnе što su zajedno. Nakratko zaboraviše na sve, ali kašalj starice vrati ih ponovo u prostoriju.

Zahtijevale su, naročito Katarina, da im objasni šta im se desilo i kako su one dospjele u njenu kuću.

Starica je smireno, sa suzama u očima, počela svoju životnu priču. Njen život, kao i njene dvije sestre, bio je tužna ljubavna priča. Rina, tužna starica, odrasla je sa svojim sestrama Filomenom i Gracijanom u bogatoj porodici Buća. Otac im je pružio sve sem sreće u ljubavi koja ih je zaobišla. Imale su tu nesreću da sve budu zaljubljene u istog muškarca, koji je ne mogavši da se odluči koju će izabrati otplovio na daleka mora. Sestre su se zaklele da će ga čekati i da nikome neće dati svoje srce. Dane su provodile na prozorima svojih soba, ali uzalud. Njihove ljubavi nije bilo. Kako i dani, tako su i godine prolazile.

Tuga ih je lomila i otvarala put bolestima koje su Rinu odvojile od njenih sestara. Prvo jedna, a nešto kasnije i druga otišle su ne dočekavši povratak dragoga. Kada je prva umrla prozor na njenoj sobi je zazidan, a isto se desilo i sa prozorom druge sestre. Rini je život podario dugu starost, ali i veliku usamljenost koja joj je pored neuzvraćene ljubavi dane činila gorkim. Kao što su se i njene sestre do zadnjega dana nadale da će se ljubljene ipak vratiti, tako je i bilo sa njom. Znala je i da se njeno vrijeme primiće, pa je poželjela da barem nakratko ponovo vidi svoje sestre u kući u kojoj su odrasle prije nego im se pridruži na drugoj strani. Tako je sasvim slučajno upoznala neobičnu Kotoranku, koja joj je rekla da njena želja može da se ostvari ukoliko snažno vjeruje u to, uz riječi molitve čije joj je riječi ostavila zapisane na parčetu hartije. Prije nego se i njen prozor zazida, trebalo je da se sve tri zajedno oproste od svog doma. Imala je dobre namjere i nije željela da nikome naudi, ali nešto je krenulo po zlu. Čuvši ponovo dva jaka udarca iza sebe, starica je bila sigurna da više povratka za njih dvije nema. Ostaće zarobljene u ovoj vili.

Novi vlasnik neobične građevine u Prčnju otvorio je dva davno zazidana prozora. Tako je prekinuo fantastično tkanje i tkalja je morala postaviti novu nit na tom dijelu razboja.

I tako je legenda o tri sestre mogla da počne iznova. Ovoga puta možda sa drugačijim krajem. Ko zna...

Marko Vujović

Priča objavljena u zbirci *Trium reginarum* (2018)

Vladimir u tamnici

Mislio je da će mučenje proći kada stignu do Samuilovog grada na Prespi.

Trećeg dana puta ostao je bez jedinog sluge koji je pošao sa njim. Nesrećni starac je bio sasvim iznemogao. Nije mogao da hoda, pa ni da se drži na nogama koje su mu bile strašno otekle. Vetrovitu noć koju su proveli skriveni u vlažnoj jaruzi probdeo je ječeći, a sledećeg jutra se videlo da su mu se otvorile rane na tabanima.

Ni par bezdušno zadatih ćuški nisu učinile da ustane.

Cerekajući se, stražari su ga ostavili da bespomoćno leži pored, samo iz pakosti ugašene, vatre.

Bilo mu je žao prostodušnog sluge pa se pobunio i, u uzbuđenju zaboravivši svoj položaj, razgalamio.

Svukli su ga sa konja i naterali da ide peške čitav dan, a onda je uveče morao da pred mučiteljima klekne i kroz suze moli da ga vrate u sedlo.

Najteže mu je pao poslednji dan putovanja, kada su ga stražari, rešeni da po svaku cenu ne noće van zidina carevog grada, dovukli do tvrđave po mrklom mraku.

Čim se za njima kapija zatvorila, oni su ga pustili da sam brine o svojoj sudbini, te je umoran prespavao ostatak noći u dvorištu ispod jedne streje. Kada je svanulo odnekud se pojavio kazan sa kašom te je jeo sa slugama, kuvarima i stražom.

Nadao se da će izbeći nesreću čim bude primljen na dvor. Caru je sigurno već ispričana priča o predaji kojom je žrtvovao sebe da bi zaštitio vojske od pogibije. Car je hrišćanin, te će se dosetiti da je Vladimir podneo sebe kao žrtvu baš kao i jaganjac, odabravši da sopstvenu patnju i stradanje zameni za isкупljenje drugih. Sažalio se i umilostiviti kada mu bude objasnio da je plemenitim delom predaje spasio živote mnogih ratnika. Možda ga neće dočekati baš kao sebi ravnog vladara, ali ni sa njim postupati divljački, okrutno, kao sa robom.

Kada se razdanilo pomislio je da su ga zaboravili i stao da premišlja da li da sačeka da ga car primi i pomiluje ili da ugrabi priliku i neopaženo prođe kroz kapiju a onda se kriomice, da ga ne vidi i ne čuje zlo koje vreba usamljene putnike, vrati kući.

Ali dok se on dvoumio, baš pred ručak, u sred gužve oko kazana, dođoše stražari, uhvatiše ga i gotovo odnese preko trga do najniže i od dvora najudaljenije kule.

Odvukli su ga niz strmo stepenište kakvo je video samo jednom u Ulcinju kada se penjao u piriž da vidi balistu, zastrašujuće moćnu ratnu spravu, koja je trebalo da odvrati gusare od napada na grad.

Tračak svetla koji je dopirao iz otvora u zidu nižeg sprata omogućio mu je da vidi tek siluetu tamničara. Ovaj se sporo podiže sa nekakvog ćepenka i stade da tera Vladimira da pomeri veliki kamen koji je stajao na podu. Kada on to ne učini zapevši svom snagom, pomogoše mu uz par udaraca i mnogo ružnih reči.

Zapahnu ga strahovit smrad a tamničar ga, onako prestravljenog, gurnu u rupu tako mračnu da nije mogao da vidi kuda ide i po čemu gazi.

Strmoglave stepenice su bile plitko ukopane u oštroj kosini stene. Zidajući kulu neimar zacelo nije ni pomislio da će tim putem, i to bez grčke baklje, ikada proći neko otmen, nežan i plemenit, pa je, ne trudeći se previše, napravio par stopica da se spretni ljudi, za nevolju, spuste ili popnu iz donjeg na gornji nivo kule.

Vladimir je pokušao da se održi na nogama, da se noćtima prihvati zida, ali je posle nekoliko koraka promašio stepenik, nagazio na klizavu kosinu i stropoštao se u mrak uz krik kakav ispuštaju samo očajni ljudi.

Kao životinja smesta se probudio iz nesvesti, toliko brzo da je mogao da čuje kako visoko gore tamničar stenje, dok po kamenom podu ponovo gura teški kamen. Čelo ga je bolelo, iz

nosa mu se slivala krv u usta, pljuvao je slamu pomešanu sa blatom, smrad ga je gotovo ugušio, ali je ipak pogledao uvis da vidi kako nestaje poslednji zračak podrumskog sivila.

Čvrsto je zažmurio nadajući se da će, nekim čudom, kada ponovo bude otvorio oči, košmar iščeznuti. Učinio je to još nekoliko puta, mnogo puta, ali tama nije nestajala. Čuo je sebe kako cvili kao izudarano štene.

Mora biti da je reč o nekoj grešci, pomislio je. Ovo ne može biti njegova sudbina.

Onesvestio se ponovo od bolova u leđima, ramenima, desnoj nozi, a san ga je nagradio sa nekoliko sati zaborava.

Probudila ga je galama, prodor svežeg vazduha negde sa tavanice i svetlost ne dovoljno jaka da se nasluti kako izgleda pod tamnice, ali taman takva da je mogao da vidi kako se na konopcu klati neveliki kazan.

Čuo je glas tamničara kako viče da je na dnu časa za novajliju. Tada se iz pomrčine pomolilo nekoliko ručerdi i stalo da mahnito grabi pomije. Jedna, spretnija i mišićavija od ostalih, zavukla se duboko u kazan i dočepala njegovog čanka.

Bilo mu je gadno i da gleda kako se kaša sliva sa te rutave ruke i kaplje iz čase.

Tamničar je očigledno procenio da je gozbe dosta i kazan je počeo da se podiže uvis.

Malo kasnije stao je da se spušta bakrač iz koga je na sve strane pljuskala voda.

Bio je strahovito žedan, ali mu bolovi nisu dali da ustane. Zavapio je za vodom gledajući, kao Tantal, kako se prosipa na sve strane, kako curi kroz šupljine koje su otvorile upotreba i rđa, kako iste one ruke odguruju tuđe čase.

Njemu da popije bar jedan gutljaj niko nije dao.

Duge sate je proveo ležeći bolan, bespomoćan i izgubljen u tami. U životu ga je držala nada da će se nešto dogoditi, da će se stvari promeniti, da će neko uvideti da je dosta šale sa njim, da

je došlo do nesporazuma, da je jednom dobrom čoveku naneta nepravda, da se sve može i mora popraviti.

Tek kada je kazan sa pomijama ponovo počeo da se spušta u tamnicu, shvatio je da je prošao čitav jedan dan. Prvi dan zatočeništva u pomrčini.

Pokušao je da se pridigne i pride kazanu sa pomijama, ali ga je neko gurnuo te je pao na slamu, od bola ispustivši životinjski krik.

Ipak, kada je tamničar spustio vodu, neko mu je grubo, umalo mu ne polomivši prednje zube, prineo ustima čanak.

Ispio je koliko je mogao a da se ne zagrcne. Žurba je bila velika, jer je nervozni tamničar ubrzo počeo da povlači konopac na kome se ljuljao bakrač, te mu je dobročinitelj pljusnuo vodu u lice, kako bi za sebe zagrabio još.

Sisao je kasnije svoju mokru košulju sladeći se vlagom koja je dobila slankast ukus znoja.

Sledećeg dana uspeo je da ustane i izbori se za onoliko kaše koliko je moglo da mu stane u sklopljene šake. Progutao je halapljivo i pokušao da ruke ponovo zavuču u kazan, ali se konopac naglo opustio, a odmah zatim zategao. Izmicanje kazana je bila stara zabava tamničara. Ta igra ga je veselila te se do srca smejavao posmatrajući odozgo, u ulozi boga, te uvek gladne i žedne životinje.

Da su ispod, u toj smrdljivoj tami, bili ljudi a ne zverine ne bi ih arhont njemu, kao najgorem i najnesposobnijem od svih u tvrđavi, poverio na brigu i čuvanje.

Nekoliko dana kasnije Vladimir je tamničaru prestao da bude smešan, te se sažalio i zapovedio razbojniku da mu vrati času.

I to bi učinjeno u mraku.

Razgovor sa bagrom sa kojom je tamnovao pokazao se mnogo gorim od tišine, pa je ubrzo poželeo da ne sluša hvalisanja tih odvratnih ljudi o tome kako su spretno klali, na prevaru ubijali one koji su im davali milostinju, krali od nejači, silovali

u kućama u kojima su bili gosti... Prostačke reči napabirčene iz raznih jezika, plitke misli, podle domišljatosti i neumesno cerekanje, ličile su mu na mumljanje medveda, groktanje svinja, na kričanje nerazumnih ptica, na škripu vodeničnih kamenova, rzanje konja...

Na smrad se navikao, na glad i žeđ oguglao, od razgovora sa ljudima se odučio nalazeći misli vredne življenja samo u sopstvenim sećanjima, ali ono što ga je užasavalo bio je mrak.

Vremenom je počeo da gubi nadu da će ga se neko od dvorjana setiti, da će neko duševan spomenuti caru njegove muke i zatražiti milost. Umesto nade sve više ga je obuzimala užasavajuća pomisao da više nikada neće izaći na svetlo dana.

Zgrozila ga je pomisao da može umreti a da sunce više ne vidi.

Iako sa bolom, sećao se u svom svetu ispod kapaka veličanstvene lepote kraja u kome je do skoro živio, plavog neba i oblaka, pogleda sa vidikovaca na ravnice i reku koja je kroz nju vijugala, vrhova planina u čijim su šumama večito vetrovi hućali sa mora, puni mirisa koji uznemiruju i teraju čoveka da nešto učini, da se pokrene...

Kako nije primećivao toliku sreću pred svojim očima?

Ništa mu drugo nije preostalo nego da sasvim izbriše razliku između jave i sna i počne da živi u ovom drugom. Jedino je tu, u sećanjima i mašti, nalazio svetlost, boje i mirise. Istina, snovi su mu bili turobni, slike u njima nevesele, zemljane, sa tmurnim nebom i sumrakom. Ali i to što je nalazio u sebi bilo je bolje od onoga što je mogao da doživi čulima.

Žudeći silno za svetlošću i misleći neprekidno o njoj setio se nekog hodočasnika koji mu je rekao kako je materiju dobri Boga stvorio zato da bi u nju, kao u stupicu ili mrežu, uhvatio svako zlo. Ovaj život predstavlja trenutak iskušenja u večnosti te se čovek kome je dato to blago mora dobro paziti da ne pogreši.

Na kraju mu je rekao da je jedini životni put čoveka koji želi da pobjegne od zla prosvetljenje.

Sada, ležeći u tamnici, shvatio je da je to bio anđeo. Ako u sebi samom nađe put ka svetlosti, onda još uvek može da učini ono najviše što je ljudima dato.

Od radosti koju mu je donelo ovo otkriće počeo je da se smeje zbog čega su zločinci zatočeni sa njim zaključili da je poludeo.

Nikada se toliko dugo i glasno nije smejao kao tada kada je doneo odluku da svoj život preokrene i u sebi napravi vezu sa svetlošću. Prvi put u svom životu imao je cilj koji mu niko neće moći oduzeti. Uz puno sreće, možda ga jednog dana obasja svetlo u kome obitava onaj iz čije je zamisli nastao svemir. Nije ga više brinula slutnja da će se čitav njegov budući život usmeriti ka duhu.

Rešio je da sledećeg dana posle ručka, kada ga bude omamila hrana a snaga mu se još malo povrati, pođe na veliki put.

Čekao je uznemiren, kao i svi putnici pred polazak na daleki put, da prođu dugi sati i da se spusti kazan sa hranom. Obuzelo ga je toliko nestrpljenje da je čak pomišljao da se uključi u odvratna njakanja zatočenika kako bi prekratio vreme.

Sit se najeo kaše, dobro napio vode koja je smrdela na baruštinu, i smesta zažmurio ne čekajući čak ni da nestane svetla iz gornjeg podruma.

Ne časeći časa smesta je u tami sopstvene svesti počeo da traga za najmanjom iskricom koja bi tamo sinula.

Okretao se levo, desno, gore, dole u tami bez ijednog jedinog osećaja prostora u kome je lebdeo i postajao sve očajniji pred slikom beskrajnog ništavila.

Baš kada je pomislio da se našao u sred beskrajnog polja smrti probudio se.

Iako maglovita, bez zvezda i mesečine, bila je to prijatna prolećna noć, puna mirisa behara. Osetio je sreću, snaga mu se vratila u telo, pa je počeo da hoda.

Hodao je danima kroz noć koja se oteгла kao ona koja u bajkovitoj zemlji Hiperborejaca traje mesecima dok negde

daleko na horizontu nije video svetlu tačku praskozorja. Obradovao se, možda prerano, i počeo da trči.

Kao da se sa njim poigrava, svetlo je stalo da se izmiče i nestaje, te je pomislio da nikada do njega neće stići.

Tek kada mu je hod postao težak, mučenički, postao je siguran da vidi svetlost. Zamislio je da to neko raspiruje veselu vatru i igra se dugačkim štapom kakve nose putnici koji su daleko od svog doma.

Probudili su ga povici i čangrtanje čanaka kojima su grabežljive ruke kopale po dnu kazana, te je i on skočio razbivši svoj san sa šaku pomija.

Pošto je pojeo dnevni obrok popare i popio žabokrečinu, rešio je da ubuduće ne dopušta svome telu da ga ometa i bude prepreka na putu ka svetlosti.

Ovoga puta nije morao da korača, da vuče teške noge po lepljivom blatu već je lebdeo, što znači da vežba i iskustvo pomažu čak i u snu.

Istina i dalje se veoma sporo pomerao prema beskrajno dalekom sjaju. Napredovao je kao paučina koja se po letnjem danu vuče toplim vazduhom, kao puž, brzinom kojom raste kaćun ispod snega, maslačak u rano proleće, ili trava.

Ipak, u njegovom snu se polako razdanjivalo, te je vremenom mogao da nazre kako mu ispod nogu promiču busenovi planinske trave. Stopalima je dodirivao grmove trnovitog šipka, a lišće nara i smokava ga je šašoljilo. Uvideo je kako se polako uspinje uz neko njemu odnekud poznato brdo, na čijem vrhu ili sedi čovek koji je naložio vatricu, ili se pomalja prvi zrak sunca sa istoka.

Zlikovci sa kojima je tamnovao su se zbog njegovog dugog sna ponadali da je umro. Više puta su sa radošću delili njegove obroke, a onda se dosetili da je opasno provoditi vreme u blizini leša, te su nadali dreku preklinjući tamničara da ih spasi od kužnog smrada.

Kad god je morao da nešto uradi tamničar je bio ljut. Tako je i sada, štedeći svaki pokret, provirio kroz svoju božansku rupu i bacio par kamenica u pravcu u kome je sužanj boravio.

Probudio ga je baš u času kada se Vladimir u snu našao iznad vrela skrivenog u gustoj bukovoj šumi.

Niko od utamničenih se nije obradovao zbog toga što im je sapatnik živ, što je posle par dana sna ogladneo, ožedneo, bio oran da jede i pije, a najteže im je palo to što duboko zabada čanak u kazan.

Mrzeli su ga kao što obično zli ljudi mrze dobre, osećajući, kao psi u čoporu, da Vladimir nije jedan od njih, a kada je, odmah pošto je progutao dnevni obrok splaćina, ponovo zaspao počeli su da u besu urlaju.

Uzalud, jer je u snovima, vremenom, njegova duša dobila zavidnu visinu, te su ga čim je zatvorio oči po tabanima stali da miluju izdanci stoletnih bukava. Mogli su da galame koliko god ih grla služe, sada kada je on, iznad šuma i jaruga, već mogao da nazre stene koje su se uzdizale ka vrhu.

Ovoga puta ga ništa, mislio je u snu, pa ni bol u stomaku, neće omesti da dopre do svetlosti.

O čudu koje se desilo u mračnoj tamnici pripovedalo se danima u tvrđavi. Istina, prošla je čitava sedmica dok se o njemu nije čulo i u prostorijama dvora. Nije tome razlog bila daljina, jer je trg koji je delio novi i raskošni deo utvrđenja od tamničke kule bio malen i više ličio na poveće dvorište, već strah. Dvorani su se bojali da bi zbog širenja vesti o svetlosti koja se pojavila u potpunom mraku, moglo da se pomisli kako podržavaju nekog od utamničenih ili, još gore, žele da objave Eutihijevu, a možda i samu Manihejsku jeres!

Ali, vest se ipak širila utvrđenjem.

I kao što je kobno vreteno došlo do prstiju, ubolo i uspavalo princezu a sa njom i čitavo kraljevstvo, tako je i priča o čoveku

koji se preobrazio i iz koga zrači božanska svetlost doprla do Kosare, careve kćeri, čija je lepota ostavljala ljude bez daha, ali i bila neraskidivo povezana sa svojeglavošću kakvu mogu da imaju samo razmažena a voljena stvorenja.

U tvrđavi zbijenoj između planine i jezera česte su bile jesenje magle, zimski snegovi su je zavejavali, u proleće je na sve strane mirisalo cveće, leti je sunce juga pržilo, ali je pravih čuda bilo malo. Ona su se dešavala u dalekim zemljama, u Antiohiji, Carigradu, Jerusalimu, Rimu, Aleksandriji, a ne u Prespi.

Pa zar da careva kći propusti tako nešto? Čudo koje se događa jednom u ko zna koliko godina?

Kosara je čoveka iz koga je zračila svetlost morala da vidi po svaku cenu.

I tako, baš kada se već navikao na misao da će skriven od jada, uostalom baš kao i od prevelike sreće, proživeti vek, bez uzbuđenja, uspona i padova koje donosi blizina moćnih ljudi, tamničar je morao da, poput Herakla, počisti ono što je nemoguće očistiti. Ali kako su slavnom i sumanutom heroju Grčke za čišćenje zapuštenih Augijevih štala na raspolaganju bile čak dve bistre reke, Alfej i Penej, a odavde je i jezero bilo daleko, morao se poslužiti lukavstvom, te je zli starac isprepadao nekoliko vodonoša i tako se spasio strašne kazne.

Kako bilo da bilo tek princeza se, iako sa velikim gađenjem i uz pomoć nekoliko ustreptalih slugu, spustila u podzemlje da vidi tek okupanog čoveka iz čije se odeće cedila voda.

Možda bi se na tom čudu sve i završilo, možda bi se princeza razočarala prizorom jada i mučeništva, možda bi joj dosadio smrad, možda bi ćudljiva lepotica poželela druga uzbuđenja, da se Vladimir, nekim čudom, u tom trenu nije probudio. Možda ga je prenuo jak miris ruža bez koga se Kosara ne bi makla iz kreveta, ali će pre biti da je sila nebeska, koja spajajući stvara i stvarajući spaja, u njegovom umu spojila san i javu. Otuda je tren kada se konačno našao na jutarnjim suncem obasjanom

vrhu Rumije i ispred sebe ugledao anđela, bio isti onaj u kome se probudio i ugledao princezu.

Teško je dokučiti da li su se svetovi pomešali radi njihove ljubavi, ili je ona svojom snagom pomešala svetove.

Tek, podesilo se da je Kosara za Vladimira bila prvo biće koje je sreo u svemiru svetlosti, a da je za nju on bio prvi čovek koji je u njoj video anđela.

Ona je u njegovim očima videla sebe onakvu kakvom se u mašti zamišljala. Ko zna – pomislila je puna mladalačke nade koju je probudila ljubav jaka kao grom, možda ovaj čovek vidi u njoj sve ono što bi ona možda stvarno mogla da bude?

Zar se može išta više i bolje od toga u životu dobiti?

Izazovu da bude omađijana očima čoveka koji je u njoj iskreno video anđela, princeza Kosara nije mogla, a ni htela, da odoli.

Ljubav nije slepa, kako mnogi govore, ali u njoj ima iskre onog preterivanja, onog viđenja savršenstva koje nas jedino može spojiti sa univerzumom ili Bogom.

Otuda je razumljivo ushićenje koje su ljubavnici doživeli.

Tamničar je posle trabunjao da su se princeza i sužanj ćutke gledali sve dok sunce nije počelo da zalazi i dok Kosara nije otrčala u dvor da pred oca klekne sa molbom da joj spasi život i podari muža, ali je malo ko verovao da je starac bio kadar da viri kroz rupu na tavanici i kuražan da uhodi i baca sen na carevu kći.

Ivan Srdanović

Priča objavljena u zbirci *Knez Vladimir* (2017)

Crni bogovi

„Da li se osećate dobro“, upitao ga je lekar čeprkajući mu elektrodom po mozgu.

„Pa“, nasmejao se sam svom položaju, „svakako bih bio veseliji kad bih pio koktele sa kišobrančićima na zasluženom odmoru.“

„Ovde imamo vickastog pacijenta, zar ne?“, upita čovek u belom mantilu svog pomoćnika dok mu je prstima sa gumenim rukavicama pomerao delove sive mase.

To ga je, uprkos snažnoj anesteziji i horizontalnom položaju sličnom kao da leži na stolu za masažu, pritiskalo i bolelo kao najgora migrena ili pucanje čotre dan nakon urnebesnog netrežnjenja.

„Ma šaljivi ste Vi meni, doktore, kad mi tako brljate rukavicama kao pecaroš koji gazi čizmama kroz blato da bi ulovio zlatnu ribicu“, pokušao je da se našali, nemoćan da stisne kapke i zube u agoniji jer ga telo nije slušalo. Opružio se mlitavo na krevetu, a jedino jezik, kao da se odvezao od panike i straha, bio je pokretan i neposlušan, pa je brbljao o glupostima.

„Dobro, nemojte se ljutiti. Uz nekoliko tretmana će sve biti gotovo. Ipak, nema svako crnu rupu u glavi koja preti da proguta čitavu našu zvezdu i možda još pola univerzuma zajedno s njom.“

Zima je zavladala pre skoro šest meseci. Prvi put u istoriji da su videli tlo koje ne urla od potresa praćenih rekama, gejzirima i lavom. Svi stanovnici su bili u strahu. Iako im je lice, trup i udove oblagao debeo, zaštitni oklop sličan koži koji ih je čuvao da ne sagore i ne ispare od zvezdane vrućine i sada ih je spasavao da ne pomru od leda i snežnih nanosa i lavina, uplašila ih je ideja da bi jednog dana svi mogli izumreti, nestati.

O Nigrumovom stanju niko nije znao. Ministarstvo odbrane je to držalo strogo u tajnosti. Kao i njega samog. Nije mogao da vidi ni ženu, ni decu. Rečeno im je da su ga, kao vatrogasca, poslali na snežne bušotine da iskopava led i uzima uzorke za timove naučnika zaposlenih na osposobljavanju uobičajenog rada zvezde i vraćanju života u normalu. Ni oni nisu imali uspeha, makar sudeći po vestima, koje su mu dozvoljavali da gleda na pauzama za obroke. Sve ostalo vreme su ga vodili na skeniranja, ispitivanja, boli ga iglama, kačili na elektrode i analizirali grafike. Kad ih je upitao da li će umreti od silnog zračenja izlivenog u njegov organizam od strane aparata za postavljanje dijagnoza, rekli su mu da je jedina posledica uvećanje tog đavola koji mu se rodio u glavi.

Ne bi ni saznali za njegov problem da nije imao saobraćajnu nesreću kad je zima počela. Usled ogromne, guste magle, zakočila mu je elektronika, napunjena vlagom temperature vrlo bliske smrzavanju, a kako je bila napravljena da trpi jako velika zagrevanja i da se hladi energijom preuzetom iz elektromagnetnog zračenja, kog, normalno, više nigde nije bilo, morao je pre ili kasnije da se obruši ka tlu i da tresne letelicom o tlo pre nego što je stigao da se vrati kući s posla. Nadao se da će snežni uslovi ohladiti uređaje, ali oni nisu hteli da rade po nepoznatom principu. Kad su se pregrejali, crvena lampica na kontrolnoj tabli je zasvetlela. Sve je blokiralo po komandi – od upravljača do uvoza goriva iz rezervoara, i sve je otišlo dođavola. Jedva su ga spasili, ali je, nedugo potom, morao da pođe sa dvojicom u maskirnim odelima da bi pomogao svom narodu i državi tako što će ih pustiti da ga zatvore dok smišljaju kako će izvaditi to čudo (ili, bolje reći, kletvu, pošto se nije slagao sa idejom da je radi opšteg dobra, niti njegovog, moralo da se desi da ga napadne neka neobjašnjiva pojava i uništi mu život) ugneždeno među moždanim naborima koje bi, možda čak i skorije nego što svi misle, moglo postati veće od njihove zvezde, stotinu njihovih zvezda, i proždreti sve pred sobom.

Ređe nije spavao nego što jeste. Ove večeri, zvizduci nošnog snega su bili preglasni, škripavi, slični kricima dece utopljene u lavi dok su se još kao kolonija s jedne planete prilagođavali životu u surovij, negostoljubivoj sredini. Zahvaljujući izvrsnom tehnološkom znanju, snašli su se vrlo brzo, ali je on došao vrlo mlad sa svojom porodicom i pamti veliki broj slučajno poginulih drugova koje je oplakao zajedno sa njihovim očevima i majkama. Pokrio je glavu jastukom i pokušavao je da ne plače kao beba, obučen samo u bolničku spavaćicu i ostavljen u sobi sa prejakim grejanjem, bez pokrivača, a napet i preterano uznemiren urlicima koji su dopirali spolja da bi prodao pola kuće kad bi imao nešto da nauči na sebe i na gole noge podvijene pod zadnjicom.

„Deiiiiii“, proganjali su ga glasovi kroz bunilo nakon što je napokon prikunjab. Trzao se i trljao stopala jedno o drugo da bi ih prividno zagrejab u pokušaju da se oslobodi nemira. Ali, nije mu se dalo.

„Deiiiiii“, vijorili su se glasovi žena kroz sobu.

„Deiiiiii“, dozivali su ga.

„Deiiiiii“, šaputali su kad je mlatio rukom oko jastuka pritisnutog na uvo da ih otera kao dosadne bube.

Činilo mu se da nisu stvarni, da su daleki kao prošlost, sećanje, kao smrt koja čeka starca dok je još u kolicima za bebe.

Nakon skoro minut tišine, začuo je jasno: „Deiiiiii, pevaćemo ti, samo se spusti u mislima ka nama, Deiiiiii“.

Prestravile su ga. Mislio je da se oluja zavrtlava s njim i da od fijukanja vetra umišlja svoje ime. Ono što je sada čuo je bilo nestvarno blizu, skoro da je osetio topao dah na još pokrivenom uvetu. Sumanuto je iskočio iz kreveta i počeo da pipa rukama po sobi kroz polumrak. Suv i topao vazduh mu je u mlazevima prelazio preko potkolenica dok se kretao. Niz otvrdlu kožu je osetio ono što je skoro i zaboravio da je ikada imao – znoj. Skliznuo mu

je niz leđa, među lopaticama. Izgledalo je kao talas povetarca praćen mokrim, lepljivim osećajem iz mladosti, kao kad bi se unervozio jer je kažnjen da ne izlazi da se igra (*Zašto nisi pazio da ti lopta ne upadne ispod brda, Dei? Vidiš, sad bi tvoj drug bio ovde da niste pokušali raznim akrobacijama da se izvijete i dohvatite je pre nego što, zajedno s njom, upadne u baru napravljenu od lave. Nije ti to voda. Dei, ti si kriv što Milorada više nema*).

Pipao je i dalje po glatkim pločama zelene boje u nadi da će otkriti procep kojim bi trebao da prođe i da će naplatiti tim beštijama što ga prestravljuju i ne daju mu da spava. Svakako je odavno umoran od zabadanja tuđih šaka u njegov mozak. Kako mu se nije dalo da pomeri zidove ili vrata i da se oslobodi, računajući da su te napasne žene negde blizu iza ćoška čim se glasno čuju, prodrao se vođen besom: „Dođite već jednom! Eto, dođite! Dobrovoljno ću se sresti s vama. Da vam ja pokažem koga ćete podizati iz kreveta ni za šta, vi rospije jedne!“

Na trenutak mu je prošlo kroz glavu da možda crna rupa počinje da raste, pa mu je pomutila razum, ili da ga doktori testiraju i ne daju mu da bude na miru dok ne postignu šta su zamislili, ali se već istresao iz petnih žila i zakasnio da se pravi miran i uljudan.

Patos mu se zaljuljao pod nogama, zasvetlevši kao da donji sprat ima reflektore uperene kroz plavkastozelenu, debelo staklo sa gustim, talasastim šarama. Ali, pod se sigurno ne bi pomerao da ga zbaci s nogu. Podupro se šakama da ustane i tad se soba zarotirala, okrećući se i praveći jedan ogroman vir koji ga je vukao nadole. U nadi da ne mora da se udavi ili ko zna šta da mu se desi, posegnuo je rukama ka zidu iz sedećeg položaja, ali se prostor sve brže širio i okretao, tako da nije mogao da odredi pravac kuda bi se možda trebao okrenuti da potraži oslonac, pa je počeo da propada niz vir kao Alisa za zecom u zemlju čudesa.

(Onda kad smo se igrali čamca na suvom, pljuvali smo u zemlju koja je upijala i isparavala našu sluz u nebesa. Drvena korita smo samo mogli da ljuljamo levo-desno i da se pravimo da umesto štapova imamo vesla. Bilo nam je toliko vruće pod dupetima da smo mislili da će creva da nam izgore. A sad mi je užasno hladno! Pustite me odavde, hladno mi je!)

Pred njim je stajala žena duge, ravne kose iza koje su se nazirala sklopljena, reptilska krila. Na sebi nije imala odeću. Samo krljušti i zadebljanja tamnih nijansi među kojima su se poznavali ostaci kože koja je nekad prekrivala to telo oku prijatnih linija. Neobična pojava bujnih grudi ga je isprva iznenadila. Zaboravio je da je sav mokar u tankom, belom odelu za pacijente koje mu se pilepilo uz grudi, stomak, zadnjicu i muškost. Opisao je par krugova glavom da bi video gde je, ali ničeg sem pećine i blistavog jezera punog sveže vode nije spazio.

Uhvatila ga je prstima za bradu i povukla da ustane. Prekrio je rukama međunožje, smrznut i zbunjen vrelinom njene šake. Na glavi je nosila krunu na kojoj su se izdizala dva špica s leve i desne strane blago uvijena na krajevima. Raširila je krila i otišla do uzvišene stene među prolazima kroz pećinu da bi sela.

„Ko si ti? I šta želiš od mene?“, upitao je.

Posmatrala ga je ćutke. Oči su joj sijale jezivom dubinom, crnje nego išta u tom polumraku, a bistre kao jezero.

„Hoću nazad! Pusti me odavde!“ dreknuo je u nameri da je uplaši i da mu makar oda zašto je i gde propao i šta se desilo sa celom zgradom Ministarstva.

„I malopre si tako vikao“, odgovorila je podižući glavu kao osoba koja s visine gleda na nekoga, „i ništa nisi postigao. Da li je vika jedino što znaš? Vidim, nisi zbrinuo sebe baš najbolje. Znaš, delovi tvog mozga su već u teglama sa fiziološkim rastvorom. Čitaju ti život da bi saznali kako da se reše zla koje

se ne može istrebiti. Samo je pitanje vremena kad ćeš početi da zaboravljaš svoju slatku decu. Što se više prisećaš prošlosti, pre ćeš je napustiti.“

Povukao se unazad. Iznenadilo ga je što zna kakvi ga snovi muče u poslednje vreme. Već se polako kretao ka tinejdžerskom periodu u uspomenu koje su mu, nepoželjne, ipak redovno dolazile. Mogao bi i poverovati da ta žena ne želi da ga obmane jer, koliko god da je pokušavao, nije mogao da stvori kompletnu sliku o čemu je sve razmišljao. Ni sada nije uspevaio da se priseti kako je Milorad umro, a bio mu je kao brat.

„Kako misliš – zlo se ne može uništiti? Hoće li nas ovo što nosim u sebi na kraju raskomadati? Da li će i moja deca umreti sa svima ostalima?“

„Možda tako ne mora biti.“

„Šta da učinim da bih mogao da ih spasim? Kako sve to znaš? I otkud ti sva ova voda? Jezero! Čitavo jezero imaš, a mi je pravimo u ciklusima iz vazduha da bismo je popili i posle nas guši kada dišemo dok se gasovi ne obnove.“

„Deiiiiiii“, počelo je ono isto šuštanje i pozivanje. Dopiralo je iz rupa iza te nepoznate, još uvek lepe, ali deformisane žene.

„Isti glasovi su me dozivali“, uperio je prstom ka njima. „Jeste li me dovele ovde da biste me ubile?“

„Oh, budalo! Ne budi smešan“, podrugnula se dok se podizala sa kamena. „Šta imam ja od jednog tvog običnog smrtnog života?“

„Pa šta hoćeš onda? I šta će biti s mojom decom?“ Na trenutak je zamislio da napokon može da ih vidi i da oseti njihove i ženine ruke oko vrata.

Iz otvora u stenama su počele da izviruju devojke. Sve iste kao i ova samo sitnije i mlađe izgledom. Njih desetine, izašle su i počele lagano da pevuje.

„Hvala ti na burnom temperamentu koji imaš“, rekla mu je jedna od njih. „Ne bismo mogle protiv tvoje volje da te

dovedemo kod gospodarice. Ako pristaneš da se odrekneš jednog što te muči i jednog što voliš otkad znaš za sebe, sve će biti gotovo.“

„O čemu ona govori?“, tražio je objašnjenje od žene kojoj sve očigledno odgovaraju.

„Moje sestre misle na zlu kob koja te je stigla i na tvoje ime.“

„Kakve veze ima moje ime sa bilo čime?!“, začuđeno se pobunio.

Pamćenje ga trenutno nije služilo baš najbolje, ali zna da je bio srećan kad su ga pozivali po imenu jer je to najčešće vezivao za porodične situacije u kojima je učio kako da opstane i preživi na surovj zvezdi prekrivenoj vrelin gasovima i ohlađenim stenjem.

„Šta misliš, otkud kamen na vatri?“

„Ne shvatam o čemu govoriš.“

„Kad si došao da živiš ovde, nije sve bilo kao u ostatku svemira. Samo je ova zvezda bila dovoljno hladna da bi se na njoj voda i hrana mogle proizvoditi iz materijala i elemenata raznetih aktivnostima raznih nebeskih tela. Neko je to pre vas stvorio. Neko je morao da uništi istinu da bi laž mogla da vas podigne kao nova majka.“

„Ti si poludela, svega mi. Ili mi reci šta hoćeš, ili idem odatle.“ Pisma je prestala kada se usprotivio.

„Kada ste se vi ljudi selili, i mi bogovi smo morali pobeći sa vama. Da bih mogla da ostanem Crnobog, morala sam da ispunim svoju svrhu i da stvorim zlo. Tada sam povredila zvezdu. Proklela sam je da više nikad ne gori punim sjajem. Ona se skamenila i predala mi je energiju svog jezgra kojom večno treba da održavam ravnotežu između dobra i zla. Borila se erupcijama i zemljotresima da ostane iste prirode jer se od onog što jesmo ne može pobeći. Ali, sva preostala snaga napustila ju je u potresima i vezala se u loptu energije koja se morala na nekog preneti kad je zima nastupila. Da nisi bio dovoljno lud da jedini probaš da poletiš uređajem napravljenim za drugačije vremenske uslove i da

se sudariš sa novom domovinom, ne bi izazvao pukotinu kroz koju je crna rupa uspela da prođe i da te zaposedne. Nisam shvatala da sudbina ima veze s tvojim imenom. Ali, roditelji su te nazvali po rečima proroka koji je vašem rodu pokazao put kojim morate ići da biste opstali. Svoj novorođenčadi poklonio je ime kao blagoslov dok je selidba trajala. Tako si ti ukrao moje. Crnobog. Nigrum Dei. Svaki bog mora svoje ime pridobiti da bi preživio, inače će kaos koji nastane ako se izgubi ravnoteža progutati sve nas. I tebe, i mene, i ceo svemir. Došao si u podzemni svet jer si pristao. Pao si u ovo jezero koje ja, kao bog, imam pravo da posedujem jer ću večito živeti u prirodnom staništu. Za nas koji nosimo zlo sa sobom nije ništa osim vlažnog i mračnog podzemlja sa jednom iskrom čistote da bi nas večito podsećala na nužnost naše službe.“

„I ti sad kažeš da, ako ja pristanem da ti dam crnu rupu koju ni lekari ne znaju da izvade, ti ćeš je uzeti da bi bila zla, i ime za koje nisam ni znao da ima tako morbidno značenje, sve će biti u redu, iako si boginja zla?“

„Crna rupa će vratiti snagu zvezdi. Upiće u tlo kroz jezero. Ono će biti portal, čisto i nevino. Moje sestre će pesmom izbrisati iz svesti naroda sve o tvom imenu, od samog početka naziva, sve do trenutka kada dobiješ novo.“

„A kako ga dobijam? I hoću li se onda vratiti kući?“

„Možeš ga sam izabrati. Ja se zaklinjem pred svedocima da ti neću učiniti nikakvo zlo i da neću nikad upotrebiti tvoju moć u loše svrhe. Predaću je prirodi da prekinemo muke ledenog košmara.“ Kad je izgovorila te reči, presekla je noktom ostrim kao žilet dlan druge ruke i iz nje je zakapala tamnozeleno, gusta masa. „*Krv bogova ipak nije plava*“, pomislio je.

„Pristaješ li?“ upitala ga je.

„Da“, izgovorio je sudbonosnu presudu, nemoćan u rukama stranca kom nije verovao, ali je imao za šta da živi i davno je proklinjao svet što mu ne daje neko čudesno rešenje.

Jezero se uzburkalo kad ga je krv Crnoboginje dotakla. Visoki talasi su se podigli kao obrnuti vodopad. Devojke su opet započele svoju milozvučnu pesmu.

Hladnoća se uzburkala i napunila mu nozdrve svežinom. Osetio je da mu je ledeno u očima, kao da je udisao vazduh iz vode i od nje pravio sluz koja počinje da curi iz očiju. Suze su mu bile gusti, tečni led. Znao je to jer ništa slične hladnoće nije spoznao dok nije nastupila zima. Plakao je kao dete, stojeći ukočeno. Oplakivao je poginule drugove, oca i majku koji su se plašili za njega i braću, ženu i sinove koje je ostavio same i sebe što nije ranije znao kako da ispravi zlu sudbinu čiji je rob bio. Slike suvih, crnih planina po kojima mu dečak kotrlja biciklo, nespretno da se održi i da ne padne na svakih par koraka, veštačka trava i snovi o vodi u udubljenjima između kamenitih površina koju bi mogli da uzmu u ruke da utole žeđ i umiju lice preplavili su ga. Mrzeo je elektrostatičku kapsulu za čišćenje kože i veštačku tekućinu što su je pili svaki dan u pilulama na rastvaranje. Bila je previše gusta, pa se nije mogla popiti bez omotača koji će je kasnije postepeno otpuštati u organizam. Snove o laganoj, svežoj tečnosti koja se sme osetiti u ustima imao je iz priča majke i oca i želeo je da bude rođen u drugo vreme na drugom mestu sve dok se nije oženio i počeo da želi da popravlja ovo. Zamišljajući sad već veliko, plavo prostranstvo i porodicu s kojom se kupa u njemu, utihnulo je plač i nastao je mir kad se nebrojeno slika sklopilo u tu jednu, savršenu. Pisma se ugasila i onesvestio se.

„Da li si spustio roletne? Svetlost opet prži otkad si se vratio sa onih iskopavanja.“ Žena je ležala do njega u krevetu.

„Jesam. Nadam se da će deca spavati. Voleo bih da se malo odmorimo. Tamo su mi bili vrlo naporni dani.“ Prećutao je deo da nije on išao nešto da radi, nego da su mu svašta radili. Bilo

mu je prijatnije ono „svašta“ što se noćas odigralo sa tom lepoticom u spavaćoj sobi.

„Nadam se i ja. Ti si moj omiljeni dečak, moj Albus Hominis, i volim te najviše na svetu.“

„I ja tebe“, rekao je i poljubio ženu pokraj ugla usana. Bilo mu je čudno što se osećao kao da mu je rođeno ime čudno, da mu ne pristaje u potpunosti, ali nije imao nikakva sećanja o drugom. Ubrzo je zaspao, radostan što su ga doktori izlečili nakon silnih testova i injekcija i što će sutra moći da uči starijeg sina da vozi bicikl. Tlo je bilo malo neravno, ali kao da se zvezda smirila nakon strašne zime i da se na njoj lakše uspostavlja ravnoteža.

Ana Radun-Tomić

Priča objavljena u zbirci *Makrokozma 21* (2016)

Đavolji prst

Nigdje pod Svarogovim svodom, pod kapom tog velikog snivača nije postojalo mjesto poput Onogošta. Kroz istoriju je doživjelo invazije brojnih plemena, a na njegovoj teritoriji najjači žig je ostavila osmanlijska ruka. Valjda je samo maštom sanjara mogla nastati takva naseobina. Opkoljena masivnim brdima i izolovana kao neka ogromna tvrđava u svom nemiru se koprcala velika varoš. Ispod njenih goleti i šuma su bujale vode. Rijeke ponornice i podzemni potoci su pleli niti sudbine malog i plemenitog naroda ogrezlog i zarobljenog tanatičkom aurom i nemaštinom. Na uzvišenju iznad mjesta ležao je zamac optočen zidinama. To utvrđenje su sagradili oni koji su pokušali pokoriti i uništiti grad i na mjesto njegovog korijenja posaditi nova sjemena. Mali i ponositi živalj, iako skromne brojnosti i naoružanja je bio nepokoran. Koplja su se lomila vijekovima, sijevali su mačevi i sablje, lokot lanaca i topot konjice su davali ritam bitkama. Najbolji sinovi su nosili zastave i predali bi ih samo onda kad predaju život, kad utrne posljednji grč u njihovim prstima. Glave tih bojovnika koji su pali braneći svoju svetinju su kačene na velike klinove, koji su visili iz hladnih kamenih zidova. Odrubljene su sablasno posmatrale grad. Umjesto da uplaše i poljuljaju potlačeni narod, one su provocirale, podsticale ga, budile u njemu srdžbu i tjerale ga na nove pobune. Iz tih ratnih pohoda, koji su orkanski dolazili iz istočnih zemalja, ni neki carski vojnici se nikada ne bi vratili, jer su njihova obezglavljena tijela postajala hrana za vrane i crve u zemlji krvi i strasti. To što bi neko od junaka branitelja posjekao sa kapetanovog ili ratnikovog tijela bi završilo u košari ispred gospodara kao dokaz neustrašivosti i odanosti.

Stoljeća su prolazila tako, a kroz kuršume je odjekivao plač beba i lelek žena odjevenih u crno. Smrt je bila dio svakodnevice. Okolnim

klancima i kanjonima su se prolamali jauci i krici bola. Bitke su se vodile na svakom pedlju zemlje. Pričalo se da postoji demon koji pomoću podzemnih sila odnosi živote. Kružila je legenda o tome kako se sva iscurela krv, nakon što je zemlja upije, mi-ješa sa podzemnim vodama i tako produžava prokletstvo i jača mračne sile.

Žedno čudovište iz podzemlja je napajano crvenom tečnošću koja je izvirala iz lubina rasutih po poljima. To je provociralo i izazivalo još veću glad stvorenja za koje su vjerovali da živi negdje ispod površine duboko u nekropolama. Pjesnici su tvrdili da je sam đavo tu upleo prste. Odbljesak mačeva i oklopa je hranio munje i gromove koji su kolali nad starim mjestom i još više podsticali utisak o satanskom zavjereništvu. Starci su propovijedali priče o plemenima koja su prolazila tim prostorima i tvrdili da nijedno od njih nije bilo tako zlobno i oholo. Ni plemena iz sjevernih, ni iz južnih zemalja, nijesu bila toliko uporna.

Vrijeme je ipak liječilo sve. Istrajnost je vidala ponosne rane autentičnog plemena spartanskih manira u kom su čast i hrabrost bile vrhunske vrline. Bojovnička tradicija je učinila da se nakon pet vijekova vasseljenom prolomi iskra nade i zrak vjerovanja u veliki uspjeh. Ratnici su po ko zna koji put ustali i po prvi put izvojevali slobodu. Carstvo je palo izmučeno i umorno od sopstvene lakomosti i žudnje za tuđim.

Iznad naselja je ostao bedem kao kruna grada, kao simbol istorije i kao ponosit znak da utvrđenja i tamnice mogu i moraju da padaju. Mali narod je disao slobodu, a njena kruna je bila čvrsto zazidano zdanje od kamena na vidikovcu. Korota i zadah smrti su i dalje bili sveprisutni. Gladni kurjaci su se spuštali u okolna sela namirisavši krv. Zatim bi se vratili na svoje litice i zavijali do kasno u noć. Kraško polje je postalo kosturnica. Po različitim terenima, danima kasnije, skupljani su leševi, oružje i sve što je ostalo od brojnih bitaka. Krvavi i

bušni barjaci su se viorili iznad zidina mjesta koje je lako moglo postati kasaba i prćija stambolskim vezirima.

Danima se kopalo jer je trebalo halapljivoj ilovači dati danak od kostiju i mesa. Nekada zelena, a kasnije crvena polja, su postala uzorana, ali iz njih nikada ništa nije moglo da niče. Ona su bila stjecište nepokornih ideja, hrabrih vojvoda, serdara, barjaktara i drugih istrajnih ljudi koji su slobodu svog naroda stavili ispred života. Ni za vrijeme anderbijanskog, ni anagastumskog vakta, to tle ne bijaše tako uzorano.

Zborilo se da nikad nije bilo više šejtanskog na zemlji kao dok je turska vojska njom šenlučila. U proljeće, kad Vesna svojom božanskom moći prirodi nadraži uspavana čula, jedan glasoviti stari barjaktar nađe zaglavljeno, u jednom potoku, tijelo sina jedinca. Starac poče plakati kao kiša. Zaprepašćen od prizora, ne moga sakriti emocije. Niz naborano lice, pravo u guste brke jurnuše dva potoka. Nikada ranije nije plakao. To ga potrese i poljulja kao ništa u životu. Pretpostavljao je da njegov ponosni junak negdje juriša na kuršume, da ga je put nanio na neku bitku koja se odvijala dalje od njihove teritorije, ali nikada nije mogao pretpostaviti da će zateći obezglavljeno sinovo tijelo. Nedaleko od njega, u jednom malom škripu, je pronašao kuburu. Oružje je stavio za pojas, a leš mladića prebacio preko ramena. Tako se nosio sa tugom i težinom prvo uz kamenitu obalu, a onda i kroz nepokošeno polje. Za njim je ostajao širok trag.

Ostavio je tijelo na sred polja. Pored njega je drhtavim rukama zabio svoju sablju u zemlju i otrčao ka trošnoj kolibi u kojoj su živjeli. Žena i kći, kojima je odavno zavladao tuga, su vidjevši rastrojenog domaćina, poklekale u suzama i počele naricati. Starac je jedva smogao snage da uzme isluženi alat i ode da svom najvećem ponosu iskopa raku. Skrhan bolom avetinjski je kopao, sablaznom brzinom. Udarao je po površini zemlje, a zatim golim rukama čupao žile biljaka i izbacivao kamenje iz rupe. U tom afektu jama je postajala sve dublja.

Obuzet srdžbom i inatom, koji su mu sve više ulivali snagu, prkosno je dubio grob za veliko tijelo plemenitog i cijenjenog mladića, koji je trebalo da počne službu na kraljevom dvoru, da ga nije odnijela strahota rata.

Uprljani i blatnjavi starac, čiji žuljevi na rukama su počeli da krvare, a oči postale iskolačene od unutrašnjeg bola i fizičkog napora bi golim rukama krenuo na carsku konjicu samo da osveti svoj pelcer. Želio je dohvatiti grkljan onome zlotvoru koji je hladnim čelikom usmrtio najvrijednije što je imao. Sve jače je udarao metalom po zemlji dok nešto nije postalo toliko tvrdo da mu je isisavalo svu snagu i stajalo nepomično zadržavajući potpuno isti oblik. Čvornovatom rukama, grubih dlanova, je počeo razmicati zemlju sa te tvrde površine neke nepoznate stvari koja ima formu i teksturu neobičnog debela i čvrstinu najjače metalne legure. Roveći oko predmeta uvidio je da ga oblikom podsjeća na džinovski prst. Mračna zavjesa sutona se spuštala iznad polja. Ostarjeli čovjek je opipavao gigantsku stvar i otrčao u naselje zaurlavši: „Đavolji prst!“

Dotrčao je do kuće boreći se jedva sa vazduhom. Legao je na krevet, a u grudima kao da mu se dešavao česti i pre naglašeni susret malja i gvožđa. Unio je nemirni san, želeći da se odmori i sutradan sahrani jedinca kako valja i dolikuje i obavijesti mahalalu o tome da je pronašao uzrok prokletstva i sve smrti koja se uselila među njih. Želio je da napravi plan kako da uništi taj dio mefistovskog tkiva, ali ga je u snu prevario tanički demon i odvojio od svijeta živih.

Veče je donijelo nezapamćenu kišu. Danima su slapovi sa neba natopljavali teren. Raskvašena zemlja je kliznula nazad u rupu koju je iskopao nesrećni starac. Nakon nekoliko dana po onoj uspravnoj sablji koja je odolijevala kišnoj oluji i vjetru su mještani pronašli tijelo mladića i pored njega blatnu kaljugu. Sahranili su ga na drugom mjestu, pokraj oca. Jecaj koji se iz korotnih haljina čuo tog dana, kažu, još nekad odjekuje i udara o kamene zidove stare tvrđave.

Ono polje ispod nje je zauvijek ostalo močvarno i kvasno, jer je nad njim nebo prečesto plakalo. Zataškani Đavolji prst je još uvijek negdje ispod zidina davno sagrađenog utvrđenja koje i dalje kolebljivo trne. Od tada, nije prošlo pola vijeka da sinovi tog mjesta nijesu ginuli po bojištima na različitim frontovima. Varoš sa godinama raste, ali tako rastu i vode na kojima leži. One vuku konce života stanovnika tog mjesta i upravljaju njima kao da su marionete. Negdje duboko ispod površine leži zakopan prst... Prst sudbine, raskola i nepravde.

Luka Rakojević

Priča objavljena u zbirci *Đavolji prst* (2015)

Šejtan nikad ne spava

Zamišljena djevojčica nije ni okrenula glavu sve dok joj konjanik nije prišao sasvim blizu i oslovio je.

„Šta radiš sa tim puževima?”

Glas mu je bio grub i promukao. Gusta, crna, talasasta kosa padala mu je preko ramena poput grive. Ispod tamne pelerine koja mu je prekrivala torzo, virile su korice dugog mača koji je nosio za pojasom.

Djevojčica koja je čučala na sred prašnjavog drumu, lagano se uspravi i okrete ka njemu. U rukama je držala dva velika puža koja pažljivo odnese do ivice ceste i gurnu ih duboko u nisko rastinje.

„Oni su mali i glupi, ne umiju da se čuvaju, na sred puta bi ih nešta sprštilo”, gledala je konjanika kao da se čudi što mora da mu objašnjava nešto tako očigledno. Odjevena u rite, bosih stopala, crnih od prljavštine, koljena i laktova ukrašenih sasušanim, krvavim krastama, odavala je utisak napuštenog siročeta. Uprkos tome, imala je simpatično lice i moglo se reći da je lijepa. Trzajem glave ona zabaci loknastu, plavu kosu i kao gar crnim očima, radoznalo i bez imalo straha, zagleda se u svog sagovornika. Ovaj se nestrpljivo počea po bradi:

„A ti si velika i pametna! Šta radiš sama na drumu, dijete? Sunce se naginje planinama, za sat vremena će zaći, znaš li to?”

Dijete prezrivo napući usne:

„Ja nemam mač, ti ga imaš. Ko se boji, ti ili ja?”

Čovjek se i nehotice nasmija ovom odgovoru. Curica je možda djelovala kao siročće, ali je imala petlju i soli u glavi. Krenu da prođe kraj nje, ali se predomisli i naglo zaustavi.

„Idem ka Nikolj-pazaru, prenoćiću u hanu, ako želiš možeš sa mnom do tamo”.

Mala ćutke obrisa prašnjave dlanove o još prašnjaviju odoru i priđe konjaniku. Čovjek je jednim trzajem lako odiže od

zemlje i smjesti ispred sebe. Potom obode konja nastavljajući put prašnjavim drumom koji je vijugao kroz šumarak. Gadjljivo je izmicao glavu od djevojčice ispred sebe. Ovo dijete su, po svemu sudeći, prvi i posljednji put okupali po rođenju.

Naslonjen na prozor svoje sobe, Alija je posmatrao dvorište hana i varoš pod sobom, dobujući prstima i nervozno grizući usne. Nikolj-pazar je bio stara trgovačka kasaba na raskršću drumova, a njegov han nadaleko čuven među putujućim trgovcima. On stavi ruke na leđa, hodajući nestrpljivo po sobi. Iščekivanje ga je mučilo.

Bio je visok, koščatog lica i oštrog pogleda, kojim je znao natjerati sagovornika da uzdrhti. Prijeke naravi, sklon izdavanju kratkih zapovijesti, nije trpio neposlušnost i suprotstavljanje. O njegovoj prošlosti pričalo se šapatom. Znalo se da je kao mlad napustio Nikolj-pazar i godinama putovao po svijetu. Šuškalio se da se družio sa ubicama, da je i sam mnogo puta okrvavio ruke. Vratio se sa bisagama punim zlata i sa sobom doveo družinu slijepo odanih momaka. Za manje od godinu dana, na brdu iznad varoši iznikao je han koji je noću, onako osvjetljen, izgledao kao da lebdi u vazduhu.

Trže ga kucanje na vratima. U sobu uđe kršan mladić obrijane glave koji se sa poštovanjem nakloni.

„Aga, stigao je derviš”.

„Neka uđe”, kroz zube procijedi Alija. Prekaljen u mnogim bitkama, hladnokrvan i smiren kada se nađe u opasnosti, navikao je da stvari uvijek drži pod kontrolom. Za život kakav je vodio i način na koji je sticao bogatstvo, trebalo je imati kuraži. Ponosio se time što niko nikada nije vidio iskru straha u njegovim očima. Sad je morao da prizna da se susreo sa nečim što nije razumijevao, od čega bi uzdrhtao. Duboko je uzdahnulo pokušavajući da se smiri.

Izgubio je mir početkom ljeta. Noćima se budio u znoju, uz jauk i stenjanje. U san mu je neprestano dolazila golema, crna zmija koja ga je strijeljala pogledom, puzeći ka njemu ukočenom, nepokretnom i nijemom. U tom snu osjećao je neizreciv strah kada mu zmija priđe, uspravi se pred njim i ljudskim glasom izgovori njegovo ime, gledajući ga pakosno staklastim, zelenim očima. Odnedavno, sa pojavom gavranova, i dani su mu postali nepodnošljivi poput noći. Kao prizivani nečim, slijetali su na krovove hana i svuda oko njega, iz dana u dan u sve većem broju, prizivajući nesreću zloslutnim graktanjem. Bez oklijevanja je otišao i povjerio se čovjeku za koga, do tada, ne bi ni pomislio da će mu ikada zatrebati. Svoj strah opisao je dervišu. Derviš, on bi mogao da mu pomogne. Alija još jednom uzdahnu i spremi se da dočeka gosta.

Tišinu koja je vladala prekide tanušni djevojčicin glas:

„A šta ti radiš? Koji je tvoj zanat?”

Dugokosi čovjek pogleda odozgo u masno tjeme djevojčice pred sobom, sleže ramenima i promrmlja:

„Ja ubijam ljude. Za novac”.

Dijete iznenađeno podiže i okrete glavu i pogleda ga, pokušavajući da dokuči po njegovom izrazu lica da li se šali. Međutim, čovjek je bio ozbiljan i mrko je gledao ispred sebe. Konačno, kao da mu je njen pogled zasmetao, on pomalo ljutito i podsmješljivo upita:

„A čime se ti baviš?”

Kao da je tim pitanjem bila presječena napetost koja je vladala nekoliko trenutaka. Djevojčica se nasmija i odgovori:

„Ja? O, pa ja se igram! Vidiš?” „ona podiže kožnu kesicu koja joj je visila o pojasu. „Unutra su moje igračke. Tu ima kućica, ljudi, životinja... poređam ih i onda se...” dijete naglo učuta jer joj pažnju privuče ljudska silueta koja je iz šume izlazila

na put pred njih. Već je osvajao suton, ali konjanik i njegova mala saputnica lako razaznaše žensku figuru. Kada priđeše, ugledaše mladu djevojku koja je stajala kraj puta, ruku oslonjenih na kukove, ponosno uzdignute glave. Blago tamnog tena, talasaste crne kose koja joj je padala po leđima, krupnih očiju oivičenih dugim trepavicama, vitkog struka, bujnih grudi i zanosnog osmijeha, bila je prelijepa. Ona šeretski namignu:

„Kao poručeno, da ne idem sama do varoši. To jest, ako ti ne smetam, hrabri viteže? Ja sam Varvara, proročica”, vrhom jezika ovlaži sočne usne, gledajući ga vragolasto ispod trepavica.

Konjanik zastade za trenutak, pa klimnu glavom:

„Ja sam Gorčin. Ne smetaš, a i varoš nije daleko. Proročica, kažeš?”

Lijepa Varvara baci pogled na konja i neobični par na njemu.

„Ukoliko taj mač nije jedino moćno i dugo oružje koje imaš, mogli bismo se lijepo zabaviti večeras. Naravno, ako neđe skloniš svoje musavo kopile da nam ne dosađuje. Osim ako ne želiš da nas gleda, meni ne smeta...”, nasmijala se raskalašno stavivši mu ruku na koljeno i nastavi:

„Da, ja sam Varvara, proročica, ja trujem pogledom, a liječim usnama! Mogu ti reći šta te čeka u životu, čega treba da se čuvaš, koga ćeš voljeti, a možda i kada ćeš umrijeti! Varvara sve vidi i zna. Ja znam i đe šejtan spava!”

Djevojčica koju je raskalašna ljepotica nazvala musavim kopiletom, pogleda djevojku sa neskrivenim prezirom, skupljenih obrva:

„Ne znaš ti ništa. Ne znaš đe šejtan spava”. Mala ugrabi momenat i isplazi joj se.

Gorčin, koji je duž kičme osjećao žmarce dok je slušao i gledao mladu vračaru koja mu se besramno nudila, obode konja i podviknu:

„Požuri, mrak pada, a ja sam gladan! Valja nam stići do hana!”

Nije htio da ona osjeti kakvu je požudu raspirivala u njemu i koliko ju je želio.

„Ne mogu ti pomoći, Aga”.

Prosijedi, pogureni čovjek gledao je Aliju mirno, pravo u oči. Zvao se Halil, ali ga niko i nije oslovljavao po imenu. On je za sve bio derviš, o čijim su se sposobnostima naveče, uz vatru, ispredale bajke. Govorilo se da je poznao dejstvo svake travke i bio u stanju da od bilja sačini i najdragocjeniji lijek i najjači otrov, već prema potrebi. Pričalo se da razumije jezik zvijeri i umije da govori sa životinjama. Šaputalo se da može istjerati džine iz čovjeka, makar ovaj bio na sasvim drugom kraju svijeta. Ljudi su pred njim i nehotice spuštali pogled i uzmicali u stranu, izbjegavajući da ga duže gledaju u oči, iako je Halil pomagao svima koji su to od njega tražili.

Derviš je dobro poznao Aliju. Znao je za pošiljke opijuma i hašiša od kojih je ovaj ostvarivao, ne malu, dobit. Znao je da čovjek, koga su svi oslovljavali agom, povremeno šalje grupicu odabranih momaka put Bosne i Crne Gore. Vraćali bi se dovođeci sa sobom mlade djevojke čija su lica bila izbrazdana suzama. Najljepše među njima podvođene su bogatim trgovcima, gostima hana, preostale su u hanu služile kao posluga. Znao je za harač koji je Alija nametnuo svim trgovcima u varoši i koji mu niko nije smio odreći. Zakoni carevine za njega nisu važili. Onog ko bi mu se i suprotstavio brzo bi progutao mrak. Sve je to derviš dobro znao. Sada je stajao pred najmoćnijim čovjekom u varoši, svjestan da ono što će mu reći, može kod Alije izazvati provalu bijesa i svršiti se loše po njega. Međutim, u izboru kakav mu se nudio, to mu se činilo prihvatljivijim.

„Ne možeš?”, Alijin glas je bio jedva čujan. Hodao je polako, ruku prekrštenih na leđima. „Ne možeš, ili nećeš?”

Derviš proguta pljuvačku. Očekivao je ovo pitanje i plašio ga se. Znao je da je čovjek pred njim dovoljno iskusan da prepozna laž, pa se nije ni trudio da izbjegne istinu.

„Aga... proučio sam tvoj san... znam i zašto se događa ovo... napolju”.

Neodređeno mahnu rukom ka prozoru, dvorištu hana i gavranovima.

„Nema potrebe da okolišam. Nije dobro. Nimalo. Sve su to i više nego jasni znaci. Pravo ću ti kazati. Mislim da živ nećeš iščekati zoru”.

Šumno je disao dok mu je jabučica podrhtavala, ipak osjetivši olakšanje kada je ovo izgovorio. Prije tri dana, Alija ga je posjetio i ispričao mu svoj san. Istog trena Derviš se smrkao. Maločas, dolazeći ovamo, spazio je gavranove koji su se okupljali, opsjedajući han, što je samo potvrdilo njegovu zlu slutnju.

Alija zastade. Samo se za tren namrštio, ali je ostao potpuno miran.

„Neko hoće da me ubije? Ne bi to bilo prvi put. Ti možda ne znaš, ali izlazio sam ja na kraj sa takvim stvarima”.

„Aga.. ja ne znam kako i na koji način će se to desiti...”, drhtavim glasom nastavi derviš, sliježući nemoćno rameni-ma, „...ali, zmija koju si sanjao, ta grdno velika zmija koja govori ljudskim glasom i gavranovi koji su se skupili...”, uzdahnuo je teško.

„Imaš posla sa višom, demonskom silom protiv koje sam ja nemoćan. Neću ti kriti, ukoliko bih i pokušao da šta učinim u tvoju korist, vjerujem da bi mi se to obilo o glavu gore od mačega što mi ti možeš učiniti”.

Posljednje riječi izgovorio je gledajući Aliju pravo u oči. Ovaj je i dalje djelovao mirno. Nijedan mišić na njegovom licu nije se pomjerio.

„Pošteno. Aferim! Ne boj se! Ako ikog poštujem, to je čovjek koji ima kuraži da mi u lice kaže šta misli. Dobro, ovako ćemo. Ostaćeš sa mnom večeras. Ne, ne...”, podiže ruku vidjevši promjenu na Derviševom licu.

„Ne protivi se, zalud bi bilo. Bićeš moj gost, do zore, da i sam vidiš mogu li te zle sile, ti *džini* ili šta god...”, u srdžbi lupi pesnicom o sto, „...da tako lako i jednostavno dođu glave Aliji!”

Iz njega je sada već kipjela srdžba koja je netragom pomela njegov strah, jarost, izazvana urođenim ponosom koji mu nije dozvoljavao da se potčini ma kome.

„Sići ćemo dolje da lično osmotrimo svakoga gosta. Umijem ja da prepoznam sumnjive, ne brini!”

„Neka bude kako želiš, Aga”.

Derviš se pokloni, nimalo srećan zbog Alijine odluke kojoj se nije smio usprotiviti. „Mada mislim da nemaš posla ni sa kakvim džinima... mislim da si se zamjerio šejtanu, lično”.

Na ulasku u han, Gorčinu upade u oči neuobičajeno velik broj naoružanih stražara. Nije prvi put konačio ovdje. Do sada su Alijini plaćenici bili diskretno skriveni, van domašaja pogleda gostiju. Večeras je bilo drugačije. Trže uzde i zaustavi konja, pa spusti djevojčicu koja uzdahnu sa olakšanjem kada stopalima dotače utabanu zemlju. Mala odmah otrča prema vatri koja je gorjela u uglu dvorišta i sjede na manji od dva stara panja. Na veći lagano i sa pažnjom poče da ređa majušne, drvene figure koje je vadila iz kožne kesice od koje se nije razdvajala. Varvara, svjesna da hodom budi pažnju svakog muškarca koji se tu zatekao, ode do bunara kraj koga je već stajala djevojka sa peškirom i kofom hladne vode, spremna da polije goste koji su željeli da se umiju. Sjahavši i sam, Gorčin uze konja za uzde i pođe prema staji da ga preda na staranje stajskim momcima. Pred očima su mu lebdjele slike bogate trpeze, velikog bokala vina i mlade ljepotice vatrenog pogleda.

Djevojčici koja je zamišljeno ređala i pomjerala malene, drvene figure na panju, priđoše mladolik čovjek oštrog pogleda i drugi, poguren i prosijed, na čijem se licu čitala nelagodnost.

„Zašto si se izdvojila? Zar ne treba da budeš u društvu svojih roditelja sa kojima si došla?”, upitao ju je mlađi.

Djevojčica se od srca nasmijala, ne dižući pogled sa figurica.

„Ooo, nisu oni moji roditelji! On...”, bacila je brz pogled ka Gorčinu, koji je upravo ulazio u staju, „on ubija ljude, a ona...”, još jedan brz pogled ka djevojci koja se baš tad naginjala nad bunar, „...ona umije da otruje, tako je rekla... ne, ne, nijesu oni moji roditelji, ama nikako”.

Alija se trže kao gromom ošinut. Baci brz pogled ka zapovjedniku svoje garde i trznu glavom. Ovaj ćutke odgovori klimanjem i brzo krenu, razumjevši naredbu svoga gospodara.

Djevojčica završi slaganje figurica i veselo pljesnu rukama. Izgledala je sasvim zadovoljna. Igra je mogla da počne.

Gorčin zaškrguta zubima. Odjednom je bio vraški nestrpljiv i na nerve mu je išao momčić, gotovo dječak, koji je petljao oko njegovog konja mučeći se sa kolanom sedla. Iako se ponosio svojom hladnokrvnošću, smirenošću i u najnapetijim situacijama, čovjek sa dugim mačem sada prosto nije mogao da se obuzda. Taj prokleti, spetljani, nesposobni stvor ga je izluđivao! Šaka mu se sama podiže i snažan šamar odbaci momka na gomilu slame. Druga dvojica slugu zagrajaše i krenuše ka Gorčinu, koji ih je očekivao, crven od nadošlog bijesa. Dijelom svijesti bio je u čudu, ne shvatajući šta mu se dešava i zbog čega tako nasilno reaguje bez pravog povoda. No, taj glasić razuma bio je potisnut, odgurnut u stranu, nadvladan od mnogo moćnijeg nagona koji ga je tresao iznutra i nagnao ga da hitro isuče mač. Sa dva uvježbana udarca on gotovo prepolovi obojicu neopreznih mladića koji su se usudili da mu se suprotstave. Topot mnogih stopala iza njega natjera ga da se okrene i potrči ka izlazu iz staje. *Još nesposobne, nevaspitane, borbene žgadije koja zaslužuje lekciju?* Njegov dugi, isukani mač je bio žedan krvi. Prvi koji mu se ispriječio na putu završio je proboden i mrtav prije nego je koljenima dodirnuo tlo. Gorčin je vitlao mačem u zanosu. *Sve, sve pobiti! Sve!* A onda mu se dvije strijele zabodoše u grudi, kidajući mu dah,

tjerajući ga da se ukopa u mjestu. Bol koja ga je presjekla razbistri mu misli. Pogleda oko sebe, kao da sve vidi prvi put, ništa ne shvatajući. Pokušao je da udahne vazduh, ali se zakašljao, pljujući sitne kapljice krvi. *Zašto se, za ime Boga, ovo desilo?* Krajičkom oka spazi odsjaj zakrivljene sablje koja se izdizala, a onda začu jezivi fijuk sječiva i sve prekri blaženi mrak kao konačni odgovor na sva pitanja.

Ruka mlade vračare zastade u vazduhu. Ona ne prihvati peškir koji joj je nudila sluškinja. Provukla je mokre prste kroz kosu osluškujući viku i zveket oružja iz staje. Osmjehnula se kada kraj vatre, u uglu dvorišta, ugleda gospodara hana. Obuze je iznenadna želja gledajući tog moćnog muškarca. Ne shvatajući šta ju je najednom spopalo, Varvara dograbi vedricu i preostalu vodu lagano i sa uživanjem poli po košulji. Tanka svila joj se zalijepi za jedre i pune grudi koje zadovoljno pogleda. Dopadale su joj se. Zakikota se. *Dopašće se i Aliji.* Iako uopšte nije razumjela zašto to radi, ona krenu ka njemu poluotvorenih usana, sanjalačkog izraza u očima.

Gundal, starješina hana, pokloni se kratko pred svojim zapovjednikom, a potom visoko podiže Gorčinovu glavu koju je držao u ruci. Očekivao je pohvalu, ali gospodarev pogled bio je uperen nekud preko njegovog ramena. Gundal se i nehotice okrenu i sa nevjericom spazi djevojačku priliku kako im se približava. Zbog mokre odjeće ljepotica je djelovala gotovo naga, smiješila se čudno, a oči su joj sijale kao u ljudi koji šenu pameću. Ona ispruži ruke ka Aliji.

„Ja sam Varvara!”, povika. „Otrovaću te...”

Alija zgađeno prosikta: „Gundale!”

Snažni mladić učini nagli trzaj rukom i kratko koplje koje je držao zabode se Varvari podno grudi, u stomak. Ona pade na koljena, trepćući zbunjeno, dok joj je ludački sjaj čilio iz očiju:

„Otrovati... pogledom... a liječiti... usnama...”

Alija se okrenu dervišu. Teško je disao kad trijumfalno uzviknu:

„Eto! Vidio si! Kurve i plaćenici, trovači i ubice! Ha! Kao da mi je ovo prvina! Jesu li me i ogrebali? Vidiš li rane na meni, dervišu?”

Pogleda sagovornika slavodobitno dižući ruke. Ono što ga zbuni bilo je prestravljeno lice starijeg čovjeka koji je bezglasno mrmljao, u krajnjoj panici, nekakvu molitvu, dok mu je pogled bio uperen ka...?

Alija se osvrnu i spazi prašnjavu djevojčicu kojoj je titravi plamen obližnje vatre obasjavao lice. Namršti se, u nevjerici, jer mu se učinilo da odsjaj plamičaka u djevojčicinim očima i nije samo odsjaj. Izgledalo je kao da su zjenice djeteta načinjene od crvenih plamičaka. Mala podiže lice ka Aliji i ovome srce poskoči i zastade na tren. On se zatetura, ustuknuvši nazad nemoćan da zadrži uzvik zaprepaštenja.

Djevojčicine oči blještale su džehenemskom vatrom.

Dah mu se kratio u grudima, želio je da potrči što dalje odatle, daleko od neljudskih očiju koje su ga fiksirale, ali nije mogao da pomjeri nijedan mišić na svom tijelu.

Mala lagano spusti ruku i blago dotače prstom jednu od figurica poređanih na panju:

„Gundal...”

Figurica se prevrnu. Uz samrtni jauk Gundal pade na zemlju pred Alijom, trznu nogama u ropcu i umiri se. Djevojčicin prst je kružio po figuricama obarajući ih jednu po jednu dok je nabrajala imena, blagim, monotonim glasom: „Faruk, Kenan, Fadilj, Ramadan, Osman...” Krik za krikom odjekivao je hanom, ledeći Alijino srce, dok su jedan po jedan, njegovi ljudi padali na tle da se više nikada ne podignu.

„Alija, Alija, Alija...” - zavrti rezignirano glavom sila koja je imala oblik djevojčice.

„Znam, znam svako tvoje pitanje. Pitaš se zašto? Šta da ti kažem? Preigrao si, Alija. Svijet i postoji dok u njemu vlada ravnoteža dobrog i... onog manje dobrog, razumiješ? Poremeti li se ta ravnoteža, stvari se moraju izravnati, dovesti na prihvatljivu mjeru, eto. Ti si žario, palio i prećerao, moj Alija. Zato sam ja večeras tu da to popravim. Vidiš, svako ko je večeras ovdje skončao, to je sasvim i zaslužio, slažeš li se? Pa tako ćeš i ti... uskoro”

Aliju nije napuštala želja da pobjegne što dalje od tog dubokog, oporog, podsmješljivog glasa, nimalo nalik dječijem i tih očiju čiji ga je pogled pekao. Međutim, noge ga nisu slušale baš kao ni jezik koji mu bijaše svezan i nemoćan da izgovori pitanje zbog kojeg mu je srce ludački tuklo u grudima.

Ono u tijelu plavokose djevojčice se veselo nasmija.

„Shvatam! Pitaš se kakve veze onda imam ja sa tvojim zlo-djelima? Zar nije On zadužen da kazni svako zlo na ovom svijetu?” djevojčica mangupski podiže obrvu pokazujući uvis, ka nebu.

„Moj Alija, vi ljudi, nikako ne shvatate neke stvari. Svako čisti u svojoj avliji. Ja sam taj koji satire loše momke kada prekardaše. To je MOJ posao, ne Njegov. Šta On ima sa tim? Ne boj se, ima On dovoljno svoga posla, da glave ne diže! Šta misliš, da kada toliko dobrih, čestitih, poštenih, duhovnih ljudi, koji ni mrava nisu zgazili, iznenada strada, kada sa ovog svijeta u trenu budu zbrisana nevina djeca, da je to moje djelo?!? C,c,-c,c! Najlakše je mene za sve optužiti, znam. Ali, ne! On je za to odgovoran, jer to je NJEGOV posao. I previše dobra, jednako kao i previše zla, kvari ravnotežu, a kao što rekoh – SVAKO SVOJU AVLIJU!”

Dijete priđe panju na kojem su stajale figurice i lagano prstom dotače jednu koja je imala oblik drvene kućice. Ova se

prevrnu, a istog časa tlo pod Alijinim i derviševim nogama se zatrese. Začu se zaglušujući prasak, a iz unutrašnjosti hana odjednom suknu stub gustog dima, praćen plamenim jezicima. Sve to pratila je vriska i lelekanje djevojaka koje su bezglavo iskakale kroz vrata i prozore, bježeći od vatrene stihije. Otete i dovedene ko zna odakle, doskorašnje robinje, trkom napustiše han koji je gorio.

Gonjen posljednjom iskrom prkosa i bunta u sebi, Alija dograbi sablju za pojasom i podiže je uz urlik. Pogled mu se susrete sa plamenom u očima djevojčice. Obuze ga užas kada odjednom umjesto drške sablje, u ruci osjeti nešto mekano što se migoljilo i uvijalo. Podiže pogled i ugleda golemu, debelu zmijurinu smaragdno zelenih očiju. Djevojčica spusti prst na posljednju, preostalu, uspravnu figuricu pred sobom i obori je. Zmija strahovitom brzinom suknu naniže i zari očajne u sam korijen Alijinog nosa, pravo između očiju. Najmoćniji čovjek Nikolj-pazara zaleluja se i pade bez glasa kao posječeno stablo.

Dok je požar nezaustavljivo gutao ostatke, do maločas čuvenog hana, djevojčica u čijim je očima još uvijek titralo crvenilo, priđe i čučnu kraj crnokose djevojke na samrti. Čelo orošeno znojem i podrhtavanje usana svjedočili su koliku bol trpi.

„Ne možeš znati đe šejtan spava...”, blago i pomalo sa prekorom reče sila u tijelu djevojčice.

I mada joj to nije bio običaj, milosrdno dotače prstom čelo djevojke čije se grudi umiriše, a pogled ukoči, uperen negdje u daljinu. Potom pokupi figurice u kožnu kesu i lakim hodom krenu ka izlazu. Pratilo ju je nerazumljivo derviševo mrmljanje. Naslonjen na bunar, drhtao je i kao u bunilu izgovarao jedva čujnu dovu, prekidanu piskavim, ludačkim kikutom. Kroz dim što se nadvijao nad ostacima hana odjekivalo je graktanje, slavljenička pjesma gavranova koji su slijetali sluteći gozbu.

Djevojčica, iza koje se han gubio u tami, osmijehnu se i ponovi još jednom, kao za sebe:

„Ne možeš znati će šejtan spava...jer ja nikada ne spavam”.

Nenad Terzić

Priča objavljena u zbirci *Đavolji prst* (2015)

Jagnje i dijete

Jagnje i Dijete. Pravili su čudno nepravilno klupko, pod kruškom kačamorkom. Podne. Sunce upeklo. Disat' se ne može dok jara izbija iz carske džade. Ni traga od kiše. Jedan mali oblak ozgo od Sokola koji je pustio sjenku put Betan-Krša u njemu je budio nadu. Kiša dolazi sa Sokola, stari su govorili. Od Rudeša je ogoljenoj livadi neki topli vjetar pravio oblake prašine. Ispucala zemlja.

On zavrće glavom, sumnjajući, i pogleda odsutno dijete i jagnje. Uzdahnu vagajući u ruci tek nasaden kosijer.

Dijete i Jagnje. Dvije vječite žrtve. Kad god je neka dušmanska sila pod oružjem nailazila od Čakora, Rudeša ili Bihora, vazda su stradali. Jagnje je i kroz Sveto pismo bilo simbol stradanja, zato je i Isus bio žrtveno jagnje, ispriča mu onomad ka luđer Mojsije dok je silazio ka lugovima da uhvati prečicu do Izbina, na putu za Šudikovu.

Djeca su ostajala siročad na hiljadu načina, a nerijetko su ubijana u kolijevci ili odvođena u janjičare, daleko od svoje krvi i kraja. Majke su im silovane i ubijane, kao da im nije malo što su ih silovali prljavi objesnici. Očeve su ubijali ili odvodili u roblje a njih ostavljali na nemilost zmijama po zgarištima. Zato ga je zabavljala ova neprestana igra jagnjeta i djeteta koja su se igrala jedno sa drugim.

Domaćinstvo je bilo siromašno. Tek stalo na noge poslije trećeg paljenja kuće od strane anadolskih krvoločnih vojnika - krvavih pljačkaša. Samo je neka viša sila namjestila da niko ne bude kući tog dana, zbog ono malo sijena u Veliđu što se moralo pokupiti.

Sve su azgino popalili i porušili, poklali stoku i odnijeli. Samo je ovo malo jagnje ostalo jer je preplašeno završilo u trnju pod džadom a bilo je toliko sitno da im nije predstavljalo plijen vrijedan pažnje.

Kad bi se, odnekud, imalo bar dva zlatnika da se kupi malo stoke i prepravi kućica na brzinu ozidana limskim oblucima i pokrivena sveže otesanom šindrom.

„E, kad bi se imalo...”, uzdahnu i skloni kosijer u hlad.

Duga držalica kosijera i njegove duge ruke su predstavljale opasno oružje. Mogao je daleko sa njim dohvatiti. Sa njim je od trnja po limskom brodu zemlju otimao i pretvarao u male pašnjake ili livadice od kojih je izdržavao porodicu. U kući ima još gladnih usta ali ovo najmlađe sa jagnjetom mu uveseljava ove tmurne i gladne dane. Ne pokazuje ničim koliko mu je stalo do ove dvije male prljave i šugave gomilice. Kad ostali ne gledaju, na smjenu, bište im buve u hladu kruške kačamorke.

I uvijek u tim trenucima neka đavolja sila, ili šta već, na um mu pretura priču o zakopanim zlatnicima dolje na Sastavu Makve i Lima. Pod ogromnom stijenom ispod koje uvijek ima spletova zmija. I sve livade okolo su po osušenoj zemlji pune zmijskih košuljica potvrđujući prisustvo čuvarke zlatnika...

Kao da mu neki đavolji prst pritisne odozgo glavu i ne da mu da misli o drugom. Kao da to nije njegova glava. I uvijek su tu, u glavi, ti sjajni zlatnici i zveckaju. Čak nekako i mirišu na čistoću, gospodstvo, na sapun, somun, sušeno meso, sir... I tako bi ga taj đavolji prst pritiskao sve u neka doba dok ne ogladni i skoči na noge. Prekrsti se svjestan đavolje rabote i grešnih misli o zlatnicima.

Ostali ukućani sa distance su pratili to njegovo podnevno trijebljenje vaški jagnjeta i djeteta, skakanje i krštenje. A onda bi i oni poskakali iz prikrajka i počinjali svoje nedovršene poslove plašeći se da on ne zagalami na njih.

A on bi onda “oprao” usta jednom kruškom i zalio bi je gutljajem hladne izvorske vode iz testije, pokrivene lopurom u hladu. I viknuo bi na žensku čeljad da nahrane đecu sa onim što ima a u zadnje vrijeme je to bila samo pastrmka koju je lovio košem u Makvi, kad sunce počne da zalazi iza Đurđevih Stupova i Rastovca.

Probudila ga je tišina. Neka nepoznata, jeziva. Ni žabe se nijesu čule sa Lima, a prethodnih noći od njihovog kreketanja se nije moglo oka sklopiti. Ni vatra sa ognjišta se nije čula da pucketa iako je vidio plamene kako se uspinju uz kotao. Ni di-sanje žene do njega se nije čulo i zasmeta mu njen spokojan san i njena nagost otkrivena pod starim ćebetom.

Odjednom sve zaguši neka huka i cijuk iz zemlje, sa nebesa... Krov od šindre se podiže u vazduh. Kotao i verige su pravili sablasne krugove nad glavama bezbrižno zaspale ćeljadi.

I neka sila ga diže u nebesa. Kao da ga đavolji prst probode kao ražanj i okreće u vazduhu. Neka crvena i plava svjetlost preuze noć. Nesta i zvijezda.

Preko njega se nadvi neka velika krilata neman, sva krvava, pokaza mu put Sastava i reče:

„Ponesi onaj svoj kosijer. Tamo ćeš odvesti ovo najmlađe dijete, bez jagnjeta, i pustit ćeš njegovu krv! Onda uzmi šaku zlatnika a ostale preko ramena baci u Lim da jednog dana ponovo nađem neku napaćenu dušu!!! A ako ne ispuniš to uzeću ti svu ćeljad na spavanju, zajedno sa onom tugom od jagnjeta...”

I dunu u njega. On treskom pade na patos pored ognjišta. Sve je bilo na svom mjestu. Djeca su u snu nešto buncala. Vatra je veselo pucketala. Sa Lima žabe zakreketaše. Žena je i dalje bestidno otkrivala svoje međunožje, oznojena od ćebeta i vatre ognjišta. Miriše vuna šugavog jagnjeta. Jagnje i dijete su zagrljeni zajedno spavali i učini mu se da se dijete u snu nečemu smije. Primače mu se i poljubi ga u znojavi vrat. Ženu lupi po golom stegnu i privuče k sebi...

Magla je bauljala lugovima. I dok je nosio sanjivo dijete u naručju, stiskajući kosijer kao polugu ispod njegovih nogu, činilo mu se kao da gazi po oblacima. Da je opet upao u neki svijet

mađija i đavoljih rabota. Makva je glasno žuborila kao da ga prekorijeva zbog njegovog nauma i saučesništva sa đavoljom silom. Znao je on sve to, ali ga je onaj dugi đavolji prst gurkao u leđa i požurivao nemuštim jezikom.

On pruži korak, ali mu se učini kao da se saplete na nevidljivi lozar. Kao da ga neka druga sila vuče na drugu stranu. Klecnu u koljenima onako visok i prihvati bolje dijete da ne padne.

Ispod stijene kao da je stajao neko i on se obradova. Popričaće sa nekim i odužiće ovo nekršteno vrijeme i probudiće se, doći će sebi. Međutim, to je bila samo sjenka koju je oblikovalo stablo lijeske i magle.

„Ni ove godine lješnika” - Naljuti se na sebe kako mu blesave i ništavne stvari dolaze u ovakvom času.

A onda mu neka jeza kroz kičmu ukoči svaku košćicu, svaku dlaku na tijelu. Zahuča ponovo kosmos pokazujući mu tamu podnožja stijene i kraja njegovog siromaštva. I kraja njegove podnevne sreće.

Spusti dijete i okrenu ga leđima prema sebi. Nije mogao da gleda u te tamne i krupne, sanjive oči. Pametne oči. Oči koje pogledom pitaju. Spusti kosijer uz desnu nogu.

I onda mu grunuše suze. Bez plača. Bez jecaja. Sve ono što ga je boljelo isticalo je iz njega, a on je nemoćno svojim velikim nezgrapnim i čvorovatim šakama milovao malu šugavu glavicu.

I po navici nađe nekoliko buva koje uobičajenim pokretom stisnu. I čisto se kroz noć ču kako pucaju. Poznati zvuk ga iz ove jeze probudi! Jače no hiljadu kubura! Obrisa ruke i podiže dijete u naručje, postavljajući mu kosijer pod mršavu guzicu praveći svojevrstu nosiljku. I zapjeva iz dna duše. Kao da na neki nevidljivi ventil oslobodi bol čitavog svijeta. Boljela ga je muška lubina dok je pjevao i slušao svoj glas kako uz livade leti put Beran-Krša. Nije zapjevao dvadeset godina. Previše tuge i gutanja suza. Mnogo boli kad čovjek ostane bez suza. Prigrli jače dijete k sebi koje zbunjeno malom rukom

pomilova njegovo lice. Lice djeteta je zračilo nekom posebnom svjetlošću. I mjesec s Beran-Krša kao da im namiguje. Kad se primakoše na puškomet kući, Šarov zalaja i veselo vrteći re-pom uleće im u noge, igrajući se. Pred kućom je stajala žena, ogrnuta velikom crnom maramom sklopljenih ruku. Ništa mu ne reče.

Samo što zatvori oči zaspa snom pravednika. I odmah ga neka svjetlost preplavi, samo što se sada nije bojao. Suze i pjesma su ga iščistile. Bio je nekako i previše miran. Miris tamjana od nekud ispuni njegovu izranjavanu dušu, a neki glas odozgo mu reče:

„Vrati se na Sastav, uzmi zlatnike koji su sad tvoji. Ti si krv svog djeteta večeras pustio svojim prstom i slomio Đavolji prst! Čiji je prst jači? Đavola ili pravednika? Pravednik je iz onih buva, po navici, pustio krv svog djeteta. A to je traženo. Đavo nije htio tako, ali je zaboravio tvoje podnevne navike! Riječ je riječ. Čudni su putevi gospodnji, i tako jedna buva koja je kriva za izazivanje strašnih bolesti, kroz istoriju, postade tvoj saučesnik u lomljenju prsta od Đavola. Krv tvog djeteta koje je sisala pustiste i đavola prevariste!”

Labud Lončar

Priča objavljena u zbirci *Đavolji prst* (2015)

Priča o prstenu

Dugo se prepričavalo zašto je Lasta poževela da baš u šumovitoj i pitomoj divljini Belog Brega svije svoje gnezdo. Verovatno joj je prekrasna vila Janja, čije su se doline protezale uz čitav Breg, došapnula da doleti u to jedinstveno kraljevstvo prirode. Pričala joj je kako je Beli Breg čaroban predeo koji će postati najlepší dom za Lastu i njene ptiće i uspela je da je nagovori da se doseli u njeno prostranstvo.

Šume su tamo bile guste poput Janjine kose, satkane od njene zelene haljine, i čiste i duboke kao njene oči. Sijale su na jutarnjim zracima pokazujući gordo svoje smaragdno ruho. Zorom sveže i rosne, a uveče snene i umilne, skrivale su vekovima mnoge vilinske tajne. Njihova prelepa gospodarica, čudesna Vila Janja, najviše je volela svitanja. Zelena stabla, njeni odani stražari, pažljivo bi je otrgla od sna, treperavo skupljajući svoje grane, tako da na caricu Doline padnu topli jutarnji zraci. Jutra su u Janjinoj Dolini bila najlepšíša. Iskričava svetlost probijala se kroz gusto šipražje, milujući svaki grm i cvet. Lugovi su se ispunjavali najlepšíšim melodijama. Trave su plesale na blagom lahoru.

Dok je na kristalno čistom izvoru Studencu, tog prolećnog jutra, rasplitala nemirnu kosu, spazila je novog stanovnika svojih čarobnih predela. Modroplava živahna Lasta nadletala je svoje novo stanište. Divila se neviđenoj krasoti Janjinog zelenog prostranstva. Samo nekoliko zamaha njenih snažnih krila bilo je dovoljno da sa Belog Brega doleti do Janjine Doline. Neumorno je preletala sa jednog na drugo mesto, sa stabla na stablo, srećna što će njeni mladi porasti u tako živopisnom predelu. Beli Breg je bilo podneblje koje joj je najviše godilo, jer je to bilo uzvišenje sa kojeg je mogla lako da poleti, da pripremi ptiće za život i da razdragano motri na Dolinu nove prijateljice.

Vredna i žustra Lasta danima je svijala novi dom, a kada je završila, pred njom je zatreperela lepa Janja :

„Dobro došla, ljupka Lasto, moje carstvo od sada je i tvoj dom. Ti ćeš gospodariti Belim Bregom, a ja njegovim dolinama...”

Lasta je bila Janjina nada, svetiljka koja će ugasiti mrak koji se nadvijao nad njenom Dolinom i pretio da je zauvek opustoši.

Dugo čuvani prsten, Janjina amajlija, i jedna od najdragocenijih tajni njene Doline, odnesen je jednog toplog predvečerja iz svoje postojbine. Vila je prsten nosila na bisernom đerdanu koji nikada nije skidala. Iako se nikada nije razdvajala od njega, tog sutona niska đerdana se zamrsila u njenoj gustoj zlatnoj kosi. Pokušavajući da raščešlja duge kovrdže, skinula je đerdan, okačila ga na jednu brezicu i otišla na potok da se okupa. Zaboravivši na svoju relikviju, to veče je zaspala opijena povetarcem ranog proleća. Snivala je severne vetrove kako silovito huje njenim zabranom.

Probuđena suncem, koje se poigravalo prolitalom šumom, pošto je u rosi oprala haljinu, setila se prstena. Pohitala je ka brezici da uzme amajliju. Ali nije bilo ni breze ni prstena. Samo su pokidani biseri rasuti po šumskoj mahovini svedočili o pohari koja se te noći zbila u Janjinoj Dolini. Vilin šumski svet spokoja i sklada narušio je jedan slučajni Putnik. Poželeo je da baš tu brezu uzme k sebi i posadi u svom dvorištu. Dok je pokušavao da je otrgne iz zemlje i izvuče njene korene, Vilina ogrlica se pokidala, a njen prsten, zaštitnik, ostao je zakačen za grančicu breze.

Janja je odmah shvatila kakva se nevolja nadvila nad njenim šumskim carstvom. Taj prsten dobila je na rođenju, baš kada je i čarobno lepa dolina postala njen dom.

„Dok bude bilo prstena, biće i tvoje doline, Janjo” - davno su joj prorekle starije vile.

„Ako prsten nestane iz ove doline, nestaće i nje same. Pošto prsten ima sedam ugraviranih krugova, kada protekne sedam

dana od njegovog nestanka, tvoja dolina postaće pustoš. Sa svakim prstenovim krugom, svakim danom će uvenuti jedan deo tvoga carstva.”

Bez prstena, Janjina dolina postajala je goletna i prazna. Venula je iz časa u čas, a oblaci guste, sive magle pritiskali su njene dolove.

Janja se dosetila da jedino onda kada se u njeno carstvo doseli Lasta, opet će zavladati svetlost njenim prostranstvom.

„Ti ćeš učiniti da moje šume i polja ponovo budu zelene i plodonosne. Mnoge moje ptice pokušale su da prsten vrate u njegov hram. Sve su odletele, ali ni jedna se nije vratila. Pale su pogođene neprijateljskom strelom. Jedino ti, ljupka Lasto, možeš proći neozleđena. Ako Putnik samo pokuša nanišani tvoje pero, opasno prokletstvo zauvek će pasti na njega i njegova pokolenja. Znam da ćeš se vratiti sa prstenom. Bez tebe moje carstvo će nestati. Neprijateljeva slabost leži u tvom postojanju.”

Lasta je nekoliko puta zamahnula krilima na kojima je sada ležalo veliko breme, i zaplivala kroz vazduh ka svome bregu.

„Spasićeš naše šume, izvore, proplanke, pećine...” – odjekivao je još dugo Vilin glas.

Smela i neumorna Lasta vinula se u nebeski beskraj, u potrazi za Putnikom i prstenom talismanom. Pod njenim krilima vijorila su se čas zelena polja, čas plavetne vode. Neumorno je plovila kroz oblake. Ni sama ne zna koliko dugo je letela pre nego se spustila na mesto na koje ju je Vila poslala. Odmah je videla malenu brezu i zalepršala oko nje laganim krilima. Tužna brezica nije mogla rasti na drugom mestu, osim u Janjinom zabranu. Klonula i požutela, polako je venula.

Nije bilo lako pronaći prsten zapleten u brezino granje. Dugo je Lasta lebdela nad brezom, a kada ju je spazio mračni Putnik, baš tada je i Lasta ugledala čudesni prsten. Svojim lakim kljunom zauzela je prsten, a Putnik, iako se mašio luka

i strele, setio se da jedino Lasti ne sme nauditi. Pratio je pogledom nezvanog gosta, sve dok modroplava silueta nije iščezla sa horizonta.

Hrleći da obraduje svoju Vilu, Lasta je žurno letela. Nije se osvrtala, nije nigde odmarala krila. Samo je letela. Vrativši se u Janjinu dolinu, sletela je na njen dlan, i ponovo podarila Vili izgublenu amajliju.

Već ucvala i suha priroda počela je ponovo da živi. Ogrnula je staro ruho, a besprekorna harmonija opet je zavladała Janjinim bujnim carstvom. Izvori su postali prozirno čisti, cveće mirisno, travke lekovite, šume bujne...Sunce je odagnalo prašinu i oblake i donelo novu punoću života. Mir tamnih dolova, Vilina tvrđava spokoja, pronosio se daljinama. Spasonosno i uzvišeno.

„Hvala ti, ljupka, odana Lasto!” – bila je presrećna lepa Vila.

Tada je Lasta ugledala malenu brezu, na istom onom mestu na kome je bila pre nego što je Putnik ukrao Vili. Bila je sveža i vedra, kao da nikada nije bila van svoje zelene tvrđave. Širila je grane svetlucajući na suncu.

„Ne čudi se, Lasto. Znaš da sam ja boginja šume i gospodarica zveri, i uvek mogu vratiti nazad ono što je moje” – otkrila joj je zlatokosa Vila.

„Ali zašto onda ti nisi donela i prsten?”, pitala je Lasta.

„Prsten više nije moj. Zato. Zaboravila sam ga i dopustila da mi ga odnesu. Prsten sada pripada prirodi, i tebi, koja si bila toliko plemenita i pristala da spaseš moju raskošnu dolinu.”

Lasta je bila presrećna. Rešila je da njena deca i ona više ne napuste svoju mističnu Vilu i njen čarobni hram spokoja.

Pramenovi guste magle nestajali su u daljini nad nepreglednim zelenim poljima.

Marija Delić

Priča objavljena u zbirci *Prsten sa one strane sna* (2014)

Prsten kneza Miroslava

Sve porodice imaju neku tajnu koja se prenosi kroz pokoljenja usmenim predanjem sa oca na sina. Jednu takvu imamo i mi. Zapravo, to je legenda o tome kako smo direktni potomci kneza Miroslava. Onog istog koji je nekada vladao Humom i bio naručilac jevanđelja koje dan-danas nazivaju njegovim.

Mislite – ništa posebno. Svako je imao nekog pretka, mnogi su bili slavni. Možda i slavniiji od kneza Miroslava... Sve bi to bilo samo naš familijarni ponos da ne postoji vjerovanje da je on imao prsten, i to nesvakidašnji...

Kao dječak, od jednog sveštenika sam čuo priču da je knez Miroslav usnio arhanđela Gavрила. Arhanđeo mu je u snu govorio o jevanđelju i hramu koji će knez podići kao dom toj svetoj knjizi. Hram će biti posvećen apostolima Petru i Pavlu.

Sjećam se kako sam uzbuđen došao kući i djeda Mirku ispričao priču o našem pretku Miroslavu. Djed se samo grohotom nasmijao i poručio mi da ne vjerujem u sve što čujem od starijih, pa makar to bili i sveštenici. Posjeo me na krilo i otkrio mi istinu o prstenu...

„Niko ne zna da li je bio dar od Boga ili, možda, Usuda. Imao je sprijeda vučju glavu sa otvorenom čeljusti. Bješe satkan od srebra i krvi našeg pretka, tako da ga samo onaj ko nosi tu krv u sebi može staviti na prst. Ono što ga je činilo posebnim bilo je to što je krio tri istine koje su čovjeku mogle promijeniti život iz temelja.”

„Kako to misliš, tri istine? Zar nije samo jedna istina – ona data od Boga?”

„Ne, dijete moje. Svako od nas u sebi krije tri istine koje možda nikada neće dosegnuti. Prva je da je svako od nas poseban i

sposoban da učini nešto po čemu će ostati upamćen. Sledeća govori o tome kako ćemo, kad-tad u životu, biti stavljeni na iskušenje i poslednja, možda najbitnija – ona o dolasku našeg samrtnog časa.”

„Djede, moram ti reći da tvoja priča zvuči kao bajka. Kako bi jedan prsten mogao da zna takve stvari? Ako ih je i znao, nije mogao da ih ispriča.”

„Nemanja, moraš naučiti da budeš strpljiv. Od tebe ne tražim ništa osim da saslušаш priču do kraja. Isto ovo zna i tvoj otac. Ja sam mu pripovijedao kada je bio koju godinu stariji od tebe, a meni je o prstenu govorio moj stric, jer mi otac, Milovan, Bog da mu dušu prosti, strada od Turaka prije nego li je stigao da mi ispriča o našem porijeklu. Zar misliš da smo svi mi prije tebe bili u zabludi?”

„Dobro, djede! Izvini!”

„Gdje sam stao... A-ha, došao je nekako knez Miroslav do vučjeg prstena i kažu ljudi da se nije odvajao od njega do pred sami samrtni čas. Do dana kad su ga prvi put vidjeli sa novim ukrasom na ruci, svi su ga smatrali osobom nestalnog duha i divlje naravi. Za razliku od svoje braće, nije bio sklon novoj vjeri, već je radije dane provodio u lovu i jašući po prostranstvima svoje teritorije. Odjednom, postao je ozbiljan i ni nalik onom mladiću kakav je bio. Kao da je preko noći neki teret sletio na njegova pleća i da se borio da isti ponese kako dolikuje.”

Tu djed napravi stanku u svojoj priči, pomilova me po glavi i nastavi svoje pripovijedanje.

„Dani su prolazili i sa lica kneza Miroslava nestalo je tragova mladosti. Bio je sada mudri vladar sa jasnom vizijom šta mu je činiti. Pozvao je najbolje neimare i saopštio im svoju odluku da želi da podigne crkvu koja će biti dom jednoj posebnoj knjizi. Prethodno je poslao glasnika u Kotor sa instrukcijama o tome kakva knjiga treba da bude. Svi su se čudili njegovom naumu jer, dok su se ostali iz njegove porodice lomili da li se

treba pokloniti istoku ili zapadu, te svete knjige prevoditi na grčki ili na latinski, on je odabrao novi put. Božija riječ će biti dostupna i razumljiva svima, jer će se sada u crkvama čitati na jeziku njegovog naroda. Eto, tako je knez Miroslav spoznao prvu istinu, onu koja će ga učiniti besmrtnim.”

„Šta se dogodilo sa preostalim istinama?”

„Dalje je, kako je vrijeme odmicalo, knez Miroslav zaboravio na svoj prsten sve dok mu ne počese umirati muška djeca. Već je troje bio sahranio kada se sjetio na šta se odnosi druga istina i tada posegnu za njom. Opet prsten učini da knez ostari preko noći, ali najmlađeg sina uspje da sačuva. Da je tada smogao snage i odložio prsten sa ruke, vjerovatno bi ostatak života proživio spokojno. Ipak, to se nije dogodilo. Odlučio je da otkrije i posljednju istinu, onu koja ne smije biti poznata čovjeku, jer, kako živjeti, ako znaš trenutak kada ćeš dušu ispustiti? Bila je to ona kap koja je gurnula kneza u nepovrat. Izmijenio se potpuno. Nije vrijedjelo ni to što je sve svoje naume do tada ispunio i što su hram koji je izgradio i knjiga u njemu bili kao zvijezda vodilja čitavom plemenu kome je pripadao. Otudio se i vratio svojim porivima iz mladosti. Izjahao bi i danima ga niko nije mogao vidjeti, sve dok se jednom nije desilo da se više nikada ne vrati. Zato se ne zna ni gdje mu je grob.”

„Pa kako onda znaš sve ove stvari? Koliko sam shvatio, niko nije znao tu tajnu?”

„Nekoliko dana prije nego što će poći na svoj poslednji pohod, pozvao je starješinu crkve, popa Bogdana. Njemu se povjerio i zakleo ga da nikom živom pod svodom nebeskim ne kaže, osim kneževom najmlađem sinu, a da njega zavjetuje da priču prenosi samo svojim potomcima po muškoj liniji, sve do vremena dok ne usahne porodično stablo. Tom prilikom mu je dao prsten i naložio mu da isti sakrije u zidinama ili podu crkve, uz napomenu da se niko iz njegovog roda ne maši za prsten, osim ako se nađe u situaciji koja je vrijednija od samog

života, jer se istine skupo plaćaju. Ispričao mu je i kako se prsten koristi. Dok god stoji tako da vuk gleda ka vani, samo je običan prsten. Onog trena kada se nosilac prstena nađe sam, potrebno je da čeljust okrene ka dlanu i pred njim bi se ukazala prikaza kao glasnik istine. Eto, sada znaš istinu. Svako je od nas odlazio u hram nakon što bi čuo ovu priču. Pretraživali bi svaki pedalj, ali od prstena ni traga. Vjerovatno se zagubio kada su Osmanlije crkvu u džamiju pretvorile, ili ga je, pak, neko drugi pronašao i odnio negdje daleko.”

Djedova nevjerovatna priča me opčinila. Način na koji ju je ispričao i sva sjeta u njegovom glasu kada je završio, učinili su da srcem osjetim kako je morala biti istinita. Bez obzira na to što mi je rekao da su svi oni prije mene već generacijama odlazili i bezuspješno tražili prsten, nisam mogao da odolim, a da i ja ne pokušam...

Naravno, prošao sam kao i moji prethodnici i ostao praznih šaka. Godine su prolazile, a priča je nastavila da tinja u meni...

Više ne živim u Bijelom Polju. Djed i otac već neko vrijeme nijesu među živima. Poslednji sam muški izdanak porodice. Imam pedeset i četiri godine i osjećam da je moj život besmislen...

Jutros sam na radiju čuo kako se privode kraju radovi na obnovi crkve svetih apostola Petra i Pavla u Bijelom Polju i neka iskra radoznalosti je sijevnula u mojoj duši... Možda da pokušam još jednom? Nemam šta da izgubim, a ako je sve ono istina, možda još nije kasno za mene...

Čitav dan sam proveo lunjajući šetalištem Pet Danica. Morska klima je prijala mojim sjevernjačkim kostima. U svoj rodni kraj išao sam samo ako bi neko od porodičnih prijatelja ili daljih rođaka umro, pa da im se poklonim poslednji put...

Ovaj put nije tako već osjećam zov svojih predaka... Riješio sam – sutra ću krenuti na put!

Bijelo Polje se dosta izmijenilo, a opet ostalo isto. Možda čudno zvuči, ali je baš tako...

Svugdje su vidljive nove građevine ili su stare u drugačijem ruhu, ali ono bitnije, ljudi se nisu promijenili... Gledam ih dok promiču kraj mene. Mada sam sada stranac, osjećam kako me opet prihvataju kao svoga. Kao da nikada nijesam ni otišao...

Smjestio sam se u hotelu „Bijela rada”, nekada znanom kao „Sandžak”. Nedugo potom ga napuštam i hrlim hramu. Nalazim ga opkoljenog skelama. Dobro je! U toj vrevi od majstora posjetilac vjerovatno nikome neće biti sumnjiv. Mora da često dolaze građevinski inženjeri i historičari...

Prekrstio sam se i poljubio drvena vrata na ulazu. Razgledam unutrašnjost opijen sjećanjima na djetinjstvo koja ne prestaju da naviru. Dodirujem zidove i rukom milujem hram koji je moja krv podigla i odjednom primjećujem kako nešto blješti sa mjesta gdje se zid nastavlja u pod...

Prišao sam tom mjestu, spustio se na koljena i ono što sam ugledao učinilo je da mi srce zastane na trenutak. U ruci mi se nalazio prsten sa vučijom glavom...

Kako to da me je čekao ovdje sve ove godine? Možda je bio nevidljiv za druge? Zašto ga onda nijesam našao kao dječak? Pitanja je bilo previše i na njih nijesam mogao da nađem odgovore. Umjesto toga, stavio sam prsten kneza Miroslava na prst i osjetio kao da mi je tijelom prošla struja.

U tom trenu naišao je jedan od radnika i prekinuo moje samovanje pitanjem šta mi treba. Nevješto sam odgovorio da sam samo tražio gdje se može zapaliti svijeća i ne sačekavši odgovor, izjurio iz crkve. Mora da je ostao zapanjen mojim postupkom i da je pomislio kako sam neka luda...

Žurio sam ka hotelu da bih ostao sam i okrenuo prsten, kako mi je pokojni djed rekao da je neophodno učiniti ako želim da ga aktiviram...

Sjedim sam na krevetu i oklijevam... Trenutak o kom sam maštao još kao dječak napokon je došao. Uvijek sam mislio da ću, ako se to ikada desi, biti hrabar i odlučan, a sada strašljivo pomjeram vučiju čeljust i čekam...

Ništa se nije dogodilo. Zatvorim oči na nekoliko trenutaka, pa ih otvorim, i opet ništa... Krenem razočarano da skinem prsten sa ruke i u trenu osjetim strujanje vazduha. Zar je moguće da se u ovom hotelu prozori sami otvaraju? Pridem da provjerim, ali sve je zatvoreno. Okrenem se i imam šta da vidim...

Na mjestu gdje sam se do malo prije nalazio, sjedi visoka muška prilika, crne, raspuštene kose i guste brade, u dugoj svečanoj haljini.

„Ko si ti?“, obratio sam mu se, a onda mi je sinulo: „Da nisi, možda, knez Miroslav?“

„Knez? Ne! Ja nisam čovjek, već čuvar istine. Mogu se otjelotvoriti samo kao onaj koji me je nekada nosio, ili kao neko ko će me tek nositi. Tako da je ovo što ti vidiš – lik kneza Miroslava. Možeš misliti kako se on začudio kada je vidio tvoj lik i tvoju odjeću.“

„Šta to znači? Da se sa mnom sve završava?“

„Znači da se krug zatvorio, baš kako i dolikuje jednom prstenu. Pozvao si me i sada ćeš saznati prvu istinu...“

„Čekaj! Šta ako ne želim ništa da saznam? Možda sam se pokajao...“

„Sada je kasno za to! Istinu niko ne može zaustaviti. Nekada je spora, kao voda koja roni brijeg, ali na kraju uvijek probije svoj put. Uvijek si tragao za smislom života. Žudio da postaneš poznat i besmrtn. Bio zavidan i želio djelić besmrtnosti i slave imena kneza Miroslava. Zbog toga si propustio da shvatiš da je ono što ljude čini posebnima - porodica. Dok si jurio žene

i kockao se, dok si krstario svijetom u potrazi za smislom svega, dovoljno je bilo da se skrasiš negdje i ostaviš porod. Na taj način mogao bi da nastaviš da traješ i poslije smrti i živiš u sjećanjima najdražih. Eto, to je istina koju si ti znao i bez mene, ali si cijelogg života čekao da se pojavi neko opravdanje za sve tvoje promašene odluke.”

Bio sam bijesan i uvrijeđen. Istina je bila bolna i razdrala je moju dušu. Zar sam o ovome maštao cijeloga života? Znao sam da je prikaza u pravu, ali ponos u meni je ključao... Pokušao sam da skinem prsten sa ruke. Bilo je nemoguće to učiniti. Moj istino-govornik, u liku pretka Miroslava, je sada stajao i kao da se ispod tih gustih brkova krio pakosni osmijeh. Krenuo je ka meni...

„Sačekaj! Ima još... Bez obzira na sve, još imaš šansu da promijeniš stvari. Knez se postarao da krvlju plati ove istine, tako da nije sve samo kritika. Postoji i dio sa savjetom. Dio koji glasi da, ako se iskreno kaješ zbog svog dosadašnjeg pogleda na život, moraš da se vratitiš i živiš u svom rodnom kraju. Tu ćeš ubrzo upoznati ženu koja će biti znatno mlađa od tebe, ali će te iskreno ljubiti. Iz vaše ljubavi rodiće se sin i porodična loza će nastaviti da živi, a ti ćeš dobiti ono za čim si žudio. Eto, sada znaš svoju prvu istinu. Dok ne poželiš da čuješ preostale dvije, ostaj u miru!”

Opet sam osjetio hladno strujanje vazduha i utvara je nestala. Ostadoh sam u prostoriji... Da li sam sve ovo samo umislio? Možda se kroz našu krv, umjesto legende o prstenu, zapravo prenosi neka mentalna bolest koja preskoči neke generacije... Možda ću i ja kao knez Miroslav jednog jutra poći u šetnju i nestati...

Skinuo sam prsten, riješen da ga već narednog jutra vratim u hram i više nikada ne posegnem za njim...

Prsten sam ostavio tamo gdje pripada i ukrcao se na autobus za Herceg Novi. Ranije tog jutra sreo sam Džeka, sina našeg nekadašnjeg komšije Hasana. Pričao mi je kako prodaje imanje koje je nekada pripadalo nama, ali i svoje, sa sve kućama, jer odlazi u Njemačku. U trenutku sam donio odluku i rekao mu da ih nikome dalje ne nudi, već da ću se sa novcem vratiti za najviše sedam dana.

Tako je i bilo... Prodao sam kuću u Herceg Novom i za te pare otkupio oba imanja i kuće u Bijelom Polju. Ubrzo sam upoznao Milenu, učiteljicu u jednoj od gradskih škola. Počeli smo sve češće da se družimo i nakon pola godine bili smo u braku.

Brujala je čaršija o tome kako su se povratnik u grad, Nemanja, i djevojka, Milena, uzeli. Srećom, kako to obično biva u maloj sredini, svakog čuda za tri dana dosta, tako i to posta prošlost. Kada se rodi naš Miroslav, niko više nije imao šta da zamjeri.

Odlazio sam često u crkvu i pokušavao da nađem prsten, ali bezuspješno. Vremenom sam shvatio da se on prikazuje samo kada je čovjek dovoljno očajan, a ja više nijesam bio takav...

Gledao sam sina kako odrasta. Osjećao sam da nemam još puno vremena i da možda neću stići da mu prenesem porodičnu tajnu, ali sam znao da nema potrebe za tim, jer nikome više nije bilo suđeno da ponese prsten kneza Miroslava...

Aleksandar Obradović

Priča objavljena u zbirci *Prsten sa one strane sna* (2014)

Kad bogovi dijele pravdu

Bijaše proljeće, početak proljeća tek. Baba Marta smirila proljećne huke i pokazala prijateljsku stranu svog lika. Perun pozva ostale bogove da se okupe u njegovom domu. Rado se odazvaše Perunovom pozivu i iste noći dođoše mu u goste. Si-jedi Perun i njegova žena Dodola ih lijepo ugostiše, poslužiše se hranom i pićem. Čim ga je vidio Dabog, njegov najbolji prijatelj, znao je da ga nešto muči, zato reče:

„Perune, sad kad si nas ovako lijepo stimao, reci zašto si nas pozvao?”

„E, moj prijatelju, ne znam što da činim, pa pozvah vas, moje prijatelje da me posavjetujete,” reče Perun.

„Odmah sam vidio da si blijed i zabrinut, pričaj kako ti možemo pomoći,” odvrati Dabog.

„Zlo je među nama, zlo i krivokletstvo. Ja to više ne mogu podnijeti i moram nešto preduzeti, pa vas zato pozvah da me posavjetujete šta da radim,” zavapi Perun.

„Kaži, Perune, ti znaš da ćemo te mi uvijek zlurado saslušati,” pomalo ironično odvrati Radgost.

Perun započe priču:

„Na jednoj igranci upoznaše se djevojka i mladić. Pogledi im se susretoše, rumenilo obli djevojčino lice i oni se odmah zaljubiše jedno u drugo. Kad joj je prišao i pozvao u kolo djevojci se činilo da joj je to najljepši trenutak u životu. Kad su im se ruke dodirnule, učinilo joj se da mjesto ruku ima labudova krila koja je nose u visine. Kad joj je šapnuo: ‘Hajde da se sjutra nađemo na onoj livadi u podnožju Bjelasice,’ učinilo joj se da čuje pjesmu bogova koji slave njihovu ljubav. Djevojka, Dragica joj je bilo ime, prihvatila je poziv i pošla na sastanak. Prvi sastanak, a oni ozbiljni, bez osmjeha, izmijeniše poljubac i zakleše se jedno drugom na vjernost. Momak Bogoljub ovu zakletvu potvrdi i prstenom.”

Kada se vratio u selo Bogoljubov brat je odmah primijetio da momak nešto krije. Brzo ga ispita i ovaj mu otkri istinu o svojoj i Dragičinoj ljubavi. Brat je znao Dragicu i njenu cijelu porodicu. Nahvali je da je lijepa i vrijedna, poštena i iskrena, ali potiče iz siromašne porodice. Bogoljub je odmah pomislio koliko je njihov otac radio da prehrani desetero djece na kraju snaga ga je izdala umro je veoma mlad.

Prošla su dva mjeseca, Bogoljub i Dragica su se često viđali. Bogoljub ju je obasipao lijepim i nježnim riječima, ali je u duši bivao sve hladniji. Mislio je na Dragicu, ali je sve češće bacao oko na prvu komšinicu Mariju, bogatašku kćer. Mariji se odavno svidio naočiti Bogoljub. Na sljedeću igranku Dragica nije mogla doći jer joj je majka bila bolesna. Bogoljub se nije odvajao od Marije. Zajedno su i igrali u kolu.

Ubrzo je Bogoljub isprosio Mariju od njenog oca i svi su se spremali za vjenčanje. Dragica je čula da se o tome govori, ali nije vjerovala. Mislila je da su svi pakosni i surevnjivi na njenu sreću. Vjerovala je Bogoljubu i čekala da je ponovo pozove na sastanak, ali poziva nikako nije bilo.

Perun zastade i pogleda u okupljene bogove. Na njihovim licima vidjelo se zaprepašćenje i bijes.

„I šta je dalje bilo”, upita Dodola brišući krišom suze.

„Eto, to je sve što se desilo. Jutros je Bogoljub je pozvao Mariju da se nađu na mjestu gdje se vjerio s Dragicom.”

„Taj Bogoljub je zao čovjek i treba ga kazniti što prije jer ako ostane nekažnjen, mnogi će se povesti za njegovim primjerom. Varaće jadne đevojke. Zaklinjati se i gaziti svoje riječi. Data riječ se neće poštovati. Taj momak mora platiti za svoje grijeh”, povika Dodola.

„Perune, tvoja je obaveza da kažnjavaš krivokletnike. Upotrijebi svoju zlatnu jabuku i kazni tog momka kad ti se ukaže prva prilika”, reče Dabog.

„Slažemo se s Dabogom!” povikaše bogovi.

Sljedećeg dana Bogoljub i Marija se sastaje na onoj istoj onoj livadi gdje su se satajali Bogoljub i Dragica. On kleknu i zaprosi je. Marija sa radošću prihvati. Dvoje mladih se zagriše. Perunu se tada ukaza prilika da kazni Bogoljuba. Pripremio je zlatnu jabuku kojom je njačešće kažnjavao i krivokletnike. U tom trenutku na livadi se pojavi Dragica. U selu je čula priču kako je Bogoljub na livadi s novom djevojkom. Trčala je selom koliko su je noge nosile, u glavi joj je tutnjelo:

„Što baš njoj to da se desi? Što je ne povede negdje drugo nego na livadu gdje je započela njihova ljubav.”

Trčala je koliko su je noge nosile i baš kad im je prilazila, na zagrljeni par pade zlatna jabuka. Dragica je vrisnula, snažan bljesak je zaslijepio i začuo se tresak poput grmljavine. Za čas se našla u ogromnoj rupi, pored nje je bila isto tako uplašena i začuđena Marija. Od Bogoljuba nije ostalo ni traga.

Seljani čuše kako je na Bjelasici nastala velika rupa i u njoj je nalaze dvije prelijepje djevojke. Pohitaše tamo i spasiše ih. Nevjerovatni prizor koji su vidjeli toga dana neće nikada zaboraviti.

Vrijeme je prolazilo i Marija je brzo zaboravila Bogoljuba. Dopao joj se drugi momak, bogataški sin koji je ubrzo zaprosio. Postala je njegova žena i bila srećna s njim.

Dragica je bila drugačija, nježnija i osjetljivija. Sjećanje na prvu ljubav, na prve poljupce, na noć vjeridbe nije prestajalo nego je bivalo sve življe i življe. Svakodnevno je odlazila do rupe u kojoj je nestao Bogoljub i tamo ronila suze.

Perun je bio samozadovoljan i ponosan što je Bogoljub kažnjen. Zaboga, prekršio je zadatu riječ. Riječ je svetinja. Dodola se, pak, pokajala zbog osvete jer joj je bilo žao Dragice. Željela je da ublaži njenu svakodnevnu patnju. Da bi spriječila Dragicu da dolazi i tuguje pokraj rupe, pustila je da petnaest dana neprestano lije kiša. Kad je kiša prestala, rupa se pretvorila u jezero. Dragica je sjutradan opet bila pored rupe.

„Gle, rupa se pretvorila u jezero”, povikala je.

Nagnula se prema vodi i prošaptala:

„Ovo jezero krije prelijepi bijeli grad, možda je taj grad sada dom mom Bogoljubu.”

Pogledala je u nebo i uskočila u jezero. Voda je prihvatila u svoje skute i brzo joj oduzela život. Dodola je sve to posmatrala, ali nije imala vremena da reaguje i spasi djevojku. Mogla je da uradi samo dvije stvari da jezero u kome je djevojka vidjela bijeli grad nazove Biogradskim i da mu podari smaragdno zelenu boju, boju Dragičinih očiju.

Anđela Medojević

Priča objavljena u zbirci *Nevidbog* (2013)

Demon iz stare zidine

Više ne znam da li sanjam ili sam budan. Nisam siguran da je ikada išta i postojalo osim ove večeri. Možda je sve čega se sjećam ustvari samo san, a realnost je ovo što se dešava u sobi. Ovo zapisujem u jednom od buđenja, možda u stvari i ne zapisujem, ovo je u mojoj glavi. Nijesam siguran šta je stvarno, evo sjedim u fotelji i gledam u stari časovnik na kaminu. Pokazuje da je tri sata i dvadeset minuta iza ponoći. Ona čeka da se odlučim. Znam da je iza zavjese, osjećam njeno prisustvo. Pavle, moj sin, je zaspao među igračkama na suprotnom kraju sobe. Star je pet godina i na svijetu nemam nikoga osim njega. Nož je na stolu vidim ga, onaj sa crnim balčakom dugačkog i širokog siječiva, što sam kupio proljetos na pijaci. Ona zahtjeva da zakoljem dijete. Kako je uopšte došlo do ovoga?

Izjalovilo je plavo oko nad gradom te se navukla siva mre-na teških jesenjih oblaka. Vazduh je jutros mirisao na kišu pa ipak sam odlučio da prošetam kroz šumu Trebjese. Sinoć je bio požar, tako je rekla Nevenka kada je došla da jutros nahrani Pavla, te sam se radoznalo zaputio u tom pravcu. Nedugo zatim ugledah garež, a težak smrad paljevine začini miris kiše u vazduhu. Dok sam radoznalo zagledao šta je preživjelo od starih stabala spazih kamenu zidinu koju nikada prije nijesam vidio tu. Bila je u uvali kamuflirana lišćem kupina i puzavica koje su je doslovno okivale. Jutros nakon požara djelovala je poput abortusa što je Trebjesa u plamenom bolu izbacila na svijetlo dana nakon stoljeća trudnoće.

Odlučih da siđem sa staze i osmotrim je izbliza. Zidina bijaše nakrivljena poput pogrbljene starice. Njeni zidovi od kamenih oblutaka su se uvili ka unutra kao vodeni beskičmenjaci na vrelom suncu. Primjetih da je prag pedalj visok, što nikada do tad ne vidjeh ni na jednoj kući. Takođe ne vidjeh ni prozora,

što me dodatno zainteresova da je istražim iz neposredne blizine. Odgurnuh garavu kladu u namjeri da prekoračim prag. Tom prilikom zakačih lijevom nogom njegov vrh i nekoliko kamenova se odroni za mnom. Zastadoh i u strahu od rušenja instinktivno pružih ruke prema zidu ali se ništa ne dogodi.

Pogledah kamenje koje sam obrušio i tada vidjeh u samom pragu, u njegovoj sredini, crnu rupu udubljenu u kamenu. Ne bi dublja od lakta i učinje mi se da je nešto na njenom dnu. Pažljivo gurnuh ruku i napipah hladni predmet vrhovima prstiju. Nakon desetak minuta uz mnogo muke sa dva prsta ga izvukoh iz rupe. Bijaše to čudan pronalazak. Kada shvatih šta držim digoše mi se sve dlake na tijelu i od gađenja odbacih ga od sebe. Čulo se tupo „dum” a onda iz toga ispadoše sitne krljušti. Zakoračio sam unazad instinktivno, ali me dočeka zid te zastadoh pažljivo plašeći se da ga ne obrušim na sebe. Stajao sam tako cijeli minut i posmatrao ono na zemlji. Nije bilo sumnje da gledam u žutu ispucalu dječiju lobanju koja bijaše bez zuba. Očne duplje i nos bijahu zaliveni crvenim voskom. Čučnuh i osmotrih bliže one krljušti koje su se razasule te na moje opšte zaprepašćenje shvatih da su to nokti. Bijahu različite veličine, oni veliki primjerci imadoše naprsline po sredini kao da ne bjehu podrezani već nasilno iščupani. Pripade mi muka te se ispo vraćah po spaljenoj zemlji zidine.

Izašao sam van gadjljivo otirući povraćku sa koljena i tada sam prvi put osjetio da ima nečeg iza mene, da me posmatra. Osvrnuo sam se ali ne vidjeh nikoga. Popeh se na stazu i krenuh brzim korakom čvrsto odlučan da se što prije vratim kući. Nešto tamno se bešumno pokrenulo za mnom, bijaše u kraj oka neuhvatljivo pogledom i kretalo se munjevitom brzinom od stabla do stabla. Gotovo u panici izbih na ulicu koja je prolazila pored Trebjese i vodila ka centru Nikšića. Okrenuh se prema borovoj šumi, ali ne vidjeh nikog te sa olakšanjem pređoh ulicu stapajući se sa gradom.

Na putu ka svojoj zgradi sam se povremeno osvrtao tražeći tamno obličje, ali osim uobičajene jutarnje kolotečine ne vidjeh ništa. Ugledavši poznata lica komšija na balkonima svoje zgrade opustih se i osjetih sigurnost. Gotovo da sam utrčao u hodnik, uhvatih za kvaku ali vrata otvori Nevenka. Objasnila mi je ukratko da je Pavle nahranjen i da će navratiti oko ručka. Zahvalio sam se i zatvorio vrata za njom. Pavle izviri iza fotelje, mahnu mi žutim kamiončićem i nastavi da se igra u uglu sa svojim igračkama.

Sjeo sam u fotelju i rukom posegnuo za daljinskim kada je ugledah u suprotnom uglu sobe. Stajala je u sivoj iskidanoj haljini ne dužoj od koljena. Crna krila bijahu joj sklopljena na leđima tako da su im vrhovi dodirivali tavanicu. Stajala je bosa, a koža na njenim nogama bijaše siva i ispucala poput papirusa. Ruke joj bijahu krvave do lakata a na podu bijaše već povećá tamnocrvena mrlja od krvi što je kapala sa koščatih prstiju. Zaustih nešto da kažem ali ona već u sledećem trenutku bijaše pored fotelje. Podiže dlan i od tog pokreta me zapuhnu smrad truleži. Prsti joj bijahu bez noktiju i iz otvorenih rana na vrhovima kapala je krv pomješana sa bijelim gnojem. Uхватила me za bradu tako čvrsto da sam pomislio da će mi iščupati vilicu. Osjetio sam da mi bešika popušta i da mi se nogavica natapa sopstvenom mokraćom. Krajem oka sam vidio da se Pavle igra ne obraćajući pažnju na nju i mene. Prošištalala je nešto na granici razumljivog a zatim me povukla snažno na gore. Ustao sam iz fotelje i pogledao je ravno u lice. Duga crna kosa je zaklanjala veći dio, ali na pola metra razdaljine ja sam jasno vidio da na mjestu očiju bijahu dvije rupe zalivene voskom.

„Ko, ko, si ti?” - zamucao sam glasom koji kao da nije bio moj.

Vrisnula je poput groma „Morenaaaaaa!”

U neku ruku sam se obradovao jer pomislih kako su je komšije sigurno čule. Marica će sad zalupati metlom u patos, poslaće Obrena da mi kaže da smanjim muziku kao mnogo

puta do sada. Međutim moja nada se već sledeći tren rasprši. Pavle nije reagovao na vrisak, spodoba raširi krila podiže ruku i mahnu njom kao da želi da otrese onu krv.

„Moraćeš da odlučiš!”, prosikta dok su kapljice padale na pod.

Tama se izli prvo u uglovima sobe, a zatim se navuče preko zidova i prozora dok napokon ne proguta Pavla i nas dvoje. Bijaše gusta tako da ne vidjeh ni sopstveni nos. Osjetio sam njeno hladno lice kako naslanja na moje, smrad njenog daha bješe teži od smrada bolničkog toaleta. Stresoh se, što od straha, što od hladne ledenice koja probi moje tijelo.

„Zaklaćeš ga i pružićeš mi svoj dlan da se napijem tople krvi njegove, to je ono što si mi dužan. Onda ćemo zaigrati i ti me nećeš više nikada vidjeti. Smatraj to zahvalnošću jer si me oslobodio!”

Pretpostavio sam da misli na Pavla, nešto me presječe u grudima.

Otvorih oči i shvatih da sjedim u fotelji. Televizor je bio ugašen. Stari časovnik na kaminu pokazuje tri sata i dvadeset minuta iza ponoći. Nikakvi zvuci se nisu čuli spolja, ulica je spavala mirnim snom. Skočih iz fotelje zahvalan što je sve bio samo san. Pogledah prema uglu i vidjeh Pavla kako spava na podu među igračkama. Odahnuh i odlučih da ga prenesem u krevetić. Zaputih se prvo prema kuhinji u namjeri da pijem vode. Držao sam čašu do pola punu kada se prozor iznenada otvori. Zavjesa zamlatara poput zastave na vjetru. Od iznenađenja ispustih čašu i ona se razbi o pločice. Zatvorih prozor i tada krajičkom oka spazih pokret. Pogledah ukočeno u tom pravcu, dugački pramenovi crne kose virili su ispod kreveta, a mrlja krvi poče da se širi tepihom.

Probudih se u fotelji sa daljinskim u ruci, televizor bijaše uključen i pojačan na maksimum. Stari časovnik na kaminu pokazuje tri sata i dvadeset minuta iza ponoći. Pavle se igra u uglu sa igračkama. „Šampione, ideš na spavanje” dobacih mu,

ali on me ni ne pogleda. Ustadoh i pođoh u kuhinju da pijem vode. Taman kad čašu prinesoh ustima ugledah je u čošku kuhinje. Stajala je u sijenci i posmatrala me voštanim pečatima na mjesto očiju, čaša mi ispade i slomi se o pločice.

Probudio sam se u fotelji dok je stari časovnik na kaminu hipnotički otkucavao tri sata i dvadeset minuta iza ponoći. Znam da je tu u sobi, Pavle je zaspao na podu, među svojim igračkama, još prije sat vremena. Prišao sam mu, a zatim ga nježno podigao. - Nije teži od dvadeset kila, pomislih. Iznesoh ga iz stana i položih ga na debeli otirač u hodniku.

„Dijete će sigurno nabezbi ali će preživjeti noć”, prošaputah samom sebi u bradu.

Vratio sam se i sjeo u fotelju tražeći je pogledom po prostoriji, nije je bilo. Pomislih da je konačno otišla i zahvalih Bogu, a onda mi neko stavi ruku na rame, trgnuh se i ugledah Pavla.

„Što si me ostavio napolju?”

Nasmješih se na silu i pokušah da mu nešto slažem, ali zanijemih kad ugledah nož u njegovoj ruci.

„Tata vidi šta sam našao”, podiže ga prema meni i iznenada ga zari u moj vrat. Krv šiknu kada mi oštrica prereza arteriju. Osjetio sam vrelinu sopstvene krvi, nije me boljelo. Začuh Pavlov glas kako mi govori na uvo - „odluči se!”

Probudio sam se u fotelji. Stari časovnik na kaminu pokazuje tri sata i dvadeset minuta iza ponoći. Ona je sjedila na stolici i koščatim prstima milovala Pavlovu kosu. Desnim krilom pokrila je njegovo tijelo. Zidovi moga stana su pulsirali, a iz pukotina na njima ispadahu crne ljuspaste bube velike poput upaljača. Skočih iz stolice svjestan svih prethodnih buđenja. Priđoh joj i oteh dječaka iz njenog naručja. Potrčao sam prema vratima i zgrabio kvaku. Nisu htjela da se otvore, ključ je bio u bravi ali sam ga uzalud okretao. Ona tresnu krilom o krilo, a zatim nam priđe. Pavle je i dalje spavao u mom naručju. Tada padoh na koljena i položih ga na tepih. Soba se okrenu oko

mene i navriješe mi vrele suze na oči. Nije me bilo strah za svoj život, plakao sam jer nisam mogao da zaštitim sopstvenog sina. Dok sam jecao tepih se otvori pod nama i upadoh u crnu jamu.

Trgoh se iz sna, sjedio sam u fotelji. Stari časovnik na kamini pokazuje tri sata i dvadeset minuta iza ponoći. Više ni sam ne znam koji se put za redom budim u fotelji. Pavle je zaspao među igračkama na suprotnom kraju sobe. U krilu mi je nož, onaj sa crnim balčakom dugačkog i širokog siječiva što sam kupio proljetos na pijaci. Ona leži na ormaru, a tamna krv kaplje sa police na policu. Vrijeme prolazi, ali stari časovnik pokazuje tri sata i dvadeset minuta.

„Da li je ovo san ili je pak java, šta će biti ako stvarno učinim to što traži od mene?”

Dok se pitanja roje u mojoj glavi ona me posmtra sa voštanim pogledom i čeka da se odlučim.

Milovan Lalović

Priča objavljena u zbirci *Nevidbog* (2013)

Sadržaj

1. <i>Prsten u prstenu</i> – Blaga Žurić (Bijelo Polje)	9
2. <i>Todorova osveta</i> – Dragan Popadić (Tivat)	15
3. <i>Flora</i> – Marijan Mašo Miljić (Podgorica)	19
4. <i>Ja-Teuta</i> – Svetlana Čabarkapa (Podgorica)	25
5. <i>Nećeš đavola sresti</i> – Slobodan Zoran Obradović (Bijelo Polje)	31
6. <i>Četiri stanice do apokalipse</i> – Ranko Rajković (Podgorica)	39
7. <i>Čuvaj se, čuvana si</i> – Vjera Banićević (Kotor)	49
8. <i>Hanska priča</i> – Šeki Musić (Bar)	69
9. <i>Znamenje iz samostana Collegium sacrarum Virginium</i> – Radojica Radović (Cetinje)	75
10. <i>Monolit</i> – Tijana Guskić (Kotor)	83
11. <i>Let Svetog Vladimira</i> – Borislav Cimeša (Cetinje)	93
12. <i>Atropa belladonna</i> – Dragić Rabrenović (Bijelo Polje)	103
13. <i>Teutino suđenje</i> – Andrija Petković (Tivat)	111
14. <i>Zmajeva suza</i> – Marija Čvorović (Podgorica)	117
15. <i>Mit o prstenu</i> – Vaso Vuković (Danilovgrad)	131
16. <i>Memoari jednog zmaja</i> – Mirko Tomić (Bijelo Polje)	137
17. <i>Tajna uspavane doline</i> – Olivera Mašanović (Bar)	145
18. <i>Boginje klaustrofilije</i> – Balša Cvetković (Kolašin)	153
19. <i>Tre sorelle</i> – Marko Vujović (Podgorica)	165
20. <i>Vladimir u tamnici</i> – Ivan Srdanović (Žabjak)	173
21. <i>Crni bogovi</i> – Ana Radun Tomić (Pljevlja)	183
22. <i>Đavolji prst</i> – Luka Rakojević (Nikšić)	193
23. <i>Šejtan nikad ne spava</i> – Nenad Terzić (Podgorica)	199
24. <i>Jagnje i dijete</i> – Labud Lončar (Bar)	213
25. <i>Priča o prstenu</i> – Marija Delić (Bijelo Polje)	219

- 26. Prsten kneza Miroslava** – Aleksandar Obradović
(Bijelo Polje)..... 223
- 27. Kad bogovi dijele pravdu** – Anđela Medojević (Mojkovac)231
- 28. Demon iz stare zidine** – Milovan Lalović (Podgorica) ...235

